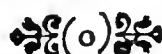
CVRSVS PHILOSOPHICVS CONCINNATVS EX notissimis cuique principiis:

Ac præsertim quoad res physicas instauratus ex lege Naturæ sensatis experimentis Passim comprobata.

Autore R. P. F. EMANVELE MAIGNAN, Tolosate Ordinis Minimorum in Prou. Aquit. Prouinciali, alias in eadem Prouinc. atque etiam in Regio Romano sanctiss. Trinitatis Conuentu Philosophiæ ac sacræ Theologiæ Professore.

TOMVS I.

Continens philosophiam Raciocinij, & philosophiam Entis, quarum iudicem capitum habes pagina sequenti.

TOLOSÆ,
Apud RAYMVNDVM BOSC.
M. DC. LIII.

Cum Priuilegio Regis.

ILLVSTRISSIMO DOM.

DOM. IOANNI DE BERTIER,

TOLOSANI SENATVS PRINCIPI,

Regi ab vtrisque Consilijs,

DOMINO DE MONTRABE, &c.

Acræ Themidis, quæ tuam, Illustrissime Senatus Princeps, commẽdat exornatque purpuram ea laus est, & vis ita passim necessaria; vt nequidem ab omnipotente potuerit citra eius opem condi vel minimum quid eorum, quæ totius creatæ Naturæ complexu tenentur: nam & debuit æternum Numen dum orbem crearet, suum ita moderari opus, vt non amplius aliquid

potentiæ tribueret, qua res omnes è nihilo in existendi auram educebat; quam Æquitati, vt suum cuique, prout oportuit iure Naturæ, & genus, & ordinem, & modum existendi decerneret.

Indeque est, vt non Conditoris solùm, sed prǽterea Iudicis rē sibi, & nomen assumpserit his consignatum lingua sanctæ formulis, Creauit HELOIM Iudices, *vbi nostra habet Creauit Deus. Etenim creandi voce exprimit summæ facultatem potestatis, quæ nihilo tribuerit esse aliquid; voce autem Iudicum clariùs prædicat æquissimam non vt vnius tantū Iudicis ore singulari prolatam; sed velut amplissimi adunati Senatus Consilio sancitam legem, qua diuina Trias, & imperaret*

rebus, vt fierent, & largiretur cō-uenientium cuique perfectionum cum numero pondus, atque mensuram. Nec immeritò; si enim eis non ea lege cohibitis tantùm licuisset, vt pro suo qualibet impetu, eum sibi quem ambiret, vsurparet gradum, ac statum dignitatis; vt insunt propriæ singulis, atque ab alijs diuersæ, quin & plurimis, pugnantes inuicem propensiones: quæ tunc discordia? qui tumultus? quod denique bellum ortum esset? Atrox certè, & æternum duraturum. Verùm quia lege Creatoris-Iudicis admirabili, & consistunt & componuntur; inde mutuus omnium consensus oritur, inde amæna mundi præclara varietate facies conspicitur exornata; inde

demum quæcunque egregie cõſtituta cernuntur, ſponte veniunt in vſus noſtros, & voluptates. Meliorem ſane præſentem rerum ſtatum! & admirandã ſummi Numinis cum potentia coniunctam Aequitatem! quare vel ipſa exultat Sapientia, vir Clariſsime, dumque adeo amicam & conſtãtem ſocietatem ſpectat, non poteſt non erumpere præ lætitia in has voces, Cum eo eram cuncta componens, *neque vana eſt exultatio, cum eius tantum arbitrio atque opera tantæ res potuerint inuicem cohærere, & retinere decus, tueri dignitatem. Alias enim tot ſemina rerum ac tam varia, ex quibus totus gignitur mundus; non mundi futura erant ſemina, ſed diſcordiæ: nec*

vſquam ſane, niſi primum in ſinu fota Sapientiæ, coaleſcere inuicem potuiſſent; id eſt concipere tum ex debita diſpoſitione ſplendorem atque pulchritudinem, tum ex fœdere vnitatem. Et fuit tamen id omnino neceſſe, vt condita machina ſui pro ſuo modulo pulchritudinem, atque vnitatem referret Architecti, de quo ſapientiſsime Boætius canit.

—— Tu cuncta ſuperno
Ducis ab exemplo, pulchrum pulcherrimus ipſe
Mundum mente gerens, ſimilique ab imagine formans.

Hinc vero iam poſtulauit æquitatis ratio, V. C. vt mundus hic non careret Homine, qui cū eſſet ſpectator eius pulchritudinis, perfectionē ſimul contēplaretur; ac præſertim obſeruaret quā

mire visibilis imago cum inuisibili diuino exemplari per omnia conueniat, atque ita cognitum ex opere autorem laudaret: aliàs enim quàm fuisset mundus inutilis, tam fuisset alienum à iustitia condidisse ita pulchrum. Propterea que Deus & mundo concessit hominem, & hominis disputationi tradidit mundum, quasi generales exhibuerit sapientiæ suæ positiones, vel potius appenderit griphos, & ænigmata, quæ, qui posset dissolueret.

In hoc autem tota est humana philosophia siue in Lyceo, siue in Academia, alij siue ad hos vsque dies toto orbe celeberrimis scholis; in hoc inquam desudat, vt in primis ex natura condita prædicet conditorem; ac subinde ipsius na-

turæ ſcrutetur arcana. vt ſi fieri poteſt peruideat, quæ cuique parti compago, qui ductus, quæ ratio motuum, quæ totius machinæ ſymmetria, quæ cauſa firmitatis, quod tantæ, ac tam reconditæ virtutis organum tantam impleat, agitet, contineat molem. At quẽadmodum foret ſine dubio contra ius faſque tàm celebre, ac tam illuſtre naturæ de ſuo autore teſtimonium non recepiſſe, ita iniuria Naturæ eſt, ſi quæ illa de ſe ipſa manifeſtè prodit, quis ſpernat: quapropter ille mihi mos philoſophandi viſus eſt optimus, quo dum de Naturæ arcanis diſputatur, ipſa in conſilium adhibeatur Natura; nempe vt ſolidè per experimenta ſenſibilia ſuæ ſibi rationis viam quiſque paret; non autem

ſoli rem imaginationi , potius dixerim , diuinationi committat ; ac demum in abſtracto vt aiunt , ſuam ſibi ad libitum fingat ſapientiam. Nil porro eſt, quod apertius de ſe, atque altius natura clamet , quam æternum illud ſanctiſsimum toti magnæ parentis corpori , ſingulisque artubus æquiſsima Dei lege alte inſitum fœdus , quo illa non ſolum res tam varias tamque diſsidentes , mira conſpirantiſsima omnium conſenſione communit , & continet ; ſed etiam vel maxime ſui prædicat prouidentiam & maieſtatem Conditoris : quo inſuper fit , vt non modo e prophanis Philoſophis ſed etiam e noſtris , hic mundum ipſum affirmet ,

nihil aliud esse quam concentum; alius dicat Lyram ad numeros & voces exactissime factam, Deique tactam prouidentia; ille Poëma omnibus partibus absolutissimum; vel psalterium, & citharam, in quibus laudamus Deum; alter denique litem, & concordiam. Nec iste omnino male rem attigit; cum fere tamen hæ omnes opiniones in vnam deueniant. Sane enim lis est & concordia mundus, si litem in rebus contrarijs, concordiam agnoscas in amicitia; est & concentus, si quemadmodum in vnius Lyræ fidiculis ex acuto & graui concentum efficiunt interualla imparia; sic intelligas ex temporum ambitu & contextu, siderũ

obliquis curriculis, elementorum amico conflictu, velut acuto tinnitu, graui bombo, rerum quasi vocum harmoniam temperari. Appositè Boætius mundi affatur genitorem.

Tu numeris elementa ligas, vt frigida flammis,
Arida conueniant liquidis.

Et his ergo vestiigis insistendum esse ratio suadet. Quid enim adeò intētatum, quod sympathiæ, atque antipathiæ ratio non aperire possit, aut illustrare? compendiosa solùm hæc est, si bene quis attendat, via ad perfectam scientiam rerum naturalium, quarum inprimis cognitione optima philosophia fulcitur. Quæ cum ita sint, Vir Clar. conabor ego quātùm licebit per ingenij mei vires,

(vt tamen nihil detraham aliorũ, aut fama, aut gloriæ) rerum causas, ac semina aperire, & quæ magis verosimilia, vel omnino certa visa sunt, breuiter, ac sine ambagibus te Præside explanare; & id quidem tanto confidentiùs aggredior, quanto Naturam solam sisto; mihique sum conscius ea quæ disputo nõ minùs sensibus ipsis esse, quàm rationi accõmoda: quãquam non adeò me ludit amabilis insania, vt satisfacere omnibus posse me putẽ. Sed ego, si ab aliquo, à te solùm, tuique similibus, si qui sint, philosophus haberi exoptẽ: est hoc singularis tuæ sapiẽtiæ, vt se tibi debeant philosophici labores, ac præcipuè mei peculiari & egregio quodam nomine. Et quando te nostra Tolosa, te Prouincia, te de-

mum Gallia vniuersa virorum sapientissimum æquo iure ac non sine maxima voluptate prædicat; omnium suffragio, tuæ virtutis proprium est, vt sapientiæ tutelam geras: quare non tam ambitûs quàm rationis est, & æquitatis tuo velle patrocinio insigniri. Quid vero mirum si ex Areopago te sibi patronum Philosophia deposcat? cum ante dixerim ne mundum quidem istum nisi a Deo Iudice potuisse condi. Et tu certe ab eo non illa vulgarium hominum conditione, eisdem qualitatibus es constitutus; sed meliori sorte, & mira prærogatiua; quas infudit in te facultates, virtutesque, easdem in alios, in ciues tuos & populos exemplo supremi Rectoris exerces. Moderatur Deus rerum

impetus, affectus remittit, remissos componit, Lyram denique nobis, vt ante dixi, & psalterium instruit Orpheus, Creator idem & iudex: simile porro nobis carmen tua in iure dando Æquitas modulatur, dum eius tu gratia populis legem dicis, lites ac discordias hominum sine odio compescis, omnium saluti inuigilas, totus es in conseruandis omnium fortunis; vno verbo, licet familiaris tuo sit sanguini dignitas qua præfulges, dum legibus præsides (cōpletur enim iustitia regnū vestra gente) tu nihilominus præter cæteros vota hactenus irrita Platonis fæliciter cumulasti: vtiā diu cernamus, maximoque Reip. bono læti experiamur in Themidis imperio sapere præsidē, & Præsidere sapiētē. Ipsa quoque Philosophia

dum mores tuos, & facta miratur, purpuratũ te censuit esse Philosophũ: quare, Vir Clarissime, intrat illa liberè, audacter pene dixero, cũ veneratione tamen, & cultu, ædes tuas, quia nihil apud te est, quod eam non spiret: & quæ quotidie coram omnibus apud te suo valuit robore, & splendore, agnoscit lares tuos pro suis. Quod verò nunc suum te tutorẽ unicũ roget, Sapiẽtiæ est, & Æquitatis; ac insuper animi erga te mei obseruantissimi. Vale decus vrbis, & orbis. Ex domo Sancti Rochi sub Tolosã die 5 Februar. anno 1653.

Illustrissimæ Dominationi tuæ

Deditissimus & *Addictissimus.*

FRATER EMANVEL MAIGNAN
Minimus.

AMANTISSIMO
LECTORI SALVTEM.

VRSVS quidam eſt, & Philoſophicus dici ſolet, Amantiſsime Lector, cũ ab vna veritate certo & clare cognita mens ad aliam æque certo & clare cognoſcendam vi illius progreditur amore Sapientiæ; vel, ſi mauis, ſtudio comparandæ claræ ac certæ notitiæ earum rerum, quæ naturali poſſunt lumine cognoſci: hoc enim modo nos Philoſophiã nunc ſumere decet, vt à Theologia diſtinguamus, quæ circa res lumine ſupernaturali cognoſcendas verſatur, ſane per certam ſi non æque per claram notitiam. Quod autem in ſtadio Philoſophico multi currunt, & non omnes eodem tramite; inde eſt vt plures eſſe poſſint & varii curſus Philoſophici: at non ideo perinde eſſe poteſt alia atque alia huic aut illi Philoſophia. Cum enim rei cuiuſque veritas non niſi vna eſſe poſsit

adeoque non nisi vna sit Sapientia, studiorum scilicet vna meta omnium, quò labores quisque suos & amores dirigit, qui philosophi nomen ambit: pariter manifestum est non nisi vnam esse posse philosophiam, siue aliquarum solummodo rerum, siue omnium simul veritate cumulatam. Equidem foret illa multiplex, si cogitata vel placita cuiusque in schola principis tam illustri tamque sacro nomine censerentur; sic enim non eadem esset Aristotelis Philosophia, quæ Platonis, nec istius esset quam Zeno docuit vel Pythagoras: imo tam diuersa foret Stoicos inter ac Peripateticos, Academicos aliosque seorsim Philosophia, quam diuerso modo ac sensu quiuis Peripateticus, aut Academicus, alteriusue familiæ alumnus sui dogmata Magistri interpretatur. Sed, vt modo perspicis, neque doctrinæ diuersitas, neque disciplinæ, diuersitatem vllatenus potest ingenerare Philosophiæ. Etenim si Magistri doctrinam, tradunt veram, nempe germanam Sapientiæ prolem: si etiã eandem sensu idoneo suscipiunt Alumni, sapientiæ amatores; vnam omnes habent philosophiam prorsu per omnia concordes: cum non sit nisi vna veritas in quam consentiunt; atque

vna Sapientia quam colunt:queis autẽ falſa dogmata ſunt, aut peruerſus verorum intellectus, iis neque vna eſt ex conſenſu, nec diuerſa ex diſſidio Philoſophia, cum nec prorſus dicenda ſit Philoſophia, quæ quoquo modo aliena eſt vt à veritate ſic à ſapientia. Cùm itaque nec in diuerſis, nec in ſentientibus diuerſa diuerſitatem vllam ſui, pati queat veneranda Philoſophia, eoquod nulla ſit vſquam diuerſitas ſeu veritatis in rebus, ſeu Sapientiæ in mente: & quiſquam putabit poſſe iam nouitatem accidere Philoſophiæ, quæ veritatem in rebus aut ſedulo veſtigat, aut ſolerter inuenit, aut fæliciter tenet; veritatem inquam minime nouam, ſed antiquiſſimam, rebus & mundo coæuam, denique æternam? Equidem non ſemper, aut omnibus, nec paſſim omnium rerum innotuit veritas; ſed pedetentim & per varias tum ætates mũdi, tum induſtrias hominum, quibus ardor fuit philoſophandi; ac præſertim prout beneficio Dei optimi maximi conceſſum eſt ſciſſis inuolucris, deterſiſque tenebris lumen eius aſpicere: vnde & primùm nata eſt, & mox adoleuit, nunc vero in dies matureſcit Philoſophia. Imo nec dum tota ſe prodidit veritas; & ſine dubio plurima quæ iamdiu prioribus affulſerat in-

geniis, heu periit posteris! sic habuere veteres ductile malleo vitrum, fusile saxum, cælatum in statuas marmor porphyreticũ, & alia plura egregia quæ nos desideramus. At vice versa caruere antiqui tubo optico, acu nauuoca magnetca, ignitiomis belli machinis, typographia adeo mirabili, aliisque innumeris non ita pridem inuentis siue problematis, siue Theorematis in omni genere tum artium, tum scientiarum, quibus nostra gaudet ætas. Nec suus pari modo futuris deerit sœculis tum labor studiorum tum etiam fructus; vt veritatis partem aliquam, siue vlteriorem nunquam alias agnitam suscitent è tenebris, siue aliquando notam sed mox iniuria temporum aspectibus subductam restituant Philosophiæ: sed sicut nunquam poterunt nouam rerum veritatem, id est à veteri & æterna diuersam adducere, vel nouam statuere Sapientiam; ita neque Philosophiam condere aliam ab ea quæ nunc est viguitque olim, licet per vices a cunis in adolescentiam suo tempore educta, mox neglectu studiorum, aut ferrei sæculi vitio quasi relapsa in cunas iterumque assiduo cultu ingeniorum, ac propitio in primis Dei afflatu excitanda in annos plenitudine scien-

tiæ vegetiores, nuſquam noua, quamuis frequenter & variis locis renouata. Quare nec tu mihi, Lector, id obiicias criminis, quaſi ſuſceperim rem, vt iam facile noſti prorſus impoſſibilem, id eſt nouam auſu temerario voluerim aut ſolùm cogitauerim cudere Philpſophiam. Legenti quidem forſitan occurrent iſto in curſu aliqua non vſitatiſſima: ſed ea ſi deprehenderis eſſe vera (vt veritatem non ſolus habet vſus) puta particulam eſſe Philoſophiæ, peruetuſtæ inquam, & ſæculis coæuæ Philoſophiæ: nec propterea putabis ad nouam, neſcio quam, ſpectare Philoſophiam, ſi compereris aberrare à vero; cum abſque vero non magis aliqua noua, quàm priſca conſtet Philoſophia. Rem tamen facies mihi gratiſſimam, ſi participem feceris me eius quæ in te eſt, præſtantiſsima Philoſophia, vt non ſolum eius monitu detur ſecernere à veris falſa, abijcereque; ſed etiam commercio, proferre liceat vlterius pedem curſu Philoſophico, ſique forte rerum fores videantur ſtudiis communicatis aperiri. Ego, quod mei laboris eſt, atque induſtriæ, arbitror me Philoſophiæ vix prima attigiſſe limina, opes autem reconditiores non niſi rudi tractaſſe manu;

& quidem eas quæ cuiuis facile obuiæ esse potuerunt, tantum non gerenti præiudicium anticipatæ sententiæ, vel incautæ credulitatis. Si vero non omnia mihi datum est posse promere atque expolire, sed solum vtcunque delibare, est iam, vt spero, quod ab alijs expetas quin & expectes maiorem in peruestigandis rebus abditis solertiam, in inueniendis fælicitatem, subtilitatem in explicandis. Interim rogo te, vt quæ ad singulas tres huius curticuli partes præfatus sum, legas cogniturus in primis, quo animi candore, quam sincero affectu egerim quidquid egi in hisce meis lucubratiũculis, quæ potius à me extortæ, quam emissæ; at vtcũque scriptæ sunt solum ad veritatẽ in rebus indagandam, & potissimum in honorem eius, qui tum in reuelatis fidei sanctioris mysterijs, tum suo quoque modo in abditis Philosophiæ humanæ promendis ex ore infantium & lactentium perficit mirabiliter suam laudem. Certe vero quidquid balbutire potui subdo lubens, vt par est, visibili eius & eidemque infallibili oraculo, sanctæ inquam Romanæ Ecclesiæ iudicio. At tibi idem ordo legenti seruandus est, quem ego seruaui scribens; quia enim res fere omnes velut catenatim deduxi prout natura fert ex necessitate directæ ac proximæ sequelę

à primis ad secundas, & ab his ad tertias, atque ita deinceps, nusquam aut vix facto ad superiores regressu, haud facile quis capiat media sine principio, nec sine mediis ea quæ vltimo loco differuntur, debito autem ordine si legat, quidquid legerit, statim intelliget, simulque animaduertet vix quidquam ibi esse quod non à priori probetur, ac si placet, demonstretur, pauculis tantum datis coniecturæ, quamuis non sine graui fundamento. Porro oro te mi Lector, vt hoc toto Philosophandi curriculo, dum in veritatis indagine propero per intrinseca rerum principia, liceat mihi saltem vt plurimum præterire Autorum suffragia, quæ si passim coaceruare vellem, protraherer in infinitum, & vero vbi res ex vi rationis naturalis agitur, non est sane quod sis admodum sollicitus de conquirendo humanæ simplicis autoritatis multũ ambiguo, & parum firmo præsidio. Attamen mihi crede, Philosophum siue principem, siue alium quemuis ego numquam spreui; quin potius clamo atque testor colere me ac libenter studioseque audire si quis (vt Philosophum decet) aliquid mihi proferat cordatæ ac solidæ rationis. Si hæc arriserint, vtere, & me ama; sic namque animum dabis porrecturo alia, quæ meditor. Vale.

APPROBATIONES
Superiorum & Doctorum.

SI qui ad iustitiam proximos erudiunt, quasi stellæ firmamenti, in perpetuas æternitates fulgere habeant, non immerito tuam in studijs assiduitatem, & labores quos in proximorum vtilitatem & Ordinis nostri decus indefesse suscipis, laudamus specialibusque fauoribus prosequimur, atque adeo ne sub modio lateant, sed super Candelabrum vberrimi laborum tuorum fructus refulgeant, benedictionem nostram, quam ad Typis mandanda opera, quæ præ manibus habes, postulasti, tibi ex corde elargimur, & præsentium tenore libenti animo Indulgemus, etiam pro operibus quæ in futurum efformaueris, quin etiam in maius Ordinis nostri decus, ad id hortamur; dummodo à duobus Theologis ordinis nostri per Reuerendum Patrem Prouincialem prouinciæ nostræ Aquitaniæ designandis diligenter examinẽtur & approbentur: in quorum fidem &c. Datum Romæ in conuentu nostro S.Andreæ de Frattis die 28.Febr. an. 1650.

Fr. BALTHASAR D'AVILA
Generalis Minimorum.

AVthoritate nobis vt præmissum est, à Reuerendissimo Patre Generali data, Designauimus venerabiles Patres Raymōdum Montmirat & Ioannem Augier, Philosophiæ ac sacræ Theologiæ professores qui cursum philosophicū à Venerabili Patre Emanuele Maignan alias compositum & ab eodem publicæ luci nunc destinatum peruideant, diligenter examinent ac demum approbent si sic eis visum fuerit, in quorum fidē, &c. in Conuentu nostro sancti Rochi ad Tolosam hac die 14. Maij 1650.

F. I. GALLES Prouincialis.

NOs subsignati ordinis Minimorum Theologi, *Cursum Phylosophicum à R. P. Emanuele Maignan*, Elaboratum, iussu R. P. Ioannis Galles Prouincialis nostri, vidimus & probauimus, in quorum fidem præsentibus subscripsimus, in Conuentu nostro Tolosano, die 19. mensis Augusti an. Domini 1650.

Fr. RAYMONDVS MONTMIRAT.

Fr. IOANNES AVGIER.

NOs Infra ſcripti ſacræ Theologiæ in Academia Toloſana doctores Regentes hunc librum cui titulus, *Curſus philoſophicus &c. Auctore Reuerendo P. F. Emanuele Maignan*, Toloſate ordinis Minimorum in Prouincia Aquitaniæ prouinciali nec non etiam alias in regio Romano ſanctiſſimæ Trinitatis Conuentu philophiæ ac ſacræ Theologiæ profeſſore magna cum animi attentione perlegimus, omniaque in eo, non ſolum ſanctæ Romanæ & Appoſtolicæ Eccleſiæ ſacris dogmatibus conformia, verum etiam tanti viri opus in Reipublicæ vtilitatem, typis mandandum indicauimus. Datum Toloſæ die Anno 1652.

F. ANTONIVS SOLENNE
Ordinis Carmelitarum Profeſſor.

P. BERGVES, Profeſſor
Auguſtinianus.

F. MVLATIER Profeſſor Bernarditarum.

Legi & recognoui qua potui diligentia *Cursum Philosophicum R. P. Emanuelis Maignan*. Dignum tanto viro iudicio, & in lucem edi rarum istud opus vt vtilissimum probo, in eo facili methodo, & eruditione sublimi veritas quæritur, & statim fusis vmbris & scissis velis, tota illius Reginæ ingeniorum majestas cuique hominum cum plenitudine luminis sacri colenda manifestatur; & in illo postmodum profundus philosophiæ thesaurus non effodiendus, sed accipiendus, splendens spectatur, & ditans offertur. Faxit Deus vt excellēs autor diu Reipublicæ litterariæ viuat, & admiranda quæ habet & meditatur orbē subito ornent. Hæc subscriptione confirmo; Tolosæ.

BERNARDVS D'ALIEZ
Doctor Theologus, & prior, insignis Ecclesiæ Collegiatæ sancti Caprasii Aginensis.

C*Vrsum Philosophicum* P. *R. Emanuelis Maignan Minimorum*, in Prouincia Tolosona Prouincialis perlegi: in eoque optima multa, nihil improbandũ deprehẽdi, ideòque dignum existimaui quòd in publicum per typorum editionem mitteretur.

IOANNES SAMBLANCATVS, Archidiaconus Tarbensis, Iuris ciuilis Doctor.

V*Isis supra scriptis doctorũ iudiciis de cursu philosophico à R. P. Emanuele Maignan* in Prouincia Tolosana Ordinis Minimorum Prouinciali cõscripto illum typis mandari & publici iuris fieri permittimus, Datum Tolosæ.

CAVMELS Vicarius Generalis.

FLOVS Vicarius Generalis,

DELAFONT Vicarius Generalis.

IN OPERA
PHYSICO-PHILOSOPHICA
Reuerendissimi Patris Emanuelis Magnani.

Ergo ades ingenua Sophia fidissima Lampas?
Hactenus, ignotas pura Rationis abyssos
Sola aperis, clarasque tuâ penetralia Luce:
Soláque Aristotelis quæsitis pressa tenebris
Argumenta fugas: queis per tot sæcla Virorum
Paruerat malè sana fides, sub imagine Veri.
Per te, cuncta patent, per te, Experientia rerum
Pandit iter certum ingenio; Nil denique restat:
Quàm duras Veteris leges abolere Lycej.
Nos melior fortuna vocat, licet ire per ampla
Cælorum spatia, & tuto molimine rerum,
Scrutari Caussas: quas non temerarius ardor
Eleuat, aut falsa deducit origine Mentis:
Sed quas acer amor Veri altâ mole Laborum
Eruit, & demum certo moderamine ponit.
MAGNANI vis ergo animi peruicit, & extra
Angustas potuit Sectæ producere metas.

BERNARDVS MEDONIVS.

Par grace & priuilege du Roy, il est permis à Raymond Bosc, Marchand Libraire en Tolose, d'imprimer ou faire Imprimer vn liure intitulé, *Cursus Philosophicus consignatus, à R. P. F. Emanuele Maignan Ordinis Minimorum.* Defenses sont faites à toutes personnes, d'Imprimer, contrefaire en tout, ny en partie, vendre ny distribuer ledit Liure, d'autre impression que de celle dudit Bosc, durant le temps & terme de douze années, sur peine de confiscation des exemplaires, & de quinze cens liures d'amande, comme il est plus amplement porté par les lettres dudit priuilege. Donné à Paris l'vnziesme de Nouembre mil six cens cinquante deux. Et signé, par le Roy en son Conseil.

CRAMOISY.

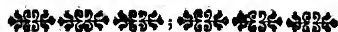
Acheué d'Imprimer pour la premiere fois le premier May 1653.

ERRATA.

P, 4, l, 28, vilibus, *aliter* vtilibus.
P, 15, l, 33, patri *al*, parti.
P, 16, l, 13, dulla *al*. nulla
P. 27, l, 5, discurhus, *al*, discursus.
P. 48, l, 16, tamē *al*, etiā.
P, 68, l, 9, rationalis. *al*, rationale.
P, 69, l, 24, sed, *al*, si.
P, 77, l, 5, esto ratio, *al*, est oratio.
P. 87, l, 3, est homo, *al*, homo est.
P. 95, l. 31, n. *al*, enim.
P. 98, l, 8, conuertentes, *al*, conuertentis.
P. 100, l, 33, n, *al*. enim.
P. 109, l, 10, vt, *al*, &
P. 112, l, 8, *dele* in *l. 8* conductionem, *al*. inductionem.
P, 129, l, 24, explicitè atque immediatè, *al*, explicitæ atque immediatæ.
P. 133, l, 20. cum *al*, cōmunem.
P. 135, l, 16, principi, *al*, principium. l. 17. *post* logicè *adde* vt.
P, 161, *l*, 15. *dele* vi.
P. 163. *l*. 17. *post* omne, *adde* est.
P. 170, l, 26, afficiunt *al*, efficiunt.
P. 171, l, 8, dictorum, *al*. dicto iam.
P. 176, l, 21, n. *al*. enim,
P. 178, l, 30, cognoscere *al*, cognosci.
P. 179. l, 23. n. *al*, enim.
P. 186. l, 2. primarum, *al*, primarium.
P. 201, l, 8, dormiretur *al*. dormiretue.
P. 213, l, 23, alterius, *al*, vlterius.
P. 220. l, 24. ab *al*, ad.
P. 222, l, 25, seruimus, *al*, cernimus,
P. 228, l, 15 sic *al*. sit
p. 237. *l*. 7. adeo, *al*. addo.
P. 238, l, 30, *dele* hinc.
P. 244, l, 6, alterius *al*. vlterius. l, 12, duobus *al*: duabus.
P. 251, l, 30. fælis, *al*, fælix
P. 253, l. 10, nun, *al*, nunc
p. 259. l. 1. scriptum. *al*, scrupulum. l. 25, incisionis *al*, insitionis.
p. 266, l 3. est *al*. &
p. 279, l. 9. corpora, *al*. corporea.
p. 280. l. 8. cilet, *al*. licet.
p. 285. l. 4. *post* est, *adde* in.
p. 29[illegible]. l. 13. *post* hac *adde* definitio,
p. 299. l. 10. dimmarelé *al*. dilemmate.
P. 3[illegible]8, l. 2. nisi. *al*. nisi.
P. 3[illegible]3, l. 15. *post* poterts, *adde*, apud.
P. 310. l, 10. *in fine* splenz, *al*, splen.

p. 327, l, 4, arum, *al*, harũ.
p. 350, l. 30, ab. *al*, ad.
p. 351 l, 11, deffitæ, *al*, diffitæ.
p. 353, l, 21, conueniẽtiæ *al*, conuenientia.
p. 355, l, 32, ratione, *al*, rationi.
p. 361, l, 15. sua, *al*, suo.

p. 392. l. 19, *post* l, vnde, *adde*, aliquid.
p. 397, l, 33. eſſẽ, *al*. eſſe.
p. 407, l, 2, *post* cõſeqnẽtia, *adde*, vt ſi dicam, exiſtit ſol, ergo exiſtit aurum; non valet conſequentia.

INDEX ALPHABETICVS RERVM ET VERBORVM

QVÆ IN HOC OPERE PHILOSOPHICO continentur.

Primus numerus paginam designat secundus numerum siue articulum notatum in margine.

C

XXIII

Index.

Morale.

Motus.

Motus voluntarius seu spontaneus.

Index.

Tractiua vis.

Tubus.

V

Vacuum.

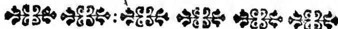
& 161.10.

Voluntas Vide intellectus.

Vox,

Vrinator.

Vstio.

APPENDIX.

Ad Cap. 33 num. 33 aliaque, ibi citata loca in quibus,licet ex occasione a ctum est de speciebus Euch.

IMpleturus Typographi rogatu pagellas istas quæ vacuæ post indicem supererant, existimaui rem gratam Lectori me facturum si aliquid explicarem quod objici mihi aliquando contigit : quod nimirum exclusis ab Eucharistia accidentibus panis , quantitate , grauitate , humiditate , colore &. & admissis Christi vt dixi actionibus obiectiuis seu impressiuis specierum panis ; aut , quod idem est , speciebus panis non à pane sed à Christo impressis ; videatur consequenter admittenda in sensibus nonnulla deceptio , contra illud D. Thomæ vt sensus reddantur à deceptione immunes,qui de accidentibus iudicant sibi notis : quæ est tota ratio, ob quam ipse existimat(iuxta principia philosophiæ perip. quam ibi sequitur) accidentia panis manere post consecrationem ; vt & in 3 p. q. 75 art. 5,respondeo inquit dicendum quod sensu apparet facta consecratione

omnia accidentia panis & vini remanere. Sed certe (ne quis inde contra me sumat scrupulum) ego haud nego ita sensu reuera apparere: at vero quoad deceptionem, idem ego religiosissime inhęrens verbis illis S. Doctoris, quibus deceptionem in sensu negat, facile ausim dicere sensus ipsos reddi nō minus à deceptione immunes positis ijs, quas dixi, speciebus impressis; quam positis quibuscunque panis accidentibus, de quibus illi velut sibi notis dicantur iudicare. Quod vt clarius ostēdam, necesse est explicem qualis vel quanta sit sphæra virtutis iudicatiuæ sensuum respectu quantitatis, coloris, similiumque, vt dicitur, accidentium.

Et in primis non est sensuum iudicare vtrum quantitas, albedo, sapor, calor, humiditas, aliaque huiusmodi secundum propriam cuique essentiam ita sint accidentia; vt non etiam sint simul substantiæ: an potius (vt ego ostendi suis locis) absolute atque in se, nempe ratione physicæ entitatis, quam habent, sint reuera substantię, vel substantiarum actiones, aut quasi actiones; relatiue autem possint esse accidentia & qualitates, quatenus alicui presuppositæ substantię adueniunt, possuntque adesse & abesse absque corruptione illius, & eam qualificant, seu denominant talem vel talem tanquam subiectum non Physicum inhæsionis, sed Logicum denominationis; non in essendo sed in prædicando. Nihil inquam sensus possunt, vt patet, suo iudicio vt aliquid formaliter determinent circa hujusmodi controuersiam, quæ sane aliud longe altius tribunal appellat: & cùm hoc ita sit, manifestum est (stando intra terminos ad quos extēdit se iudicatiua sensuum virtus) nullam dici nec esse posse in sensu deceptionem ex eo præcise quod albedo v. g. (& eadem est ratio de alijs seruata proportione) dicatur esse non, vt vulgo putatur, entitas quædam genita ex panis substantia; sed potius (vt suo loco explicui) sit ipsa superficies panis, & lux ab ea tali modo refracta atque in oculum reflexa; vel (vt magis præcise loquar, & in sensu formali) sit impressio à pane in oculum facta mediante luce, vt dixi, refracta & reflexa; quæ impressio est id formale, quod vocamus albedinem: adeo vt, si nullus foret oculus, nec vlla etiam foret formalis albedo: hec ta-

meu impressio, est modo ante dicto accidés panis ipsum denominans & qualificans, ac reddens sub ratione albi sensibilem. Circa hoc, inquam, & similia non potest in sensu iudicante, dici vel esse deceptio: cum enim de his non iudicet sensus; consequenter nec de eisdem formare potest iudicium falsum; adeoque nec deceptionem pati; quia non potest intelligi deceptio in iudicio, si non est falsitas in iudicio.

Deinde non est sensuum iudicare seu discernere an quantitas, albedo &c. (vt vulgo vocantur) accidentia sentiantur immediate per se sola, an vero per species à se emissas ac sensui impressas: item non discernunt sensus vtrum species impressa, sit secundum suam essentiam entitas quædam physice educta de potentia rei sensibilis, an potius, vt suo loco dixi, sit propria cuique sensibili actio in sensum; quatenus hæc sensui impressa, est signum & character, adeoque species, seu id per quod à sensu agnoscitur sensibile. Cum autem nullus in hujusmodi controuersia locus si iudicio sensuum, non est etiam deceptioni; siue quis hanc sequatur sententiam siue illam.

3. Non est sensuum iudicare an in cadauere sit albedo (ita de alijs) illa eadem numero, quæ fuit in viuente; an vero alia tantum ei similis, vt existimant vulgo Thomistæ: item sensus non discernunt à quo effectiuo principio sit species impressa albedinis; in v. g. sit ab homine, an ab angelo qui ex hypothesi appareat in forma hominis; patet enim duo hæc sub sensus minime cadere, & solo posse mentis acumine attingi ac diiudicari. Hinc vero manifestum est non posse in sensu deceptionem colligi ex eo quod ego dico speciem impressam, seu actionem quæ in Euch. oculum sub ratione albedinis afficit, esse effectiue non ab albedine quadam ex pane superstite, sed à Christo: cum enim de hoc nullũ possit oculus formare iudicium; consequenter nec poterit formare iudicium falsum, adeoque nec in eo deceptionem pati.

4. Denique iudicium experimentale sensuum, est vt impressionem à sensibili factam non modo recipiant, sed præterea percipiant, id est agnoscant se recipere; id enim est sentire, vt suo loco explicui. At vero circa hoc præcise nulla potest esse deceptio: cum enim sensus non ha-

beāt notitias nisi simplices,aut ad summum complexas id est non componant neque diuidant) consequēter nō percipiunt nisi id quod recipiunt,neque aliud recipiunt quam quod impressum est: vnde quia iudiciū sensuū nō est nisi sensatio;hæc vero non est aliud quam perceptio, manifestum est non esse deceptionem in iudicio sensuū, cum esse nequeat in perceptione. Et consequenter in Euch.non decipitur visus dum percipit veram quam recipit speciem impressam albi,quamuis hæc imprimatur à Christo cui est aliena,non autem ab aliqua,vt dicitur, albedine ex pane residua,cui sit propria:cū,vt dixi, virtutis visiuę non sit distinguere à quo principio effectiuo sit eá species; an scilicet à Christo,an ab ea præsumpta albedine; sicut nec an sit à noua, vt dicebam, cadaueris albedine, an à veteri quæ erat in viuente; item an ab homine, an ab angelo apparente in specie hominis.

Quanquam reuera, si cui ob indecentiam videatur arcenda à Sacramento ea deceptio, qua exhibetur sensibus non id quod solent immediate oculus manusue percipere; sed aliud quid illi omnino simile, nempe species panis intentionales à Christo impressę, loco & instar earum quæ à pane, aut si vis ab accidentibus panis imprimerentur: ego certe non satis video cur non ea quoque suo modo turpis consequenter existimanda sit, qua exhibetur non id quod ex vi sensitiuæ externæ perceptionis existimatur, seu interius iudicatur, exhiberi; sed aliud quid maxime diuersum, nempe Christus pro pane: quia tamen hæc omnino fuit ad Sacramenti veritatem necessaria; illa bene potuit tolerari, quæ eidem veritati minime officit, sed solum eam tegit & quidem aptissime. Et vero si aliqua circa hoc religione tenemur, longe maius piaculum est deceptionem admittere in sensu interno, qui pręcipuus, imo (ex dictis cap. 24 num. 43) solus proprie ac vere sensus est; quam admittere in oculo & manu, alijsque externis organis. At in sensu interno manifeste ac necessario deceptionem cogimur admittere: cum euidenter non minus decipiatur in hoc Sacramento (quantum ad existimatam panis materialis veritatem superstitem) homo prout animal, atque etiam prout

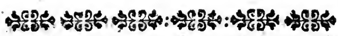
rationalis præcise, id est non prout fide illuminatus; quam deciperetur brutũ: quatenus æque homini ac bruto subtrahitur veritas ejus quod sub tali specie albi, sapidi &c. solet offerri; quodque verius, nempe vt Quod ab illis percipi solet, quam percipiatur albedo, sapor, &c. quia hæc non nisi vt Quo pecipiuntur, vt cum ijs loquar cum quibus disputo.

Imo vero si D. Th. per se ipsum explicandus est, non sane ille putat esse deceptionem dum pro accidentibus eorumque naturaliter impressis speciebus, ponuntur eorumdem à Christo miraculose impressę species: cũ clare asserat 3 parte q.76 art. 8. non esse deceptionem quando (apparente vt aliquando factum est, carne, vel sanguine, aut puerulo in Euch.) formatis diuinitus speciebus immutantur oculi tali immutatione ac si expresse viderent exterius carnem vel sanguinem aut puerum, item non putat fuisse deceptionem quando Christus apparuit in specie peregrini. Si enim non est deceptio dum diuinitus à Christo formantur species nõ Christi propriæ, sed carnis, sanguinis, peregrini, &c. quæ ratio est vt dicatur deceptio dum æque diuinitus ab eodem formantur species non ipsius proprię, sed panis.

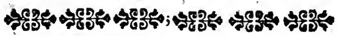
Porro quod attinet ad ipsa accidentia, idem D. Th. q. 75 art. 5 vbi agitat ex professo materiã hanc nõ aliud argumentum affert existentiæ accidentium panis post consecrationem, præterquam à iudicio sẽsuum; nullum vero vsquam (quod sciã) theologicũ adhibet, quod nihilominus in re tanti momenti quam theologice discutit, non omisisset: puto autem non esse qui veluti sapientior promere queat, quod ille ignorauerit; vt certe nõ potuit ignorare definitionem v.g. concilij lateran. ex qua moderni aliqui theologi tam acriter velut de fide rem statuere contendunt; at cur injuria hæc fit sancto Doctori, vt quod ille solùm determinat ex apparentia, vel si vis iudicio sensuum optime sciens atque sine dubio plene intelligẽns definitionem illam eiusque vim omnem, audeant eius interpretes determinare velut ex oraculo infallibili fidei, ex vi eiusdẽ definitionis aliarumque similium. Putauit fortasse D. Th. vocem specierum significare hic in re apud patres atque apud cõcilia idem quod in schola perip. significat vox accidentium sed

certe non putauit significationem illam esse rem de fide, vel talem esse aut ita constare vt ex vi eius posset res ipsa tanquam de fide decidi; alioqui non ad solam sensus apparentiam recurrisset: etenim loco vltimò citato vbi ait rationabiliter id fieri per diuinã potentiam, non alias assignat rationes, quam tres tantum cõgruentias, ob quas proponuntur nobis, vt in prima ait, caro & sanguis Christi suméda sub speciebus panis & vini; non autẽ, vt in secunda ait, sub specie propria, scilicet ad vitandũ horrorẽ nostrum, & irrisionem infidelium, & ad conciliãdum fidei meritum: hæ autem rationes tam bene stant cũ speciebus à Christo impressis, quam cum peripateticis accidẽtibus. Vnde quamuis putarem intentionem concilij tum laterã. tum trid. fuisse vt definirent velut dogma fidei remanentiã specierum, dũ dicunt, solis remanentibus speciebus (quod tamen non existimo; solùm enim vt satis patet intendebant definire absentiam panis; quidquid sit de speciebus, quarũ remanẽtiã relinquũt, vt & ipse D. Th. iudicio sensum) non tamen puto intendisse Concilia definire species illas esse id quod peripatetici vel etiam theologi ex eorum principijs vocant accidentia. Sed sicut admitto lubens remanere idest ibi secundum rei veritatem esse nunc sicut prius erant species panis & vini, easque insuper esse vere accidentia modo ante explicato: ita nego eas esse idem quod accidentia peripatetica; cum satis ostẽderim hæc esse merum in physica figmentum; & oppositũ nemo hactenus probauerit Philosophice, imo neque Theologice; quãdis enim in concilio Cõstantiensi, & in catechismo rom. & in quibusdam decretalibus nominẽtur more peripatetico accidentia, id tamen fit (vt alias nunc omittam responsiones, quas alibi daturus sum) nõ quod speciale de illis condatur fidei dogma, sed simpliciter quod modus loquendi tunc vsitatus adhibeatur, nempe eo solum animo, vt res de quibus præcipue agebatur, vocibus in vulgo vsitatis facilius captui cuiusque accõmodarentur. At hac ipsa in re fauet mirum in modum, quod non casu sed nutu plane diuino, si bene aduertis, factum est vt patres concilij trid. licet magnam partem diuo Th. addicti, abstinuerint à uoce illa ex peripatu nouiter inducta accidentium; solãque vsurparint antiquissi-

mam in patribus & prioribus concilijs vsitatam vocem specierum. Si autem de sensu ejus vocis apud Patres agendum est, puto rem esse claram, quod scilicet Patres in materia de Eucharistia per vocem speciei aliarūque similium quibus vsi sunt, non intellexerint quantitatem, albedinem aliaue panis accidentia, dato etiā & nō cōcesso, quod accidentia more perip. non forent vt dixi merum in physica figmentum: sed intellexerint similitudinariam apparentem expressionem, quæ fit per speciē impressam. Cum enim v. g. dicunt vno contextu, vt passim dicunt, Christū exhibuisse nobis se non in specie propria sui corporis, sed in specie panis, haud dubie vocem speciei sumūt vtrobique in eodem sēsu, nec par est eos ibi in tā paucis verbis, vti æquiuocis. At vocē illā, vt est euidens intellexerunt in prima parte non de quātitate & qualitatibus intrinsecis corporis Christi; eis enim carere Christum in Sacramento non crediderunt, sicut neque D. Thomas 3 p. q 76 art. 4) sed de externa secundum sensus apparentia, quæ fit per speciem sensui impressam: ergo similiter in secunda parte vocem eandē intellexerunt non de quantitate & qualitatibus intrinsecis panis, sed de specie sensui impressa, ac de externa inde consequente secundum sensum apparentia, vt vel ex eo confirmare licet, quod ijdem Patres nusquam meminerunt huiusmodi accidentium, tum etiam ex eo quod cum aiunt Christum apparuisse in specie peregrini vel hortulani, non intelligunt ipsum sibi circumposuisse quantitatem &c. peregrini vel hortulani: & reuera id quod est apparere in specie non propria sibi, sed aliena v. g. peregrini atque etiam panis, nihil aliud est ex natura rei, quam sensum afficere speciebus impressis non sibi proprijs sed alienis, videlicet speciebus peregrini & panis, id est talibus quales emitteret peregrinus & panis si adessent. Hæc modo sufficient ad propositum, cętera commodius suo loco.

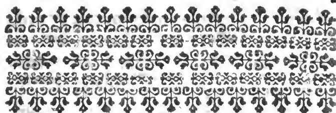
PHILOSOPHIÆ RATIOCINII.

PHILOSOPHIÆ ENTIS.

AVTOR LECTORI BENEVOLO.

NOn potui mi Lector, vt optaueram & omnino oportuerat librum hunc tibi à mendis Typographicis expurgatū porrigere: plurima namque irrepserūt tū ob grassantem toto anno pestis luem, tū quia nec ipse potui adesse præsēs propter negotia quæ me aliò auocarunt. Curaui quidem in singulis tomis errata præcipua cum correctionibus describi; sed vereor ne forte meam aliqua diligentiam prætererint, quæ, vt facile accidit, vel ex vna mutata literula sensum vitient; quod certe maxime dolerem: tuæ tamen, vt spero, beneuolentiæ erit, vt ea condones tempori; & ingenij, vt omnia peruideas. Vale.

PHILOSOPHIA RATIOCINII,

ALIAS

DIALECTICA SEV LOGICA.

Siue prima pars cursus Philosophici.

PRÆFATIO.

De eiusdem primæ partis distributione.

PRÆSTANTISSIMA facultas hominis, qua ille pecudes antecellit, puris intelligentijs proximus; ipsa est ratio intellectualis, cuius vi mentem habet infinitè capacem non modo sciendi; verùm & comparandi sibi scientiam proprio labore ac studio: prout

videlicet ex ijs quæ iam quodammodo nouit, poteſt vlterius & iterum vlterius abſque limite vllo viam ſibi facere ad alia cognoſcenda. Eſt enim quidam cognitionum progreſſus, qui & vocari ſolet diſcurſus: & alio nomine ratiocinatio; quatenus ratiocinari, aliud nihil eſt quàm à cognitione vnius progredi ad cognitionem alterius per rationem qua iſtud cum illo naturaliter, vel alio modo vtcunque neceſſariò nexum eſt.

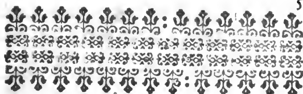
Et quia ni legitimus ſit diſcurſus, non bene per eum cognoſcetur vnum ex alio; quemadmodum ni rectum teneat viator iter, haud poterit ad locum, propoſitum peruenire: aberrari enim poteſt in diſcurſu, vt & in curſu: at ſi aberretur; non obtinebitur vera notitia rei occultæ, ſed falſa; quæ tamen propter ignorantiam, ſeu inaduertentiam erroris in diſcurſu commiſſi, putabitur vera: & ſic erit error cognitionis, ſeu cognitio erronea; quæ videlicet rem aliter exprimet quam ipſa reuera ſe habeat in ſe.

Hac inquã de cauſa (ne videlicet erroribus eiuſmodi cõtingat miſerè fœdari Philoſophiam) artificio mentis humanæ prorſus mirabili, ac præcipuè ſingulari Dei beneficio concedentis homini ſcintillam

hanc increatæ ſuæ ſapientiæ; adinuenta eſt pars iſta Philoſophiæ, quæ vulgo dicitur Logica vel Dialectica; & ab alijs Philoſophia rationalis, ſeu Philoſophia ratiocinij, vt in fronte poſitum eſt: nempe quia præſcribit leges recte ratiocinandi; quibus nimirum debitè ſeruatis, nullum eſt in diſcurſu periculum aberrandi; ijs enim tuto dirigit mens operationes ſuas. Sed hæc ipſa clarius inſinuabo capite primo: in quo primùm dicam de tribus operationibus mentis, earumque differentijs. Deinde ſingularum defectus aſſignabo: qui videlicet ijs quoquo modo poſſunt accidere. Ac demum referam ſanari defectus huiuſmodi beneficio Logicæ, dirigentis eas operationes. Mox reliquis octo capitibus pertractabo totam artem, qua ſingulæ vel ſeorſim, vel cum alijs iunctæ, ſeu complicatæ operationes diriguntur: & quidem cap. 2, 3, 4 in ijs verſabor quæ circa ſolam primam ſunt: 5 vero, & 6 in ijs quæ circa ſecundam: denique tribus reliquis ea explicabo quæ ad tertiam pertinent.

Cæterum hæc ipſa quantum potero breuiter exequar & clarè: neque me effundam ad plurimam (vt in ſcholis vulgo fieri ſolet) quæſtionum proëmialium chi-

liadem: quia non ſatis video cui bono futuræ ſint ampliſſimæ ac decantatiſſimæ diſputationes circa Logicæ obiectum, ſubiectum, finem, nomina, autores, propagatores, antiquitatem, neceſſitatem, dignitatem, &c. Enimvero ſicut ridiculum foret, ſi vellet ſutor priuſquam deueniret ad regulas artis, qua crepida conficitur elegantior, tyrunculum diſcendi cupidiſſimum circa ſolas artis laudes detinere mẽſes integros: ita, & multo magis abs re eſſe puto in huiuſmodi Logicæ proëmialibus, tanta diſpendia facere temporis, quod ad ipſam perdiſcendam ratiocinandi artem conceſſum eſt. Sic tamen agam, vt dum eius præceptiones tradam: inſeram ſimul quaſi aliud agens, quæ præcipue circa ea proëmilia deſiderari poſſunt. Imo id habebis beneficii ex mea methodo; quod abſq; tẽporis iactura videbis per rationes à priori, & finem, & obiectum, & neceſſitatem & dignitatẽ Logicæ: agnoſceſque an ſit practica vel ſpeculatiua, vel practico-ſpeculatiua: num ars, num ſcientiam, an pars Philoſophiæ aliaque huiuſmodi. Amo enim nihil omittere neceſſarii, ſed pariter odi rebus non admodum utilibus tribuere tempus & operam quæ perſpicuum eſt vtilioribus deberi.

DE OPERATIONIBVS mentis, earumque tum defectibus, tum directione ad bene ratiocinandum: vbi & de nomine, obiecto, ac fine huius Philosophiæ.

CAPVT I.

ENTIS *a* operationes, de quibus hic agendum est, sunt ipsæ eius cognitiones, siue actus cognoscendi: cognoscere enim est quoddam agere, seu operari, vnde quia intellectûs proprium est cognoscere seu intelligere; consequenter cognitiones eius siue intellectiones non immerito vocantur operationes mentis. *b* Tres vero sunt in vniuersum operationes mentis; videlicet prima, secunda, ac tertia; sic enim vocantur ad discrimen. Et quidem prima, ita reuera prima est, vt reliquas duas prorsus non supponat; quin potius ab eisdem necessario supponatur: pari modo secunda supponit primam: ac de-

1\. *a Mentis operationes quid sint & quare sic dicantur.*

b Tres sunt.

mum tertia supponit vtramque vt facilius intelliges ex ijs quæ statim dicam de singulis.

2\. *c Prima dicitur apprehensio, & non nisi metaphoricè.* Prima c mentis operatio dicitur communiter apprehensio, vel comprehensio; non alia sane de causa, quam quia & quatenus dicimur apprehendere, vel comprehendere, seu capere ea quæ concipimus, seu conceptu tenemus, id est bene intelligimus; quasi mens nostra dum aliquid concipit, seu capit, vel probe intelligit, manus quasdam sui cõceptus, aut cognitionis extendat, ijsque apprehendat ac teneat quæcunque intelligit. Est autem sine dubio modus ille dicendi metaphoricus id solum habens fundamenti, quod id putatur esse discriminis inter facultatem cognoscitiuam, & appetitiuam (quantum attinet ad modum quo illæ ad sua se habent obiecta) vt videlicet appetitiua quidem à suo pelliciatur atque trahatur obiecto, nempe bono; at cognoscitiua suum ad sese trahat obiectum, nempe verum; eiusque in se speciem siue imaginem efformet, eaque mediante ipsum prehendat siue capiat atque teneat. Sed quidquid sit de fundamento etymologiæ, constat primam hanc mentis operationem vocari communiter apprehensionem. Ea vero est nudus ac simplex rei conceptus intellectiuus, quodammodo similis perceptioni sensitiuæ, puta visioni qua suum

obiectum oculus ita nude intuetur, vt nihil amplius circa illud præstet, quàm solùm ac præcise intueri.

3\. Sed *d* quia dum dixi de fundamento etymologiæ vocis apprehensio, visus sum illud non multi facere; addo vt me magis explicem, è nominibus nostrarum intellectionum grammaticaliter, aut logicè sumptis non licere determinate atque indubitanter astruere talem physice, vel talem esse earum, siue etiam potentiæ cognoscitiuæ nostræ naturam, aut modum quo illa se gerit in cognoscēdo. Etenim sicut actus intelligendi vocantur apprehensiones;ita etiam vocantur conceptus, & conceptiones; vnde si quod dixi liceret, possem æque inferre mentem ipsam dum intelligit concipere, & formare in se fœtum quendam; ac eundem edere seu parere, dum edit sua sensa externo signo: vt & de facto modus loquendi sic inualuit. At formare fœtum atque edere, non est idem atque apprehendere & attrahere ad se obiectum veluti manu. Præterea eædem intellectiones nostræ receptissimo in scholis nomine vocantur intentiones: & quod ita vocentur, ratio non affertur alia (quod viderim) nisi hæc, quod scilicet per eas mens intendat in sua obiecta. At intendere (si bene vim vocis capio) est tendere in: hoc verò, vt patet, multum differt ab eo quod est trahere ad se.

d *Ex rerum nominibus præcise, non licet earum naturas quales sint astruere.*

Hæc raptim annotare placuit, vt in ipſo Phiſoſophiæ veſtibulo videas, vnde tibi caueas in intimis adytis, ne videlicet vnquam putes rerum naturas aut modos eſſendi, bene ac certo in bona Philoſophia colligi poſſe, vel rigoroſe debere, præciſe ex earundem nominibus quantumuis receptis & vulgaribus: cuius rei manifeſtum hic habes exemplum.

e Conuincitur id in exemplo propoſito.

Cum enim phyſice loquendo impoſſibile ſit vt vnico ſimplici actu mẽs tendat in obiecta, & ſimul eadem ad ſe trahat (ſunt enim hi motus contrarij) item vt eorum in ſe formet fœtum, qua voce non intelligitur motus: ſupereſt ea dicta verificari phyſice nullo modo poſſe, ac proinde ſolum eſſe vera logice, ſiue in modo loquendi & exprimendi noſtro: qui quidem aliquando eſt proprius, & rem ſignificat ſicuti eſt; aliàs vero, vt hic, ſolum eſt metaphoricus; & rem ſignificat non ſicuti eſt; ſed ad modum quo eſt aliqua alia, quæ forte melius à nobis cognoſcitur, quam illa; quamuis non ambæ eodem modo ſint; ſed ſolum à nobis putentur eſſe eodem modo, vel ſanè ſimpliciter intelligantur quaſi eſſent eodem modo: ſiue ita reuera ſint, ſiue falsò; quod, vt patet, aliunde quam ex nomine, vel ex noſtro intelligendi modo expendendum eſt. *f* Et in præſens, noli putare id quod vocatur apprehen-

f Ad propoſitum apprehenſio non eſt quid ſimile

ſio, eſſe quid reuera ſimile manuali prehenſioni, vel attractioni; & multo minus eſſe verã attractionẽm: item id quod vocatur intentio eſſe reuera aliquam tendentiam ad obiectum: item id quod vocatur conceptus, eſſe reuera formationem, aut quid ſimile formationi fœtus. Hæc inquam noli putare, quaſi ad ita exiſtimandum inducaris ex vi nominum: ea enim, vt oſtendi, nomina tales eſſendi ſignificant modos qui ſimul vni ac eidem ſimplici actui intelligendi conuenire minime poſſint; vnde conſequens eſt vt vel non omnes illi modi de facto conueniant intellectioni; vel etiam nullus ex eis, ſed alius aliquis; quinam autem ille reuera ſit & quo nomine exprimendus, alibi diſcutiendum eſt: ſufficit verò mihi nunc loqui cum alijs, ne ſit vana de nomine contentio.

prehenſioni, vel attractioni, vel concepti fœtus, vel tendentia.

4. Huiuſmodi *g* (quem num. 2 dicebam) nudus conceptus, ſeu nuda & ſimplex apprehenſio, eſt duplex: quædam enim eſt vnius tantum obiecti, vel etiam duorum ſiue plurium æquè primo ac per modum vnius; ita tamen vt illa duo ſeu plura obiecta, ſecundùm quod obijciuntur apprehenſioni, ſolam habeant in ratione obiecti ſocietatem, & concomitantiam, & amplius nihil: eo fere modo, quo plures vno intuitu conſpectæ vites habent ſe mere concomitanter in ratione obiecti partialis eius viſionis. Alia etiam

g Quid ſit apprehenſio incomplexa quid complexa.

est apprehensio simplex, quæ duorum saltem est obiectorum non mere per modum vnius, aut prorsus æque primò, vel vt dictum est, mere cōcomitanter apprehensorum, sed cum quodam ordine & respectu qui inter ipsa est: sicuti dum oculus videt vas aqua plenum, non ita concomitanter aquam & vas intuetur, quin etiam cernat aquam vase circūdatam, seu vas aquam ambiens, eamque continens: & ita videt aquam in vase; quod est videre cum ordine & respectu, vt dixi; non autem solummodo aquam & vas, quod est videre mere concomitanter. Atque istius generis apprehensio simplex ob dictam causam vocatur complexa: sicut & illa prioris generis ob sui totalis obiecti simplicem vnitatem, aut sane meram obiectorum partialium societatem, vocatur incomplexa.

Clarius h explico vtranque in exemplo. Si apprehendas seorsim sapientiam,
5. seorsim bonitatem, seorsim iustitiā, seorsim Deum; erunt hæ omnes apprehensiones incomplexæ. Item si apprehendas ea omnia glomeratim & confusè per modum vnius; erit hæc nihilominus apprehēsio incomplexa. Si vero apprehendas bonitatem, sapientiam &c. ac Deum cum eo ordine, qui inter ea est vel alio, nempe si apprehendas bonitatem vt in Deo, vel Deum vt habentem in se bonitatem, &c. hæc erit apprehensio comple-

h Exemplum vtriusque.

xa;cuius totale obiectum non erit bonitas & Deus,quasi duo disparata & merè per solam concomitantiam;sed erit bonitas & Deus cum respectu & ordine , videlicet bonitas in Deo , seu bonitas ad Deum pertinens,ipsumque denominans: adeo vt Deus & bonitas prout sunt obiectum apprehensionis complexæ , sint idem ac bonitas Dei,vel Deus bonus.

Quod *i* quidem non erit mirum recolenti omnes definitiones in sententia cõmunissima , quam non desero , pertinere ad primam mentis operationem , vt hãc, Animal rationale , quæ est definitio hominis,& prædicatur de eo cum dicitur, homo est Animal rationale : cum enim apprehendis Animal rationale , non apprehendis glomeratim , vt dicebam,animal & rationem(ex qua dicitur rationale)sed distinctè atque cum ordine,rationem in animali , vel animal vtens ratione;vt sic enim ratio denominat animal ; & eatenus animal rationale(hoc totum) constituitur obiectum apprehensionis complexæ.

i Idem confirmatur.

6

Secunda *k* mentis operatione duo duarum simplicium siue complexarum siue incomplexarum apprehensionum obiecta expresse componuntur, seu ponuntur in unum,& coniunguntur ; vel contra diuiduntur atque separantur. Quod quidem non ita simpliciter intelligendũ est, vt hac secunda operatione, mens dũ

K Quomodo secunda mentis operatio sit compositio, diuisio, iudiciũ, &c.

percipit ea quæ coniuncta sunt, prout coniuncta sunt, vel ea quæ sunt separata, secundum quod sunt separata; sistat in ea simplici notitia coniunctionis eorum vel separationis; id enim totum ex num. 4 & 5, fieri potest sola simplici apprehensione complexa: sed ita vt coniunctioni sibi iam notæ vel separationi, explicite acquiescat, inhæreat, assentiatur, eamque determinate nutu suo comprobet, ac veluti positiuo decreto confirmet, id est, vt dicitur iudicet, & quasi ferat sententiam, pronuntietque ita esse vel ita non esse; affirmans nimirum aut negans esse coniunctionem, secundùm quod eam eiusue oppositum perspexit. Cùm autem ita iudicauerit seu statuerit mens intus apud se, imo dixerit verbo (vt vocari solet) mentis; enuntiat id ipsum ac dicit ad extra, seu prodit voce, aut scripto, alioue signo sensibili.

Atque hinc cernitur clare ratio ob quã omnis huiusmodi secunda mentis operatio vocatur vniuersaliter iudicium & enuntiatio; quæ voces apud Logicos maximè sunt in vsu. Nec minus inde patet species duas esse iudiciorum siue enuntiationum; quæ etiam conuenienter ab eisdem Logicis distinguuntur propriis nominibus, dum vna vocatur compositio & affirmatio, altera autem diuisio, & negatio.

l Idipsum il- Sed l vt clarius rẽ intelligas do exem-

pla tum affirmatiui iudicii, tũ negatiui: priorıs quidem sint ista, quæ his vocibus exprimuntur Deus est bonus, Deus est iustus, &c. in quibus id præcisè quod intus in mente habetur ex parte ipsius, respondetque sonanti exterius particulæ Est, vicem gerit vinculi nectẽtis bonitatem cum Deo, &c. ideoque apud Logicos ipsa particula Est, quatenus illud ipsum expresse significat, vocatur copula. Posterioris verò erit exemplum, si mens dicat & iudicet sic, Antichristus non est iustus. æthiops non est albus, &c. in quibus id quod particulæ, Non, respondet intus in mente, atque ex parte mentis; est id quod vinculum seu copulam tollit; adeoque diuidit, siue separat iustitiam ab Antichristo, albedinem ab æthiope, &c. *Illustratur exẽplis.*

7\. Cæterum *m* voces illæ, quas in explicationem secundæ operationis adduxi, solẽtque vulgo adducere Logici, sensum habent nonnihil metaphoricum: nã ad huiusmodi operationem requiritur quidem acquiescentia, vt sic dicam, & inhærentia, seu assensus, iudicium, sentẽtia, decretum, verbum mentis, &c. huiusmodi, quibus, vt sonant, significatur vis quædam positiua, quam ex parte sui conferat mens ad vnum cum alio componendum obiectum, & faciendam duorum coniunctionem specialem, distinctã scilicet ab ea quæ ex parte ipsorum est,

m Componere diuidere, acquiescere, iudicare, sentire, & similes voces prout de secunda mentis operatione dicuntur sensum habent aliquatenus metaphoricũ.

& cognosci potest simplici complexa apprehēsione iuxta num. 4. Sed existimo in re nullam talem cōferri à mente vim; & n iudicium non per aliud differre ab apprehensione complexa, quàm per hoc quod apprehensio complexa versari potest circa duorum obiectorum copulam, solùm implicite velut in abstracto & in confuso, & (quod potissimum est) cum indeterminatione: iudicium autem est, quoties copula explicitè in particulari, atque vt determinate existens, cognoscitur: hoc enim præcisè posito non potest intellectus non acquiescere, non adhærere, non assentiri, non annuere, &c. certè non magis quàm possit obiecti vnici distinctè propositi incomplexam cohibere apprehensionem: sicut neque oculus potest non videre obiectum propositum medio recte disposito, & cæteris bene se habentibus. Et è cōtra eo solùm secluso impossibile est vt intellectus acquiescat, adhæreat, assentiatur, &c. sicut impossibile est vt vel ipse apprehendat vel oculus videat, ni obiectum huic & illi debite proponatur. Itaque si illud adhærere, assentiri, annuere, &c. est ipsum iudicare, decernere, dicere, &c. vt reuera ita esse ex eo patet, quod nemo id concedat primæ operationi mentis, seu nudæ apprehensioni: consequenter, hoc ipso quod in mente est distincta, explicita, atque determinata notitia copulæ vel

n *Iudicij discrimen ab apprehensione complexa.*

non copulæ duorum ; eo inquam ipso atque vt dicitur, per locum intrinsecum, est in mente iudicium, sententia, verbum mentis, &c.

8. Certum o quidem est, posse complexa apprehensione cognosci distinctè integram enuntiationem, adeoque copulam cum extremis; vt si quem impium audiã dicentem Antichristus est iustus: excitatur enim reuera tunc in me cognitio distincta non modo Antichristi, & iustitię, sed & copulæ vtriusque extremi: at non propterea est in me tunc iudicium atque sententia, quod Antichristus sit iustus; non sanè quasi me lateat omnino ea copula; eam etenim clare audio ac bene percipio sicuti enuntiatur; sed quod eam solùm agnoscam merè vt enuntiatam, non verò tanquam determinate in re existentem potius quam determinate nõ existentem independenter ab ea enuntiatione. Quare in hoc, discrimen habes essentiale iudicii ab apprehensione complexa; quod videlicet hac non possit cognosci copula, nisi sub indeterminatione: iudicio autem cognoscatur sub determinatiõne.

o Potest per complexam appreh. cognosci copula distinctè, sed per iudicium cognoscitur insuper vt determinatè existens.

Pari modo siquis Astronomus dicat Astra sunt paria; bene percipio Astra, & numerum parem, & copulam; nec tamen adhuc iudico, sintne Astra paria vel imparia; sed dubito hæreoque anceps; non autem vni patri determidate me addico

vt illi adhæream; ideo nimirum quia nōdum plene noui determinatam eius copulæ existentiam vel ex opposito determinatam non existentiam. *p* Ex quo benè perspicis iudicium esse non posse vbicunque dubium est: idque solùm ideo, quia in dubio est notitiæ indeterminatio. Atque hinc vlterius consequens est, vt quia cognitio omnis incerta propter ipsam incertitudinem sui, relinquat (vt manifestum est) in cognoscente formidinem adeoque dubium & indeterminationem; consequens inquam est vt nulla incerta cognitio sit propriè dictum iudicium. *q* Igitur opinio, & simplex fides humana, & si qua est alia similis notitia non excludens formidinem; huiusmodi inquam notitiæ non sunt propriè dicta iudicia. Scio quidem satis communiter saltem apud vulgus, opinionem & humanæ fidei assensum vocari iudicium: sed quisquis ille sit qui sic vocat, negare non potest huiusmodi quod vocat iudicium, esse ex natura sua incertum; & cùm sit incertum, fluctuare inter vtramque partem contradictionis: at ea fluctuatio est indeterminatio; hæc vero vt patet, repugnat determinationi, quæ vt ostendi sola constituere potest differentiam iudicii (nimirum propriè dicti) ab apprehensione complexa. Non tamen inficior apprehensionem complexam habere aliquid quodammodo simile iudicio, & eatenus

p Defectu eius determinationi non est iudicium propriè dictū in dubiis.

q Ergo nec in opinione aut fide humana.

eatenus opinionem omnēque huiusmodi incertam notitiam posse vocari iudicium; sed non erit nisi imperfectum. *r* At ex opposito habes fidei assensum Diuinæ esse propriè iudicium; cùm enim illa quæ in eo ex parte Dei est, ratio assentiendi sit firmissima; consequenter eadem est maximè determinata ad vnam partem contradictionis; & inde est vt assensus illi innixus quemadmodū est eo fundamento firmissimus, ita sit maximè determinatus; adeoque propriam habeat iudicii ab apprehensione differentiam, sitque hoc ipso iudicium propriè dictum: similiter scientia, quæ est cognitio quemadmodum euidens ita & certa, est propriè dictum iudicium.

r sed in fide Diuina, & in scientia est verè & propriè dictum iudicium.

10.

Quamuis *s* num. 7. dixerim nullam ex parte mentis positiuam specialem conferri vim ad vnum cum alio componendum obiectum, vel è contra diuidendum: cum hoc nihilominus optimè stare potest, vt iudicando mens dicatur componere atque diuidere; & de facto componat, siue ex opposito diuidat. Cùm enim illi non semper occurrat primo intuitu videre extrema & copulam determinatè, vel non copulam determinatè; inde fit vt eo casu habeat solùm duas apprehensiones incomplexas aut sanè vnam cōplexam. At verò cùm semper id curæ sit menti, velut rerum ac veritatum curiosiori, vt non sibi satis-

s Quomodo nihilominus & quo sensu mens componat diuidatque.

factum putet, donec plene agnoscat quid rei sit; hinc fit vt apud se voluat diligentiùs atque reuoluat; seu penitius discutiat ea obiecta, quorum nondum satis determinate perspicit nexum siue non nexum. Atque ita contingit vt cùm deprehenderit nexum, videatur ipsa dicaturque nexum efficere, quod est componere: vel ex opposito cùm deprehenderit oppositum nexûs nimirum diuisionem videatur atque dicatur diuisionem efficere seu diuidere. *t* Et quidem tunc erit formalis compositio, & formalis diuisio, in quantum duabus simplicibus apprehensionibus succedit, & quodammodo ex eis enascitur vnum iudicium componens aut diuidens. Esset verò solum virtualis compositio atque diuisio eo casu quo, primo intuitu menti veniret in conspectum determinata cum vtroque extremo copula, vel determinata non copula: ille enim primus intuitus, quantumuis in se formaliter simplex æquiualeret quoad vim determinatæ cuiuslibet firmæque notitiæ, formali illi compositioni vel diuisioni.

t virtualis compositio & formalis compositio item diuisio, quid.

11 Atque ex his facile intelliges, quomodo iudicium virtualiter compositiuum, dici possit affirmatiuum: nempe est virtualiter affirmatiuum; & à pari iudicium virtualiter diuisiuum, est etjam virtualiter negatiuum. *u* Quamuis existimem non quodlibet iu-

u non quoduis iudicium est affirmatio vel negatio, in proprio vulgari vsu harũ vocum.

dicium esse affirmationem, aut negationem: hæc enim duo vocabula sunt vt sic dicam, transitiua. Explico me. Qui aliquid affirmat vel negat, necessariò (saltem in vulgari vsu earum vocum) alicui affirmat aut negat; & cum videatur per se ridiculum, vt sibi ipsi, dicatur affirmare, vel negare sibi ipsi; consequens est vt alteri affirmet aut neget; quod vt patet fieri solum potest locutione, videlicet mentali inter puros spiritus, & vocali inter homines. Et quia locutio supponit in loquente notitiam rei de qua loquitur, determinatam; consequens est vt affirmatio & negatio supponat iudicium compositiuum quod non sit affirmatio, vel diuisiuum quod non sit negatio. *x* Fateor tamen posse mentem quodammodo intus loqui sibi (sunt enim & soliloquia mentis) adeóque affirmare intus sibi, aut negare, cum non nisi ex his constare possit locutio: Sed hoc eatenus tantum verum esse potest, quatenus mens dum iudicat, notitiam habet non solum rei quam iudicat, sed ipsius quoque sui iudicii: mens enim vna cognitione non solum rem sibi propositam cognoscit: sed etiam cognoscit se eam cognoscere; habetque eatenus notitiam virtualiter, vt dicitur, reflexam: quod quidem frequentissime contingit, quamuis non

x alio tamen modo iudiciū est affirmatio, & negatio, nimirum ob reflexionem.

semper. Itaque cùm habet iudicium hoc modo virtualiter reflexum, tunc ratione reflexionis virtualis poterit dici loqui sibi velut sibi quodammodo propalans suum iudicium. Atque sic iudicium virtualiter reflexum erit & iudicium & simul affirmatio vel negatio. Idem autem à fortiori dici potest de iudicio formaliter reflexo. Dicam verò expressiùs quid sit & quomodo fiat virtualis formalisue reflexio in Physicis. y Demum quod de affirmatione atque negatione dixi, dic pari iure de enuntiatione: idem enim sonat enuntiatio sub hac vna voce, quod affirmatio & negatio sub his duabus; quatenus enuntiatio diuiditur in affirmationem & negationem.

y Idem dicendum de enuntiatione quod de affirmatione & neg.

12 Et fortè his vocabulis vsi sint Logici ad internum iudicium significandum, ea solùm de causa quia iudicium interius manifestatur ad extra vocali aut alio sensibili modo, vt scripto facta enuntiatione seu affirmatione & negatione; z quo fit vt non inconuenienter nomen signi tribuatur rei significatæ, seu res ipsa exprimatur nomine sui signi: at sine dubio internum iudicium seu secunda illa interna mentis operatio differt ab externa eiusdem operatione, videlicet locutione, quæ est illius signum externum. Et cùm istud proprio nomine vocetur enuntiatio, affirmatio vel negatio: non

z internum iudicium non nisi minus propriè dicitur enuntiatio, licet id omne cōtineat quod enuntiatio.

potest idem nomen nisi secundariò & minus propriè tribui iudicio interno. Non tamen vllatenus negari potest, quin in iudicio interno sit id omne quod in externa enuntiatione est: alioqui hæc non esset fidele illius signū sed mendax. Hæc modò sufficiant de secunda mentis operatione eiusque speciebus atque nominibus; venio tandem ad tertiam.

13. *a Tertia mentis operatio in quo sita sit, & quare vocetur discursus.*

Tertia *a* operatione mens non in solo siue affirmatiuo, siue negatiuo iudicio quiescit: sed ab vno iudicio progreditur ad aliud, quodam, vt sic dicam, suæ perspicaciæ motu seu potiùs extensione: quatenus videlicet iudicium illud, quod iam formauit, est illi causa siue ratio extendendi suam notitiam, id est iudicandi consequenter sic vel sic, nempe affirmatiuè aut negatiuè de alio quodam tertio obiecto. Exempli gratiâ, mens cùm priùs efformauerit hæc duo iudicia, bonum est amandum, &, Deus est bonus; vi illorum perspicit quod fortassis antea non perspiciebat, siue ignorabat, vel sanè minus aduertebat: & ita vi eorum deducitur in cognitionem tertii cuiusdam obiecti sibi priùs ignoti, nimirum quòd esse debeat amor ad Deum vtpote bonum: & eatenus motu perspicaciæ, vt dixi, vel potiùs extensione notitiæ fertur vt videat deinceps

iudicetque Deum esse amandum; quare & concludit sic, ergo deus amandus est. Quod quidem iudicium vi duorum præcedentium ita formatum, vocatur dicta de causa iudicium illatiuum: & externum sensibile signum illationis internæ, seu motus quo intus apud se ad ita iudicandum fertur, est particula ergo vel alia similis: quæ non male dici potest copula illatiua; vtpote cũ sit nota connexionis secundũ dependentiam quæ est iudicij illati ab eo ex quo infertur. Eadem de causa, tertia mentis operatio vocatur discursus, videlicet quasi cursus, siue motus ab vno iudicio ad aliud, seu potius ab vna veritate menti nota & iudicata ad aliã agnoscendam & pariter iudicandã, quæ prius illi erat ignota, aut non expresse nota, seu de qua nondum erat formatum iudicium. Præterea hæc tertia mentis operatio vocatur ratiocinium vel ratiocinatio.

14 Ex *b* dictis hactenus de singulis operationibus mentis intelligi facile possũt defectus siue errores, qui eisdem accidere possunt. Et in primis apprehensioni incomplexæ accidere potest, vt sit parum distincta, præsertim si plura inuoluat obiecta simplicia; sicut contingit visioni plurium conspectarum eminus vitium in vna vinea, vel characterum in vna pagina. Huiusmodi

b operationibus mentis accidunt vitia, vt appreh. incomplexæ cõfusio.

vero defectum indistinctionis, seu confusionis in apprehensione incomplexa, parere potest rerum simul obiectarum aut multitudo aut permistio, vel etiam debilitas impressæ speciei, quæ non nisi debilem similem sibi, adeoque confusam parere potest cognitionem; sicut debilitas speciei quam plures procul conspectæ vites imprimunt, est causa visionis earum confusæ.

e apprehensio incõplexa, est vera semper, & nequit esse falsa.

Hæc *e* operatio mentis prima incomplexa, gaudet quidem veritate, sed falsitatem non patitur. *d* Neque enim circa hoc valet apud me ratio eorum qui dicunt incomplexam apprehensionem incapacem esse veritatis, si falsitatis est incapax; quatenus veritas & falsitas sunt duo contraria, quæ consequenter idem subiectum ita respiciunt, vt illi successiue conueniant, vel conuenire possint. Non valet inquam apud me ea ratio: primò quia contrariorum in Logicis non necessariò eadem est lex quæ in physicis: & saltem aduersarius non ostendit esse necessariò eandem: quòd autem dicit contraria ita respicere idem subiectum, vt &c. est contrariorum regula solùm in physicis: *e* imo eam ibi quoque falsam esse aliquando, possum ad hominẽ ostẽdere; cũ enim ignẽ formaliter esse calidũ nullus neget, non tamẽ eum vulgo scholæ admittunt posse frigidum esse; quãtumuis calorem

d neque obest quod veritas & falsitas sint duo contraria, contraria autem respiciãt idem subiectum

e ostenditur enim id esse falsum etiam in physicis.

f & multò magis in Logicis.

& frigus velint esse contraria. f Secundo, non est verum veritatem atque falsitatem esse tali modo contraria vt eidem in indiuiduo propositioni successiuè conuenire possint, vt ostendam in Metaph. cap. 3 n. 26: quid autem ad me, quòd propositioni in genere & in abstracto sumptæ conueniant? cùm in re vt etiam ostendam in metaph. eodem cap. 3 num. 37 nulla vnquam fuerit, vel futura sit vel esse possit natura, adeoque nec propositio, quæ sit propositio in genere & in abstracto, cui scilicet de facto conuenire successiue queat veritas & falsitas. Igitur non ideo non poterit incomplexa apprehensio esse ac dici vera quod nullatenus queat esse vel dici falsa. g Ostendo autem illam & necessariò veram esse; & minimè posse esse falsam in hunc modum à priori. Apprehensio incomplexa est apprehensiua alicuius, nam nullius esse non potest vt satis intelligitur: illud itaque quod per eam apprehenditur sume non adæquatè secundùm omne quod in se est: sed præcise secundùm id secundùm quod apprehenditu: ei autem vt sic sumpto manifestum est conformem esse apprehensionem, & quidem necessariò, ita vt prorsus nequeat esse difformis alioqui eius vt sic sumti non esset

g incomplexã apprehensionem esse verã & necessariò veram esse demonstratur,

apprehensio contra hypothesim. Igitur quia conformitas cognitionis cum obiecto est & vocatur veritas cognitionis, & ex opposito difformitas est falsitas (vt explicabo in metaph. cap. 3 n. 14 & sequentibus) consequenter apprehensioni incōplexæ, cui, vt ostendi, non potest conuenire difformitas, & non potest non conuenire conformitas; conuenit necessariò veritas, & minimè potest conuenire falsitas.

15 Apprehensio *h* complexa suam quoque sicut incomplexa patitur aliquando labem indistinctionis seu confusionis; & quidem multo magis ob id ipsum quòd est complexa: imo ex hoc quod sit complexa, fit vt sit quodammodo capax falsitatis, cuius incapax est incomplexa. *i* Eam autem falsitatem solent autores vocare incomplexam ad discrimen eius quæ cōuenit iudicio, quam vocant complexā; & ego nomen recipio ne de nomine cōtendam: mallem tamen si ita placet, vtramque vocare complexam cum hoc discrimine, vt falsitas iudicii sit explicitè complexa sicut iudicium est explicitè complexum, id est explicitè continet copulam: apprehensionis autem cōplexæ falsitas sit solùm complexa implicitè ac sub indeterminatione vt explicui num. 7 & sequentibus. Ita inquam dicere mallem, ne cum quadam specie repu-

h apprehensio complexa est multò magis capax indistinctionis & falsitatis.

i eam falsitatem mallem vocare complexam implicitè, quam incomplexam.

gnantiæ in verbis cogerer aliquid incō-plexum tribuere apprehensioni cōplexæ etiam secundùm quod complexa esse dicitur. *k* Consistit autem ea falsitas incō-plexa vt alii, vel implicite complexa, vt ego dixi, in hoc præcise quòd apprehē-dantur obiecta duo implicitè cum illo, quem num. 4 & 5 dicebam, respectu, vel denominatione, inexistentia &c: cùm tamen nulla sit de facto inexistentia, denominatio &c: vel contra apprehenduntur implicitè cum carentia inexistentiæ &c: cùm tamen illa in se reuerà habeant inexistentiam. Et vt clarior fiam: Non dico apprehensionem complexam ideò præcisè esse falsam, quòd per eam apprehendatur copula cùm tamen in re nō sit copula; vel contra apprehendatur non copula, cùm tamen in re sit copula: sic enim num. præcedenti non mihi licuisset negare apprehensionē incomplexam esse pariter capacem falsitatis; quā-doquidē per eam quoque nonnunquam apprehenditur aliquid quod nec est, nec esse potest. Non itaque hæc est mea mēs; sed dico apprehensionē complexā ideò esse falsam, quia per eam apprehenditur (licet implicite ac sub indeterminatione vt dicebam num. 7 & sequentibus) copula vt existens quæ tamen non existit; vel è contra, vt non existens, quæ tamen existit.

k in quo vere consistat ea falsitas.

16 Iudicium *l* etiam subiacet prædictis

apprehensionum simplicium defectibus, præsertim falsitati; & quidem eò magis quò maiorem nempe explicitam continet compositionem, vt ex præcedētibus clarum est. Demum discursus ipse, de quo num. 13, eo pluribus atque maioribus defectibus obnoxius est, quo in se vno complectitur & explicitam cōpositionis copulam, cū sit iudicium; & insuper explicitam illationis copulam cùm sit iudicium illatiuum. Et manifestum est ei plura & maiora inesse vitia, cui plures & maiores desunt quæ deberent adesse perfectiones.

l iudicium & discursus possunt etiam subiacere errori.

Cùm *m* itaque mens humana satis aduertat labi se nonnunquam in eos quos recensui defectus errorésque suarū operationum; & id non immeritò sibi esse non leue damnum in ea ad quam anhelat, veritatum perfecta notitia conquirenda: hinc factum est, vt præcipua cura in id incubuerit, vt attentiùs in se ipsam reflexa notaret sibi singulorum occasiones & causas errorum, eosque hoc modo probe cognitos, sigillatim aut vitaret cautior vel emendaret. Et sic tandem post multam hinc vitandi, hinc emendādi experientiam eruditior facta, plenis ratiocinij sui quasi velis apperto sese credidit Philosophiæ pelago; quin etiam, post fœlices ausus, & conceptam spem exis- 17

m eorum obseruatione defectuum conditæ sunt leges rectè ratiocinandi.

dentem tutissimæ in posterum ea obseruatione futuræ nauigationis, velut sapiens nauita certissimas scripsit nauigandi leges, quibus rite seruatis perue-
n ex quibus constat ars quæ dicitur Logica vel Philosophia rationalis. nire etiam possit ad optatum aureæ sapientiæ vellus. *n* Hæ verò leges sunt ipsa rectè ratiocinandi præcepta, quibus vna integra constat ars, quæ receptissimo nomine vocatur Logica, & apud alios (vt in præfatione dixi) Philosophia rationalis.

18 *o Logica est Philosophiæ pars & nihilominus est ars.* Neque *o* putes illi esse dedecus, quòd cùm sit Philosophia vel sanè pars Philosophiæ, eam vocauerim artem: artes enim ipsæ præsertim liberales, cùm suam non minus theoriã habeant, quàm praxim, continẽtur & ipsæ intra Philosophiæ fines, siquidẽ & ad sapientẽ spectat scire optimũ in re quauis agendi modũ, quem præscribere artis est. Et mens igitur, eo ipso sapiens est, quòd bene nouit optimum atque certissimum ratiocinandi modum; quem præscribere Logicæ est; ipsaque verè ars est quia eum præscri-
p imo & est scientia. bit; *p* quamquam & sit verè ob id ipsũ scientia vtpote quia eum non merè mechanicè vt dicitur, & cœco modo, sed scientificè præscribit.

19 *Logica item est practica & speculatiua, instituta & necessaria ad* Habes hic paucis quidem verbis, sed ad propositũ sufficienter, quin & à priori expressum: primò cur Logica vocetur Philosophia rationalis. 2 cur vocetur

ars, & simul pars Philosophiæ. 3 eandem esse & practicam & speculatiuam. 4 iustitutam esse ad reliquas comparandas scientias. 5 ad id esse necessariam. 6 demum in particulari totum eius negotium versari in dirigendis operationibus mentis; id est dirigenda mente apprehendente, iudicante, ratiocinante, vt ex lege ac rite apprehendat, iudicet, ratiocinetur; ne confusè apprehendat, falsò iudicet, perperam concludat. Nec iam vlterius puto quærēdum quisnam sit finis, vel quod obiectum Logicæ.

reliquas scientias capessendas, eiusque opus est dirigere operationes mentis.

De signis operationum mentis, ac præcipuè incomplexis.

CAPVT II.

IN *a* primis signum esse intelligitur id quod facultati cognoscenti repræsentat aliquid à se distinctum. Signo autem opus tunc est quando id quod est cognoscendum, occultum est per se vel aliqua alia ex causa, vnde cùm operationes mentis internæ sint, ac per se insensibiles: adeoque prorsus occultæ alieno intellectui, V. G. meo per se ignotæ sunt tuæ, & meæ tuo; necesse fuit, vt ad cōmune societatis humanæ beneficium natura vel ipsimet homines ingenio suo

1 *a Voces ad quid instituta, & à quibus, & quid significent primariò secundariò.*

(ad hoc eis ſicut ad alia ſimilia conceſſo) inſtituerent communi conſenſu externa ſenſibilia ſigna, quibus inuicem interna ſua ſenſa manifeſtarent. Atque hoc fine iuſtitutæ ſunt voces articulatæ quæ in communibus colloquiis vſurpantur, & quidem diuerſæ in diuerſis mundi partibus; prout quæque gens variè aſſueuit loqui, ipſóque vſu, vel ex condicto inſtituit, aut ipſe Deus primis humani generis parentibus præſcripſit; & quia eatenus voces (ſiue quod idem eſt vocabula) non aliunde quàm ex beneplacito atque inſtituto ſiue Dei, ſiue hominum, accepere vim ſignificandi loquentium interna ſenſa; hinc factum eſt vt huiuſmodi tum cogitationum tum affectuum ſigna dicerentur à Logicis externa operationum mentis ſigna ad placitum ſiue ex inſtituto; vt ita diſtinguantur ab iis ſignis quæ ſola inſtigante natura eduntur ad quoſdam intus excitatos animi motus, quos & produnt exteriùs, vt riſus hilaritatem, eiulatus dolorem, pallor in vultu mœrorem vel timorem, rubor autem pudorem, &c: quæ vocari ſolent externa motuum animi ſigna naturalia.

Atque hinc patet vocibus, ita vt dictum eſt, ex condicto vel ſolo vſu inſtitutis primariò atque directe ſignificari conceptus mentis; ſecundariò au-

tem & indirecte res ipsas circa quas conceptus illi versantur. Equidem iam ita sumus assueti vocum significationi, vt siue scriptam legamus, siue prolatam audiamus; cogitemus illico de re quam sub ea voce intelligi vult is qui profert eam vel scripsit: nec vllatenus reflectamus, aut non nisi valde leuiter, aut non semper, cogitando de loquentis aut scribentis conceptu circa eam: cum tamen ille simul ea voce prodat se intus in mente cogitare, vel aliquid sentire ea de re; atque ob id primariò vt dixi institutæ sint voces, quippe hic est directus locutionis finis, & voces non nisi ad loquendum sunt saltem primariò. Sed quamuis vsus ita passim habeat, vt audita voce cogitemus de re, non de loquentis conceptu circa eam; tamen (& id velim summopere aduertas) nos tunc rem ipsam non nude cogitamus, sed quasi inuestitam conceptu loquentis vel scribentis. Explico me. vocibus dico significari res velut inuestitas conceptu loquentis siue scribentis: quatenus significantur vocibus res secundum eum modum, secundum quem subiiciuntur conceptibus. Cùm enim nomina rebus non imponamus nisi secundum quod eas concipimus

aut cognoſcimus ignotas quippe & quæ nunquam in conceptũ venerunt, ſecundum quod ignotæ ſunt, & inconceptæ, nullus vt puto hactenus nominauit; quo enim nomine ? conſequenter nomina (quæ ſane non niſi vi impoſitionis & nõ niſi ad mentem imponentis ſignificant) ſignificant res quaſi inueſtitas vt dixi conceptu loquentis aut ſcribentis ; aut ſane verius conceptu nominantis; id eſt ſignificant res, & ſimul earum modum illum quo eas eſſe, vel quaſi eſſent, concipiebat qui ideo ipſas ita nominabat: nimirum, vt idipſum exemplo reddam clarius : ſi is qui nomen dedit rei, ſciebat eam, vel putabat, vel vtcumque concipiebat per ſe ſtantem, ideo conformiter ſuo conceptui vocauit eam nomine ad perſeitatem ſignificandam aptato, nempe abſoluto : ſi autem concipiebat alteri adiacentem idcirco adhibuit nomen connotatiuum: ſi concipiebat compoſitam, impoſuit nomen concretum: ſi ſimplicem, dedit abſtractũ, &c: ex quibus melius intelliges quæ dicturus ſum inferius n.12 & ſequentibus.

2 Voces *b* quibus inter loquendum vtũtur homines ſolent à Logicis vocari termini, nimirum termini dialectici, ſuntque in multiplici differentia. Et primò quidem aliquæ ſunt complexæ, aliquæ incomplexæ ; incomplexa eſt vna tantum dictio vnum aliquid primariò ac directè

b Nota diligenter quoad vocum ſignificationem quid ſit vox incomplexa quid cõplexa.

directè significans pro quo etiam solo in oratione supponi poteſt & vſurpari, vt sol, homo, ignis &c. Complexa verò eſt vna ex multis dictionibus ordinata oratio, vt sol eſt fons lucis, homo eſt ad imaginem Dei conditus &c. vbi aduerte vocem complexam eſſe non tãtum eam orationem quæ ſecundæ vel etiam tertiæ operationi mentis exprimendæ reſpondet, & explicite continet copulam, iuxta dicta cap. 1 num. 6 & ſequentibus; ſed etiam illam quæ apprehenſionem complexam exprimit, quales ſunt hæ, Deus bonus, homo doctus &c. Quamuis enim his deſit determinata & explicita copula, non tamen deeſt implicita & indeterminata iuxta citatum locum: vnde ea oratio Deus bonus, &c eſt ſuo modo ordinata, & quidem ex multis dictionibus nempe Deus & bonus. Sub hoc genere cõplexarum vocum continentur omnes definitiones vt dicebam cap. præcedenti numero 5: Et dicturus ſum inferiùs cap. 4. At verò alterius generis complexæ voces ſunt non ſolum illæ propoſitiones, ſeu quod idem eſt enuntiationes, quæ ſigna ſunt ſimplicium iudiciorum ſeu ſecundarum operationum mentis: ſed etiam illæ quæ iudicia illatiua ſeu diſcurſus, ac tertias mentis operationes ſignificant, de quibus pariter ſuis locis agam, nunc autem ſolùm dicam de

vocibus incomplexis.

Inter voces incomplexas aliquæ sunt,
4 quæ per se solas tam perfectam habent significationem, vt absque vllo adiuncto possint in enuntiatione poni loco tum subiecti tum prædicati; *c* quod vt intelligas, subiectum & prædicatum in propositione sunt extrema duo quæ copula mediante nectũtur; & subiectum quidem est illud de quo aliud enuntiatur affirmando vel negando; prædicatum verò est illud ipsum quod enuntiatur: nempe affirmatur vel negatur. Exempli gratia, in hac propositione Deus est bonus, voxDeus est loco subiecti, seu subiicitur; vox bonus, est loco prædicati, vox autem, est, vtramque nectit. Similiter in hac, homo non est lapis, homo est subiectum, lapis est prædicatum, quod negatiuè enuntiatur propter particulam non, quæ tollit copulã.

c quid sit in enuntiatione subiectũ quid prædicatum.

Nũc itaque voces omnes incõplexę, quę vt dixi, absque adiũcto possunt in enuntiatione locum tenere subiecti, qualia sunt nomina tum substantiua tum adiectiua, saltem plurima, participiaque & ferè pronomina: *d* illæ inquam apud logicos vulgo vocantur Categorematicæ id est prædicabiles: à quibus differunt aliæ quædam quæ vocantur syncategorematicæ, id est cõprædicabiles, quæ nimirũ ob incompletã significationẽ, per

d voces aliæ sunt categorematicæ aliæ syncategorematicæ.

se solas ac sine adiũcto non possunt quidẽ in enuntiatione locum tenere prædicati:sed nihilominus possũt vtiliter iungi categorematı nimirum subiecto vel prædicato, ad eius augendam, minuendã, siue aliter modificãdam significationẽ & ita efficiendũ propositionis sensum diuersũ ab eo qui vi solius categorematis efficeretur. Huiusmodi sunt omnia aduerbia,casus obliqui nominum,imo& aliqua adiectiua,nomina,vt hæc omnis, nullus,aliquis,alter,vterque,neuter,&c.

4 Quædam *e* præterea eiusmodi voces, mixtæ sũt ex duobus syncategorematis, vt semper,id est omni tempore; & nunquam,id est nullo tẽpore, nam ex dictis vox hæc tẽpore, cùm sit casus obliquus est syncategorema, ac similiter nullo & omni. Aliæ sunt ita mixtæ vt categorema cum syncatigoremate includant V. G. vox nihil, æquiualens his duabus nullũ ens,item vox nemo æquiualens his nullus homo.*f* Atque ad istud caput referuntur verba omnia,quandoquidẽ ratione participii, quod cõtinẽt, sunt categoremata & ratione copulæ quã etiam cõtinẽt sunt syncategoremata,vt currit;æquiualet enim his, est currẽs,quin etiam ipsa copula,adeóque verbũ quoduis secũdũ quod eã cõtinet resolui adhuc potest,quasi vt sic mixtũ sit ex categoremate&syncategoremate;aut,sivis,ex duobus syncategorematis;prout scilic.resolueris.

e Aliæ mixtæ.

f Verba sunt voces mixtæ quatenus adsignificant tempus.

vt sic enim significat non solum copulam quasi existentem, sed etiam tempus quo existere dicitur, ex quo fit vt verbũ dicatur adsignificare tempus, vel consignificare, id est significare tempus quasi adiacens rei, actioni, passioniue; siquidem consignificare vel adsignificare, idem est ac præter primariũ directũque significatum connotare aliquid aliud V. G. in hac propositione paries est albus, particula est significat albedinis cum pariete coniunctionem quasi nunc tempore præsenti existentem, & hæc, paries erit albus, significat velut post futuram; & hæc demum paries fuit albus eam coniunctionem significat vt iam præteritam, & quæ solum habuerit non autem iam habeat existentiam. Estque hæc differentia verbi à nomine.

5 *g quid sit verbum.*

Verbum *g* enim omissa vulgari illa hactenus in scholis decantata definitione aptius definiri potest, vox articulata quæ in oratione directum suum significatum (quod præcipue est actio aut passio, vel quasi actio, & quasi passio) ita significat iungi subiecto, vt simul exprimat tempus quo iungitur V. G. in hac propositione petrus amabit, vox amabit ita exprimit actionem amandi cum Petro iunctam, seu ita prædicat de Petro actionem amandi, vt simul exprimat tempus quo ea actio cum Petro iuncta esse (id est à Petro exerceri)

dicitur videlicet tempus futurum:simili modo, amauit, significat exerceri eam actionem in tempore præterito, ita de aliis: & quod dixi de actione quando verbum est actiuum dicendum est de passione quando verbum est passiuum: verbum autem substantiuum, licet directe non significet actionē neque passionem proprie;tamen significat aliquid, quod se habet per modum passionis, nimirum copulam: & verbum deponens habet significandi modum actiuum; ac demum vt omnia verba complectar, verbum neutrum habet significandi modū passiuum. Similiter omissa vulgari nominis definitione,definiri potest nomen, vox articulata incomplexa quæ in oratione potest esse subiectum vel prædicatum ita simpliciter vt non adsignificet tempus. Cæterum de verbo iam egi satis; deinceps toto capite agam de nomine eiusque diuisionibus. Aduerte autem sub nomine generaliter sumpto comprehendi participia verborum adeóque verba ipsa in quantum participia continent.

h quid sit nomen.

Et prima i quidem sit nominis diuisio ea quæ petitur ex ipsa rerum significatarum quantitate: ratione cuius, nomen aliud est singulare quod nimirum significandæ rei cuidam vni certæ atque in se determinatæ aptatum est, vt Plato, Socrates, Tolosa, Roma &c. aliud verò 6

i Nomen aliud singulare aliud commune.

est commune quod significat vel significare potest multa sed diuisim, vt nomẽ homo, leo, lapis, &c. Et addidi sed diuisim, quia non est nomen commune nisi singulis suis significatis seorsim sumptis conueniat: vbi aduerte nomina etiam quæ collectiuè plura significant vt ciuitas, populus, exercitus, & eatenus sunt singularia; non propterea desinere esse communia; exempli causa nomen ciuitas licet multos non diuisim sed collectiuè solũ significet ciues respectu quorum propterea non est cõmune; tamen multas diuisim ciuitates significat, vt Tolosã, Romã, hierosolymã, &c: respectu quarũ commune est. Addidi etiam vel potest significare, quia licet de facto sit vnus tantùm V. G. sol, ideóque hoc nomen sit singulare, tamen cum videatur possibiles esse plures soles; id nomen æquè illis, diuisim conuenire intelligitur.

7 Secunda K diuisio nominis ex eodem capite sumitur, qua nomen aliud est transcendens, aliud non transcendens: transcendens est quod solis ac omnibus veris entibus conuenit, cuiusmodi sunt ens, verum, bonum, vnum, aliquid, res, vnde versus.

K Transcendens non trãscẽdens, supertranscendens.

Transcendunt, Aliquid, Verum, Vnum,
Ens, Resque, Bonumque.

Nomen non transcendens est omne aliud nomen; & sub eo diuisionis

membro comprehenditur etiam nomen supertranscendens, qualia sunt opinabile, imaginabile, cogitabile, &c. quæ non tantùm veris entibus, sed etiam fictis tribuuntur. 8

Tertia *l* diuisio ex eodem capite sumitur, qua nomen est aliud finitum, aliud infinitum. Finitum vocatur illud quod vel de vno tantum indiuiduo, vel solum de vno certo genere rerum dici potest, vt Socrates, Animal, Elementum: nomen autem infinitum est illud cui præfigitur particula, vt vocatur, infinitans non; vt non-homo, non-lapis, non-Socrates, &c: hæc enim omnibus omnino tam fictis quàm veris entibus æque conueniunt excepto vno tantum indiuiduo aut genere, rerum; vt nullum est vel cogitari potest ens de quo non possis dicere non-homo, excepto solo homine &c.

l finitum infinitum.

Quarta *m* diuisio ex ipsis rebus significatis ducitur; vnde aliud est nomen positiuum, aliud negatiuum, aliud priuatiuum: positiuum dicitur illud, quo verum aliquod ens & reale, nempe positiuum seu in rebus positum, vel quasi esset positum significatur, vt homo, lapis, Chimæra. Negatiuum dicitur quod rei alicuius positiuæ negationem, si-

m positiuum, negatiuum, priuatiuum.

gnificat, ſicut priuatiuum quod priuationem. Eſt autem diſcrimen inter negatiuum & priuatiuum (niſi latè ſumpto vocabulo priuatiui, comprehendatur vtrumque.) quod ſcilicet negatiuum (quod & dicitur negans) ſignificet carentiam alicuius poſitiuæ formæ in ſubiecto eiuſdem formæ incapaci, vt non-videns, non-audiens reſpectu lapidis qui eſt incapax habendi viſum, & auditum: priuatiuum autem, ſiue priuans, ſit illud, quod ſignificat formæ aut quaſi formæ poſitiuæ carentiam in ſubiecto aliàs ex ſe apto ad eam habendam formam, ſeu quaſi formam, vt cæcus, ſurdus, reſpectu hominis qui ſuapte natura eſt capax videndi & audiendi, & ex quodam ſolùm particulari defectu caret iis facultatibus.

Quinta *n* diuiſio in ipſis rebus ſignificatis fundatur, eſtque trimembris. Itaque
10 nomen aliud eſt vniuocum, aliud æquiuocum, aliud Analogum. Nomen vniuocum eſt quod commune eſt multis tanquam participantibus vnum aliquod ſub eadem ratione ſumptum eius ſignificatum: & quidem nomen ipſum dicitur vniuocum vniuocans, ad diſcrimen ſcilicet, quia illa quibus id nomen commune eſt, dicuntur vniuoca vniuocata, ſolentque eatenus definiri ſic, ea quorum & nomen commune eſt,

n Vniuocum, æquiuocum, Analogum.

& ratio nomine significata omnino eadem, id est eadem & eodem modo sumpta: tale nomen est homo, quatenus commune est Petro, Ioanni, Platoni &c. prout participantibus eandem omnino id est eodem modo sumptam naturam humanam, quam nomen, homo, significat. Æquiuocum nomen seu æquiuocum æquiuocans, dicitur illud quod commune est multis, participantibus non quidem vnum eius significatum sed significata omnino diuersa; vnde æquiuoca æquiuocata dicuntur ea quorum nomen commune est ratio autem nomine significata omnino diuersa. Huiusmodi nomen est Canis prout commune est non solùm vni speciei animalis terrestris, sed & alteri animalis æquorei, ac insuper cuidam cœlesti constellationi: cúm enim tres adeo diuersæ rerum naturæ significentur vno canis nomine; nomen quidem Canis commune est participantibus eas seorsim naturas, sed naturæ ipsæ in eis diuersæ sunt; quantumuis vno nomine vocētur, quod propterea est æquiuocum. Nomen Analogum seu Analogum Analogans dicitur illud quod commune est multis participantibus significatum eius idem sed non sub eadem ratione sumptum ita vt huiusmodi significatum prout in illis est, sit partim idem & partim diuersum: vnde etiam fit, vt ipsa Ana-

logata definiantur ea quorum nomen commune est, ratio autem nomine significata partim eadem & partim diuersa. Eius generis nomen est sanus, secundum quod dicitur de homine, ac de pulsu arteriæ eius, vel de vrina, itemque de medicina: quando de his omnibus dicitur sanitas quæ eo nomine significatur: nam dicitur homo sanus, tanquam reuera in se formaliter possidens sanitatem; pulsus arteriæ dicitur sanus, tanquam proprius effectus sanitatis, videlicet optime constituti temperamenti humorum, in quo posita est sanitas hominis: vrina dicitur sana tanquàm alius suo etiam modo proprius effectus, adeóque signum eiusdem sanitatis: medicina etiam dicitur sana, tanquam causa restitutiua eiusdem sanitatis, vbi vides dici quidem de iis omnibus eandem hominis sanitatem, sed non eodem modo sumptam; nempe dicitur de homine tanquam illum formaliter afficiens, dicitur de pulsu atque vrina tanquam res ab illis significata, dicitur demum de medicina tanquam effectus ab ea productus. Atque in hoc sita est eorum omnium analogia seu similitudo quam habent in ratione sani.

II
Analogia attributionis & proportionis.

Duo solent vulgo distingui genera analogiæ, nimirum analogia

Attributionis, & analogia proportionis; vnde nomen analogum, secundùm proportionem, vocatur quod commune est multis propter quandam proportionem in qua illa multa habent similitudinem siue analogiam. Vt nomen pes de ima parte hominis, ac de parte ima scamni, & montis &c, dicitur analogicè secundùm proportionem, quatenus partes illæ imæ habent inuicem analogiam fundatam in hoc, quòd, sicut se habet in homine ea pars in quantum humani corporis molem sustinet, ita in scamno, & monte. Analogum secundùm attributionem est illud quod de multis dicitur propter similitudinem, quam illa habent fundatam in quadam forma, seu quasi forma, quæ vni ex eis principaliùs conuenit, vel, quod idem, est attribuitur; vt est sanitas de qua paulo ante, quæ principalius & magis propriè conuenit attribuiturque homini, cæteris autem minus principaliter, ac minus propriè.

Sexta *p* diuisio nominis petitur ex modo significandi, & secundum eam nomen diuiditur primò in concretum & abstractum. 2 in connotatiuum & absolutum. 3 in denominatiuum & denominãs. Explico singula. Concretũ est illud quod habet modum significãdi compositum, seu quod idem est, exprimit suum 12

p Concretum, Abstractum.

significatum quasi esset in se compositum, quamuis reuerà sit simplicissimum: vt nomen albus, suum significatum effert per modum compositi ex subiecto & albedine ipsi inexistente; seu quod in idem recidit, exprimit albedinem velut adiacentem alteri, vbi quemadmodum & in aliis similibus exemplis, esse potest vera quædam in totali significato cõpositio, quæ propterea dici poterit physica: sed alia sunt nomina quorum significatum nullam in se admittit physicam compositionem, & nihilominus exprimitur (quantum est ex parte nominis) quasi esset compositum; quamuis in se sit simplicissimum: vt est nomen existens, ens, homo, Angelus &c quibus significatum exprimitur quasi esset compositum ex subiecto & existentia, item entitate, item ex natura humana & subsistentia &c, quamuis certissimum sit apud omnes entitatem non distingui à subiecto eius, adeóque nec verè cum eo componere; & pauci admodum sint, qui existentiam vel subsistentiam ab existentiæ vel subsistentiæ physico subiecto physicè distinguant: qui tamen non efficaciorem habent rationem distinguendi eas quàm distinguendi entitatem. Ita ex opposito nomen abstractum illud est quod habet modum significandi simplicem quasi auulsum siue abstractum vel po-

tius abstrahentem & eximentem à compositione vel à subiecto compositionis; vt iam satis intelligitur ex dictis de concreto. Huiusmodi sunt nomina educta ex allatis concretis, entitas, existentia, humanitas, subsistentia.

Rationem *q* quare nominibus concretis exprimamus aliquando res quæ in se sunt simplicissimæ; id est exprimamus quasi compositas, quæ reuera compositæ non sunt; puto esse hanc, quia scilicet eas concipimus quasi compositas; exprimimus autem sicut concipimus; quatenus voces, vt supra dicebam, sunt signa conceptuum: at quod ita concipiamus, cùm non ita res habeat, sanè error esse potest intellectus ita concipientis, quo certè non gloriamur, vt quidam obiiciunt, qui hac definitione concretorum offenduntur, sed potius erubescimus, & quantum possumus nitimur emendare, atque vt hoc obiter dicam in eum finem, euidens est non aliter esse compositum significandi modum in voce existens, vel homo; quàm sit in voce ens: *r* Igitur quantum est ex vi vocis & ex vi significationis eius, vel modi significandi, non magis colligere licet compositionem ex subiecto & existentia, ex natura & subsistentia &c esse vere reales ac physicas; quã ex subiecto & entitate; cum tamen hanc nullus adhuc somniauerit esse plusquam

13 *q Quæ sit causa cur nominibus concretis exprimamus res quæ reuera simplices sunt.*

logicam & metaphycam : igitur de illis ac similibus non est quod contrarium afferatur donec aliunde probetur sufficienter, quod quidem in Metaph. cap. 4 & 5 in examen deducetur. r Imo addo in modo, vt dictum est, concipiendi, sicut & exprimendi composito, esse non tam errorem quàm vel insignem concipiendi subtilitatē per abstractiones metaphysicas, vel sanè pluralitatē nostrorum conceptuum, quamuis circa vnum idemque ac simplex obiectum, propter præcisiones obiectiuas de quibus dicam in Metaph. cap.2 num.19 & sequētibus : hæc tamen subtilitas, vel conceptuum pluralitas fuit aut esse potuit, fateor, aliquibus minus cautis errandi occasio, vt nimirum putarent reuera esse compositionem physicam, vbi solùm erat logica seu in modo loquendi & exprimendi, & metaphysica seu in modo concipiendi. Vtar autem nonnunquam his quæ modò dico, quapropter sedulò annota.

r Ex modo exprimendi composito nō licet inferre significatum reuera in se compositum.

14 Nomen ſ connotatiuum quod & dicitur consignificatiuum eoquòd præter directum atque primarium suum significatum, significet etiam aliquid aliud; vt plurimum in modo significandi exprimit suum præcipuum significatum, quasi adiacens alteri, vt hæc, albus, lucidus, cæcus, corporeus, aureus, &c. ex quibus, albus, significat albedinem

ſ Nomen connotatiuum.

quasi adiacentem siue adiectam subiecto quod cõsignificat:& ita de aliis. *t* Et aduerte vt num. præcedenti dicebam ex isto connotatiui nominis modo significandi non posse colligi veram seu physicam significati adiacentiam seu inhæsionem: patet enim cæcitatem non esse rem ita physicam vt possit physicè inhærere;&corporeitatem nullus, vt puto, cogitauit vnquam reuera inhærere tanquam aliquid verè à subiecto distinctũ; & ita esse aureum non est aliquid adiacens, V. G. calici; cùm id sit ipsa calicis materia & substantia. Est ergo hîc & in similibus logica solùm adiacentia; si autem in quibusdam aliis est reuera physica, id aliunde quàm ex vi nominis eruendum est: quod velim aduertas, ne modus iste significandi sit aliquando etiam tibi causa erroris. *u* Nomen absolutum ex opposito exprimit suum significatum non vt adiacens alteri, vel prout in altero, sed quasi per se, aut penes se existens, vt nomen homo, albedo, lux, &c. Vbi miror cur modus iste significandi absolutus in voce albedo, lux &c, non fuerit occasio cogitandi albedinẽ, lucẽ, &c. esse aliquid natura sua per se subsistẽns; æquè ac in voce albus, lucidus, &c. significatio cõnotatiua fuit occasio cogitandi albedinem ipsam ac lucem, &c. esse aliquid natura sua adiacens seu accidens. Hæc iuuat

t Ex eius modo significandi non licet inferre physicã significãdi adiacentiam.

u quare non æquè ex modo significãdi absoluto cogitatum fuit albedinem, lucem, &c per se subsistere?

nunc pro data occasione breuiter annotare; ne postea in physicis (vbi maxima eorum futura est vtilitas) pluribus dicere cogar; tunc enim solùm sufficiet indicare.

15 *x Quid & quomodo sit nomen relatiuum.*

Aliâs *x* tamen nomen connatatiuum seu consignificatiuum, exprimit simpliciter cum suo præcipuo significato aliud quid; simpliciter inquam id est, præcipuum suum significatum non exprimit quasi adiacens alteri, vt numero præcedenti, sed cum eo aliud indirectè significat, seu consignificat vt nomen Pater directè exprimit eum qui genuit, & simul ex obliquo (nempe connotatiue) eum qui genitus est: Ita tamen causa exprimit indirectè & consignificat effectum. Et quia vice versa nomen effectus consignificat causam; & similiter vox filius consignificat patrem; & ita de aliis: inde factum est, vt hæc aliaque similia nomina dicantur connotatiua conuertibiliter seu ad conuertentiam; & insuper ob eandem rationem dicantur relatiua quatenus nimirum vox pater V.G. significatione sua prout consignificatiua fert intellectum à generante seu directo significato ad genitum consignificatum: & vice versa vox filius refert eundem intellectum à genito ad generantem; & ita de aliis quod quidem velim diligenter notes ad prædicamentum relationis de quo in Metaph. cap. 10.

y Porrò

y Porro his etiam connotatiuis ac relatiuis nominibus opponitur nomen absolutum, quod scilicet ita vocatur, quia significatum suum exprimit, & quasi penes se vt dicebam num. præced. & quasi liberum seu solutum & absolutum à relatione, id est nec modo adiacentis, nec modo relati.

Nomen z denominatiuum illud dicitur quod à priori vocabulo secundum vocem & significationem deducitur, vt iustus à iustitia. Addidi autem & signifitionem; quia ex eo defectu vox studiosus non est denominatiua à studio, sed potius à virtute, & dixi secundum vocem; quia ex eo defectu eadem vox studiosus non est denominatiua à virtute; quod intelligendum de denominatione externa sensibili & secundum vocem; non autem de interna & secundum sensum. Nomen denominans est illud à quo denominatiuum deducitur voce ac significatione, vt nomen iustitia respectu nominis iustus. a Vbi aduerte huiusmodi denominationes esse solum aliquid logicum & se penitus tenere ex parte nostri intellectus, quatenus conceptu suo rem vnã alteri tribuit illique hoc ipso nomen ex ea facit, vocatque propterea talem, vt albam ab albedine, auream ab auro, existentem ab existentia, subsistentem à subsistentia, entem ab entitate, Vbi clarè vides non solùm ab

16 *z denominatiuum denominans.*

a Patet euidenter formã denominantẽ non semper distingui ex parte rei à subiecto denominato

vna re fieri nomen alteri verè ab ipsa distinctæ, sed etiam vni formalitati ab altera indistincta realiter, vt patet de entitate: & inde collige nõ esse necesse vt forma denominans ex eo quod est denominans, sit etiam vere & ante opus mentis distincta à subiecto denominato. Ne etiam putes esse extra intellectum aut extra loquelam sonantem, aliquod genus denominationis ex parte ipsarum rerum: ita vt vna dicatur aliam vi sui denominare: nisi ita intelligas vt dum res vna inexistit reuera alteri, sic ei proprij nominis concedat vsuram, quemadmodum seipsam communicat: alias enim intellectûs est imponere nomina adeoque denominare: sed bene poterit iustitia V.G. esse fundamentum denominandi seu vocandi iustum eum in quo est iustitia, & ita de aliis.

17 Septima *b* diuisio petitur ex natura rerũ significatarum; vnde aliqua sunt nomina repugnantia, quæ videlicet significant res inuicem sibi repugnantes respectu eiusdem subiecti, seu quæ simul non se compatiuntur in eodem subiecto; adeòque nec de eo simul affirmari possunt. Huiusmodi nomina sunt, albus & niger, lapis & lignum, quatenus de eadem re secundùm idem eius, dici nequit quod sit alba & nigra eodem tempore, item quod sit lapis & lignum

b Nomina repugnantia, non repugnantia.

simul; & similiter aliqua sunt nomina quæ significant res minimè repugnantes, quæ nimirum dici pariter possunt de eodem secundùm idem atque eodem tempore, vt doctrina & pietas. *c* Solent hîc aliqui subdiuidere nomina repugnantia in opposita & disparata; sed non placet subdiuisio, quia disparata non videtur esse repugnantia, quatenus eorum proprium est significare res quæ solùm inter se diuersæ sint, non autem inuicèm oppositæ; nulla autem est repugnantia seu rerum seu consequenter nominum, quæ non in aliqua oppositione fundetur: superest ergo vt sola opposita non autem disparata sint (saltem propriè) repugnantia nisi fortè repugnantia dicas quatenus vnum ex eis nec est nec esse potest idem cum altero; sed quidquid sit de hoc, nolo contendere de nomine. Opposita itaque nomina, sicut dixi de repugnantibus, sunt ea quæ significant res oppositas; res autem oppositæ illæ sunt, quas esse simul impossibile est; seu quæ se non compatiuntur in eodem, vt dicitur subiecto. Diuiduntur autem opposita (propriè inquam opposita omissis disparatis) quadrifariam, alia enim sunt relatiua, alia contraria, alia priuatiua, alia contradictoria.

c opposita, & disparata

18 *d Opposita sunt relatiua, contraria, priuatiua, contradictoria.*

De *d* relatiuis iam dixi satis num. 15 talis autem est eorum oppositio & ita sibi repugnant pater & filius, V.G. vt impossibile sit vnum eundemque esse simul patrem & filium respectu eiusdem. Oppositio priuatiua est inter priuationem & rem ipsam cuius est priuatio; vt inter cœcitatem & facultatem videndi; quid sit autem priuatio prout à negatione differt collige ex num. 9. Supersunt opposita contrariè & contradictoriè; sed quia ambo sunt in duplici genere, distinguendum est; alia enim sunt complexa, alia incomplexa: de complexis acturus sum cap. 5, proprio nimirum loco; siquidem ea pertinent ad mentis operationem secundam: vnde hic agam solùm de incomplexis. Itaque cõtrarietatis incomplexæ oppositio est inter simplices terminos quorum positiua significata ob specialem quandam in ipsorum natura fundatam repugnantiam pellunt se mutuo ex eodem subiecto; vt est inter albedinem & nigredinem. Demum oppositio contradictionis incomplexæ, quæ & dici potest oppositio negatiua, versatur inter simplices terminos quorum vnus alterum negat; vt sunt isti albus non-albus, homo non homo.

19 *e Ostenditur esse solum quatuor genera oppositionum.*

Quatuor *e* esse tantum genera oppositionis ita ostenditur. Termini oppositi (qui semper sunt duo) vel sunt ambo positiui vel vnus tantum: nec enim vl-

lum potest esse medium : si ambo sunt positiui , rursus distinguendum est quia vel sunt ambo relatiui , vel sunt ambo absoluti : si primùm, erunt oppositi relatiuè ; si secundum, contrariè: & ita iam habemus duo genera oppositorum. Præterea redeamus ad caput ; si non ambo sunt positiui ; necesse est vt qui non est positiuus sit aut priuatiuus aut negatiuus : ex quibus duo alia constituantur oppositorum genera , nempe opposita priuatiuè, & opposita negatiuè ; quod est vt dixi contradictoriè ; & alia vlterius cogitare non datur.

Porro *f* maxima oppositionum est hæc vltima, nempe negatiua seu contradictoria ; cuius rei hæc est ratio, quod nimirum inter opposita contradictoriè nullum sit reperire medium ; at inter quælibet alia semper aliquod medium sit; nempe est medium per extremorum, vt dicitur , participationem , in contrariè oppositis;vt color fuscus inter albedinem & nigredinem ; tepor inter calorem & frigus , &c. item in oppositis priuatiuè , & in oppositis relatiuè , est medium secundum affirmationem & negationem ; ita videlicet vt de illo negari possit vtrumque oppositum, V. G. reperire est qui neque sit pater , neque sit filius , vt sol iste qui neque genuit solem , nec ab alio sole genitus est : item qui neque sit cæcus

f Maximam omnium esse contradictoriã ostenditur.

neque sit videns, vt lapis iste: at qui neque sit homo neque non-homo omnino impossibile est reperire. Et de hoc magis expressè dicam in primo cap. metaph.

20 Octaua *g* & vltima diuisio sit ea, qua nomen diuiditur in nomen primæ intentionis & secundæ intentionis. Fundamentum huius diuisionis petitur ex eo quod (vt cap. l. num. 3. dixi) conceptus nostri vocentur intentiones, vnde prima intentio erit primus conceptus, secunda secundus, & nomen primæ intentionis erit illud quod est signum primi conceptus, seu quod idem est rei ipsius prout primo, quem de illa formamus, conceptui subest; nomen autem secundæ intentionis, est illud quod est signum nostri secundi conceptus seu rei prout secundo conceptui obijcitur. Nunc videndũ est quis sit primus noster de aliqua re conceptus, quis secundus. Primus ille dicitur, quo res ipsæ ita concipiuntur secundùm quòd in se sunt, vt secundùm hoc nullatenus supponantur fuisse aliâs obiecta alicuius alterius conceptus, vt est conceptus quo natura humana purè secundùm quod est natura humana, concipitur: Secundus verò conceptus est ille quo res eædem concipiuntur secundùm quod alterius præuij ac præsuppositi nostri conceptus obiecta

g Nomen primæ intentionis & secundæ

fuere; sicut est eadem natura humana considerata non tam secundùm quod est in se, quàm secundùm quod conceptui nostro obijciebatur prout vna vel quasi vna in multis hominibus eam participantibus; nam secundo cōceptu concipimus eam quasi inuestitam vnitate, quæ vi primi conceptus illi obuenit: & quia illius vt ita inuestitæ vel potius nostri conceptus illam vt ita inuestitā attendētis signum est hoc nomen vniuersalis; hinc est vt ipsum nomen vniuersalis sit nomen secundæ intentionis: quemadmodum & nomen homo sumptum vniuersaliter seu cum vniuersalitate est nomen primæ intentionis, in quantum est signum nostri primi conceptus attendētis eandē naturam nudè ac simpliciter secundùm se.

Præterea *h* nomen primæ intentionis dicitur etiam (ob rationem quæ iam satis ex dictis intelligitur) nomen primæ impositionis; & similiter nomen secundæ intentionis dicitur nomen secundæ impositionis quasi ad significandam intentionem secundam impositum. Imò vlterius, quia intentiones ipsas suas tum primas tum secūdas mens nostra disponit ordinatque, vt dicebam cap. 1. hinc fit vt nomina quæ ipsas mētis intētiones prout ordinatas hoc vel illo modo, significant, vocetur propterea nomina secūdæ intētionis, vt subiectum,

21 *h Primæ impositionis & secundæ*

prædicatũ, antecedens, consequens maior, minor, conclusio, &c. Item nomina quibus ipsæ voces vocantur sunt eadem ratione nomina secundæ intentionis, vt ipsa vox, Nomen, Verbum, Aduerbium, Declinatio, Vniuocum, æquiuocum, Analogum, &c. Item nomina quinque diuersorum vniuersalium sunt secundæ intentionis, cuiusmodi sunt genus, species, differentia, proprium, accidens. Solent hîc summulistæ multa congerere de plurimis terminorum affectionibus, nempe de suppositione, statu, ampliatione, restrictione distractione & appellatione. Rursus de multiplici suppositione nimirũ propria, impropria, cõmuni, singulari, simplici, personali, absoluta, determinata, cõfusa, &c. Itẽ de descensu vt vocant copulatiuo, copulato, disiũctiuo disiũcto. Sed ego his omnibus supersedeo, tum quia per se video esse facilia; tum quia his tricis ego non memini me vnquam indiguisse siue inter disputandum, siue dum scriberem: neque vt reor tu indigebis. Si tamen casus ferret vt aliquando indigeres passim occurrent autores qui tibi explicent; ego libenter omitto quæ non video esse admodum necessaria. Solũ insinuo suppositionem termini esse acceptionem eius pro re quàm significat vnde cum dicitur hic terminus supponit pro hac vel illa re; idem est ac si diceretur, hic

terminus accipitur pro hac vel illa re, seu significat hanc vel illam rem.

De quinque vocibus, seu de quinque prædicabilibus, vel quod idem est de vniuersalibus.

CAPVT III.

1

DE a vniuersalibus breuiter, dicam quæ sufficiant ad totum siue Philosophiæ siue etiam Theologiæ decursum: pauca enim admodũ sunt, quæ de vniuersalibus veniant aliquando in vsum siue Philosophis siue Theologis; quorsum ergo tricas innumeras prorsus inutiles ingerere adolescentibus operam atque otium impensuris longè vtilius in alia plurima & meliora, & nõ minus subtilia; nec non humano digniora ingenio, quæ sanè minime desunt siue inMetaphysicis, siue inPhysicis? Itaque de vniuersalibus perstringam paucis quæPhilosophoChristiano sufficiant; vt cum aliis loqui sciat: siquidem ipsa logicalia sunt nimirum instituta ad loquendum, id est ad agendum de rebus per conceptus & signa conceptuũ: logica verò non docet siue vllatenus inquirit quid res sint in seipsis, vel quomodo sint: (neque enim id negotium

a *Pauca de vniuersalibus dicenda, & quare.*

eius est) sed solùm docet quomódo nostri de illis conceptus tum intrinsecè apud mentem cogitando, tum extrinsecè apud alios loquendo rectè ordinentur ad gignedam scientiam vel in nobis ipsis vel in alijs.

b vniuersale est commune & vniuocum & ideò secūdæ intētionis

Et *b* vt veniam ad propositum, facilè intelliges quid sit nomen vniuersale, vel quod significatum eius, si aduertas nomen vniuersale esse in primis nomen commune, deinde esse vniuocum, ac demum esse secundæ intentionis. Commune quidem est quatenus conuenit multis diuisim, iuxta num. 6. cap. 2. vniuocum autem, quatenus conuenit multis tanquam participantibus vnum aliquod sub eadem ratione sumptum eius significatū iuxta numerum. 10. eiusdem cap. imo ob hanc eandem causam est secundæ intentionis: quandoquidem significatum eius sumi sub eadem ratione, est vt patet opus nostræ mentis ita sumentis suo conceptu: & quidem ita sumit mens primo suo conceptu; neque enim hic supponit alium: vt pote quia rem attendit nude secundùm quod in se est, iuxta dicta cap. præced. num. 20: hinc autem sequitur conceptum qui eam vlterius attendit, vt ita eodem modo sumptam, esse conceptum secundum; siquidem vt sic eam attendit secundùm quod prioris fuit conceptus obiectum; igitur nomen significans rem

prout sub eadem ratione sumptam, est hoc ipso nomen secundæ intentionis, hoc ipso inquam quod eam significat prout sub eadem ratione sumptam.

Iam; c verò ad propositum? quia ex eo quod res illa sumitur ita sub eadem ratione, fit explicite vt sumatur non diuersa ratione, seu non cum aliqua diuersitate; consequenter ex eo etiam quòd sumitur sub eadem ratione, fit hoc ipso vt sumatur cum aliqua specie vnitatis: quatenus quæ diuersa non sunt, vnum saltem quodammodo sunt; siquidem vbi non est diuersitas, non est pluralitas; & ablata pluralitate superest necessariò vnitas. Igitur quia mens nostra dum alicuius nominis communis significatum sumit sub eadem ratione, hoc ipso illud inuestit (vt dicebam cap. præced. numero. 20.) vnitate quadam nempe intentionali, quatenus nimirum illud spoliat diuersitate ac pluralitate quam habet prout de facto est in multis; spoliat autem pluralitate & nihilominus ipsum relinquit seu sinit esse in multis; quatenus è multis illud colligens, sumit in ipsis multis sub eadem ratione. Sumere autem in multis sub eadem ratione, idem est ac sumere non secundùm quod in multis reuera multiplex est, sed præcisè secundùm quod in multis simile est:

3 c *Quomodo naturæ vniuersali concilietur vnitas*

seu potius, idem est ac multa quæ inuicem reuera similia sunt (V. G. multos homines qui in hoc quod sunt pariter homines similes sunt) attendere seu in ea intendere (vnde dicuntur intentiones mentis) non secundùm quod multa sũt, sed secundùm quod similia sunt: mens autem sic attendens multos homines, colligit eatenus conceptu suo cuncta similitudinum fundamenta nimirum singulares omnes humanitates siue humanas naturas quæ nempe diuisim sunt in iis multis similibus hominibus. Et quia ex multorum collectione resultat necessariò quædam vnitas in quantum scilicet collectio vnitatem sonat; consequenter humanæ illæ naturæ singulares sumptæ vt dictũ est collectiuè, quantũuis reuera multæ sint, nihilominus sunt ratione collectionis vnum quid, quod reuera est in multis non obstante collectione & vnitate inde consequẽte. d Vnde fit vt dicatur vnum in multis, vel vnum aptum esse in multis; &(quod inde sequitur) vnum aptum prædicari de multis, quæ est definitio & descriptio vniuersalis: illa quidem est definitio, quatenus explicat id quod essentialiter est esse vniuersale; ista autem dicitur solum descriptio, quatenus explicat non directè essentiam sed solum proprietatẽ vniuersalis: quia enim aliquid prædicari posse de multis sequitur ex eoquòd

d *Definitio vniuersalis item descriptio.*

ipsum sit in multis; consequenter prædicabilitas vniuersalis oritur ex eo quod sit actu vel aptitudine in multis; & quia oritur, dicitur proprietas eius ex quo oritur, & cum quo per ipsam sui originem connexa est necessariò.

4 Iam *e* quia quinque diuersis modis contingere potest vt aliquid, dicto modo vnum, prædicetur vel sit in multis; inde factum est vt quinque numerentur & distinguantur vniuersalia. Sunt autem isti modi diuersi prædicandi, siue essendi. Primus est quo aliquid prædicatur de multis tanquam eorum essentiæ pars materialis vt dicitur, seu communis, & per quam illa inuicem conueniunt, seu sunt similia; quo modo de multis hominibus prædicatur, animal. Secundus modus est quo aliquid prædicatur de multis tanquam eorum essentiæ pars, vt dicitur, formalis vel potius differentialis, seu per quam illa essentialiter differunt ab iis cum quibus nihilominus habent aliunde, vt dictum est, essentialem similitudinem; quo modo prædicatur rationale de hominibus. Tertius modus est quo aliquid prædicatur de multis tanquam eorum essentia totalis: quo modo de hominibus prædicatur animal rationale. Quartus modus est quo aliquid prædicatur de multis non tanquam de eorum essentia, sed tanquam necessariò connexum cum es-

e Quinque esse vniuersalia.

sētia, siue fluat ab ea siue aliter: quo modo prędicatur de hominibus risibile. Demū quintus modus est quo aliquid prædicatur de multis tāquam cōtingēter solùm & minimè necessariò iunctū cū eorū esſētia quo modo prædicatur albedo de pariete, qui perinde posset esse niger.

5 Nec *f* vllus alius superest prædicabilitatis, seu vt dictum est præsuppositæ aptitudinis essendi modus: vt facile est colligere hoc discursu. Quidquid alicui conuenit, conuenit euidenter aliquo ex tribus his modis nimirum aut vt tota essentia, aut vt pars essentiæ, aut vt extra essentiam: si vt pars essentiæ, erit necessariò vt pars materialis, aut vt pars forlis; quia nullæ aliæ sunt assignabiles essentiæ partes, quæ his duabus non comprehendantur: si demum vt extra essentiam; non potest id non esse aut necessariò nexum cū essentia; aut solùm contingēter nexum: hæc enim opponuntur contradictoriè, quatenus contingenter idem est ac non necessariò. Igitur quinque omnino ac non plures sunt modi prædicabilitatis. Primus *g* tāquam essentiæ pars materialis, ex quo cōstituitur genus iā satis hoc ipso definitū. Secūdus vt esſētiæ pars formalis ex quo cōstituitur dffierētia. Tertius vt tota essentia ex quo constituitur species: quanquam hæc reponatur vulgo à logicis secundo loco inter vn uersalia; sed videri posset potius (saltē; quo ad præsens negotium) re-

f Et non plura

g Eaque sigillatim definita intelliguntur

ponenda tertio loco tanquam cõstituta ex coniunctione generis ac differentiæ; dixi autem quoad præsens negotium: quia non immerito reponitur species immediatè sub genere in recta linea prædicamentali, vbi scilicet ad latus & in linea indirecta ponuntur differentiæ; sed de hoc tũ paulo post aliquid dicam, tum præcipuè in Metaph. Vbi de categorijs. Redeo ad propositum. Quartus modus est vt aliquid prædicetur tanquã necessariò iunctum cum essentia; ex quo constituitur Proprium. Quintus denique vt prædicetur tanquam contingenter iunctum cum essentia; ex quo constituitur Accidens; & sic vna eademque opera habes numerum & simul definitiones quinque vniuersalium. Sed nunc de singulorum attributis pauca dicenda sunt magis in particulari.

6

h Genusquomodo sit totum diuisibile per differentias

In *h* primis genus dicitur diuidi per differentias, vt animal per rationale & irrationale: corpus per animatum atque inanime item substantia per corpoream & spiritalẽ. Diuiditur autem in quantum non totum seu non id omne quod est animal est rationale sed aliquod etiã animal, seu velut quædam animalis vniuersaliter sũpti pars est irrationalis: vnde fit vt genus cõcipiatur quasi aliquod totum, quod & vocatur totũ potẽtiale, eò quòd possit ita diuidi seu distingui per differentias, quæ idcirco dicuntur diuidentes, vel quod idem est diuisiuæ.

Neque aliud logicum vt sic dicam mysterium puto latere in eo quod vulgo dicitur genus continere differentias, quatenus est totum, & illæ sunt partes. i Genus item dicitur continere sub se species, in quantũ est aliquid vniuersalius, quam sit quælibet eius species: eatenus enim concipitur quasi aliquid superius & species cõcipitur velut quid eo inferius: vnde est sub eo, seu quod idem est continetur sub eo, ita animal continet hominem, leonem, equum, &c. quæ sunt species animalis. Est autem vniuersalius genus quam sit species, eò quòd genus prædicetur de pluribus, quàm quælibet species; etenim prædicatur de omnibus de quibus prædicatur species, V.G. animal de omnibus hominibus, & insuper de multis aliis, vt de leonibus, equis, &c. k Species è contra dicitur cõtinere in se genus nimirũ illud idẽ sub quo ipsa continetur, V.G. homo cõtinet in se animal, sub quo tanquã superiori se continetur: cõtinet autẽ illud tanquã sui constitutiuum vt antea dicecebã materiale: nam ex animali tanquã parte materiali seu cõmuniori vt dicebam & minus determinata: ac simul ex differentia rationalis, accedente ad animal, illudque determinante intelligitur constitui species hominis & ita de aliis. l Itaque species quoque est quoddam totum, cuius intrinsecæ atque essentiales

i Genus continet sub se species.

K Species etiã suo modo continet genus.

l Species est totum logicũ.

ſentiales partes ſunt genus ac differentia, ſed eſt ſolummodo totum logicum ſeu in modo loquendi, & metaphyſicum ſeu in modo concipiendi.

Genus *m* aliud eſt ſupremum, aliud ſubalternum. Supremum eſt quod ſupra ſe nullum aliud habet genus; qualia ſunt ſubſtantia, quantitas, qualitas, relatio, actio, paſſio, ubi, quando, ſitus, habere, quæ ſunt capita decem categoriarum: quòd tamen intellige in eorum ſententia, qui putant ens non eſſe vniuocum, & ita negant eſſe genus; aliâs enim ſi ens eſſet vniuocum, non foret niſi vnum ſummum genus omnia ſub ſe continens videlicet ens; ſed eo ſublato de numero & conſequenter de ſupremo gradu generum, ſuccedunt logico decemuiratu decem illa genera: Ego de vniuocatione entis dicam quid ſentiam cap. 2 metaph. interim pergo. Genus non ſupremum ſeu ſubalternum eſt illud quòd ſupra ſe habet aliud: vt in ſerie prædicamentali, vbi ſecundùm lineam rectam (de quo acturus ſum cap. 6 metaph.) ponuntur primò ſupremum genus, ac deinde alia deſcendendo velut per varios gradus vſque ad indiuidua: V.G. in ſerie prædicamētali ſubſtantiæ, ponitur in capite ſubſtantia; & ſub ea corpus; ſub corpore mixtum; ſub mixto viuens; ſub viuente animal; ſub animali homo, ſub ho-

7
m Genus ſupremum, infimū ſubalternum

inine demum Petrus, Ioannes, &c. Itaque cùm in hac serie supremum genus sit substantia, consequenter corpus & viuens, & mixtum, & animal quæ sunt genera & nequeunt esse suprema (cùm habeant supra se vnum supremum) sunt & vocantur subalterna. Et similiter genus, quod sub se nullum aliud habet genus; vt est animal, quod immediatè sub se habet speciẽ, nimirum hominem; hoc ipso est & vocatur genus infimum.

8 *n Species infima subalterna, item gradus metaphysici.*

Quod *n* dixi de genere dic cum proportione de specie; est enim species infima, quæ sub se continet sóla indiuidua; vt homo quatenus non continet sub se, nisi Petrum, Ioannem, &c. singulares homines. Est etiam alia species subalterna, vt est animal, quatenus ita est genus respectu hominis, vt sit simul species respectu viuentis, sui nempe superioris; & ita mixtum est genus respectu viuentis sui inferioris, sed est species respectu corporis sui superioris; vnde fit vt animal, viuens, mixtum, corpus, sint simul & genera subalterna iuxta præcedentem num. & simul species subalternæ ob dictam rationem. Quod autem sint species facilè intelliges si cogites corpus constitui iuxta dicta num. 6 ex coniunctione substantiæ tanquam generis seu partis materialis, & corporeitatis tanquam differentiæ seu partis

formalis. Porrò huiusmodi species & genera gradatim posita sub genere summo, sunt illa ipsa, quæ solent vsu scholæ receptissimo vocari gradus metaphysici; qui per conceptus inadæquatos assignantur, & distinguuntur in quouis indiuiduo.

Differentiæ *o* (vt de illis etiam aliquid dicam) sunt aliæ genericæ, aliç specificæ; istæ constituunt species infimas, illæ subalternas: quod autem differentia constituat speciem, iam intelligis ex dictis, nam V.g. rationalitas (quæ ex dictis numero. 6 diuidit animal) quatenus iungitur animali; eatenus ex dictis ibidem illud determinat, seu latitudinem eius, ad plures species vniuersalem, limitat, &, vt dicitur, contrahit ad vnam speciem hominis; dicitur vero illam ipsam speciem constituere quatenus animal ad illam contrahit ipsa sui cum illo coniunctione.

o Differentiæ genericæ, specificæ.

9

Iam *p* ex dictis de tribus primis vniuersalibus intelliges alias eorum definitiones vulgo afferri solitas, cum dicitur Genus prædicatur in quid incompletè: differentia in quale quid: species in quid completè V. G. animal prædicatur de homine in quæstione quid est homo, nempe quid est essentialiter; sed prædicatur incompletè, quia non vt tota essentia; species enim est quæ prædicatur vt

p Aliæ definitiones . tr um vniuersalium.

tota essentia; vt homo prædicatur de Petro in quæstione quid est Petrus, nempe quid est complete, seu quænam est tota Petri essentia, & huic satisfit quæstioni, dicendo Petrus est homo; & ita homo prædicatur in quid complete. Rationale prædicatur in quæstione quale animal est homo, nempe quale essentialiter, vel etiam qualis est homo essentialiter; id enim commune est omnibus differentijs, seu differendi rationibus, vt res ipsas quas, vt sic dicam, differre faciunt, denominent tales, quales nimirum constituunt, vnde per eas differentias bene respondetur ad quæstionem factam per quale, vt ad quæstionem qualis est homo essentialiter, bene respondetur rationalis; & ideo rationalis dicitur de homine prædicari in quale quid.

10 *q Differentia specifica est qualitas essentialis*

Vt *q* videas nomẽ qualitatis non solũ rectè tribui extrinsecis quibusdam seu extra essentiam substantiæ positis entibus; sed etiam & quidem primariò (vt in metaph. dicturus sum cap. 9 numero. 2) illis ipsis quæ substantiam intrinsecè atque essentialiter constituunt. Et aliquid simile obseruabo etiam cap. 5 num. 1 Itaque ex principijs logicis, receptissimis, rationalitas est hominis qualitas, sed qualitas essentialis, & idem dic à pari de quibuslibet aliis specificis differentiis.

Hic r forte non deerit ſubtilis aliquis qui dicat rationale (& ita cum proportione de alijs) eſſe quidem qualitatem reſpectu generis nempe animalis, cui ſcilicet accidentalis eſt rationalitas; vt pote extra eius eſſentialẽ rationem cõſtituta, quatenus tota ratio animalis bene ſtat ſine rationalitate in brutis; At vero rationalitatem non poſſe niſi abuſiuè aut minus propriè dici qualitatem hominis, cui eſſentiale eſt eſſe rationalem, eò quòd nomen qualitatis non conueniat propriè niſi accidentalibus. Sed quisquis es, ſi quis es qui ſic diceres; animaduerte ex vſu ſcholæ receptiſſimo & modo loquendi, rationale (& ita de alijs) prædicari in quale quid, id eſt in quale eſſentialiter ſeu quidditatiuè, quod idem eſt. At euidenter, non prædicatur in quale eſſentialiter de animali, cùm ex te ipſo non ſit illi eſſentiale; Ergo ſupereſt vt ita prædicetur de homine, ſed de aliquo ita prædicatur quamuis illi ſit eſſentiale. Deinde vlteriùs aduerte tantùm ex vſu loquendi pendere quòd hæc vox magis propriè de vno & minus propriè dicatur de alio; cùm enim ex dictis cap. 2 impoſitio nominum ſit ex inſtituto & beneplacito; quodlibet nomen ex ſe indifferens eſt ſignificare propriè hoc, vel propriiſſimè illud, & ſolus

r. & quidem ſunt qualitates ſpeciei ſũpto nomine qualitatis propriè & in primaria ſignificatione

vſus eſt qui determinat: & quia logici vſu receptiſſimo, vt dixi, differentias ſpecificas vocant qualitates, idque antequam quicquam locuti ſint de qualitatibus accidentariis (nam de iſtis tantùm loquuntur in categoriis, nempe poſt vniuerſalia) inde conſequens eſt differentias ſpecificas primò communiſſimè vocari qualitates, ſecundò ita vocari non ad imitationem accidentariarum, ſed quaſi ex prima inſtitutione atque adeo eas vocari qualitates propriè ac ſumpto in primaria ſignificatione vocabulo.

Porrò hæc in logicis annotare debui, cùm omnino ad logicam pertineat nominum impoſitio & ſignificatio, tum primaria tum ſecundaria, propria vel minus propria; de hoc ipſo tamen nonnihil dicam in Metaph. cap. 9.

11 *Proprium & accidens ſunt qualitates in quantum ſũt differentiæ.*

Quartum quoque vniuerſale videlicet proprium, prædicatur in quale, ſed non eſſentialiter; neceſſariò tamen & non contingenter: quamuis alioqui accidentaliter. Ita de homine in quæſtione qua quæri poteſt, qualis eſt homo accidentaliter neceſſariò, ſeu peculiariter & propriè; predicabitur riſibilitas à reſpondente homo eſt riſibilis; quatenus riſibilitas ei conuenit eumque denominat talem, tanquam eius qualitas; non quidem eſſentialis, ſed in quo-

dam gradu infra essentialem, adeoque accidentalis; nec tamen in infimo gradu accidentalis, per modum accidentis cõmunis contingenter afficientis ac denominantis; sed in gradu medio, nimirum peculiaris & proprietatis necessariò cõuenîẽtis: quæ & ipsa suo modo & in suo gradu est hominis differentia, & iuxta dicta num. 9 in tantum est hominis qualitas in quantum est eius differentia.

Denique accidẽs, quintum vniuersale, prædicatur in quale contingenter; vt in quæstione, qualis est paries contingenter, prædicatur albedo à dicente paries est albus; vbi vides albedinem quoque participare nomen qualitatis & denominare qualem in quantum ea est parietis differentia quædam à nigro vel aliter colorato. Redeo iam ad proprium.

Proprii *t* quatuor vulgo assignantur species, quæ distinguuntur in quantum quatuor modis dicitur proprium, seu peculiare, prout opponitur accidenti communi: videlicet primo modo proprium est, quod alicui speciei conuenit soli sed non omni, id est solis eius indiuiduis sed non omnibus, V. g. homini esse philosophum ita peculiare est, vt illi soli conueniat non tamen omni; soli quidẽ in quãtum cæteris animalibus id nõ cõuenit: nõ omni autem, 12 *t Propriũ quatuor modis.*

quatenus non omnes homines sunt philosophi. Secundo modo proprium est, quod conuenit omni sed non soli; vt homini esse bipedem. Tertio modo proprium est, quod conuenit soli & omni, non tamen semper, vt homini canescere. Quarto denique modo proprium est, quod & soli & omni & semper conuenit, vt homini risibilitas. Et istud quarto modo proprium existimatur præcipuè esse quartum prædicabile seu quartum vniuersale. *u* Præterea proprium diuiditur bifariam; aliud quippe est genericum, aliud specificum. Genericum est quod ita conuenit speciei vt ex eius parte generica oriatur: imo eatenus potest esse genericum remotum & genericum proximum, quatenus à remoto vel proximo genere oritur. Specificum verò est quod vel à differentia specifica, vel à tota specie oritur.

u Proprium, genericũ specificum.

13 Et *x* quod dico oritur, non ita est putandum (nisi ad summum metaphoricè.) vt fluat, vel dimanet quasi è fonte riuus, aut resultet, aut quidquid simile vulgo tyronibus inculcatur: sed quemadmodum clariùs dicam in metaph. cap. 9 num. 7 & 8 ita vt gradus genericus, vel differentialis, vel ambo simul tales vi sua trahant secum affectiones; quæ propterea peculiares sunt indiuiduis quibus id genus, vel ea dif-

x Quid sit proprietatem oriri ab essentia

ferentia specifica inest. Et quia genus vel differentiam, nempe essentiæ partem, vel etiam totam essentiam comitantur tales affectiones, idque necessariò; consequenter illæ indiuiduis eius speciei non solùm peculiares sunt, sed etiam necessariò connexæ; quod vocatur esse proprium. *y* Atque in hoc præcipuè differt proprium ab accidente communi; quod videlicet ratio cur albedo V. g. parieti conueniat, seu radix eius conuenientiæ non est parieti interna, sed solũ extrinseca nimirum voluntas & manus dealbantis: at verò causa cur conueniat risibilitas homini seu radix eius conuenientiæ est tota interna: vt magis edisseram in metaph. cap. 9 num. 7

y Et in hoc differt propriũ ab accidente communi

De diuisione & definitione.

CAPVT IIII.

Diuisio *a* logica (de qua sola hîc agitur) est operatio mentis, nempe cognitio, vel (quod in idem recidit sumendo signum pro re significata) est oratio vocalis aut scripta distinctè exprimens plura, quæ quodammodo confusè exprimebat alia cognitio siue oratio: aliter & forte ma-

1 *a Diuisio logica quid*

gis appositè vocatur distinctio, quasi seorsim & ordinatè proponens, atque à confusione liberans ea quæ secundum se distincta sunt, sed indistinctè proponebantur: & sic diuisio seu distinctio opponitur cognitioni indistinctæ, &, vt dicitur, confusæ; quæ nimirum plura confertim ac promiscuè sumpta per modum vnius complectebatur.

b quid totum diuisum & quid mēbra diuidentia.

Cæterùm *b* illa plura quæ sic promiscuè per modum vnius indistinctè proponebantur, habēt eatenus quandam rationen totius, quod dum distinguitur in suas quasi partes, vel sensus varios, dicitur diuidi: illæ vero partes variæ, vel sensus varii; seu distinctæ ac diuersæ orationes quibus partes illæ aut sensus seorsim proponuntur, dicuntur membra diuidentia. In exemplo rem faciliùs capies, ex hypothesi quòd aliquis indiscriminatim proferret omnis canis est animal quadrupes; tu propter æquiuocationem ibi latentem, & propter sensum ideo confusum, sapienter distingues multiplicem significationem vocis canis; & dices canis terrestris omnis est animal quadrupes; hæc est vera propositio. Canis marinus omnis vel etiam aliquis est quadrupes; hæc est falsa propositio. Item canis cœlestis omnis est animal; hæc etiam est falsa, & à fortiori ista canis cœlestis est animal quadrupes. Itaque propositio illa

prima omnis canis eſt animal quadrupes, dicitur diuidi, quaſi totum in partes; vel potiùs diſtingui in varios ſenſus, quos facit vox æquiuoca canis: & reliquæ tres propoſitiones ad diſtinguẽdũ factæ vocãtur mẽbra diuidẽtia. 2

Diuiſio *c* ſeu cognitio diſtinguens, aliquando eſt ſecunda mẽtis operatio; ſed ſæpe etiam eſt tantũmodo prima, complexa tamen; vnde quãdo dixi eſt oratio, &c, intelligendũ eſt *d* Oratio ſiue perfecta, ſiue imperfecta; perfecta erit ſi cõpletum & perfectũ ſenſum exprimat alicuius ſẽtẽtiæ; vt iſta, canis alius eſt terreſtris, alius æquoreus, alius cœleſtis. Erit autẽ imperfecta, ſi abiectâ copulâ dicatur ſimpliciter, Canis alius terreſtris, alius æquoreus, alius cæleſtis: quo modo nõ exprimit cõpletũ ſentẽtiæ ſenſum; & tunc nihilominus eſt oratio, quia oratio definitur vox cuius aliqua pars ſignificat ſeparatim; id eſt vox è pluribus, ſaltẽ duabus, ſeparatim ſignificatiuis ordine tamẽ aliquo ſeu nexu grãmatico iunctis cõpoſita. Quod autẽ diuiſio ſeu diſtinctio ſit aliquãdo prima mẽtis operatio, & ita ſit oratio imperfecta ex eo patet, quòd vulgaris nota diſtinctionis, nẽpe vox alius, alter & ſimils; vſurpãtur frequẽter abſque copula, vt cũ dicitur canis alius animal, alius aſtrũm; itẽ Animal aliud rationale, aliud irrationale, &c. nõ affirmãdo aut iudicãdo ſed ſolùm cõplexè apprehẽdẽdo,

c Diuiſio eſt aliquãdo prima aliquãdo ſecunda mentis operatio.

d Quid ſit oratio perfecta & imperfecta.

e Diuisio est valde necessaria

Diuisio *e* vtilissima est, imo necessaria sæpissimè ad vitanda sophismata, dirimẽdas amphibologias, tollẽdas æquiuocationes, componẽdas ambiguitates &c. & eatenus in ea magnum est præsidium ad rei alicuius perfectam notitiam comparandam; quia multa seorsim considerata obiecta faciliùs ac distinctius adeoque perfectiùs intelliguntur; quàm dum per modũ vnius simul proposita, nõ sine confusione cognoscuntur: & inde est vt inter instrumenta sciendi, ponatur à logicis diuisio. Fit autem diuisio multis modis, prout variis modis aliquid potest esse confusum, vt propter varios sensus, vel propter vniuersalitatem significandi, &c, propter quæ fit vt sit adhibenda tunc distinctio.

4
f Tres bene diuidendi leges

Leges *f* bonæ diuisionis sunt istæ potissimùm. Prima est, vt membra diuidentia sigillatim sumpta minus contineant, quàm contineat totum diuisum; siquidem necessariò quodlibet huiusmodi membrum est vna pars(pars, inquam in significando) totius diuisi, pars autem est necessariò minor toto. Secunda est vt omnia simul sumpta nec amplius nec minus contineant quàm contineat totum; siquidem omnes partes simul sumptæ sunt æquales toti. Tertia vt membrum vnum diuidens alteri opponatur, id est non contineatur in alio, sic enim frustra pro vno mem-

bro diuidente, & seorsim ab alio afferretur si mox in alio membro includeretur; quia non vitaretur confusio.

5 *Definitio quid*

Definitio g est oratio explicans naturam rei, dicitur autem oratio quia constat ad minus duabus vocibus, vt de diuisione dicebam num. 3 estque oratio saltem imperfecta, & ad primam mentis operationem pertinet; vt patet ex eo quod definitio prædicatur de suo definito, vt de homine cùm dicitur homo est animal rationale: si enim totum nempe oratio ista perfecta, homo est animal rationale, sumpta vt hîc iacet secundùm se totam, diceretur esse definitio; falsum esset euidenter (quod tamen receptissimum est) definitionem prædicari de suo definito: patet enim integram enuntiationem, qualis est hæc; non posse prædicari de subiecto eiusdē enuntiationis. Dicitur præterea oratio nempe vox complexa quia si esset vnica tantum simplex vox, esset rei nomen, non autem definitio rei. Dicitur etiam explicans, quia non sufficit tantùm significare: & per hoc etiam differt à termino simplici putà nomine, quia nomen significat & exprimit, sed non explicat. Demum dicitur explicans naturam rei, id est explicans quid res sit.

h Definitio realis & nominali.

Et *h* quidem vulgo in scholis sumitur, vt dictum est, definitio pro oratione explicante quid res sit, quæ dici solet definitio realis, seu explicans quid rei. Sed alio quoque modo sumitur, etiam ab Arist. 2 poster. cap. 7, & clariùs cap. 10 his verbis. Quia vero, inquit, definitio dicitur esse oratio explicans quid sit: profecto quædam est oratio declarans quid significet nomen: siue oratio altera nominalis; ueluti quid significat seu quid est (vox) qua triangulum vocatur: ipso igitur Arist. teste, definitio quædam est explicans; non rei naturam, sed solùm vim & significationem nominis; & hæc vocatur definitio nominalis.

7 i Definitio nominalis explicat nomen & conceptum nominantis.

In *i* hoc autem versatur definitio nominalis vt nomē seu terminū aliquem obscuræ aut aliâs minùs nótæ significationis explicet aliis verbis, nēpe circūlocutione vt dicitur, vel ambitu verborū, exponēdo clarius quid terminus ille significet, seu quod in idē recidit, quænā sit mens aut quid velit per hunc terminū significare is qui dum loquitur, vtitur eo termino. Vbi vides definitionē nominalē ita explicare nomē vt simul exponat quis sit cōceptus loquētis respondens ipsi nomini; cùm enim nomē seu terminus sit signum externū interni cōceptus: & simul ac semel (quamuis secūdariò) rei de qua cōceptus ille est: cōsequenter explicare nomē, seu vim & significationē no-

minis, est explicare nō solū quænā illa res sit quæ eo nomine significatur, sed etiā qualis sit de re illa cōceptus qui illi respōdet nomini, seu quod idē est, qualis sit res in cōceptu qui nomini illi respōdet. 8

Ita *k* cum Euclid. 1 elē. definit punctū mathematicum, punctū voco cuius nulla est pars. Hæc definitio non est rei, quia punctum mathematicū, id est carēs partibus extensionis nulla res est, seu nihil est in rerum natura vt ostendam suo loco in phy. Cum ergo huiusmodi punctum nō sit res; consequenter definitio eius puncti non erit definitio rei: superest ergo vt sit solùm definitio nominis: & quidem faciēs hunc sensum iuxta iam dicta ego geometra cōcipio in quātitate extēsa aliquid cuius nulla sit pars extēsionis, id est quod omnino careat extensione, & illud voco punctū. Quo exēplo perspicis primò definitionē puncti nominalē expōere quis sit Geometræ conceptus de puncto, seu quænā in cōceptu geometrę res sit punctū: de quo videlicet pūcto ille agit secūdùm suas hypotheses abstractas, nēpe veras aut falsas, id est siue id quod cōcipit & supponit sit reuera eo modo quo cōcipit & supponit siue nō sit ita. *l* Secūdò perspicis definitionē purè nominalē esse explicationē nominis cui nihil rei subest (vt dicitur) ex parte rei, sed tantùm ex parte conceptus, seu in conceptu. Quamuis non 9

K Id patet in exemplo.

l Definitioni purè nominali nihil rei subest.

negem posse esse etiam definitionem nominis cui nomini aliquid rei subsit vt est definitio trianguli, de qua Arist. supra quæ esse potest figura tribus constans lineis, sed tunc definitio nominis est vt plurimum simul definitio rei. An autem aliquid rei subsit vel non subsit nomini definito: aliunde sanè expendendum est, quàm ex ipsa definitione: nec enim ex illa nuda V.g. puncti mathematici definitione colligere licet in bona physica esse reuera tale punctum extra mentem geometræ; vel non esse: sed id aliis rationibus decidendum est. Quæ quidem de definitione nominali non est abs re diligenter hic notasse, vt scilicet ijs maiori cum certitudine liceat vti suis locis in toto cursu philosophico.

9 *m Descriptio quid*

Definitio realis est duplex nimirum accurata, & minus accurata. Accurata, quæ etiam essentialis dicitur, naturam rei explicat per essentiales eius partes constitutiuas quas in hunc finem assignat. *m* Minus accurata verò, siue accidentalis, vel minus propriè dicta definitio, & quæ potius ad discrimen vocari solet descriptio, naturam rei definitæ explicat per eius proprietates, per effectus, per causas externas, & alia id genus accidentia: quæ saltem aceruatim sumpta, rem ipsam qualis sit vtcumque manifestant.

Rursus

Rursus *n* definitio accurata, & propriissimè dicta, subdiuiditur ni Physicam & Metaphysicam. Metaphysica quæ & logica dicitur illa est quæ rem explicat per genus & differentiam: vt hæc, quæ de homine prædicatur cùm dicitur homo est animal rationale. Physica vero illa est quæ rem explicat per eius essentiales partes Physicas, vt hæc quæ de eodem homine prædicatur, cùm dicitur, homo est ens naturale constans corpore organico & anima rationali. Discrimen inter vtrãque est quòd physica definitio assignat rei definitæ partes essentiales quæ ab inuicem realiter distinctæ sunt: vt solùm contingere potest in rebus physicè compositis. Metaphysica autem assignat rei definitæ partes essentiales quæ ab inuicem distinctæ sunt non realiter, sed solùm per mentem, vt dicitur, videlicet per conceptus inadæquatos. Eadẽ etiam dicitur definitio Logica eò quòd partes per eam assignatæ essentiales, distinguuntur non solùm in conceptu id est metaphysicè, verum etiam in modo loquendi, id est logice. 10

n Definitio Metaphisica, Physica, Logica.

Bonæ *o* definitionis leges sunt istæ. Prima vt æquè latè pateant definitio & definitum: id est vt de quocumque dici potest definitum, dici possit etiam definitio; ac vice versa: sinè vlla hinc vel inde restrictione, vt cùm dicitur omnis homo est animal rationale: & è conuer- 11

o Tres bene definiendi leges.

so, omne animal rationale est homo. Ex quo fit vt definitio dicatur conuerti cum suo definito. Secunda est vt definitio Sit per se clarior & notior. definito; aliàs non esset explicatio; ignotum enim non explicatur per æquè aut magis ignotum. Et dixi per se; quia sanè per accidens seu casu aliquo posset contingere vt ignarus aliquis magis percipiat rem ex nomine vsitato quàm ex definitione. Tertia, vt definitio quam paucissimis verbis, iisque propriis non autem metaphoricis comprehendatur: cauendum tamen ne quid desit ex necessariis; ea enim breuitas obscuritatem pareret; sicut ex opposito cauendum ne quid redundet ea enim prolixitas generaret confusionem.

12 p Quomodo inuenienda definitio.

Definitionem p rei cùm construere voles: obserua diligenter quid habeat res illa hinc commune cum aliis, inde peculiare sibi: & ita inuenies hinc genus inde differentiam. Exempli gratia, obseruas hominem audire, videre, tangere, &c. sicut omnia animalia; & ex hoc intelliges hominem esse animal igitur animal in ea quam moliris definitione, erit tibi loco generis. Præterea obseruas hominem ratiocinari, quod nulli alteri conuenit animali: rationalitas igitur erit quid homini peculiare: id est, erit eius differentia: hanc ergo si iungas cum animali, & dicas animal rationale,

habebis hoc ipso hominis definitionem, & ita de aliis.

De Enunciatione; eiusque speciebus.

CAPVT V.

IN quauis enuntiatione tria reperiuntur, nempe Materia, vt dicitur, Qualitas, & Quantitas; & vt singula explicem. 1 Materia *a* est habitudo connexionis qua subiectum & prædicatum inuicem se respiciunt. Estque triplex, nimirum Necessaria, Contingens, & Impossibilis. Qualitas est duplex, essentialis videlicet & accidentalis: qualitas essentialis in enuntiatione (seu propositione quod idem est) est eam esse affirmatiuam, aut negatiuam: quid autem sit esse affirmatiuam, quidue negatiuam habes c. 1 num. 6 & sequentibus. Hic *b* obiter nota ex occasione, differentiam essentialem receptissimo in scholis nomine vocari qualitatem sicut etiam aduerti cap. 3 num. 10. & sequentibus. Qualitas accidentalis in enuntiatione est esse veram aut falsam, Ratio autem quare affirmatio & negatio dicantur essentialis qualitas ac differentia: & veritas atque falsitas dicatur solũ accidẽtalis:in-

a Materia Enuntiationis quid & quotuplex, item qualitas & quantitas.

b Differentia essentialis vocatur qualitas

c Affirmatio & negatio cur sit qualitas essentialis.

telligi potest ex dictis tum cap. 1 num. 6; nimirum quòd enuntiationi siue iudicio peculiare id sit, vt cōponat vel diuidat seu affirmet vel neget; tum etiam cap. 4 num. 12 quòd videlicèt id sit differentia ad definitionem, quod cuique rei peculiare est; ex his enim facile constat, affirmare aut negare esse qualitatem essentialem enuntiationis; ita inquam essentialem, vt ex ea simul & genere construi possit iuxta num. 12 cap. præcedentis, definitio enuntiationis. At è contra cur veritas atque falsitas dicantur accidentalis tantùm qualitas enuntiationis, intelligere potes ex num. 14 & 15. cap. 1, in quibus habes primò quid sit veritas, quidue falsitas: secundò vtramque cōuenire apprehensioni saltē complexæ. Ex hoc autem euidens est veritatem & falsitatem non esse differentiam enuntiationi ita essentialem, vt ex ea possit eius fieri definitio; vt patet quia talis definitio non cōuerteretur cum suo definito. Præterquam quod prius est, vt patet, esse affirmatiuam aut negatiuam quàm esse veram aut falsam: siquidem non est vera, nisi quia affirmat rem esse, vt est; vel negat esse vt non est; & è contra de falsitate. Et *d* hinc intelligis veritatem atque falsitatem esse aliquid, quod (iuxta dicta num. 13 cap. 3) solùm oritur ab essentia enuntiationis; adeoque esse solùm proprietatem, seu qualitatem

d Veritas & falsitas cur sit qualitas accidentalis.

accidentalem, quamuis necessariò nexã. Aliqui aliter probant veritatem & falsitatem esse solùm proprietatem non autem essentialem differentiam enuntiationis; quia, inquiunt, eadã enuntiatio potest esse vera & falsa diuersis temporibus: sed hoc fundamenum esse falsum ostendam in metaph. cap. 3 num. 26 sed potest meliùs formari ratio ex eo quòd eadem est quoad se penitus inuariata enuntiatio siue res ita de facto se habeat sicuti enuntiatur, siue non; adeoque siue sit vera siue non: at ex eo patet quòd enuntiatio non facit rem esse vel non esse sicut enunciat, sed nudè solùm dicit ita esse.

Quantitas *e* enuntiationis est extensio siue multitudo vel vnitas numeralis earum rerum pro quibus sumitur subiectum prout prædicato subest; & huiusmodi quantitas designatur quibusdam particulis tanquam signis quibus indicatur subiecti significationem vel in tota sua latitudine sumi; vel coarctari. Vnum ex eis signum est vniuersale, vt est vox omnis, & nullus, &c. quarum appositione subiectum extenditur ad multa significata: aliud sigunm est particulare, vt est vox quidam, aliquis, &c. quarum appositione subiectũ coarctatur ad vnũ aliquid significandum; & quidem tali modo vt quamuis illud sit vnum in se determinatum, significetur tamen inde- 2

e Quid sit quãtitas enũtiationis.

terminatè. Aliud denique signum est singulare vt est vox hic, ille &c. cuius appositione subiectum coarctatur ad vnum determinatè significandum.

f Enuntiatio necessaria, cõtingens, impossibilis.

Iam f ratione Materiæ diuiditur enuntiatio in necessariam, contingentem, & impossibilem. Necessaria illa dicitur cuius prædicatum necessariam habet cũ subiecto connexionem:eaque proinde sic vera est, vt nequeat esse falsa: quales sunt hæ, homo est animal, homo est viuens &c. Contingens dicitur illa cuius prædicatum contingenter, id est non necessariò nexum est cum subiecto: & hæc ex natura rei non ita vera est, quin possit ei subesse falsum: vt sunt hæ paries est albus, Petrus est doctus. Impossibilis enuntiatio illa dicitur cuius prædicatum conuenire nequit subiecto, quæ proinde ita falsa est, vt vera esse nequeat: vt hæc homo est lapis.

g Affirmans, Negans, vera, falsa.

Ratione g qualitatis essentialis diuiditur enuntiatio in affirmantem & negantem, sed de his satis dictum est tum hic num. 1 tum cap. 1 num. 6 & sequentibus. Item ratione qualitatis accidentalis, diuiditur in veram & falsam, quæ iam etiã ex dictis intelliguntur.

h Vniuersalis, Particularis, singularis, Indefinita.

Ratione h demum quantitatis, enuntiatio diuiditur in vniuersalem, particularẽ, singularẽ & indefinitã. Vniuersalis ea est cuius subiectũ notatur Signo vniuersali, vt hæc homo est animal, nullus

homo est lapis. Particularis cuius subiectũ notatur signo particulari, vt hæc aliquis est homo iustus. Singularis, cuius subiectũ notatur signo singulari; vt hic homo est iustus, designando Petrum aut alium determinatum. Indefinita, cuius subiectum, quod aliâs pro multis accipi potest, nullo notatur signo, vt cùm dicitur homo est disciplinæ capax. Aduerte tamen notam vniuersalitatis, & particularitatis in modalibus, de quibus statim dicã, cõtineri in ipso modo: ita vt vi illius tantùm ea modalis propositio sit vniuersalis cuius modus vniuersalitatem dicit: vt eam dicit modus necessarium & impossibile: illa verò sit particularis cuius modus non importat vniuersalitatem, vt modus contingens, possibile.

4 *De inesse, modalis.*

Præterea: diuiditur enuntiatio generaliter sumpta in enuntiationem de inesse, & modalem: de inesse illa est in qua prædicatum ita simpliciter enuntiatur, velut subiecto conueniens aut minimè conueniens vt non indicetur modus necessitatis, vel contingentiæ, vel possibilitatis quo illi conuenit: aut impossibilitatis quo non conuenit: vt, omnis homo est animal, nullus homo est lapis. Modalis è contra illa est, in qua de subiecto enuntiatur simul prædicatum & modus quo idem prædicatum subiecto cõuenit, vel nõ cõuenit, vt in his omnis homo essentialiter ac necessariò est ani-

mal; impossibile est brutum ratiocinari. Et aduerte modales esse in duplici genere; in quibusdam enim exprimitur modus per aduerbium, necessariò, contingenter, &c. vt homo est necessariò animal, paries est contingenter albus. In aliis verò ipse modus exprimitur per nomen, & prædicatur; vt in his, necessarium est hominem esse animal, contingens est parietem esse album. In illis nõ est magna difficultas, in istis verò est quod notes: nimirum esse in eis duas partes, quarum vna dicitur modus, & altera quæ vocatur dictum: de quo videlicet tanquam subiecto prædicatur modus, vt in allato vltimo exemplo: Contingens, vocatur modus; parietem esse album, est dictum de quo prædicatur modus contingens, & copula, est, vtrũque coniungens dicitur principalis: copula autem esse, scilicet in dicto, vocatur minus principalis. Ideo autem illa dicitur magis principalis; quia ratione eius, non autem ratione alterius tota modalis propositio est affirmatiua vel negatiua.

K Simplex complexa.

Diuiditur K adhuc enuntiatio generaliter sumpta, in simplicem siue incomplexam, & complexam: Simplex est in qua tantùm est vnum prædicatum & vnum subiectum: vnum, inquam, siue incõplexè, siue complexè, vt homo est animal, homo iustus est ad vitam præde-

ſtinatus. Complexa eſt quæ ex ſimplicibus enuntiationibus aliqua coniunctione copulatis componitur, quod fit quoties in enuntiatione ſunt copulæ formaliter plures, vel certè vna eſt virtualiter multiplex; vt cùm dicitur Petrus & Ioannes aſcendebant in templum, Chriſtus eſt Deus & homo, ibi enim copula, quamuis ſit formaliter vna, æquiualet tamen duabus, vnde ibi ſunt enũtiationes duæ in vna: nimirum hæc, Chriſtus eſt homo, & hæc, Chriſtus eſt Deus: ac propterea illa vna dicitur complexa.

Diuiditur *l* etiam enũtiatio generaliter ſumpta in abſolutam (quæ & Categorica dicitur) & conditionatã. Abſoluta eſt quæ prædicatum de ſuo ſubiecto enũtiat abſolutè, id eſt abſque vlla conditione: è contra verò conditionalis ſiue hypothetica eſt, quæ prædicatum enuntiat ſub aliqua conditione ſeu hypotheſi. Exemplum abſolutæ eſt, homo eſt animal, Chriſtus eſt Deus & homo: ſine fide impoſſibile eſt placere Deo: vbi vides propoſitionem non tantùm ſimplicem, ſed etiam complexam, imò & modalem, eſſe abſolutam. Exemplum hypotheticæ eſt, ſi vis in vitam ingredi ſerua mandata: quæ ſic poteſt reſolui, dabitur tibi ingreſſus ad vitam, ſi mandata ſeruaueris. Additur huic diuiſioni tertium membrum, enuntiatio cauſalis, id eſt

6
l Abſoluta, Conditionata.

ea in qua exprimitur cauſa connexionis prædicati cum ſubiecto; vt hîc ex eo quòd homo eſt animal rationale, eſt riſibilis. Et aduerte in enuntiatione cauſali ſemper poni particulam aliquam cauſalem, vt eſt quia, quoniam &c. ſicut in conditionali ponitur ſemper particula conditionalis, qualis eſt ſi, niſi, dummodò, &c.

7 *m De actu ſignato de actu exercito.*

Diuiditur *m* adhuc enuntiatio etiam generaliter ſumpta in eam quæ eſt de actu ſignato, & eam quæ eſt de actu exercito. Illa eſt, in qua ſubiectum & prædicatum connectuntur per verbum ſecundæ intentionis, id eſt ſignificans actum aliquem logicum, vt ſunt iſta: prædicatur, enuntiatur, dicitur, verificatur, ſupponitur, &c. De actu autem exercito illa eſt, cuius prædicatum, & ſubiectum connectuntur verbo primæ intentionis. Exemplum de actu ſignato ſit, animal prædicatur de homine: homo ſupponitur pro re conſtante corpore organico & anima rationali. Exemplum de actu exercito ſit, homo eſt animal rationale, homo eſt res conſtans corpore organico & anima rationali.

n Copulatiua, diſiunctiua.

Diuiditur *n* Enuntiatio complexa in copulatiuam & diſiunctiuam. Copulatiua eſt in qua duæ propoſitiones ſimplices, quibus cōſtat, connectuntur particula copulatiua, &, atque, ac ſimilibus. Diſiunctiua autem in qua duæ ſimplices

copulantur particula disiunctiua vel, aut, hisque similibus.

Vulgo quidem aliæ circunferuntur diuisiones Enuntiationis, sed eas omitto siue quia sunt valde exigui momenti, siue quia non inueni ab omnibus eodem modo intelligi vel vsurpari, vel quia rarissimè veniunt in vsum, demum quia passim occurrit earum explicatio apud summulistas.

De enuntiationum oppositionibus, æquipollentiis, & conuersionibus.

CAPVT VI.

Oppositio a complexa de qua cap. 2 num. 18 dicebam hic me acturum, est duarum enuntiationum eodem planè subiecto & prædicato constantium repugnantia secundum affirmationem & negationem. Dixi eodem plane subiecto & prædicato, quia debet vtrumque sumi secundùm idem planè significatum, secundùm eandem partem, secundùm idem tempus, locum, &c. Est autem vulgo quadruplex huiusmodi oppositio, nimirum contraria, subcontraria, contradictoria & subalterna. Explico singulas breuiter. Oppositio contraria est duarum enuntiationum vniuersalium eodem, vt dictum est subiecto, & prædicato constan-

1 *a Oppositio cō. plexa quid & quotuplex?*

tium repugnantia secundum affirmationem & negationem quo modo sibimet opponuntur hæ, omnis homo est sapiẽs, nullus homo est sapiens. Oppositio subcontraria, est inter duas enuntiationes particulares, quemadmodum contraria inter duas vniuersales: in exemplum sint istæ, quidam homo est sapiens, quidam homo non est sapiens. Et eodem modo contradictoria est inter duas singulares, vel quarum vna est vniuersalis & altera particularis; vt in his, omnis homo est sapiens; aliquis homo non est sapiens, Petrus est sapiens, Petrus non est sapiẽ s. Oppositio subalterna est inter duas pariter affirmãtes, aut pariter negãtes, quarum tamen vna est vniuersalis, altera particularis, vt in his, omnis homo est sapiẽs, aliquis homo est sapiẽs.

2

b Cõtradictoria omnium maxima & post illã contraria.

Maxima *b* omnium oppositio est inter contradictorias, quia ita pugnant vt nec simul veræ nec simul falsæ esse possint; cuius rei ratio est: quia quod vna affirmat altera negat de eodem secundũ idẽ: vt dixi num. 1: at idem non potest esse simul, & non esse in eodem: nec datur medium inter opposita negatiuè vt cœperã dicere c. 2 n. 19 dicturus magis in metaph. c. 1 Post opositionẽ cõtradictoriarũ maxima est oppositio contrariarũ: quatenus hæ ita pugnãt, vt simul nequeant esse veræ: sed possint nihilominus esse simul falsæ: vt hæ, omnis homo est sapi-

ens: nullus homo eſt ſapiens:ambæ falſæ eſſe poſſunt; ſed non ambæ veræ.

Quod autem non poſſint ambæ eſſe veræ ideo eſt, quia inde ſequeretur duas contradictorias eſſe ſimul veras; vt ſic oſtendo. Ponamus veram eſſe hanc omnis homo eſt ſapiens : hoc poſito infero, ergo vera eſt hæc eius ſubalternata id eſt ſub ea contenta, aliquis homo eſt ſapiens: At hæc eſt contradictoria iſtius nullus homo eſt ſapiens : Igitur ſi vera quoque eſt, nullus homo eſt ſapiens: duæ contradictoriæ erunt ſimul veræ.

3 Poſt *b* duas illas tertio loco ſequitur oppoſitio ſubcontrariarum : quæ ſimul falſæ eſſe non poſſunt, quamuis poſſint ſimul eſſe veræ:V.g. aliquis homo eſt ſapiens, aliquis homo non eſt ſapiens; quia vt prima ſit vera, ſufficit ſi vel vnus, V.g.Petrus ſit ſapiens:& vt ſecunda ſit vera, ſufficit ſi vel vnus, vt Antichriſtus, non ſit ſapiens:ſic enim nō de eodem affirmatur & negatur: nec periculum eſt incidendi in contradictionē. At non poſſunt ſimul eſſe falſæ : quia ſic poſſent ſimul eſſe veræ duæ contrariæ: quod ſic oſtendo;ſi falſa eſt aliquis homo eſt ſapiens, vera erit eius contradictoria, nullus homo eſt ſapiens: & ſimiliter ſi falſa eſt, aliquis homo non eſt ſapiens; vera erit eius contradictoria, omnis homo eſt ſapiens. At hæ, omnis homo eſt ſapiens : & nullus, homo eſt ſapi-

b Poſt vtrãque ſubcontraria.

piens sunt contrariæ; & (vt ex illa hypothesi ostensum est) sunt simul veræ: ergo (ex eadem hypothesi nempe si duæ subcontrariæ sunt simul falsæ) duæ contrariæ sunt simul veræ. Et quia iã ostenderã id esse impossibile, superest vt duæ subcontrariæ nõ possint esse simul falsæ.

4 *d Inter subalternas non est oppositio.*

Subalternas *d* non puto esse vllatenus oppositas, id est inuicem repugnantes, quia neque secundùm affirmationem & negationem pugnant; neque secundùm veritatem & falsitatem; siquidem & possunt simul esse falsæ, vt hæ, nullus homo est animal; aliquis homo non est animal, & possunt esse simul veræ, vt hæ, omnis homo est animal, aliquis homo est animal. Imò verò si subalternans est vera necessariò similiter subalternata est vera; vtpote particularis contenta in vniuersali, vt, nullus homo est sapiens, aliquis homo non est sapiens; impossibile enim est istam esse falsam si illa est vera vt intelligitur ex dictis. Potest equidem hæc subalternata vera esse, aliquis homo non est sapiens, quamuis falsa sit illa, nullus homo est sapiens: & ea solùm subest ratio ob quã vulgus eas vocat oppositas videlicet secundũ veritatem & falsitatẽ; sed hæc ratio, vt patet, non est bona quoad omnes subalternas, cũ, vt ostendi, illæ ex eo quòd sint subalternæ non impediantur quominus sint ambæ veræ,

Præterea non propter solum discrimen quod subalternæ habent in quantitate, quatenus vna est vniuersalis, altera particularis; propter hanc inquam solã causã nõ licet eas vocare oppositas, quia habere minorem quantitatem non est opponi, sed restringi: & habere maiorem non est etiam opponi sed est ampliari.

5 Omnes *e* Enuntiationes quæ ad inuicẽ cõparatæ eandẽ vim habent sunt æquipollentes, siue, quod idẽ est, æquiualẽtes, v.g. enuntiatio vniuersalis eandẽ vim habet quã habent particulares, siue singulares sub ipsa contentæ, & eatenus æquipollet illis omnibus copulatiuè sumptis: v.g. hæc vniuersalis omnis homo est animal, æquipollet his singularibus, Petrus est animal, Ioãnes est animal, Socrates est animal, & sic de aliis sumptis per modũ vnius. Ita quidẽ in uniuersum res habet de æquipollentiis, & in eo negotio non est magna difficultas: sed agunt hîc logici præcipuè de æquipollẽtiis propositionũ oppositarũ, quatenus nimirũ addita vel dẽpta aliqua negatione ex oppositis fiũt æquipollẽtes, ita vt idẽ valeãt: & eatenus vna possit ex alia inferri: v. g. hæ oppositæ omnis homo est sapiẽs, nullus homo est sapiẽs, addita negatione & dicẽdo nõ nullus homo est sapiẽs, fiũt æquipollẽtes; hæc n. idẽ valet quod omnis homo est sapiẽs, & posito quòd unã cõcedas, alterã negare nõ potes, cũ idẽ ambæ valeãt.

e æquipollẽtia propositionum quid & quot modis fiat.

Quibus autē locis vel quomodo addi debeat vel demi negatio ad constituendam æquipollentiam, docent Logici hoc versu.

Præ contradic, post contra, præ postque subalter.

Cuius hic est sensus. Primò, particula negatiua præfixa signo vniuersali aut particulari in contradictoriis, reddit eas æquipollentes: vt hic, omnis homo est sapiens, aliquis homo non est sapiens: si dicas, non omnis homo est sapiens, ponendo non ante omnis: idem est ac si diceres aliquis homo non est sapiens: Item si dicas, non aliquis homo non est sapiens, ponendo non ante aliquis, idē dicis ac si diceres omnis homo est sapiēs. Secundò particula negatiua postposita signo vniuersali in contrariis, reddit eas æquipollentes, vt, omnis homo est sapiens, nullus homò est sapiens: si dicas, omnis homo non est sapiens, æquipollet huic, nullus homo est sapiens: si dicas nullus homo non est sapiens, æquipollet illi omnis homo est sapiens. 3 particula negatiua posita ante & post signum vniuersale vel particulare in subalternis, reddit eas æquipollentes; vt omnis homo est sapiens, aliquis homo est sapiens, si dicas, non omnis homo non est sapiens, æquiualet, isti aliquis homo est sapiens, si verò dicas non aliquis homo non est sapiens, æquiualet isti

isti omnis homo est sapiens. Hæc omnia fundantur quidem in hoc quòd signum vniuersale prænotatum negatione sit particulare, & è contra: item in hoc quòd duplex negatio æquiualet affirmationi: sed hæc ipsa sunt valde exigui momenti ad philosophiam: & nunquam sunt in vsu, & de facto vides omissam à logicis æquipollentiã subcontrariarũ.

6 Conuersio f enuntiationum, est duarũ enuntiationũ eosdẽ habentiũ terminos, mutua ex se inuicem consequentia; quæ quidem efficitur sola terminorum commutatione; nimirum ita vt qui in vna erat subiectum, fiat in alia prædicatum & vice versa seruatis, ipsarum enuntiationum qualitatibus id est ita vt quæ erat affirmatiua vera commutetur in affirmatiuam veram, & negatiua in negatiuam. Cæterum ea cuius extrema seu termini commutantur dicitur conuersa; & illa quæ ex huiusmodi commutatione fit, dicitur conuertens. Est autem triplex conuersio, nempe simplex, per accidens & per contrapositionem. Simplex est illa quæ in conuertente seruat quantitatem conuersæ; ita scilicet vt ex conuersa vniuersali fiat conuertens pariter vniuersalis: & ex particulari particularis, vt si dicas nullus homo est lapis, Ergo nullus lapis est homo: aliquis homo est sapiens, ergo aliquis sapiẽs est homo. Con-

f *Conuersio quid & quotuplex.*

uersio per accidens seu ex parte, est illa quæ in conuertente non seruat quantitatem conuersæ, vt si dicas omnis homo est corpus, ergo aliquod corpus est homo. Conuersio per contrapositionem, seruat quidem eandem quãtitatem in conuertente quæ erat in conuersa; sed conuertentes terminos facit infinitos: vt si dicas omnis homo est animal, ergo omne non animal est non homo. Quia verò non quauis conuersione conuerti possunt quæuis enuntiationes docent logici quæ cuiusque propositionis fieri queat conuersio his versibus.

Feci simpliciter conuertitur, Eua per acci,
Asto per contra, sic fit conuersio tota.

Quos vt intelligas, prius disce alios duos

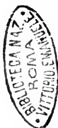
Asserit A, *negat* E, *generaliter accipe Vtrumque:*
Asserit I, *negat* O, *sed particulariter ambo.*

Id est in tribus primorum versuum vocibus Feci, Eua, Asto, notandæ sunt singulæ vocales: nam A significat enuntiationem vniuersalem affirmatiuam, E vniuersalem negatiuam; I particularem affirmatiuam: O demum particularem negatiuam. Igitur Feci simpliciter conuertitur; significat enuntiationem vniuersalem negatiuam & particularem affirmatiuam conuerti conuersione simplici. Eua per acci, significat conuer-

sionem per accidens adhiberi posse enuntiationi vniuersali negatiuæ & particulari affirmatiuæ. Alto per contra, simili modo significat vniuersalem affirmatiuam & particularem negatiuam conuerti per contrapositionem, atque ad hoc sufficiunt allata exempla.

Cæterùm g in huiusmodi conuersionibus vel illationibus per conuersionẽ obseruandum est potissimùm vt in conuertente, termini sumantur eodem modo quo in conuersa, id est pro iisdem significatis & eodem modo sumptis, & secundùm idem tempus ad significatum per copulam; Item cum eadem restrictione & ampliatione, hoc enim defectu non valeret conuersio: vt hic, nullus puer fuit senex, ergo nullus senex puer fuit: defectus enim est in copula fuit, quæ propter indeterminationem temporis præteriti & latitudinem eius non sumitur pro eodem in conuertente & in conuersa, erit autem bona conuersio si determines aliquod idem tempus, dicendo v. g. Nullus puer est senex, ergo nullus senex est puer: ita in aliis. 7

g *Obseruandũ in conuersionibus.*

Demum h ratio quare valeat consequentia per conuersionem, fundatur in hoc quòd primò termini sumuntur in cõuertente in eodẽ sensu & in eadẽ latitudine quibus in cõuersa; vt monui n. 7; ac deinde quòd coniunctio quã inter subie- 8

h *In quo fundetur vis consequentiæ per conuersionẽ.*

tum & prædicatum efficit copula, est necessariò reciproca; id est, prædicatũ nectit cum subiecto, & vicissim subiectum cum prædicato: impossibile enim est vni alterum nectere quin huic vicissim illud nectas. Itaque si in prædicatione homini v. g. connectas animal dicendo homo est animal, eadem opera nectis vicissim animali hominem; eidem nimirum animali quod homini iunxisti, adeóque vi eius coniunctionis poteris conuertendo dicere aliquod animal est homo, iungendo hominem alicui animalí non autem omni; quia certe dicendo omnis homò est animal non iunxeras homini animal omne (vnde intelliges quid voluerim tum hoc ipso num. tum 7 quando dixi debere sumi terminos in eadem latitudine) homo enim non est omne animal, quatenus præter hominem sunt alia animalia, id ipsum facile poteris applicare cæteris conuersionibus affirmatiuis; quin etiam negatiuis hoc modo opposito; diuisio inter prædicatum & subiectum quam in prædicatione facit particula negatiua iuncta copulæ, est necessariò mutuà: vt si dicas nullus homo est lapis, non tantũ ab homine diuidis lapidẽ, sed etiam reciproce hominẽ à lapide: ac proinde vi eius diuisionis poteris cõuertẽdo dicere nullus lapis est homo. Applica hæc ad reliquas cõuersiones; exẽpla n. facile tu ipse cõficies.

Hinc i porro intelligis consequentiã qua vna propositio per conuersionem infertur ex alia] esse purè materialem, nõ autem formalem: id est, non consistere in terminorum artificiali dispositione: sed in eorundem naturali coniunctione vt dixi mutua, vel diuisione etiam mutua per prædicationem enuntiata; vel quod idem est in propositionum secundùm materiam sumptarum æquiualentia: de hoc vide c.7 num.4. — *i Huiusmodi consequẽtia est materialis.*

9

Oppositio, K æquipollentia, & conuersio modalium intelligi possunt ex dictis; quæ directè quidem pertinent ad Categoricas de inesse: sed indirectè saltem spectant ad modales: quatenus modales, præter modum quem continent, sunt de inesse: quin etiam in quantum continent ipsum modum, omnimodam habent (quod quidem attinet ad propositum) similitudinem cum enuntiationibus de inesse, quatenus videlicet modum prædicant de dicto; nempe coniungunt modum cum dicto, & vicissim dictum cum modo; vel è contra diuidunt modum à dicto, & vicissim dictum à modo. Hæc inquam, vt vides, nullo negotio queunt intelligi ex dictis; nihilominus si quis in eorũ applicatione laboraret, legat Fonsecã aliosve summulistas qui suppeditabunt abundè quidquid hac in parte desiderari potest. Ego non video hæc nunc tem- — *K hac omni modalibus apt[a]nda.*

poris esse tanti momenti, vt in eis dignus sit labore fructus. Hac enim ætate non per huiusmodi implexas subtilitates agitur, sed plana est & clara disputatio terminis propriis, semotis inutilium quæstionum ambagibus, & cultissimi sæculi nobile ingenium tricas illas odit. Et nos igitur ad meliora properemus.

De discursu eiusque partibus, legibus, ac speciebus,

CAPVT VII.

1 *a quæ partes discursus & quid cōsequētia, & quid sit consequēs ex antecedēte inferri.*

QVid *a* sit discursus explicui cap. 1 n.13 & ex ibi dictis colligitur tria necessario reperiri in discursu, videlicet antecedens, consequens, & notam illationis. Antecedens est quasi terminus à quo fit processus, videlicet est illud iudicium in mente priùs formatum ex quo & vi cuius ad aliud mēs procurrit: & istud, ad quod ita procurrit, vocatur consequens: quod quidem dicitur ab antecedente oriri vel inferri, aut educi: ideò nimirum quia in eo continetur, saltem implicitè, ad eum videlicet modum quo in subaternante continetur subalternata; vel sicut conuertens in conuersa: ob extremorum reciprocum nexum, qualem dicebam cap. 6 num. 8 immediatum, inquam, vel mediatum vt cap. 8

num.1 & 6 magis dicã. Et reuera si consequens in antecedente non cõtinetur, implicitè saltem, vt dixi, & virtualiter seu æquiualenter; sanè, vt patet, non posset ex eo educi, vel vt dicitur oriri siue inferri. Itaque per illationẽ in bona consequẽtia, cõsequens ex antecedente oritur; id est, cũ prius cognosceretur tantũ implicitè, quasi latens in antecedente: cognoscitur nũc beneficio & vi illationis explicitè velut è latebris eductũ in lucẽ. Et hanc ipsã eductionẽ indicat nota illationis: dũ indicat fuisse, vt dicitur, factũ ab antecedente ad consequens processum vi antecedentis.

Hæc autem vis seu ratio, talem faciendi processum, siue (quod idem est) ita inferendi, vocatur consequentia, sumendo hanc vocem in abstracto: quod dico quia etiam vox consequentia sumitur in concreto, & tunc significat idem quod discursus, definiturque Oratio in qua aliquid ex aliquo infertur. 2

Consequentia *b* hoc modo sumpta in concreto, est duplex: etenim antecedens & consequens constant aliquãdo terminis iisdem, licet aliquo modo trãspositis: aliquãdo verò constant non iisdem omnino terminis. Primi generis consequentia est primò, quãdo idem ex seipso infertur, vt si quis dicat omnis homo est animal; Ergo omnis homo est animal: quamuis hoc satis esset ridiculũ. Secũdò quãdo ex æquipollente infertur æquipol-

b *Consequentia in concreto duplex.*

lens: vt si dicas omnis homo est animal: Ergo nullus homo non est animal. Tertiò quando ex subalternante infertur subalternata: vt si dicas omnis homo est animal; Ergo aliquis homo est animal. Quartò quando ex conuersa colligitur conuertens; vt si dicas, nullus homo, est lapis, ergo nullus lapis est homo. Alterius generis consequentia est, quando in antecedente ratio quædam continetur, quæ licet non maneat in consequente vis tamen eius facit illud consequi: vt si dicas omnis homo est animal: ergo omnis homo est viuēs: ibi enim animal est in antecedente: & vt patet, non est in consequente: sed animal est ratio pro-
3 pter quam in consequente dicitur, seu concluditur hominem viuere.

c *Quid argumentum, quid argumētatio.*

Huiusmodi *c* ratio ita sumpta in antecedente, ad concludendum in consequente, vocatur argumentum: id est probabile inuentum ad faciendam fidem. Et consequentia (vt dixi in concreto sumpta) continens argumentum, vocatur argumentatio, seu argumenti explicatio: vel vt ipsā definiā, est oratio in qua ex argumento explicato altera pars quæstionis vel contradictionis concluditur: est autē quæstio, enuntiatio in dubitationem & ambiguitatē inducta, quæ cōplectitur vtrāque partē contradictionis: vt,
4 fitne logica addiscēda vel nō addiscenda.

d *Consequen-*

Redeo *d* ad consequentiam (quia est

quid generalius argumentatione) vt cōsiderem in ea duo: videlicet formam eius & materiā. Materia consequentiæ consistit in vnione & habitudine rerum per terminos consequentiæ significatarum: forma verò in dispositione & situ ipsorum terminorum; vt dicebam cap. 6 num. 8 fieri autem potest vt consequentia sit bona & valida, ratione primò materiæ solius, 2 formæ solius, 3 materiæ simul & formæ. Explico singula. Tunc valet consequentia vi materiæ solius; quando infertur conclusio propter solam rerum in ipsa conclusione & in antecedente significatarum connexionem: ita vt si desit similis connexio rerum inter se, retenta licet eadem terminorum dispositione, conclusio non rectè procedat; & tunc huiusmodi consequentia dicitur materialis, qualis est hæc, homo est animal, ergo est corpus; valet enim consequentia hic ex eo quòd est connexio naturalis inter animal & corpus, & quidem talis, vt esse nequeat animal sine corpore: sed si mutes materiam, & dicas sub eadem terminorum dispositione homo est animal ergo est arbor: non valet consequentia: & ex hoc agnoscitur priorem illam esse tantùm materialem: id est vi materiæ non autē vi formæ, valere. Vi solius formæ valet consequētia, quādo ita colligitur cōclusio vt in quauis materia

tiæ materiæ forma & quia sit eam esse bonam ratione materiæ, vel formæ, vel vtriusque.

etiam falsa dummodo eandem serues terminorum dispositionem, rectè colligatur; id est concesso antecedente cogaris necessariò concedere consequens: vt si dicas, omnis arbor est equus; omnis homo est arbor, ergo omnis homo est equus: si enim concedas duas priores enuntiationes licet falsas: adigeris vi formæ concedere tertiam quantumuis etiam falsam: vt magis intelliges inferius n. 11 & ex dicendis c. sequenti num. 6 Demum vi materiæ simul & formæ valet consequentia, quoties vi coniunctionis naturalis rerum terminis significatarum, & simul vi dispositionis terminorum sequitur conclusio, vt hic, omne animal est viuens, omnis homo est animal, ergo omnis homo est viuens.

5 *e Quid sit bonam absolute esse consequentiam.* Cæterum *e* consequentia intelligitur absolutè esse bona, non tunc præcisè quando consequens est verum, vel antecedens, vel vtrumque: sed quando ex antecedente conclusio rectè colligitur, nempe quando apta inter antecedens & consequens coniunctio seruatur propter quam istud ab illo dependet: ita vt cognoscatur consequens esse verum, ex eo quòd antecedens verum esse cognoscitur.

f Leges & nota bonæ consequentiæ. Hæ *f* porrò sunt quatuor leges bonæ consequentiæ. Prima, vt quidquid repugnat consequenti, repugnet antecedenti, 2. vt quidquid stat cum antece-

dente, ſtet etiam cum consequente, 3. vt ex quocunque ſequitur antecedens, ſequatur & conſequens, 4. vt quiquid ſequitur ex conſequente, ſequatur ex an-antecdēte. Explico ſingulas hoc modo. g Conſequentiam eſſe bonam atque legitimam agnoſces primò ſi deprehendas propoſitionem quæ deſtruit veritatem conſequentis, deſtruere pariter veritatem antecedentis, v. g. hæc eſt bona, homo eſt animal, ergo homo eſt viuens: quia hæc, homo non eſt viuens, quæ deſtruit conſequentis veritatem vtpote eius contradictoria, deſtruit etiam veritatem antecedentis: vtpote quia non poteſt eſſe vera, homo eſt animal, ſi vera eſt homo non eſt viuens: quatenus non poteſt eſſe animal quin ſit viuens. Non tamen reciprocè neceſſe eſt, vt quæ deſtruit veritatem antecedentis, deſtruat ſimul veritatem conſequentis v. g. ſi dicas, hoc corpus eſt homo, ergo hoc corpus eſt animal: ſiquidem iſta hoc corpus non eſt homo, contradictoria antecedentis, permittit conſequenti totam ſuam veritatem: quatenus poteſt eſſe animal quamuis non ſit homo, nimirum ſi ſit v. g. equus.

g Explicatur prima regula.

6

Secundo *h* item agnoſces bonam atque legitimam eſſe conſequentiam, ſi deprehendas propoſitionem omnem quæ conciliatur cum antecedente, conciliari etiam cum conſequente v. g. iſta eſt bona conſequentia, hoc corpus eſt

h Explicatur ſecūda ſimulque aliquæ.

homo; ergo hoc corpus est animal:quia hæ propositiones, hoc corpus est sentiēs, hoc corpus est viuens, hoc corpus est mixtum, hoc corpus est substantia, hoc corpus est bipes, hoc corpus est auritum, demum quæcunque aliæ sumi poterunt quæ permittant veritatem istius, hoc corpus est homo (id enim est stare cum ea) permittunt etiam veritatem istius hoc corpus est animal quatenus animal est viuens, sentiens, &c. & potest esse bipes, auritum &c. Tamen non è contra necesse est, vt quidquid stat cum consequente, stet cum antecedente; quia vt persistam in eodem exemplo; ista bene stat cum consequente, hoc corpus est equus; bene enim potest esse animal & simul equus & nihilominus non stat cū anteecedente; quatenus nequit esse homo simul & equus. Ex dictis autem de his duabus facilè intelliges quid dicendum de duabus reliquis.

7 Ratio i autem istorum à priori est, quia antecedens includit in se consequens saltem implicitè non enim aliâ de causa potest ex eo consequi seu esse consequens; nisi quia (iuxta dicta n. 1) in eo continetur; hinc autem fit vt oppositum consequentis non contineatur in antecedente, quatenus non possunt simul esse in eodem duo opposita. Igitur si oppositum consequentis ponis in antecedente; ponis id quod in eo non con-

i *Demonstratur prima regula.*

tinetur: imo ponis oppositum eius, quod in eo continetur; quippe in eo continetur necessario alterum è duobus negatiuè oppositis; cùm inter ea non sit mediũ, ex dictis c.2 n.19: at verò ponendo in antecedẽte oppositũ eius quod in eo est: hoc ipso destruis illud ipsum quod in eo est (quandoquidẽ vnũ oppositum destruitur ab alio) hoc est destruis ipsummet antecedens: quia antecedens vt id quod est in antecedente, idem sunt; non enim est antecedens nisi ratione eorum quæ continet. Cum itaque oppositum consequentis, sit quoque (vt ex hoc progressu patet) oppositum antecedentis: manifestè sequitur, id quod repugnat consequenti, repugnare pariter antecedenti. Quòd verò non reciprocè repugnet cõsequenti id quod repugnat antecedenti; ratio ex dictis patet à contrario: quatenus non reciprocè antecedens continetur in consequente.

8

Et hinc K habes rationem illius vulgatissimi apud logicos axiomatis, In bona consequentia ex contradictorio consequentis infertur contradictorium antecedentis: quod sic ostendo. Quidquid repugnat consequenti repugnat antecedenti ex num. 7 at contradictorium cõsequentis repugnat consequenti, vt manifestum est: igitur contradictorium consequentis repugnat antecedenti. Et quia prout repugnat antecedẽti, destruit

K *Ex hoc demonstratur aliud axioma logicum.*

hoc ipſo illud, ponitque loco eius, ipſiuſmet oppoſitum (id enim eſt repugnare) idcirco contradictorium conſequentis ponit oppoſitum antecedentis, nempe contradictoriè oppoſitum: igitur ex contradictorio conſequentis ponitur, ſeu, quod idē eſt, ſequitur contradictorium antecedentis, quod fuit demonſtrandum.

9 l *Demonſtratur ſecūda regula.*

Similiter *l* ex eo quòd conſequens cōtinetur in antecedente, fit vt iuxta ſecundum regulam ſtet cum conſequēte quidquid ſtat cum antecedente, quatenus nimirùm ſtat cum eo omni quod in antecedente eſt, ſi enim non ſtat cum eo omni quòd in antecedente eſt, non ſtat cum antecedente: quandoquidem antecedens, non eſt, antecedens, vt dicebam, niſi ratione eorum quæ continet: è contra verò non eſt neceſſe vt reciprocè ſtet cum antecedente quidquid ſtat cum conſequente: quia vt dicebam antecedens in conſequente non continetur.

10 m *Demōſtratur tertia regula.*

Pari *m* modo tertiæ regulæ, ex quocumque ſequitur antecedens ſequitur cōſequens, ratio eſt, quia cum conſequens contineatur in antecedente; neceſſe eſt vt ſimul cum illo ſequatur ex eo omni ex quo ſequitur ipſum antecedens. Non autem neceſſe eſt vice verſa vt ex quocumque ſequitur conſequens, ſequatur antecedens, ob rationem ſcilicet contrariam; quatenus in conſequente non continetur antecedens.

Demum *n* 4. regulæ. Quidquid ſequitur ex conſequente ſequitur ex antecedente, ratio eſt, quia conſequens totum continetur in antecedēte, alioqui nō poſſet totū ex eo conſequi. Et dico totum id eſt cum omnibus quæ in ſeipſo continet: igitur quidquid continetur in conſequente, continetur & in antecedente. Et quia, vt dictum eſt, non ſequitur ex conſequente, niſi quod in eo continetur; neceſſe eſt contineri in antecedente quidquid ex conſequente ſequitur: cùm autem id contineatur in antecedente; poteſt & ſequi ex eodem: Igitur quidquid ſequitur ex conſequente: ſequitur ex antecdente. Non tamen è contra, propter rationem oppoſitam: vt iam ſatis intelligitur.

n Demonſtratur quarta regula.

Porro *o* ex eo quod dixi conſequens includi in antecedente ſaltem implicitè, manifeſtè vides eum qui concedit antecedens, concedere hoc ipſo conſequens ſaltem implicitè; ac proinde mox cùm effert explicitè idem conſequens, teneri pariter idem concedere, ne ſibi contradicat. Cernis etiam ex antecedente vero non poſſe colligi conſequens falſum: quia falſum in vero non continetur. Itē ex antecedente neceſſario nō poſſe colligi cōſequens niſi pariter neceſſarium, non autem contingens vel impoſſibile. Simi- 11

o Qui concedit antecedens non poteſt ſine contradictione negare conſequens.

liter ex contingenti non posse colligi necessarium neque impossibile, sed solùm contingens; non enim potest educi è sacco nisi quod in sacco est.

12 *Argumentationis quatuor species.* His explicatis de consequentia & legibus eius seu notis bonitatis eius, prosequor de argumentatione, quæ quatuor habet species in videlicet, conductionem, exemplum, Syllogismum, & enthymema.

p *Inductio.* Inductio *p* est discursus quo à singularibus ad vniuersale, vel à minus vniuersalibus ad magis vniuersale, vel à partibus ad totum fit progressus affirmando vel negando. Et in hoc progressu nullæ partes omittendæ sunt; ideóque aut omnes enumerandæ sunt, aut si propter multitudinem non omnino possunt numerari, vel non facilè; paucis datis, aliæ omnes comprehendendæ sunt his particulis, & sic de reliquis, aut æquiualentibus, hoc modo. Omnis homo est viuens, omnis leo est viuens, omnis equus est viuens, & sic de reliquis, ergo omne animal est viuens.

13 q *Exemplum.* Exemplum *q* est oratio in qua ex vno vel paucis similibus singularibus, aliquid singulare probatur; quod oratoribus familiare est: vt si vitam esse pro patriæ salute exponendam probares ex eo quod Curtius exposuit suam.

r *Syllogismus* Syllogismus *r* est oratio in qua quibusdam

busdam positis aliud quiddam ab his quæ posita sunt ex necessitate accidit, eò quòd hæc sunt. Explico singulas definitionis particulas saltem præcipuas & difficiliores. Dicitur quibusdam, id est propositionibus paucis, nempe duabus; quarum prima vocatur maior, secunda minor, & ambæ vocantur præmissæ. Dicitur positis, id est concessis, vel rectum inter se ordinem ac dispositionem habentibus. Additur aliud quiddam ab his quæ posita sunt; id est conclusio diuersa ab vtraque præmissa. Dicitur, ex necessitate accidit, id est necessariò infertur, demum eò quòd hæc sunt, (subintelligitur vera, vel posita) id est vi formæ seu dispositionis præmissarum ac terminorum. Vt hîc, omne animal est viuens: Omnis homo est animal: Ergo omnis homo est viuens.

Enthymema est oratio in qua non positis omnibus propositionibus infertur festinata conclusio: nam subticetur vna propositio, aliquando maior, aliquando minor. Vt logica est philosophiæ pars, ergo est præclaro digna ingenio: vbi subticetur hæc maior, omnis philosophiæ pars est præclaro digna ingenio, quæ maior si adiiciatur, conclusio infertur euidenter, eritque syllogismus. Enthymema.

De Syllogismo eiusque figuris & modis atque etiam principiis quibus innititur.

CAPVT VIII.

SYllogismi naturam in eius definitione summatim tradidi cap. præceden-
1 ti num. 13 nunc eandem explicatiùs pro-
a Syllogismi materia, & forma. ponam. *a* Itaque duæ in primis sunt syllogismi partes, quæ vocari solent materia & forma. Per materiam Syllogismi intelliguntur três illæ propositiones de quibus citato illo num. 13. videlicet maior, minor, & conclusio; quarum duæ primæ (quæ & præmissæ vocantur) tenent in syllogismo locum an-
b Ac termini tres. tecedentis: tertia verò consequentis. *b* In his tribus propositionibus tres tantùm sunt termini (sumendo vocem termini pro subiecto & prædicato) nimirum maior terminus, minor terminus (qui & dicuntur maius & minus extremum) & medius terminus. Maior terminus ille est qui cum medio reperitur in maiori propositione, minor autem is qui cum eodem termino medio reperitur in minori propositione, & hinc simul intelligis quis sit medius, ille nimirum est qui ponitur medius inter vtrunqne extremum: qui videlicet cum maiori extremo iungitur in maiori pro-

positione,& cũ minori extremo in minori propositione,& vicẽ habet vinculi ad extrema duo mox cõnectẽda in cõclusione.

Sit *c* in exẽplũ hic syllogismus, Omne animal est viuens (en maiorẽ propositionẽ) omnis homo est animal (en minorem propositionẽ)ergo omnis homo est viuẽs, (& hæc est cõclusio)tres termini sunt viuens, maius extremũ:homo, minus extremum : animal, medius terminus : qui vt vides iungitur viuenti,cum dicitur in maiori propositione omne animal est viuens ; & homini iungitur , cum in minori dicitur , omnis homo est animal:& sic demum postquam homo & viuens mediatum ad inuicem iniere fœdus in præmissis beneficio & vi medii termini nẽpe animalis cum vtroque seorsim immediatè iuncti ; proximè atque immediatè iunguntur inuicem in conclusione, cùm dicitur,ergo omnis homo est viuens: & iam,vt puto,intelligis quænam sit syllogismi materia seu id ex quo , vel potius ea ex quibus fit syllogismus.

c Exemplum quoad materiam.

2

Venio *d* nunc ad formam , quæ non est aliud quàm trium terminorum apta dispositio secundùm prædicationem & subiectionem & simul apta triũ propositionũ cõpositio secundũ quantitatem & qualitatem nempe essentialem. *e* Igitur forma syllogistica duo complectitur.Primũ est, vt medius terminus sicut oportet prædicetur vel subiiciatur in hac vel illa

d Item quoad formam.

e figura syllogismi i. modus.

præmissa, vt in allato exemplo vides illum prædicari in maiori,& subiici in minori,atque in isto primo consistit id quod vocatur à logicis figura syllogistica. Alterum est vt propositiones sint etiam sicut oportet vniuersales aut particulares: item affirmatiuæ aut negatiuæ, vt in proposito exemplo vides eas esse vniuersales & affirmatiuas: & in isto secundo consistit id quod à logicis vocatur modus syllogisticus.

f Plures esse possunt tũ figura tũ modi.

Itaque *f* ex his patet primò plures esse posse figuras syllogisticas, prout plures esse possunt vtiles ad bene concludẽdum dispositiones terminorum; vt videlicet medius terminus in hac vel illa præmissa prædicetur aut subiiciatur. Secundò pariter esse posse plures modos prout vtiliter assumi posśũt maior & mi-
3 nor in hac vel illa quãtitate & qualitate.

g Tres tãt im figura vtiles.

Et *g* in primis triplex tantùm assignari potest diuersa terminorum dispositio; vt videlicet medius terminus primò subiiciatur in maiori & prædicetur in minori: secundò vt prædicetur in vtraque: tertiò vt subiiciatur in vtraque. Tres ergo tantũ sũt figuræ syllogisticæ,& prima quidẽ constituitur ex prima dispositione: secunda ex secũda:tertia ex tertia. *h* Circumfertur quidem quartaGalenica figura constans ex dispositione terminorum opposita dispositioni primæ figuræ, tali nimirum vt secundùm eam terminus

h Quid de Galenica.

medius subiiciatur, in maiori, prædicetur verò in minori. Sed non desunt logici qui eam figuram reiiciant, dum ostendunt eam vel esse inutilem vel non differre à prima nisi sola propositionum transpositione: quod videlicet maior loco minoris ponatur, ac vice versa. *i* Ego tempori parcens litem hanc (quæ multum habet de nomine) permitto aliis dirimendam, & ad alia propero, solúmque explico trium figurarum ab omnibus absque ambiguitate receptarum modos: qui quidem in singulis figuris tot sunt, quot reperiuntur diuersæ ad concludendum vtiles propositionum complicationes secundùm quantitatem & qualitatem in quo vt dicebam consistit ratio modi syllogistici.

i quot sint modi.

4

Modos *k* illos trium figurarum vtiles, quatuor his versibus complexi sunt logici.

k Omnes modi vtiles, quatuor versibus comprehensi.

Barbara, celarent, darii, ferio, baralipton,
Celantes, dabitis, fapesmo frisesmorum,
Cesare, camestres, festino, baroco, darapti,
Felapton, disamis, datisi, bocardo, ferison.

Singulæ *l* voces singulos modos significant: & singulæ cuiuslibet vocabuli syllabæ, singulas propositiones earumque in singulis modis tum ordinem, tum quantitatem, & qualitatem; quemadmodum enim cap. 6 numer. 6 vt me-

l Explicatur hi versus.

minisse potes) dicebam in conuersionibus vocalem A significare propositionẽ vniuersalem affirmatiuam, E vniuersalem negatiuam, I. particularem affirmatiuam, O demum particularem negatiuam; ita in hoc modorum syllogisticorum negotio: vnde vox Barbara significat primùm primæ figuræ modum cuius tres propositiones sunt vniuersales & affirmatiuæ: Celarent significat secundum eiusdem figuræ modum cuius etiam omnes propositiones sunt vniuersales: ita tamen vt prima, id est maior, sit negatiua: secunda, idest minor sit affirmatiua; tertia verò, id est conclusio sit negatiua, & ita de aliis.

m Modi directi & indirecti.

Inter m eos modos aliqui sunt indirecti, & reliqui sunt directi. Directi illi sunt in quibus maius extremum de minori prædicatur in conclusione: Indirecti verò illi in quibus maius extremum minori subiicitur in conclusione: id est modi indirecti sunt qui sic indirectè concludunt vt eorum conclusio sit conuertens conclusionis alicuius modi ex quatuor primis directis. Ad primam figuram pertinent modi nouem, totidem duorum primorum versuum vocibus significati; quorum quatuor primi sunt directi, quinque verò reliqui indirecti. Ad secundã figurã pertinẽt quatuor modi significati quatuor primis vocibus tertij versus: illique sũt directi. Ad tertiã demũ figurã pertinent sex

modi pariter directi, significati vltima tertii versus voce, & quinq; vocibus vltimi.

Accipe n singulorum exempla ne quid hac in parte desideres quod facilitatem tibi in re vtcumque difficili parere possit. n *Exempla singulorũ modorum.*

Exempla modorum quatuor directorum primæ figuræ.

Bar Omne animal est substantia
Ba Omnis homo est animal. *Ergo.*
Ra Omnis homo est substantia.

Substantia maius extremum, Animal medius terminus, homo minus extremum, & ita de aliis.

Ce Nullum animal est lapis
La Omnis homo est animal. *Ergo.*
Rent Nullus homo est lapis.

Da Omne animal est viuens
Ri Quidam homo est animal. *Ergo.*
I Quidam homo est viuens.

Fe Nulla arbor est animal
Ri Quoddam viuens est arbor. *Ergo.*
O Quoddam viuens non est animal.

Exempla modorum quinque indirectorum primæ figuræ.

Ba Omne animal est substantia
Ra Omnis homo est animal. *Ergo.*
Lip Aliqua substantia est homo.

Ce Nullum animal est lapis
Lan Omnis homo est animal *Ergo.*
Tes Nullus lapis est homo.

Da Omne animal est viuens
Bi Quidam homo est animal. *Ergo.*
Tis Quoddam viuens est homo.

Fa Omnis mens est substantia
Pes Nullum corpus est mens. *Ergo.*
Mo Quædā substantia non est corpus.

Fri Quædam arbor est viuens
Ses Nullum animal est arbor. *Ergo.*
Mo Quoddam viuens non est animal.

Exempla modorum quatuor secundæ figuræ.

Ce Nullus lapis est animal
Sa Omnis homo est animal. *Ergo.*
Re Nullus homo est lapis.

Lapis, maius extremum, animal medius terminus, homo, minus extremum & ita de aliis.

Ca Omnis homo est animal
Mes Nullus lapis est animal. *Ergo.*
Tres Nullus lapis est homo.

Fes Nullus lapis est animal
Ti Aliquod corpus est animal. *Ergo.*
No Aliquod corpus non est lapis.

Ba Omnis homo eſt animal
Ro Aliqua ſubſtātia nō eſt animal. *Er.*
Co Aliqua ſubſtantia non eſt homo.

Exempla modorum ſex tertiæ figuræ

Da Omne animal eſt viuens
Rap Omne animal eſt ſubſtantia. *Er.*
Ti Quædam ſubſtantia eſt viuens.

Viuens, maius extremum, animal medius terminus, ſubſtantia, minus extremum.

Fe Nullum animal eſt lapis
Lap Omne animal eſt corpus. *Ergo.*
Ton Aliquod corpus non eſt lapis.

Dis Aliquod animal eſt homo
Am Omne animal eſt ſubſtantia. *Er.*
Is Aliqua ſubſtantia eſt homo.

Da Omnis auarus eſt miſer
Ti Quidam auarus eſt diues *Ergo,*
Si Aliquis diues eſt miſer.

Bo Quoddam corpus non eſt viuens
Car Omne corpus eſt ſubſtantia. *Er.*
Do Quędam ſubſtantia non eſt viuēs.

Fe Nullus ſapiens eſt miſer
Ris Quidam ſapiens eſt pauper. *Ergo.*
On Quidam pauper non eſt miſer.

o Conclusio in præmissis continetur, ideoque iis admissis reiici nequit sine cōtradictione.

Cæperam o c. 7 n. 11 rationem aperire propter quam concesso antecedente negari nequeat sine contradictione consequens : & dixi eam esse quia consequens in antecedente continetur saltem implicitè ; quod quidem euidens est in consequentiis per conuersionem affirmatiuis ob immediatam coniunctionem reciprocam terminorum conuersæ & conuertentis : & in conuersionibus negatiuis ob immediatam æquè mutuam eorundem terminorum diuisionem vt dicebam cap. 6 num. 8. Nunc verò in consequentiis argumentationum presertim autem syllogisticarum, volo ostēdere pariter id esse verum in affirmatiuis propter mediatam maioris extremi cum minori coniunctionem, quæ manifestè fit in præmissis ; & similiter in negatiuis (quorum scilicet conclusio negatiua est) propter mediatam eorundem diuisionem : quod vtrumque bene intellexeris fieri non potest quin pari modo intelligas conclusionem in præmissis implicitè contineri. Equidem (vt ab affirmatiuis incipiam) initio huius capitis nēpe n. 1 dicebā terminos conclusionis, sigillatim sumtos cōiungi inuicem in præmissis mediate; videlicet mediante argumēto, seu medio termino: & hoc satis euidens est ex eo quòd quilibet eorum immediatè iungitur cum medio ; hoc ipso enim, vt patet, ambo

inuicē iunguntur mediatè. Nunc verò addo propter cōiunctionē hanc mediatam, cōtineri in præmissis conclusionē implicitè: quod sic ostendo. Conclusio affirmatiua secundū se sūpta (vt primò loco agā de affirmatiua, acturus mox de negatiua) non est aliud quàm explicita immediata duorū extremorū ad inuicē coniūctio. Atqui coniunctio huiusmodi explicita immediata, continetur implicitè in syllogismi præmissis affirmatiuis. Igitur in iisdem continetur implicitè ipsa affirmatiua cōclusio. Quòd autē ita sit vt, nimirū in syllogismi præmissis cōtineatur implicitè illa quæ est explicita immediata coniunctio extremorū, ex eo euidēter patet, quòd in præmissis sit explicitè mediata eorūdē cōiunctio, vt dictū est. At cōiunctio quæ est explicitè mediata, est hoc ipso æquiualenter & permutando implicitè immediata, vt patet, ita vt id solū sit inter eas discriminis, quòd quæ est implicita quasi latens in præmissis: fiat explicita & patens in conclusione. Patet igitur conclusionem affirmatiuam contineri in præmissis implicitè. Porrò hoc idem argumentum facilè per te ipsum applicare poteris: vt ex eo intelligas conclusionem quoque negatiuam in suis præmissis contineri. Nec est opus vt in hoc amplius demorer; vide tame inferius n. 10.

Explico *p* tamen vlteriùs conditionem quandam necessariam ad

p Nece[illegible] *tamen est vt in*

aliqua præmissa medius terminus distribuatur.

hoc vt mediata illa extremorum siue coniunctio, siue diuisio facta in præmissis, talis sit quæ omnino sufficiat, vt vi eius reuera præmissæ dici possint continere implicitè conclusionem. Est autem huiusmodi conditio, vt videlicet medius terminus, quemadmodum vulgo dicitur, distribuatur in aliqua præmissarũ, id est sumatur in tota sua latitudine. Et ratio est huius conditionis quia cũ terminus ille medius ex dictis debeat extrema duo, sui mediatione, perfectè coniungere vel diuidere, necesse est vt vni extremo totus, nempe vniuersaliter & in tota sua, vt dixi, latitudine sũptus iũgatur in affirmatiuis : & è contra similiter totus ab alterutro extremo disiungatur in negatiuis : nam (vt puto satis esse euidens) eorum extremorum immediata coniunctio perfecta non includitur in imperfecta & incompleta eorundem coniunctione mediata : sicut, è contra eorum immediata diuisio perfecta non includitur in imperfecta & incompleta mediata diuisione. Aliâs imperfectum & incompletum æquiualerent perfecto & completo in eodem genere, quod est impossibile. Necesse igitur est vt in aliqua præmissa medius terminus

8 distribuatur.

q Quis in qualibet propositione terminus distribuatur.

q Quod q vt magis intelligas nota aliqua necessaria de distributione termini alicuius in diuerso genere propositio-

num, quæ non habui occaſionem ita notandi alibi. Primo itaque, in propoſitione affirmatiua vniuerſali diſtribuitur ſolum ſubiectum, quatenus iſtud ſolum, non autem prædicatum, afficitur nota vniuerſali: hæc namque vi ſua diſtribuit terminum illum quem afficit, non verò eum quem non afficit: vt ſi dicas, omnis homo eſt animal, diſtribuitur homo vi vocis adiunctæ omnis: & ſenſus eſt homini cuicumque nullo excepto conuenire animal. Sed non æquè diſtribuitur animal vi particulæ omnis, nam non pariter omne animal conuenit, homini: aliâs valeret conuerſio ſimplex, omnis homo eſt animal, ergo omne animal eſt homo, cõtra cõuerſionum legem traditam c.6 n.6.

Secundò in propoſitione vniuerſali negatiua ſubiectum ex dicta iam cauſa diſtribuitur, & ſimul etiam diſtribuitur prædicatum: vt ſi dicas, Nullus homo eſt lapis, diſtribuitur homo, quatenus ei ſumpto in tota latitudine minimè conuenit lapis: at diſtribuitur etiam lapis, quia lapis pariter ſumptus in tota ſua latitudine minimè conuenit homini; vnde valet cõuerſio ſimplex, nullus homo eſt lapis, ergo nullus lapis eſt homo.

Tertiò in propoſitione particulari negatiua non diſtribuitur ſubiectum: vt patet: ſed diſtribuitur nihilominus prædicatum vi negationis: vt ſi dicas aliquis homo non eſt lapis: ibi enim li-

cet vi vocis non distribuatur homo subiectum; distribuitur tamen prædicatũ lapis, quia sumitur in tota sua latitudine, videlicet pro omni esse lapidem; ita vt nullum illi cuidam homini conueniat esse aliquatenus lapidem; aut si ei conuenit aliquod esse lapidem, seu aliqua formalis ratio lapidis: erit ille hoc ipso aliqualiter lapis: & sic falsa erit, aliquis homo non est lapis, absolutè sumpta.

Quartò in propositione particulari affirmatiua neque distribuitur subiectum, neque prædicatum; vt in hac, Aliquis homo est animal, non distribuitur homo, quia quantum quidem fert vis vocis non sumitur pro omni homine: & similiter non distribuitur animal; id est non sumitur pro omni animali, alias falsa esset propositio, quia non est verum aliquem hominem esse omne animal.

9 *Principia formæ syllogisticæ explicantur logicis terminis.*

Ex his ita notatis facilè vides, non solùm quomodo & quis in syllogismo terminus distribuatur, sed etiam (quod præcipuè facit ad præsens institutum) qualis & quanta ea sit, quæ distributo medio termino fit in præmissis, extremi vtriusque cõiunctio vel diuisio mediata: atque adeo cur ex ea mox in conclusione possit legitimè colligi eiusdem vtriusque extremi coniunctio vel diuisio immediata. Id ipsum tamen operæ pretium erit communi ritu scholæ terminis logicis breuiter explicare duobus theorematis; primũ est, Quidquid vniuersim affirma-

tur de aliquo ſubiecto; affirmatur hoc ipſo implicitè de eo omni quod ſub eo ſubiecto cõtinetur. Alterũ eſt, Quidquid vniuerſim negatur de aliquo ſubiecto; negatur hoc ipſo implicitè de eo omni quod ſub eo ſubiecto cõtinetur. Cęterũ in his cõſiſtit geminum illud celebre in ſcholis formæ ſyllogiſticæ principiũ, quod vocant dictũ de omni, & dictũ de nullo: cuius etiã placet adhibere exẽpla, vt penitius rẽ intelligas.

10 Dicti ſ de omni exẽplum erit, ſi, v. g. dicas omnis homo eſt animal; quatenus enim explicitè affirmas animal de homine omni, id eſt vniuerſaliter ſumpto ac diſtributo: hoc ipſo, id eſt vi eius affirmationis, idẽ animal implicitè affirmas in particulari de Petro, Ioanne, Socrate & cæteris cõtentis ſub homine; ſiquidẽ vniuerſalis hæc, omnis homo eſt animal, ex dictis c. 6 n. 5 æquipollet ſeu quod idẽ eſt æquiualet iſtis ſingularibus Petrus eſt animal, Ioannes eſt animal, cæteriſque ſimilibus nulla excepta. Atque hinc manifeſtè fit, vt poſtquã ſic in vniuerſali implicitè affirmaſti Petrum eſſe animal, Ioannẽ eſſe animal, &c. non liceat eidem tibi niſi contradictoria loquenti, mox in particulari vel indiuiduo explicitè negare Petrum eſſe animal, Ioannem eſſe animal, &c. ṫ Similiter dicti de nullo exemplum ſit, ſi, v. g. dicas, nullus homo eſt lapis; quatenus enim explicitè negas eſſe lapidẽ de homine omni, ſiue ſumpto vni-

ſ *Exemplũ dicti de omni.*

ṫ *Exemplũ dicti de nullo.*

uersaliter ac distributo : eatenus & vi eius negationis implicitè negas idem esse lapidem in particulari vel indiuiduo de Petro, Ioanne, & aliis quibuscumque sub homine contentis : nimirum quia pari modo vniuersalis hæc negatiua Nullus homo est lapis, æquipollet, singularibus istis Petrus non est lapis, Ioannes non est lapis, cæterisque similibus nulla excepta : & hæc est pari modo ratio, cur postquam sic in vniuersali implicitè negasti Petrum esse lapidem, Ioannem esse lapidem, &c. non possis mox in particulari vel indiuiduo, nisi tibi contradicens, affirmare explicitè Petrum esse lapidem, Ioannem esse lapidem, &c.

Atque ex his vt puto iam satis intelligis modum quo syllogismi conclusio continetur in præmissis, & rationem quare iis concessis negari nequeat sine contradictione conclusio; adde & totum, quòd in iis duobus consistit, syllogismi artificium, simulque vim efficacaciter concludendi.

11 u *Prima syllogisticæ formæ regula eiusque ratio.*

Præterea ex dictis bene intelligis rationem quarundam regularum, quæ solent ac debent accuratissimè seruari in forma syllogistica. *u* Prima est ex præmissis particularibus nihil concluditur vi formæ, vnde sequitur alteram ex præmissis necessariò faciendam esse vniuersalem : cuius hæc est ratio ex ante

dictis

dictis desumpta. Quia videlicet medius terminus non tantùm debet in aliqua præmissa distribui ex n.7 sed etiam debet totus (id est secundùm ea omnia in quæ distribuitur) iungi cum vno saltem extremo: vel sanè similiter seiungi totus: aliàs enim non posset vtrumque extremum ipsa sui mediatione coniungere vel seiungere; vt patet ex dictis eodem num. 7. At siue iungatur totus, siue seiungatur etiam totus: id sanè fieri nequit nisi in propositione vniuersali. Merito igitur necesse est vt ex præmissis vna saltem sit vniuersalis.

Secunda *x* regula est conclusionem nō posse colligi nisi particularem, si ex præmissis vna sit solùm particularis; cuius hæc ex dictis est ratio: quia videlicet coniunctio non vniuersalis duorum in vno tertio non potest vniuersalem gignere eorundem inter se coniunctionem: vel clariùs quia implicita & mediata duorum coniunctio non totalis seu non vniuersalis non æquiualet explicitè atque immediatè eorundem coniunctioni totali seu vniuersali, quod iam intelligis ex dictis num. 7. 12

x Secunda regula eiusque ratio.

Tertia *y* regula est non posse conclusionem colligi affirmatiuam quando vna ex præmissis negatiua est. Et ratio huius pariter ex dictis elicitur: nam in præmissis, quando earum altera negatiua est, fit duorum extremorum diuisio mediata: hęc 13

y Tertia eiusque ratio.

hæc autem, vt patet, potest quidem eorundem immediatam ab inuicem diuisionem parere in conclusione: sed minimè potest eorum inter se parere coniunctionem.

14 *7. Quarta eiusque ratio.* Quarta z est nihil concludi vi formæ si ambæ præmissæ negatiuæ fuerint. Ratio est quia diuisio duorum ab vno tertio non est, vt patet, idem quod diuisio duorum in vno tertio: vnde licet hæc ex antedictis gignat duorum diuisionem inter se: non tamen illa: quia bene stare potest vt duo sint ab vno diuisa quamuis coniunctissima sint ad inuicem: vt, licet animal atque rationale sint à lapide disiuncta, inter se tamen coniuncta sunt. Quia igitur quando ambæ præmissæ negatiuæ sunt, non continent, vt dixi, extremorum diuisionem in medio termino sed solùm à medio termino quatenus vel hic de illis negatur: vel illa de ipso: consequenter ex præmissis negatiuis non potest inferri negatiua cōclusio, atqui ex dictis ad præcedentem regulam non potest etiam colligi affirmatiua. Ergo nulla.

a Quinta demum eiusque ratio. Quinta a regula est. Non debet in conclusione distribui terminus qui distributus non sunt in præmissis: ratio est quia conclusio, vt rectè inferatur, debet in præmissis æquiualenter contineri ex dictis num. 6 9 & 10; patet autem non contineri cùm amplius ipsa inclu-

dit, quàm habeant præmissæ. At euidenter amplius includit, quando terminum distributum includit, quem præmissæ includunt solum non distributum. ergo, &c.

15 Ex his autem non erit difficile cæteras regulas siue communes omnibus figuris, vt sunt istæ: siue vni figuræ peculiares intelligere, earumque rationes ex dictis petere: v. g. *b* duæ sunt regulæ ad primam figuram specialiter spectantes, prima, non posse in modis directis minorem esse negatiuam: non enim bene concluderes hoc modo, omnis homo est animal; Nullus leo est homo. Ergo nullus leo est animal. Et ratio est, quia cum non possit ex duabus negatiuis concludi ex regula 4 communi; maior erit affirmatiua si minor ponatur negatiua: in maiori autem prædicatur maius extremum: & consequenter in ea non distribuitur ex dictis num. 8: at verò idem maius extremum ex dictis eodem num. 8 distribueretur in conclusione, quia hæc necessariò negatiua erit ex tertia regula communi; vtpote quia vna præmissa esset negatiua: vnde vides si minor sit negatiua in prima figura, fore vt maius extremum distribuatur in conclusione quamuis in maiori non fuerit distributum. Quod est contra communem regulam quintam.

b Duæ regulæ peculiares primæ figuræ earumque ratio.

Altera particularis regula primæ figuræ est non posse maio-

iorem in modis directis esse particularem: sic enim non bene concluderes, Aliquod animal est homo; omnis leo est animal, Ergo aliquis leo est homo. Ratio est quia medius terminus qui maiori subiicitur, in eadem non distribueretur ex dictis num. 8 & ideo in nulla præmissa distribueretur: siquidem in minori prædicatur: ideoque in ea non potest ex num. 8 distribui nisi sit negatiua: at hæc vt ostensum iam est non potest esse negatiua: igitur, &c. vides itaque fore, vt contra conditionem allatam num. 7 medius terminus in prima figura non distribuatur, si maior ponatur particularis.

16 c *Vna regula secunda figuræ eiusque ratio.*

In c secunda figura est hæc regula peculiaris: videlicet non posse vtramque præmissam sumi affirmatiuam, sic enim praua esset consequentia. Omnis leo est animal: omnis homo est animal: ergo omnis homo est leo. Ratio est, quia cùm in secunda figura medius terminus numquam subiiciatur, distribui nequit in ea, nisi præmissa aliqua sit negatiua vt intelligis ex num. 8. Si tamen maius extremum addita specialiter nota vniuersalitatis distribueretur; posset valere consequentia: vt si concluderes sic, Omnis homo est omne animal rationale; omne risibile est omne animal rationale, ergo omne risibile est homo. Sed hic modus distribuendi prædicatum non est in vsu,

In tertia *d* figura duæ sunt regulæ: prima non posse minorem esse negatiuam. Altera conclusionem elici non posse nisi particularem. Primæ regulæ hæc est ratio: quòd scilicet posita minori negatiua debet maior esse affirmatiua, per 4 regulam communem: vnde quia in hac figura maius extremum prædicatur in maiori, hoc ipso in ea non distribueretur ex dictis num. 8 & tamen in conclusione (vtpote negatiua ex tertia reg. comm.) distribueretur ex dictis eodem num. 8 at hoc est contra communem 5. regulam. Alterius verò regulæ hæc est ratio, quia cum ex modo dictis, minor esse queat solùm affirmatiua: minus extremum quod in ea prædicatur consequenter in ea non distribuitur ex num. 8 adeoque nec debet in conclusione distribui per 5 reg. cum: at distribueretur si conclusio esset vniuersalis: vt pote quia in ea subiicitur: non potest ergo elici conclusio nisi particularis in tertia figura. Addi tamen potest restrictio similis illi quam proximè addidi ad regulam secundæ figuræ, videlicet nisi minus extremum in minori distribueretur, addita nota vniuersalitatis. 17

d Duæ regulæ tertiæ figuræ earumque ratio.

Demum *e* obseruabis duos modos affirmatiuos primæ figuræ videlicet Barbara & Darii concludere vi principii, dicti de omni: duos autem negatiuos Celarent & ferio, vi alterius principij nimirum dicti de nullo: & quidem ita 18

e Modi primæ figuræ directi concludunt euidenter.

euidenter concludere, vt bene perspectis præmissis ac præsertim attenta complicatione terminorū, statim absque vlla hæsitatione mens amplectatur conclusionem vi præmissarum, iudicetque euidenter non posse eam non esse veram stante præmissarum veritate. f Cum autem hi quatuor directi modi sic euidenter, atque etiam infallibiliter (vt satis intelligitur ex dictis) concludant: reliqui indirecti eiusdem primæ figuræ, & omnes aliarum figurarum modi, per quatuor primos directos demonstrantur, sola eaque non admodum difficili, reductione ad ipsos. Porrò totum reductionis artificium continetur in ipsis litteris consonantibus earum vocum Barbara, Celarent, &c. Quod certè artificium ego hic libenter exponerem curiosiùs: ni viderem in eo plus esse curiositatis quàm necessitatis. Certè verè eximium est & mirum artificium; non tamen memini me illud aliquando siue in scholis siue alibi vsurpatum vidisse: imò rarissimus est modorum vsus indirectorum, vel secundæ ac tertiæ figuræ; sunt enim ad manum promptissimè ac dispositione maximè naturali, & ideo frequentissimè, directi illi quatuor primæ figuræ modi: si tamen te aliorum ad istos reducendorum artificium delectat; inuenies apud plures autores, quamuis aliqui eadem qua ego moti causa omiserunt.

f. *Ceteri ad eos miro artificio reducuntur à logicis.*

Superest solum vt aliquid dicam de alio quodā principio simili ei quod à n. 9 explicabā.*g* Circūfertur enim aliud geminū vulgo tritū ex Arist. 7 topic. c. 1 desumptū syllogisticæ formæ principiū, videlicet. Quæ sunt idē vni tertio sunt idē inter se, & illa duo non sunt idē inter se quę ita se habēt respectu alicuius tertij, vt vnū sit idē cū illo, alterū verò non sit idē. Huiusmodi principiū sumunt multi tanquā principiū metaphysicum & quia sic sumptū vident non esse verum in mysterio Trinitatis reiiciunt velut non omnino firmum nec vniuersale principiū formæ syllogisticę.*h* Sed saluo quidē meliori iudicio debuit principi hoc in logicis, sumitatū logicè reuera non nisi logicè ac velut logicum vsurpauit illud Arist. Et ita forsitā inuenissent illud in sensu logico sumptū non m nus esse verū in mysterio Trinitatis, quàm in rebus creatis. Resumo singula quæ dixi atque explicatius dico. 19

g *Quæ sunt idem vni tertio sunt idem inter se &c.*

h *Est tantùm logicum non metaphysicum.*

20 Et in primis Principium metaphysicū voco illud, quòd constat terminis primæ intentionis nimirum significantibus res vt res sunt, in se ipsis, ac secundum seipsas: adeoque tale est vt conueniat enti in quantum ens est: & consequenter omni enti. Principium verò logicum voco, quod constat terminis secundæ intentionis (quamuis Rhetorica & Grammatica hoc habeant vt & ipsæ terminis vtantur secundæ intentionis

ſed de Rhetorica & Grammatica iam quæſtio nobis non eſt) ita vt v. g. vox eſſe & vox ſunt in dicto principio ſumantur logicè & ſecundo intentionaliter pro eo quod eſt prædicari, ſupponi, ſignificare, prædicantur, ſupponunt, ſignificant.

i *Et vt logicum eſt verum etiã in Trinitatis myſterio.*

Deinde i principium illud Quæ ſunt idem vni tertio ſunt idem inter ſe logicè ſumptum, nullam patitur falſitatem etiam in myſterio Trinitatis: ſenſus enim illius logicè ſumpti eſt iſte, quæ in ſupponendo, & prædicando, ſiue logicè, & ſecundo intentionaliter ſunt idem cum vno tertiò: ita vt pro illo ſupponere & prædicari poſſint eodem omni modo quo illud tertium; illa inquam inter ſe quoque ſunt pariter idem logicè, in ſupponendo & prædicando: hoc autem ſenſu principium iſtud non patitur in Trinitate falſitatem; ſiquidem perſona vna diuina, v. g. Pater non eſt logicè idem cum eſſentia diuina quaſi ſupponat pro eo omni pro quo ſupponit eſſentia, & eatenus poſſit prædicari de eo omni de quo prædicatur eſſentia; ſimiliter Filius non eſt logicè idem cum eſſentia diuina: & ita de Spiritu ſancto. Cùm autem hæ perſonæ non ſint hoc modo idem cum eſſentia, non eſt ex eo capite & vi eius principii locus vllus dicendi eas eſſe idem logicè inter ſe, id eſt prædicari poſſe de ſe inuicem; & multo

minus esse realiter ac physice idem, inter se. Adeoque è conuerso (quod nunc nostri negotii est) ex mysterio Trinitatis nullo modo sequitur istud principium, quæ sunt idem vni tertio, &c. logicè sumptum, aliquatenus esse falsum, 21

k Vt metaphysicum est falsum in Trinitate.

At k verò idem principium metaphysicè, aut quod fere in idem recidit, physicè sumptum patitur falsitatem, vt patet in mysterio Trinitatis; quia diuinæ personæ quãuis identificẽtur singulæ realiter vni diuinæ essentię; adeoque sint hoc ipso idem in illa: tamen non minus realiter distinguuntur inter se: ex quo manifestè sequitur illud principium ita sumptum non esse vniuersaliter verum (si quidem vniuersalis propositio non est vera in sensu vniuersali nisi verificetur in omnibus omnino) ac nulla excepta (particularibus sub ea contentis, vt dicebam num. 10 ex cap. 6 num. 5) adeoque esse vniuersaliter falsum quatenus in vno particulari nempe Deo falsum est,

l Ex quo fit suspicio n[…] etiam in creaturis.

Cum autem *l* nulla ex vi præcise illius haberi possit certitudo de eius veritate in aliis particularibus puta creaturis; rem puto non satis esse tutam, quod in creaturis indifferenter vt verum recipiatur, nisi in particulari de his aliunde certitudo maior habeatur: cùm enim ei subsit falsitas in vno quàm nos non potuimus nisi reuelatione diuina agnoscere:

catenus datur non immeritò suspicioni locus ne forte nobis insciis falsitas quoque subsit eidem saltem aliqua, etiam in creaturis: nisi oppositum aliunde satis agnoscamus. *m* Nihilominus donec apertius in creaturis constet subesse illi principio falsitatem aliquam: non video magnum esse periculum si tanquam verum in creaturis admittatur: sicut de facto à nemine video non admitti.

m Tamen in creaturis videtur admitti posse tanqnam verum.

22 Ego *n* tamen istud principium non admitto velut naturaliter notum vi terminorum: cum enim sint iidem termini eius, respectu omnium: æque continerent veritatem respectu omnium si sola vi sua illam continerent: at hoc iam ostendi falsum esse. Igitur illud admitto tanquam verũ solũ ex ea experientia quam habemus de creaturis nobis notis, in quibus nullas agnoscimus, quę si sint idem in vno tertio, non sint pariter idem inter se. Et hæc de principio illo affirmatiuo quæ sunt idem, &c.

n Non tamen vt naturaliter ex terminis notũ.

De *o* negatiuo autem principio illi opposito, vtpote vim habente oppositam, & ex æquo respondentem licet contrario modo: idem cum proportione dicendum est: nempe illud si logicè sumatur esse quidem vniuersaliter verum: si verò metaphysice sumatur aut physice, esse pariter falsum in mysterio Trinitatis.

o De negatiuo eius opposito idem cum proportione.

23 Cæterum *p* ad finem capitis aliquid dicendum de Syllogismo expositorio, cui

p Syllogismus expositorius qualis sit.

hoc peculiare eſt, vt medium terminum habeat ſingularem, & conſequenter omnes propoſitiones ſingulares, vel ſane particulares. q Poteſt autem bene confici in quauis figura, vt cõſtat iſtis exemplis. Primò in prima figura: hic homo eſt doctus, Petrus eſt hic homo, ergo Petrus eſt doctus. 2 in ſecunda figura: hic lapis eſt hæc ſubſtantia, hic magnes eſt hæc ſubſtantia, igitur hic magnes eſt lapis. In tertia demum figura. Hic lapis eſt ſubſtantia, hic lapis eſt magnes, igitur aliqua ſubſtantia eſt magnes.

q *Fieri poteſt in quauis figura.*

24 Et obſerua duo circa huiuſmodi ſyllogiſmos. r Primum eſt eorum ſicut & aliorum formam inniti principiis ſupra expoſitis dici de omni, & dici de nullo: item, Quæ ſunt idem vni tertio &c. ſumendo tamen iſtud velut principium logicum. Quamuis enim medius terminus ſit ſingularis, adeóque non ſit multa de quibus aliud vniuerſaliter affirmetur, vel vniuerſaliter negetur: nihilominus reſpectu eius eſt quoque ſuum dici de omni, & dici de nullo ſaltem comparatiuè: videlicet ita dici aut negari, vt nihil aſſignari poſſit de quo ſingularis medius terminus ſiue dicatur ſiue negetur; & de quo non pariter dicatur vel negetur alius ille terminus qui de medio ſingulari affirmatur vel negatur. Etenim dictum de omni & dictum

r *Innititur principiis aliorum.*

de nullo ita intelligendum est vt sit idem quod dici vel negari de medio termino secundùm totam, quam ille habet, latitudinem in significando vel supponendo.

25 *Terminus singularis potest habere latitudinem quandã.*

Alterum quod obserues est termini singularis quamuis nulla sit vniuersalitas, esse tamen latitudinem quandam & amplitudinem in significando vel in supponendo: vt cernere est, v. g. in terminis collectiuis qui non semper sumuntur pro toto significato, sed pro eius parte. Itẽ hi termini Deus, natura Diuina, essẽtia Diuina, diuinitas, & similes; quãtũuis singulares sint, nihilominus habẽt in supponendo vel in prædicando latitudinem quandam, ratione cuius possunt aliter atque aliter in prædicatione sumi; vt si dicas Deus est tres personæ, Deus est Pater., Filius est Deus, &c. In rebus autem creatis licet non sint termini singulares istis omnino similes, non tamen desunt qui sint vtcumque affines: quia licet in creaturis non sit illa adeo alti ordinis distinctio virtualis eiusdem à se ipso, qualis in Deo est: nihilominus iisdem creaturis non deest obiectiua præcisio vt in metaphysica ostendam cap. 2 num. 19 & sequentibus; imo suppetit etiam sua, sed inferioris ordinis, distinctio virtualis eiusdem à se ipso: inferioris, inquam propter inferiorem gradum essendi, quo fit vt Deus in supremo

existens & sua perfectione simplicissima æquiualens imo infinite supereminens quibuslibet aliis rebus, possit vi eius æquiualentiæ eminentissimæ virtualem sui à seipso distinctionem habere ordinis longe altioris.

26

Hac t de causa inuenies deesse legitimam formam iis omnibus expositoriis syllogismis, qui fieri possunt contra Sanctissimæ Trinitatis mysteriũ. v. g. hæc natura diuina est pater, hæc natura diuina est filius, Ego Filius est Pater. Peccat n. quia medius terminus videlicet natura diuina non sumitur in tota sua significandi latitudine. Quapropter à respondente distingui debet sic, natura diuina terminata per primam hypostasim est Pater concedo, Terminata per secundam vel tertiam est Pater nego. Et ita non sequitur conclusio. Porrò ex his ad alia similia tibi aperta est via.

t *Expositorii syll. contra Trinitatem nō sunt in forma.*

De Syllogismi speciebus.

CAPVT IX.

1

Triplex a est præcipue Syllogismus in genere nimirum demonstratiuus, probabilis, & fallax: de quibus sigillatim aliquid breuiter dicendum est vt ita huic logicæ coronidem imponam. Et

a *Syllogismus demonstratiuus, Topicus Sophisticus.*

quidem demonstratiuus gignit scientiam videlicet conclusionem certam atque euidentem. Probabilis qui dicitur etiam Topicus gignit solum opinionem, id est conclusionem neque certam neque euidentem, sed solum verisimilem. Fallax autem, qui & Sophisticus dicitur, errorem gignit atque deceptionem. Cæterum hæc triplicis diuisio syllogismi fundatur, vt satis patet, in triplici genere materiæ: Syllogismi enim materia, si necessaria est, constituit demonstrationem: si autem probabilis seu verisimilis, syllogismum topicum; si demum falsa, & captiosa non nisi parando sophismati deseruit.

2

b Demonstratio definitur.

Sgllogismus *b* demonstratiuus ille est in quo è duabus præmissis certis & euidentibus, colligitur certa & euidens conclusio. Possunt quidem in aliis argumentandi generibus fieri quandoque demonstrationes: sed solum hic agitur de syllogistica, quam dicto iam modo definio. Et vt intelligas definitionem, explico breuiter quid sit certitudo, & quid euidentia cognitionis præsertim iudicatiuæ.

c Certitudo subiecti & obiecti

c Itaque certitudo iudicij, est firma, fixa, & constans mentis adhæsio ad id de quo iudicat: adeo vt nulla vi contrariæ rationis, aut non nisi vehementissima dimoueri, possit

mens ab eo iudicio. Et hæc vt dixi certitudo est iudicij, vel potiùs mentis immobiliter assentientis; quæ & solet passim vocari certitudo subiecti: vt distinguatur à certitudine quam vocant obiecti: quæ consistit in vi & pondere, atque, vt sic dicam, valore rationum fortissimè impellente ad assensum, vel firmissimè in assensu iam præstito confirmante.

3
d *Certitudo vtraque maior vel minor.*

Certitudo *d* obiecti potest, vt ex his patet, maior esse vel minor; prout cuilibet obiecto maius est minusue rationum pondus; & similiter maior esse potest minorue subiecti certitudo, *e* prout magis minusue afficitur mens pondere rationum, non autem præcise prout maius minusue est earum pondus: nec enim necesse est, vt vbi secundùm se præponderant ex parte obiecti rationes: præponderent etiam respectu subiecti: ita vt quæ secundùm se fortiores sunt, hoc solùm quod secundum se fortiores sunt, menti constantiam in iudicando tribuant firmiorem: sed insuper ad id necessarium est, vt mentem fortius quoque percellant: at non fortius percellunt ex eo præcise quòd sint fortiores: siquidem non raro accidit vt propter leuiculas quasdam rationes mens addicat se fortius

e *Certitudo subiecti non ideo præcise maior est quod sit obiecti maior certitudo.*

vni obiecto, quàm alteri propter efficaciores. Ita contingere potest vt rebus diuinis reuelatis quarum consequenter summa est ex parte obiecti certitudo propter summam Dei reuelantis veracitatem: non omnino æqualis respondeat ex parte subiecti certitudo: sed malè vacillet nonnumquam intellectus in fide: & è contra hæreticus intellectus errori suo mordicùs inhæreat quasi foret veritas diuina.

4 f Euidentia vnde dicatur & quid sit.

Euidentia f nomen habet ab eo cognoscendi genere quod inter sensitiuas externas notitias nobilissimum est, nempe à videndi actu: quatenus proposita menti veritas obiectiua determinat ad assensum, ipsa sola sui apprehensione, ad eum fere modum quo ad sui visionem statim determinat lux oculis tantùm exposita: adeo vt subsit assensui claritas non impar claritati visionis: proptereaque dicatur assensus euidens; quia nullam assentiendo mens patitur difficultatis caliginem; sed ex opposito læta fruitur simul ac tenetur, impleturque sine ambagibus, luce suæ notitiæ. Et simili modo euidens dicitur obiectum, cuius luce mens ad primum intuitū, vel saltem postquam satis penetratum est, ita perfunditur, & occupatur, atque etiam tenetur ne valeat resilire, quasi reuocando assensum.

5 g Euidentia

Atque g adeo, vt patet, id quod dicitur euidentia

euidentia non solùm importat mentis, vt sic loquar, lætam & minimè perturbatam adhæsionem, vi scilicet claræ ac distinctæ notitiæ: item placidam & minimè coactam propter claritatis amœnitatem: sed etiam importat vlterius firmam adhæsionem; quatenus nimirum lux euidentiæ determinat, vt dixi, vi sua intellectum ad assensum: vt sic enim eum firmat in assensu, & placidè quietum in eo detinet, liberatque dubietate, perplexitate, inconstantia. Igitur quicumque est assensus euidens, hoc ipso solùm firmus est & fixus, quod idem est atque certus.

Importat vi sui certitudinem.

6 Sed *h* Aduerte certitudinem illamquæ in euidentia includitur, esse vt minimum certitudinem subiecti. Quod addo, quia sicut accidere potest vt oculis illudatur specie quadam immissa adulterina, quæ non rem ipsam, sed solam rei apprentiam ingerat: ita fieri potest vt & ipsi illudatur menti, ementita specie veritatis; siue ob aliquam organi corporei perturbationem, vt in hypochodriaco existimante se corpus habere vitreum; vel ob non satis penetratos terminos aut intrinsecas rei rationes; & tunc erit solum euidentia persuasa non autem realis. Itaque, vt videtur, duplex distingui posset euidentia quemadmodum certitudo, nimirum euidentia obiecti, & euidentia subiecti.

h Saltem subiecti si non etiam obiecti.

Iam *i* vero demonstratio quæ dicitur

i Certitudo

conclusionis in demonstratione qualis. parere conclusionem certam & euidentem intelligitur parere certam & euidentem certitudine & euidentia tum obiecti tum subiecti; alias si solius subiecti pareret; non esset demonstratio, sed vt dicitur paralogismus seu deceptio per falsas ratiocinationes.

K Euidentia maior & minor. Obserua *k* etiam quemadmodũ dixi de certitudine n. 3 ita & de euidẽtia: posse videlicet eã esse aliquando maiorẽ aliquando minorem: quod quidem ex eo prouenit quòd illustriorẽ aliqua obiecta præseferãt suæ veritatis notam; alia illustrem quidem, sed non in gradu tam excellenti: vel etiam ex eo quòd radij veritatis quantumuis per se illustres: nunc magis directè, vt sic dicam, nunc aliquantulum ex obliquo ab intellectu excipiantur.

7 *l Euidentia Physica quid.* Euidentia *l* distinguitur triplex: nimirum alia est Physica, alia Metaphysica, alia moralis. Physica, dicitur etiam non absolutè euidẽtia, sed solùm secundũ quid. Cõuenit assensui circa rem aliquam Physicam siue naturalem, ita claro ex vi simplicis apprehensionis: vt ea stante apprehensione determinetur penitus mens ne liceat ei dubitare, nisi ratio aliqua fortissimè in oppositum conuincat.

m Potest ei subesse falsum. Hæc *m* autem ideo dicitur euidentia non absolute sed secundùm quid; quia absolutè loquendo potest ei subesse falsum. Sic enim euidens est homini hære-

tico panem & vinum in Eucharistia remanere ex eo quòd omnia ibi deprehendat esse panis ac vini signa, quæ alibi obseruat vbicumque reuera panis & vini substantia est.

Euidentia *n* metaphysica, seu alio nomine Euidētia absolutè ac simpliciter, conuenit assensui circa veritatem aliquā obiectiuam ita claro ex vi solius simplicis apprehensionis, vt ea stante determinetur penitus mens, ne prorsus vllam admittat in contrarium formidinem; sed clarè agnoscat rē ita se habere, vt impossibile sit se habere aliter. Hac euidētia potest quilibet agnoscere seipsū existere, se aliquid cogitare, se aliquid velle aut nolle, &c. quāuis hæc vt patet sint obiecta Physica. Item hac euidentia agnoscere quis potest ea metaphysica principia de quibus agam cap. 1 Metaph. Impossibile est idem simul esse & non esse, &c. item alia apud Euclidem geometrica: vt, si ab æqualibus æqualia demas quæ remanent erunt æqualia, &c.

n *Euidentia metaphysica quid.*

Euidentia *o* moralis conuenit assensui seu iudicio circa rem aliquam moralem ita claro ex vi rationum quas admittunt communiter homines secundum regulas prudentiæ, vt iis stantibus rationibus non possit mens prudenter dissentire vel dubitare, nisi rationes aliæ in oppositum perurgentes cogant animum mutare sententiam.

o *Euidentia Moralis quid.*

8 Duplex est demonstratio, *p* vna talis est vt in ea ostendatur simpliciter rem ita esse: & vocatur demonstratio quia seu quòd sit: quæ pro medio ad ostendendum assumit effectum vel etiam causam remotam rei de qua, quod ita sit, est probandum. Vt si probare velles esse nunc lunæ eclipsim, assumeres pro medio effectum eclipsis, nempe, v. g. quòd nunc luna non faciat vmbram, vel assumeres causam eclipsis remotam v. g. quod sol diametraliter opponatur lunæ. Altera demonstratio est in qua ostenditur non solùm esse ita rem: sed etiam quare ita sit: vnde & vocatur demonstratio propter quid, nempe propter quid res sit. In hac assumitur pro medio proxima ipsius rei causa: vt si probare velles eclipsim nunc esse (vt in eodem exemplo persistam) assumeres terram nunc interpositam esse solem inter & lunam: hæc enim interpositio est immediata causa eclipsis: impedit namque solari luci transitum ad lunam vsque, quo facto necesse est priuari illam luce, quod est pati eclipsim.

p *Demõstratio quia & propter quid.*

9 Demonstratio propter quid, gignit scientiam propriè dictam: quia propriè scire rem, est eam cognoscere per propriam eius causam. *q* Est nihilominus discrimen aliquod, seu potiùs gradus quidam perfectionis diuersus inter ipsas demonstrationes propter quid: quòd vi-

q *Demõstratio potissima.*

delicet aliquæ ex eis procedant per causam proximam seu immediatam, & simul per primam; ita nimirum vt eadem quæ assumitur causa sit immediata, & simul etiam sit prima: id est non habens ante se aliam per quam ipsa demonstrari possit: adeoque sit hoc ipso indemonstrabilis: & nihilominus sit nota imò notissima, nempe nota per se: vt sunt principia illa metaphysica vel geometrica de quibus paulo ante nimirum n. 7 Et hæc est nobilissima; ob idque dicitur potissima inter demonstrationes propter quid: vnde aliæ inferiorem gradum tenent, quæ nimirum procedunt per causam quæ quamuis sit immediata seu proxima, non est tamen prima, sed potest vel eget per aliam se priorem demonstrari. r Potissima demonstratio vulgo definitur ex Arist. syllogismus constans veris, primis, immediatis, notioribus, prioribus, & causis conclusionis: ita nimirum vt præmissæ sint veræ, nempe absolutè veræ; & non solum ex hypothesi; sint etiam primæ & immediatæ vt iam dixi; sint notiores quam sit ipsa conclusio inferenda; quia certe si conclusio est ignota (vt de facto supponitur non cognosci ante illationem; alioqui frustra fieret illatio, quæ tota est ad gignẽdam conclusionis notitiam scientificam) & præmissæ non sint ea notiores, demõstraretur ignotum per æquè ignotum,

r *Eius definitio Aristotelica.*

quod est impossibile : Præterea sint priores & causæ conclusionis : Quod esse debeant priores, intelligitur satis per hoc, quod sunt primæ & immediatæ causæ: quod demum dicuntur causæ, intelligitur quòd sint causæ, conclusionis, id est sint causa & ratio cognoscendi conclusionem, vt dicebam scientifice ; ad quod requiritur, vt sint etiam causa veritatis conclusionis, nempe causa connexionis minoris & maioris extremi ; idque non tantum logicè, sed etiam realiter nimirũ physicè aut metaphysicè, aut Geometricè, &c. prout in hoc vel illo genere est materia demonstrationis. Aliquas alias ad potissimam demonstrationem conditiones requirunt alij : sed illæ vel includuntur in istis, vel ex eis abunde intelliguntur. Quare hæc sufficiant de demonstratione.

10 *De syllogismo Topico & Sophistico non superest quid dicatur.*

Reliquæ duæ Syllogismi species quas n. 1 referebam non continent nouam difficultatem, aut quæ sit alicuius momenti. Nam in primis syllogismi topici, seu dialectici leges iam conscriptæ sunt; quia sunt eædem quæ demonstratiui, saluo discrimine materiæ, vel medij ad probandum assumpti. Quod verò attinet ad vltimam speciem videlicet syllogismum sophisticum, seu captiosum, vel qui falsam inferat conclusionem, quod idem est; puto satis intelligi per oppositionem ex dictis de legitimo syllogismo. Cùm

enim ſophiſma non inferat falſam concluſionem niſi quia regulas non ſeruauit legitimi ſyllogiſmi : conſequenter ſi leges bene tenes ſtatim in ſophiſmate obſeruabis defectum , & defectus cauſam: vtrum nimirum ſit ob æquiuocationem, ambiguitatem, compoſitionem , diuiſionem , accentum , aut figuræ dictionem; vt aiunt ſummuliſtæ ; hæc enim omnia in ipſas quas dixi regulas cap, præcedenti explicatas refunduntur, quatenus nullum eſt caput deceptionis , cui non aduerſetur aliqua ad bene concludendum obſeruanda regula. Quare hæc ſufficiant de ſpeciebus ſyllogiſmi. Et hic ſimul ſit

Finis Philoſophiæ ratiocinij.

PHILOSOPHIA ENTIS, ALIAS METAPHYSICA.

Siue ſecunda pars curſus philoſophici.

PRÆFATIO.

De nomine, & obiecto huius philoſophiæ, & cur ſecundo loco ponatur, ante philoſophiam naturæ, ſiue phyſicam.

OPTIMA ſemper exiſtimata eſt ea philoſophandi methodus qua notitiæ noſtræ omnes ad prima vniuerſaliſsimaque cognoſcendi principia reuocantur, & eatenus de re quauis propoſita præciſis ac rigoroſis terminis quẽadmodum acutiſſime,ſic & ſolidiſſimè cõcluditur. Hinc verò exorta eſt ea ſcientia quam ideo vocauere nonnulli primã philoſophiam, quaſi primorum & altiſſimo-

rum principiorum: alij ob idipsum eam vocauere sapientiam; velut quæ cuiuslibet rei naturam exquirat, vel rationem reddat per eius altissimas causas. Porro eandem alij vocarunt vsitatiori vocabulo Metaphysicam; seu quia de rebus agit quæ sunt vltra physicas, siue materiales, easque longè superant; puta de Deo atque intelligentiis à materia separatis: seu quasi tradenda sit post physicas disciplinas. Sed quoad hoc nō penitus acquiesco. Cùm enim apud nos iam non antiquo philosophorum ethnicorū ritu, sed Christiano more tradantur disciplinæ, & magistris nostris sanctis doctoribus placuerit tractatus qui de Deo sunt ac de Angelis in primam Theologiæ partem seruare vnâ operâ agitandos ex principiis tum rationis naturalis, tum simul reuelatæ fidei: in metaphysicis autem non alia tradere quàm quæ de ente sunt vniuersaliter sumpto: propterea ego mihi nunc facile persuadeo primam hanc philosophiam non modo vocari posse philosophiam entis, sumendo nomen ab eo, quod nunc solū eius est, obiecto: sed etiam eandem, veluti hoc etiā mo-

do primam, ante physicas omnes disciplinas esse accuratè perdiscendam.

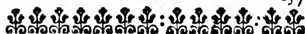
Equidem primæ hominum notitiæ à sensibus habuere initium: & consequenter primus philosophandi labor cœpit à sensibilibus: & quia sola sub sensus cadunt singularia: idcirco primæ omnium in hominibus fuere singularium notitiæ: quia verò ab istis ad vniuersaliores instituta est via (quatenus videlicet ex multis velut in summam redactis singularibus vniuersale quid mente colligitur) idcirco philosophia entis vtpote maximè vniuersalis seu de obiecto vniuersalissimo, post reliquas minùs vniuersales orta est: imò ab omnibus illis extracta, seu velut ex earum succis formata: adeoque præsupposuit eas omnes ad perfectam sui acquisitionem. Verùm quia feliciter, & non sine magno Dei beneficio iam dudum nata est hæc philosophia, plurimumque conualuit; & luce sua mirificè iuuat intellectum nouitium in aliarum indagatione scientiarum: ea propter his temporibus recta docendi methodus postulat, vt ante philosophiam entis naturalis, tradatur ea quæ vniuer-

saliter entis est philosophia : cuius rei potest etiam hæc optima reddi ratio.

Nimirum quòd, licet via resolutionis vt dicitur, commodior sit ei qui suo marte ac sine magistro incipit philosophari: quatenus videlicet sensibus (à quibus vt dicebam philosophari incipit) non occurrunt nisi sola composita : vix enim prima fronte reperire est aliquid in rebus simplex ; compositum autem cuius exquirit naturam, resoluit philosophus in interna componentia principia : atque ex eis seorsim consideratis veram vt optabat compositi naturam addiscit. Tamen opposita compositionis via longè commodior est & magistro & auditori : tum quia breuior est, vtpote quæ non eget multa repetitione, quâ necessariò indiget via resolutiua : tum etiam quia per se longè facilior est : quatenus quæ simpliciora sunt nudè vt sic proposita, facilius penetrantur: ac mox dum eadem seorsim bene perspecta simul ponuntur, seu dum ex eis ita cognitis fit mente vel etiam re cōpositum; non potest huius natura compositi non esse hoc ipso perspectissima. Cum è contra ea quæ composita sunt,

si vt sunt proponantur, confundant nonnihil mentem onerentque ipsa partiũ varietate ac multitudine. Adde quod compositionis huius intẽtionalis via, seu doctrinæ via compositiua maximè conformis est viæ naturali rerum prout à non esse ad esse progrediuntur ordine generationis naturali; hic enim compositiuus est: cùm resolutiuus vtpote corruptiuus, sit contranaturalis, adeoque violentus, & difficultate non careat. Quæ verò impetu currunt naturæ, placido cursu & sponte sua, faciliusque ac celeriùs, nec non fælicius labuntur.

Igitur hæc est ratio quæ me mouit, vt eam philosophiæ partem, quæ solet vocari metaphysica, vocarem ego philosophiã entis; ac eandẽ philosophiæ naturæ, seu illi quæ vocari solet physica, præmitterem, quasi prophysicam non metaphysicam. Et vero vt hoc etiã addam, ea mihi futura est physicæ vera clauis, eius nimirũ arcana vt referet, id est patefaciat in rebus quid vere sit physicũ ac reale, quid logicũ, quid intentionale, quid imaginarium, quid modum sapiat concipiendi nostrum, quid modum ipsum essendi rerum.

De axiomatis Entis & postulatis.

CAPVT PRIMVM

XIOMATA *a* Entis vocantur effata quædam generalia, ipso primo intuitu, absque vlteriori discursu intellectus, vi solius luminis naturalis nota: quibus deinde velut per se notis, ideoque non indigentibus probatione, sed per se claram ingerentibus euidentiam sui, nec non etiam vi sui firmum assensum exigentibus vtimur in discursu philosophico ad vlteriores veritates vel indagandas vel stabiliendas. *b* Solent etiam hæc axiomata vocari principia complexa entis: quasi constent complexione seu coniunctione terminorum significatiuorum: nempe quia sunt principia, tantùm in cognoscendo, vt dicitur: id est in ordine ad cognoscendum Ens: sunt autem principia in cognoscendo, quatenus vi notitiæ sui (nempe extensione notitiæ sui) pariunt in intellectu vlteriorem notitiam plurimarum veritatum. Hic autem ea ideo enumeranda sunt ac declaranda; priusquam de Ente dicatur aliquid in particulari: sic enim postulat

1 *a Axiomata entis quid sint.*

b Sunt principia complexa entis.

doctrinæ ordo naturalis, vt à notiſſimis ad minus nota procedatur.

Impoſsibile eſt idem ſimul (id eſt eodem inſtanti temporis) eſſe & non eſſe.

2 *c Primum axioma explicatur.*

Iſtud *c* eſt primum omnium axioma: & intelligitur non tantum de inſtanti præſenti, ſed etiam æquè de futuro ac de præterito: ſiquidem omne præteritum fuit aliquando præſens; & quodlibet futurum, erit aliquando præſens: adeóque quoad hoc eadem eſt ratio de præterito ac de futuro, quæ eſt de præſenti: vt ſcilicet quemadmodum impoſſibile eſt, idem iam de præſenti eſſe & non eſſe: ita ſit impoſſibile, idem aliàs eodem aliquo inſtanti ex præteritis fuiſſe ac non fuiſſe: & in poſterum aliquo eodem ex inſtantibus futuris fore ac non fore. Ac præterea quod dicitur de inſtanti eodem temporis, intelligitur de tali inſtanti (ſiue reali ſiue imaginario) quod ita ſit indiuiſibile ſecundum durationem vt omni prorſus careat ſui extenſione ſecundum prius & poſterius tam extrinſecè quàm intrinſecè, id eſt ita vt intrinſece nullam habeat durationem, vi cuius ſaltem poſſit ſe ſolo reſpondere adæquatè alicui extrinſeco habenti veram quantumlibet exiguam durationem. Demum quod dicitur in axiomate, Idem, intelligitur idem ſecundum idem: quia non

eſt difficultas quin idem ſecundùm diuerſa, nempe ſecundùm diuerſas ſui partes, poſſit eodem inſtanti eſſe ac non eſſe: ſed ita eſt difficile ſeu intellectum ita offendit ſi quis dicat, idem ſecundùm idem, eodem indiuiſibili temporis inſtanti realiter eſſe ac realiter etiam non eſſe, vt id iudicet intellectus omnino impoſſibile.

Hoc *d* principium ita ex terminis clarum eſt intellectui, & ita ſui euidentiam atque certitudinem infert ſeipſo immediatè; vt nullo alio medio tanquam euidentiori, aut priori ſe demonſtrari poſſit oſtenſiuè, vt dicitur: ſiquidem nullum tale ſuppetit nobis medium quo contineatur ſeu ex quo poſſit oſtendi ratio ob quam impoſſibile ſit idem ſimul eſſe ac non eſſe. Quin etiam nullo alio medio demonſtrari poteſt, per deductionem, vt aiunt, ad incommodum: cum nullum ſit, ſeu nobis videri poſſit, maius incommodum, quàm idem ſimul eſſe ac nō eſſe: quod ita iudicamus incommodum, ſeu, vt dicebam, ſic intellectum noſtrum offendit, vt proteſtemur eſſe impoſſibile: imo ita vt non tantum concluſiones omnes, ſed etiam reliqua principia per iſtud confirmare ſoleamus (aut ſaltem poſſimus) deductione ad incommodum: cùm, vt dixi, iſtud ſit maximum omnium incommodum. 3

d *Se ipso parit sui ipsius euidentiam ac certitudinem.*

Quodlibet eſt vel non eſt. 4

Secundum *e* axioma eſt, Quodlibet eſt

e *Secundum*

axioma explicatur.

f D. monstratur per primū.

vel non est: seu (iuxta dicta num. 2) quodlibet fuit, vel non fuit de præterito: quodlibet erit vel non erit de futuro. *f* Istud axioma licet paucioribus terminis comprehendatur, quàm præcedens; adeoque sit quodammodo simplicius, & idcirco videri possit illo prius: attamen est reuera posterius, in quantum per illud demonstrari potest deductione ad incommodum, hoc modo, si non est verū quodlibet esse vel non esse (disiunctiuè, vt est sensus axiomatis) sequetur idem coniunctim esse & non esse, quod vi alterius principij est incommodum, vtpote impossibile. Quòd autem id sequatur, patet: quia sic ex opposito aliquid neque esset, neque non esset; quod autem dico, neque non esset, idem est ac si dicerem, & non nō esset negatione geminata; & quia geminata negatio æquiualet affirmationi, dum dico, non non est, idem est ac si simpliciter dicerem est: adeoque dicere neque est, neque non est, est dicere Et non est, & est, seu inuerso ordine, & est & simul non est contra primum axioma.

De eodem secundum idem non possunt simul, id est eodem instanti, esse vera affirmatio & negatio.

5 Istud *g* axioma terminis logicis expressum, oritur è duobus præcedentibus; quia enim affirmatio vera est in quantum res

g Tertiū oritur è duobus primis.

quæ

quæ affirmatur, eſt ſicuti affirmatur; & negatio vera eſt in quantum res quæ negatur, ſecundùm quod negatur non eſt: ſi negatio & affirmatio ſimul eſſent veræ de eodem ſecundum idem; idem ſimul eſſet & non eſſet quod eſt impoſſibile ex primo axiomate, ſuprà n. 2 de hoc vide inferius c.3.n.16.vbide vertiate logica.

Cum *h* hoc axiomate coincidit id quod frequenter in vſu eſt in hunc modum. Duo contradictoria non poſſunt ſimul eſſe vera; vel, coniungi non poſſunt in eodem: quatenus videlicet vnum è contradictoriis verbi gratia Eſt, vi intentionalis poſitionis ſui tollit, vi intentionaliter ſuum oppoſitum, videlicet Non eſt: & viciſſim, non eſt, ſi ponatur intentionaliter (hoc eſt per intellectum ita ſupponentem, ſeu ex hypotheſi affirmantem) tollit ipſum eſt: nempe quia ex primo illo axiomate impoſſibile eſt idem ſimul eſſe & non eſſe. Et ideo duo contradictoria non ſe compatiuntur ſimul in eodem: & eorum coniunctio ſeu ſimultanea exiſtentia eſt impoſſibilis in eodem ſubiecto: vnde id quod in ſuo conceptu inuoluit contradictoriorum ſimultaneam exiſtentiam, eſt impoſſibile. Hinc ſunt paſſim vſitati hi termini, Hoc implicat contradictionem, Hoc dicit ſeu ſonat repugnantiam: quaſi dicatur hoc ſignificat idem ſimul eſſe & non eſſe, & catenus aliquid impoſſibile.

h *Exprimitur etiam ſub aliis terminis.*

i *In id resoluitur dictū de omni & dictū de nullo.*

Demum i in secundo axiomate logicis terminis, vt dictum est, explicato consistit, seu cum eo coincidit geminum illud formæ syllogisticæ principium, de quo egi in logica c. 8 num. 9 patet autem ex dictis quomodo coincidat, adeoque sit firmum principium vt ibi dicebam.

Quidquid est, quandiu est, necesse est esse.

6

k *Quartum fundatur in primo & quare.*

Hoc k axioma fundatur in illo primo, Impossibile est idem simul esse & non esse. Maxima enim necessitas est eius, cuius oppositum est impossibile.

Non datur negatio negationis.

l *Quintum oritur ex præcedentibus.*

Id est l negationi ex opposito non respondet alia negatio; seu negatiuo enti non respondet aliud negatiuum ens: sed semper negationi respondet ex opposito aliquid positiuum. Istud axioma è præcedentibus oritur, quatenus negatio (quæ necessario est negatio alicuius, nimirum oppositi sibi) dicit non esse sui oppositi: at ipsi nō esse opponitur, vt patet, solum esse nam sublatò solum esse, statuitur non esse: cum autem esse sit, vt patet, positiuū quid; sicut è contrà eius oppositum (videlicet non esse) est quid negatiuum, nempe quia est negatio: consequens est non dari negationem negationis; sed negationi ex opposito respondere aliquid positiuum.

De postulatis ad totam philosophiam entis.

Post *m* explicata Entis axiomata, ponam hic paucula postulata, quæ nimirum licet naturali nota sint lumine, & statim ab omnibus concedantur, non tamen æquè facile probari queunt, & nihilominus ad vlteriores discursus instituendos aut probanda sunt, aut sane supponenda. *n* Ea igitur ego hic in eum finem suppono: cùm vt dixi probari nequeant; & ideo voco postulata more mathematicorum videlicet quia dum ea suppono: postulo vt mihi concedantur.

m *Postulata quid sint.*

n *Quare s... nantur.*

Postulata.

Nullus de facto est progressus in infinitum siue in causis siue in formalitatibus assignandis. 1

Quidquid de facto realiter sic proprie existit, vt physica existentia (nimirum independens ab omni actu intellectus logico vel metaphysico; id est pertinente ad rem sermone explicandam vel mente concipiendam) conueniat de facto ei ratione sui tanquam in seipso, & extra quoduis aliud positi: non autem solùm ratione aliorum quorumcumque, vel in illis: illud inquam omne reuera singulare. 2

De Ente ſecundùm quod à nobis concipitur.

CAPVT II.

1 INtellectus *a* noſter dum intelligibilia quæque perluſtrat acie ſua, conſideratque attentius quid ſingula cum aliis habeant ſimile, quidue diuerſum, animaduertit omnibus id eſſe commune, vt (nullo penitus excepto) quodlibet eorum ſit aliquid, ſimpliciter dicendo eſſe; id eſt per hoc præcisè, non attendendo quid illud ſit in particulari ſecundum ſpeciales, vt ſic dicam, eſſendi conditiones quibus à quouis alio differt. *b* Præterea intellectus idem noſter, ob illam communem generalemque ſimpliciter eſſendi conditionem præciſe ſumptam, & à ſe pariter in omnibus agnitam, omnia pariter vocat nomine vno omnibus communi Entis, reſpondente illi vni conceptui quem de omnibus ſub illa generali ſimpliciter eſſendi conditione apprehenſis efformauit.

a Omnibus rebus commune eſt, eſſe.

b Ideoque intellectus omnia vocat nomine Entis.

2 Duplex *c* autem tunc eſſe poteſt huius vocis ſenſus: quatenus nimirum ea ſumi poteſt primo pro Ente in actu,

c Ens idem ac exiſtens.

quasi dicas actualiter existente: quo modo aiunt communiter philosophi vocem Ens sumi per modum participij à verbo Sum, idemque significare, quod Existens actu. *d* Vel secundò pro Ente in potentia, seu apto ex se ad actu existendum; sumpta eadem voce Entis per modum nominis solam significantis quidditatem vt vocant, seu essentiam: quæ siue actu existat, siue non, sit tamen, vt dixi, apta existere.

d Vel idem ac habens essentiam.

3 Quemadmodum *e* enim Ens participium directè significat existentiam rei, seu rem vt existentem; indirectè verò significat eius quidditatem: quatenus impossibile est vt res existat actualiter, si careat omni prorsus quidditate: sic enim non res positiua sed merum nihil existeret actu positiuè, quod omnino repugnat in terminis. *f* Pari modo Ens nomen directo significatu exprimit essentiam rei, siue (vt etiam dicitur) quod quid est rei: connotat vero indirectè eiusdem rei existentiam saltem possibilem; quatenus res non haberet essentiam, si careret omni prorsus possibilitate suæ existentiæ. *g* vt ex eo patet, quod cùm Ens essentiæ, & non ens seu merum nihil (cuius videlicet nulla est es-

e Sicut non est ens existentiæ, si caret essentia.

f Ita nõ est Ens essentiæ si careat aptitudine ad existendum.

g Eius rei ratio.

sentia) suis prout in conceptum nostrum veniunt, formalitatibus sibimet opponantur: necesse est vt ens essentiæ inuoluat in suo conceptu, saltem ex obliquo, existentiam sui possibilem, quemadmodum ex opposito, non ens essentiæ dicit non possibilem seu impossibilem sui existentiam; ideo quippe reputatur non ens, imo merum non ens, quia nulla eius possibilis est existentia.

4 h *Omne reale est ens.*

Et *h* quia præter merum nihil, quidquid reale est eidem mero nihilo positiue opponitur: consequenter quidquid reale est, est etiam necessario ens, siue actu, siue solùm potentia. i Atque hinc est illud solenne apud philosophos vt ens dicatur esse commune rebus omnibus: vel quod in idem recidit, vt conceptus entis dicatur communis rebus omnibus; seu clarius vt non vni rei vel alteri peculiare, sed vero vniuersaliter commune sit rebus omnibus esse ens. k Et quamuis id non sit rebus omnibus ita commune, vt propterea res omnes sint vnum ens cum generalissima reali omnium adinuicẽ identitate (sunt enim, vt perspicuùm est realiter plura entia & non vnicum tantum ens) nihilominus, quia ipsæmet rerum differentiæ, secundum quas tantum esse potest earundem rerum pluralitas; non sunt merum nihil (alioqui res quarum

i *Et ideo res quælibet est ens.*

K *Quomodo sit commune rebus omnibus vt sint*

vna vere & absque fictione non est alia differrēt à se inuicem per nihil, & sic vere ac realiter non differrent, adeoque nec veras realesque haberent differentias, cōtra hypothesim) consequenter in ipsis etiam differentiis inclusum est ens, seu quælibet differentia est ens. Quapropter nihil omnino est reperire in rebus ita generaliter diffusum & commune, ac est ipsum Ens: aut vt dici solet conceptus entis transcendit omnia.

Hinc *l* liceat quodammodo dicere, res quaslibet in eo ipso per quod realiter differunt, esse realiter similes & è conuerso: cum enim similes sint in hoc quod rationem entis habēt adinuicem communem: & nihilominus ipsa ratio entis ad ipsas quoque, vt dictum est differentias quantumcunque præcisè sumptas realiter pertineat velut in illis intime imbibita: consequenter id quod in rebus est ratio dissimilitudinis, est etiam quodammodo in eisdem fundamentum similitudinis, & è contra. 5

l Res per idē similes, per quod differunt.

Ens *m* essentiæ (vt ex dictis num. 3 euidenter colligitur) est prius quàm sit Ens existentiæ: id enim obtinuit vsus, vt è duobus quorum alterum ab altero præsupponitur; illud dicatur prius quod præsupponitur: illud autē posterius quod præsupponit. At vero existentia cum non possit esse vel concipi, absque essentia, (vt ex dicto num. 3 constat) eatenus 6

m Conceptus essentiæ est natura prior cōceptu existentiæ.

præsupponit essentiam: atque adeo vt sic essentia præsupponitur existentiæ, illam autem non præsupponit, cùm sine ea possit esse sub sola possibilitate. Et quia id ita est ex natura rei, non autem ex quadam institutione nostra; consequenter ordo connaturalis est, si etiam à nobis priùs concipiatur essentia quàm existentia: vnde & factum est vt conceptus essentiæ dicatur prior conceptu existentiæ.

7 Ex n quo & habes vnde orta sit lex vt communiter aliquid dicatur altero prius vel posterius natura: nimirum inde orta est, quòd inter ea sit naturalis quædam necessitas præsuppositionis: necessitas, inquam, fundamentum habens in quadam naturali huius ab illo dependentia, vi cuius non possit hoc existere sine illo; è contra vero bene possit illud sine hoc existere: o vnde & ob hanc ipsam causam prioritas naturæ dicitur prioritas in subsistendi seu existendi consequentia; id est illud dicitur prius à quo non valet ad alterum consequentia existendi; valet autem è conuerso ab altero ad ipsum: quo modo prior, est v. g. sol quàm aurum ab eo genitum. Sufficiat autem hæc modò prælibasse solùm vt obiter indicarem fundamentum huius prioritatis; de illa enim, vt magis intelligatur, aliquid dicam inferiùs cap.11 num.14.

n *Quare aliquid dicatur & sit altero prius natura.*

o *Prioritas in subsistẽdi consequentia.*

Ex *p* dictis numero primo intelligere potes quid sit, & quomodo fiat abstractio seu præcisio per intellectum, de qua sæpissime fit mentio præsertim in hac & in prima parte philosophiæ: fit namque abstractio dum intellectus cognitione lustrans obiectum aliquod, non peruidet aut non attendit id omne quod in eo est, sed tantum vnam eius quasi partem, siue vt aiunt, formalitatem licet cum alia vel cum aliis realiter coniunctissimam, imo de facto identificatam: aut vt communiter etiam dici solet, dum intellectus è duobus aut pluribus alicuius obiecti prædicatis, quantumuis illi essentialibus atque inuicem realiter identificatis vnum considerat, reliqua non attingit. 8

p *Quomodo fiat abstractio.*

Et *q* abstractionem quidem hoc modo fieri posse ex eo facilè patet, quod & multa prædicata latere nos possunt, quamuis vnum non lateat: & dat oetiam quod nullum lateret, fieri nihilominus potest vt non omnia simul cognitio vna complectatur; cùm (vt puto nulli non esse euidens) facilè esse possit cognitio inadæquata. *r* Itaque abstractio mentalis, est inadæquata alicuius obiecti cognitio exprimens vnum ex omnibus eius prædicatis, cætera non exprimens: verbi gratia, cognitio qua de Petro 9

q *Probatur ita fieri.*

r *Definitio abstractionis*

cognoscitur præcisè quod sit (secundum prædicatum entis) & non cognoscitur quid sit nempe secundum reliqua prædicata, substantia, corpus, viuens, animal rationale: itèm erit abstractio si inadæquate cognoscatur ipsum quid est petri, v. g. substantia non exprimendo corpus, viuens, &c. Vide ad hæc n.19, 20 & 21 vbi quod modo dixi commodius confirmo.

10 *f Per abstractionem ea quæ plura sũt, fiunt vnum.*

Præterea *f* dum intellectus perlustrans plura singularia quæ quodammodo similia sunt, abstrahit dicto iam modo à singulis, id in quo videt ea esse similia: hoc ipso omnia (quæ realiter sparsa in eis sunt) fundamenta similitudinis colligit in vnum conceptu suo abstrahente: & sic ea quæ in reali multitudine consistunt, donantur per intellectum intentionali quadam vnitate; quatenus nimirum vi abstractionis separantur à differentiis (id est cognoscuntur non cognitis differentiis) hoc ipso enim simul separantur à pluralitate, cum hæc esse nequeat sine differentiis, imò esse non possit nisi à differentiis quæ diuidunt seu distinguunt & ita afficiunt pluralitatem: vbi autem aliquid est sine pluralitate, ibidem est necessariò cum vnitate; quatenus inter pluralitatem & vnitatem non est medium. Itaque dum per intellectum aliquid abstrahitur à multis, eatenus fit ipsa abstractione vnum. *t* Et quia insuper istud vnum est nihilominus realiter vel

t Item fit vniuersale.

ſane aptum eſt realiter eſſe in multis (cum vt dixi in multitudine reali conſiſtat) cõiungendo intentionalẽ vnitatem cũ reali aptitudine eſſendi in multis, fit id quod vocatur vniuerſale, definiturque vnum aptum eſſe in multis, de quo dicebatur in logicis cap. 3.

11 Hoc dictorum modo conuenit vnitas enti abſtracto, quatenus enim abſtrahitur ab omnibus, præſcinditur ab omniũ differentiis; atque vt ſic nullas in ſuo conceptu includit differentias: & conſequenter ex dictis præcedenti num. habet in ſuo conceptu vnitatem: atque adeo eſt vnum: *u* & cùm inſuper ex dictis n. 1 voce vna ad hoc aptata ſignificetur, nempe voce ens; conſequens eſt vt merito aſſeri poſſit ens eſſe vniuocum reſpectu eorum quibus commune eſt, à quibus ſcilicet abſtractum fuit, non enim abſtrahi, potuit niſi ab iis quibus commune eſt: eſſe, inquam, vniuocum iuxta vulgatam definitionem vniuocorum, quorum ſcilicet nomen commune eſt, ratio autem nomine ſignificata omnino eadem: & quidem quod ſit omnium entium ſub præciſo entis conceptu nomen vnum iam dixi; quod verò ratio omnium entium per id nomen ſignificata ſit omnino eadem; patet quia per nomen ens, pro vt illud hic vſurpamus, nulla alia ſignificatur entis ratio, quàm quæ ſubeſt

u Ens eſt vniuocum & quare.

conceptui abstractiuo entis:at hæc ex dictis num. præcedenti non potest sub eo conceptu non esse vna, cùm sub eo conceptu nullas inuoluat entium differentias; (nam si in eo conceptu inuoluit differentias,non est in eo conceptu præcisa à differentiis contra hypothesim)hoc ipso enim nullam sub eo conceptu habere potest sui à se diuersitatem:ergo non est vt sic diuersa; superest igitur vt sit eadem.

12 *x Occurritur obiectioni.* Neque *x* obest (vt hac in parte contra entis vniuocationem communiter sòlet obiici) quòd ratio entis iuxta dicta n. 5 provt est in differentiis, sit ratio realis dissimilitudinis, adeoque sit realiter diuersa: vnde videtur quòd cùm sit eadem in quantum subest, vt dictum est, conceptui abstrahenti, & nomini Ens; simulque sit diuersa provt est in differentiis intimè imbibita: consequenter sit partim eadem, & partim diuersa, id est analoga non autem vniuoca. Id inquam non obest, quia definitio vniuocorum tantum dicit rationem nomine significatam, esse eandem: at ratio entis quæ nomine Ens significatur est sola vt dixi ratio entis abstracti à differentiis: Igitur dummodo hæc sola sit eadem (quantumuis illa quæ significatur nominibus differentiarum sit diuersa) id sufficiet ad veram vniuo-

cationem: at ostendi illam reuera esse eandem : ergo, &c.

Deinde y gratis id in ente requirunt aduersarij, cum in aliis minime requirant, quæ tamen indubitanter tenent esse vniuoca. Sit hæc vna è multis instantia: non dubitant sane illi rationem viuentis & animalis vniuocam esse ad canem, equum, &c. at hæc imbibitur intimè in præcisissimis differentiis canis & equi, ergo, &c. probo subsumptum: nam latrabile, & hinnibile (quæ sumi possunt pro differentiis quemadmodum rationale) concipi nequeunt sine rationibus viuentis & animalis; adeoque hæ in illis intime imbibitæ latent quantumuis coneris abstrahere: quod autem sine illis concipi nequeant; patet quatenus hinnire, verbi gratia, id est propria hinnibilis operatio (quantumcunque præcise ac differentialiter sumas hinnire) infert secum ac dicit inseparabiliter immanentiam sui, adeoque vitalitatem, eamque animalem, cùm non dicat intellectualem vel solam vegetabilem, & nulla sit alia. Ita non potest differentia actionis ratiocinandi præscindi à vitalitate & spiritalitate: vnde pari modo vitalitas & spiritalitas intime imbibuntur in differentiis angeli & animæ rationalis: & nihilominus vitalitas ac spiritalitas sunt

13 y Ostenditur id gratis obiici.

omnium consensu rationes vniuocæ. Ita differentiæ corporis ac spiritus præscindi nequeunt à ratione substantiæ; nam illæ non sunt accidentia, ergo inuoluũt esse per se. Nec dicas quamuis hoc ita sit, te tamen id non cogitare cum cogitas differentiam corporis; quia similiter ego dicam me dum cogito v.g. perseitatem (id est differentiam substantiæ) non cogitare perseitatem esse ens, quamuis de facto perseitas sit ens. Et ita de aliis.

14 Scio z esse qui huic argumento responcere se putent, sed illi quidquid subtilitate maxima dicant numquam poterunt differentiam intellectionis abstrahere à vitalitate, spiritalitate, &c. ita vt differentia illa vltima præcisissima quam concipient non sit adhuc formaliter & secundum se quid immanens, quid vitale, quid spiritale; aut si id possunt, poterunt æquè præscindere differentiam substantiæ ab entitate: cum nulla sit maior necessitas vt hæc differentia post præcisionem maneat ens, quàm vt differentia intellectionis pariter maneat vitalis &c. Equidem dum agitur de vniuocatione, est, vt patet, quæstio quodammodo de nomine, vnde putarim non esse tempus in ea terendum; sicut neque in aliis quibuscunque similibus controuersiis quæ de modo loquendi sunt; in iis enim siue ne-

z Frustra conantur aliqui respondere.

ges siue affirmes, parum aut omnino nihil refert ad solidioris veritatis notitiam comparandam; vnde longè melius videtur vt concedat quis de suo & de nomine consentiat cum aduersario, ne contentionibus potius quàm philosophiæ seruiat. Puto nihilominus bene stari posse ad litteram rigori definitionis receptissimæ cum nihil in contrarium cogit, vt est in proposito.

Cum *a* itaque ex vi definitionis vniuocorum ens sit vniuocum respectu eorum à quibus abstrahitur : erit necessariò vniuocum non minus respectu Dei, quàm respectu creaturarum; cum non minus à Deo quàm à creaturis abstrahatur : non minus enim Deus est ens quam creaturæ, nec religio aliud suadet cum ipse de se dicat Ego sum qui sum, Qui est misit me ad vos. Et quamuis Deus sit modo longè diuerso à modo essendi creaturæ; tamen intellectus dum appehendit abstractione sua ens tam in Deo quàm in reliquis, nullas, vt dicebam, apprehendit siue Dei siue aliorum differentias : adeoque ens sub eo conceptu abstracto pariter ab omnibus, est pariter vt sic vnum & vniuocum respectu omnium. 15 *a Ens est etiã respectu Dei vniuocum.*

Circa *b* hoc vellent aliqui terrere nos sub specie religionis, ne scilicet dicamus esse aliquam Deo & creaturis communem rationem entis; Deo inquam enti per essentiam, infinito, simplicissimo, &c. 16 *b Neque vllus est in hoc scrupulus.*

creaturis quæ solum sunt ens per participationem, ens defectibile, demum in cõparatione Dei nihilũ. Sed certe nec Dei simplicitati, infinitati, aliisque attributis, adeoque nec nostræ erga ipsum religiosæ obseruantiæ obest intentionalis illa communitas entis cum creaturis; sane non magis quam (seruata tamen proportione) simplicitati & perfectioni angelicæ obsit similis communitas cum festuca. Neque desunt graues autores quos hac in parte sequi liceat; quamuis ex dictis, si quis rem bene perspexerit puto circa propositam quæstionem facile remoueri scrupulum omnem.

17 *c Ens est prædicatum omniũ simplicissimũ.*

Esse *c* Ens, seu simpliciter esse in qualibet re, est id simplicissimum quod in ea concipi potest: caret enim euidenter omni compositione, qua non carent cætera quæ in eadẽ re sunt; vt esse substantiã, esse corpus, & similia: dicunt n. hæc omnia cõpositionem (intẽtionalem inquam, compositionem, id est ex vi modi concipiendi, non verò quod ideo in re & extra intellectum sit aliqua vera ex partibus realibus realiter ab inuicem distinctis compositio) vt ex esse & substantialitate, ex esse & corporeitate, &c. at solum esse vt sic & abstractè, non est intimè compositum; alioqui posset resolui in suas partes: at hæ partes, aut essent formaliter merum nihil; aut essent formaliter Ens (in quantum scilicet ex

num. 4.

num. 4 ens quia transcendit omnia includitur formaliter in omnibus) si forent nihil, non componerent, vt patet: si forent ens, quæro an hoc ens seu esse partium possit vlterius resolui, an non? si potest; protraham te isto progressu in infinitũ, quod nõ licet ex postulato primo: si non potest; illud ergo est ens seu esse, quod ego dico carere compositione, adeoque esse simplicissimum. *d* Præterea esse in qualibet re est id intrinsecum, quod nullum aliud supponit intrinsecum, & supponitur ab omnibus tanquam basis omnium: nempe, vt euidens est, ipsum esse nulli alteri concipitur adiacere, sed è contrà illi cætera concipiuntur inniti: vt in his aliisque prædicationibus esse. substantiam, esse corpus: in iis enim ipsum esse concipitur ad modum per se stantis, cui prædicata omnia adueniunt. *e* Denique ex num. 4 id maximè omnium commune, maximeque diffusum quod in rebus concipimus, aut concipere possumus, est ens seu esse, adeoque illud est vsu ipso maximè tritum & familiare apud intellectum.

d *Et primum inter intrinseca.*

e *Et maximè notum.*

18 Cum *f* autem hæc ita sint, consequenter id quod in re qualibet primum intellectui nostro occurrit concipiendum, est eam esse ens, seu simpliciter esse: tum quia id est maximè commune, adeoque maxime obuium, seu ante omnia obuium: tum quia est simplicissimum adeoque velut

f *Adeoque primũ quod in re concipitur.*

maximè nudum ab alienis prædicatorum inuolucris, proptereaque maximè patens, in prima fronte sese obiicit: tum demum quia prædicatis omnibus præsupponitur adeoque ex dictis num. 7 est natura & conceptu primum omnium. g Itaque ex hoc entis conceptu, cùm sit omnium primus, tanquam à prima radice consequuntur conceptus reliqui omnes qui de re aliqua cum naturali necessaria transcendentia, & cum aliorũ ab aliis dependentia siue origine formari possunt: de quibus quomodo ab ea radice & quo ordine oriantur, dicẽdũ est statim cap. sequenti.

g Ergo ex eo cætera oriũtur.

19 Distuli in hunc locum agere de præcisionibus obiectiuis (quas num. 9 cœperam attingere) ne seriem rerum interrumperem: h nunc addo confirmari egregie id, quod ibi dicebam, ex eo quòd res vna simplex quemadmodum plures habere potest diuersas operationes (seu ob diuersas aut quasi diuersas operandi virtutes, seu saltem ob diuersitatem subiectorũ in quę agit) ita etiã plures sui species diuersas: quandoquidem vt magis dicam in philosophia naturæ c. 24 num. 24 cuiuslibet rei cognoscibilis character & signum & species, quod in idem recidit, seu id per quod illa se vt sic dicam facit cognoscere, est ipsa propria eius operatio: vnde sicut operatio vnica non est omnes adæquatè sumptæ operationes; ita vna species in vna consistens operatione, non est adæquate expres-

h Probantur euidenter præcisiones obiectiuæ.

ſiua ſui totaliter ſumpti principij: ſed ſolum eſt expreſſiua eius in quantum eſt ſui præciſe principium: non verò in quantum eſt principium aliarũ. Inde autem fit poſſe obiectum aliquod ab intellectu cognoſci ſecundũ vnum ſibi eſſentiale prædicatum, quod videlicet ex vno genere operationis deſumitur; & ſimul non cognoſci ſecundùm aliud ſibi æque eſſentiale: quatenus intellectus habet vnius prędicati ſpeciem, alterius non habet: vt vidẽs hominem ambulantẽ, habeo ſpeciem animalitatis eius ex motu: non autem habeo (per id præciſe) ſpeciem rationalitatis ex actu ratiocinandi aut aliter. Et ita quamuis animalitas hominis ſingularis in re nõ ſit aliquid diſtinctum ab eius rationalitate, nõ erit tamẽ cõtradictio ſi quis dicat hominis huius animalitas cognoſcitur, hominis huius rationalitas nõ cognoſcitur. *i Defendũtur cõtra obiectionem.*

Quicquid *i* hac de re dicãt aliqui impugnantes præciſiones obiectiuas, vt Arriag. diſp. 5 log. n. 25 & ſequent. nec n. eadẽ ratio eſt iſtarũ, homo exiſtit ſecũdũ animalitatẽ, homo nõ exiſtit ſecundũ rationalitatẽ, & iſtarũ, homo cognoſcitur ſecundũ animalitatẽ, homo nõ cognoſcitur ſecũdũ rationalitatẽ: ſed latũ inter eas diſcrimẽ eſt, ex eo quod exiſtẽtia rei ſit totius totaliter sũptæ ſecundũ id omne quod res eſt (nẽpe ſecundũ entitatẽ verã, bonam, vnã) & non ſolũ partialiter, quaſi res inadæquate ſeu ſecundum aliquid ſui exiſtat, & non

existant ea omnia cum quibus illa realiter vnum & idem est. At verò cognitio rei possit esse inadæquata, nempe respondens speciei cuidam inadæquatæ: species autem rei (vt intelligitur ex dictis num. præcedenti) potest esse inadæquata, sicut & vna eiusdem rei operatio est inadæquatè omnis ipsius operatio: ipsa namque operatio est quæ immediatè percipitur à cognoscente, & eadem mediante cognoscitur eius principium, præcisè secundùm quod est eius principium; non enim hæc operatio habet vim vt faciat illud cognosci secundùm quod est aliarum operationum principium: seu, quod idem est, hæc species quæ est inadæquata, non potest adæquatam tribuere eius obiecti notitiam.

21 *k Arriagæ responsio refellitur argumento ad hominem.*

Et k Arriaga non bene respondet ad argumentum Thomistarum num. 43 non, ignorari rationalitatem hominis, si animalitas scitur: sed cognosci hanc distinctè & clarè, illam verò solùm confusè: non est inquam bona hæc responsio Arriagæ: nam vt suo ipsum argumento petam: non sunt minus contradictoria cognosci distinctè, clare, seu quidquid voluerit: & non cognosci distinctè, clarè, &c. quàm sint contradictoria cognosci formaliter; & non cognosci formaliter: item cognosci secundùm vnam formalitatem: non secundùm aliam, vt obiicit num. 28 item

cognoſci explicitè, & non cognoſci explicitè, vt num. 39. Ergo ſi propter contradictionem, quæ in illis eſt, non poſſunt dicere Thomiſtæ (& qui cum eis præciſiones obiectiuas tenent) cognoſci hominem formaliter vt eſt animal; & non cognoſci formaliter vt eſt rationalis: non poterit Arriaga (vel qui cum eo ſentiunt) ob ſimilem contradictionem dicere, cognoſci hominem clarè vt eſt animal, & non cognoſci clarè vt eſt rationalis.

Dicerem *l* ego abſque ambagibus dum cognoſco animal, cognoſcere me id quod reuera eſt rationale: ſed me non propterea ſcire vtrum animal quod cognoſco, ſit rationale nec ne: & hoc ſenſu eſſe præciſionem obiectiuam, ac non tantùm formalem; qualis eſſet ſi diſtinctè ſciens vtrumque, cogitarem aut verba facerem de animali, ſilerem vero de rationali.

l Quo ſenſu ſit reuera præciſio obiectiua & quo formalis.

De Ente ſecundum quod verum ac bonum, atque vnum eſt.

CAPVT III.

Ordinem *a* hic inſtituo attributorum Entis nonnihil diuerſum ab eo, quem cernere potes in ſcholis vulgo proponi ſolitum, velut per manus ab aliis ad alios

1 *a Ordo attributorum entis diuerſus à vulgato in ſcholis.*

transmissum, & (absit verbo inuidia) absque nouo examine receptum: sed coëgit me mea methodus ita facere: dum enim meo more studeo reducere omnia ad propria ipsorum principia: debui primùm singula è suis propriis educere principiis: ita quippe expeditissima est reductio, quatenus eadem est redeundi via, quæ est prodeundi: & idem est terminus ad quem regressus, qui est terminus à quo progressus. Dum autem ex Ente (primo scilicet omnium, quæ in conceptum nostrum veniunt, vt ostendi cap. 2 num. 18) attributa eius sigillatim eruerem: *b* primò animaduerti consistere pariter omnia in quibusdam intrinsecis, atque realibus, positiuis, & absolutis rationibus, quibus intimè constituuntur: non autem vt passim à multis existimatum est, in negatiuis, aut solùm positiuis rationis, & relatiuis, ac per denominationem extrinsecam. Secundò deprehendi istum quem in fronte posui attributorum ordinem, ex natura rei, atque ex intima ipsorum ratione & constitutione seruandum esse necessariò: rationem verò facilè quiuis intelliget si aduertat ea quæ de singulis dicam.

b *Et natura quoque longè diuersa.*

De Ente Vero.

2 Nullum *c* omnino concipi, & multo minus esse potest ens, quod ita sit ens vt

c *Ex eo quòd aliquid sit.*

in confuso tantùm, ac velut in ancipiti sit ens hoc vel illud; aut vagè sit ens tum hoc tum illud, vel indeterminatè neque hoc neque illud; vel in genére seu abstractè sit tãtùm aliquod non dicendo in particulari ac indiuiduo quod. Idque ex eo euidens est, quòd existentia siue actualis siue etiam à pari possibilis (quarum altetutra includitur in conceptu entis ex n. 2 ac 3 cap. 2) concipi omnino nequit velut conueniens enti, vt dixi, incerto, vago, indeterminato, generico, abstracto: sed si cui concipitur conuenire, necessariò concipitur conuenire enti determinato, indiuiduo, singulari: inde autem fit existentiam (siue actualem vt dixi, siue possibilem) ex vi & ratione formali existentiæ solum esse posse, vt de facto solùm est entis determinati, ac minimè dubij, non abstracti sed singularis, huius videlicet cuius est existentia. At vero inde euidenter sequitur, quodlibet ens (quod idem est atque existens actu vel potentia, vt dixi) ex eo quod sit ens, ex hoc ipso per locum intrinsecum esse ens determinatum, seu esse determinatè id quod est, nempe tale ens quale est. Igitur illud v. g. ens quod est aurum, per locum intrinsecum, est aurum ex eo quod sit ens; alioqui ex eo quod est ens non esset ens determinatum, & singulare, & hoc: nimirũ hoc quod est cõtra iã dicta.

ens, est necessário id quod est.

3 Obiter *d* hic notare libet piam esse-

d His nõ obest

pia quorũdam animi demissio,

in philosophia morali, aut si vis theologia mystica, cogitationem humiliantis se coram Deo sancti viri, & grato animo recolentis beneficium creationis, vt dicat. Beneficium agnosco quòd homo factus à Deo sum, non autem lapis aut quid simile factus sum. Enimverò cùm me fecit Deus, poterat certè non me facere; & loco mei lapidem facere poterat, vel equum aut omnino poterat facere nihil: sed facere me lapidem; ita vt essem ego ipse factus & nihilominus essem factus lapis, aut essem lapis qui factus esset: istud, inquam, est quod, ni fallor, manifestam in vera Entis philosophia contradictionem includit; sic n. essem ego & non essem ego: essem quidē ego, quatenus ex hypothesi ego factus essem; non essem autem ego, quatenus, vt patet, lapis qui factus esset non esset ego ipse: alioqui lapis & homo idem essent promiscua essentia: aut sane quemadmodum diceret quis, beneficium est mihi quod factus sum homo, non autem sum factus lapis: ita dicere ego nunc possem, beneficium est lapidi, quod lapis factus est homo; quatenus scilicet factus sum ego homo: sic enim æquè videri potest, quod lapis non sit factus lapis, sed sit factus homo: & si potui ego fieri lapis ille; potuit vicissim lapis ille fieri, vt sic dicam, ego ipse. Sed in hoc est manifesta contradictio, quia lapis non est ego ipsé: ergo si esset lapis (posito quòd ego

non essem) non propterea essem ego lapis; sed esset lapis non ego. Hæc, inquam obiter & in rigore huius philosophiæ quia non defuere, qui specie quadam pietatis meditationem D. August. solil. cap. 7 in eum sensum traherent ac mihi obiicerent; sed vt legenti satis patere potest, non ea est mens viri sanctissimi eiusdemque acutissimi philosophi, qui bene nouerat modum ac tempus acutè disputandi: pariterque modum ac tempus altissima contemplandi. Ex his autem amplius declaratum & confirmatum, vt puto, est, quod num. 2 dicebam, ad quod modò tanquam ad propositum redeo post hanc digressiunculam.

Præterea *e* in quantum aliquid est ens (seu existens actu vel potentia) necessario est id quod esse debet: nimirum est tale ens, quale necesse est vt sit, ad hoc vt sit id quod est; alioqui posset esse ens, & non esse id quod est, contra numerum 2; videlicet si esset ens, & non esset id quod esse debet. Igitur ad hoc vt quodlibet ens sit ens (seu existens actu vel potentia) necessitas quædam summa est, vt illi sua propria, & non aliena tribuatur essentia, per quam scilicet ita constituatur in se vt sit id quod est: etenim sine ea nequit intelligi esse id quod est: quatenus si ea careret, aliamque haberet; hoc ipso non esset id quod est, sed esset aliud quid. Ergo quia quodlibet ens, ex eo quod est ens,

4 *e Item ex eo quod aliquid est ens, est necessario id quod esse debet vt sit ens.*

est id quod est per numerum 2; & ex iam dictis non esset id quod est, si non esset id quod esse debet: consequenter à primo ad vltimum, ad hoc vt aliquid sit ens, necesse est vt sit id quod esse debet.

5 f Concipitur quædam lex æterna in qua fundatur hæc necessitas.

Necessitatem *f* hanc, quæ à me modò dicta est, concipio ego fundari in quadam veluti lege naturali, inuiolabili, æterna, quæ suam cuique enti ascribat essentiam: vel (quod in idem recidit) qua sic distribuantur entibus essentiæ vt harum illarumque distributione constituantur in se ipsis hæc & illa determinatè entia: *g* quã legem si placet, liceat vocare legem aut regulam essentiarum. *h* Et ne quis putet huiusmodi legem aut regulam, esse quid merè imaginarium; cogitet non deesse reale ac realiter actu existens illius ita concipienda fundamentum: videlicet in promptu est primarum cuiusque rei exẽplar, saltem respectu creatorum omnium entium, quorum ideæ sunt in mente æterni summique artificis Dei: exemplaria verò in essentia diuina secundùm quod ab vnoquoque ente pro modulo cuiusque participabilis est: eius enim participabilitates hæ & illæ prout in actum reductæ constituunt hoc & illud ens in actu: & eædem prout solùm reducendæ vel reducibiles constituunt hoc & illud ens in potentia (vt clariùs Deo fauente edisseram in prima parte Theologiæ: &

g Vocatur lex essentiarum.

h Fundamentũ eius legis concipiendæ.

de hoc interim videre aliquid poteris in philosophia nat. capit. 5: prop. 2 respectu vero Dei lex illa est ipsamet inintrinseca necessitas Dei: non enim Deus aliena eget essendi regula: sed ipse sibi est lex tam quoad hoc, quàm quoad cætera. Respectu demum Entis in vniuersum, prout Deum & creata omnia complectitur; hæc regula & lex est quid abstractum à Deo sumpto tum prout ipse sibi est regula essendi id quod est, tum prout idem ipse in ratione Ideæ & exemplaris, est cæteris regula essendi id quod sunt.

Nunc *i* itaque prout ens quodlibet est id quod est, & eatenus (vt dixi) id quod esse debet; hoc ipso habet esse conforme legi & regulæ, qua ei assignatur esse tale qnali est id quod est: quod autem conforme est ad suam regulam, seu ad suam mensuram; dicitur hoc ipso verum: vt in sacris paginis opus iustitiæ seu opus bonum, quod scilicet conforme est cum prima sua regula & mensura morali: dicitur eatenus verum, ipsaque operum iustitia dicitur veritas: sic etiam in logicis cognitio quæ conformis est suo obiecto, dicitur hoc ipso vera; & ita de aliis. k Atque inde est vt pari modo in metaphysicis quodlibet ens quod habet esse conforme primæ suæ essendi regulæ, vocetur & sit verum: ac insuper per id ipsum

6 *i Igitur ens, eo quod est ens est conforme legi essentiarũ.*

K Ergo est verum.

sit verum, per quod est conforme. Et quia ex eo quod est ens, eo ipso & vi eius est ita conforme, vt ex dictis patet: consequenter ex eo quod est ens, oritur vt sit verum. Quia verò, lex illa est, vt dixi summa necessitate inuiolabilis, adeoque rigorosè impletur in omnibus entibus: consequens est, vt nullum possit esse ens, quod conforme non sit suæ regulæ; adeoque vt omne omnino ens sit verum; atque vt dicitur verum reciprocetur cum ente.

7 m *Quomodo verum sit attribu m. entis.* Atque m hoc modo veritas est attributum entis: primò in quantum ex eo & vi eius infertur; ac eatenus ab eo manat, sicut attributa manant ab essentia, absque reali & cum sola formali sui distinctione ab eadem essentia. Secundò in quantum conceptus veri aliquid addit supra conceptum entis: addit, inquam, non realiter sed solum in modo distinctiùs exprimendi: quatenus videlicet ens, prout subest huic nomini ens, non explicitè sed solùm per illationem necessariam dicit id quod explicitè ac distinctè dicit verum: scilicet non dicit explicitè fundamentalem illam sui conformitatem ad propriam primarij exemplaris regulam, quam verum dicit explicitè. Vbi vides manifestè primò huiusmodi conformitatem fundamentalem esse aliquid realiter positiuum, tum ratione modi exprimendi, seu vi vocis: tum

præcipuè ratione entis cui tanquam habenti, vt dixi, esse quod habere debet, conuenit vt sic ea conformitas. Secundò etiam vides eandem conformitatem esse aliquid intrinsecum enti; quatenus ens nō per aliud, sed per ipsummet se est id quod esse debet, & eatenus conforme est. *n* Inde autem bene infero veritatem entis seu transcendentalem primò consistere in aliqua ratione realiter positiua; secundo conuenire enti non per solam extrinsecam denominationem, sed intrinsecè, vt dixeram num. 1.

n Veritas entis consistit in quadam ratione & realiter positiua, & intrinseca.

8 Et *o* quamuis in hoc quod num. 6 dixi Ens esse conforme cum suo exemplari: ac per id esse verum per quod est conforme: forsan alicui visus sim innuere veritatem transcendentalem esse aliquid relatiuum (contrà quam n. 1 dixerim me animaduertisse) quatenus scilicet conforme sonat relationem conformitatis. Nihilominùs si rem, vt decet, enucleatiùs cogites, animaduertes mecum veritatem nō consistere in ratione relatiua sed in absoluta: & solum ex veritate in se constituta consequi relationem: quod ita ostendo. Id quod voco ens esse conforme cum suo exemplari, si sumatur in re & extra meum intellectum, duo dicit absoluta: vnum est, Ens esse tale quale esse debet: per hoc enim est conforme, seu hoc illi est fundamentum conformitatis. Alterum est, Exemplar assignare enti essentiam talem,

o Consistit etiā in ratione formaliter absoluta.

qualem habere debet; ad hoc enim tanquam ad terminum est conformitas. Mox autem ego, qui meo intellectu vtrunque considero: comparo illud cum isto, seu concipio illud per ordinem, vel cum ordine ad istud: & hæc mea comparatio est formalis relatio illius ad istud: referre enim (ex quo dicitur relatio) est quasi conferre, quod idem est atque comparare: vt magis dicã ex instituto dum agam de prædicamento relationis cap. 10. Et quia dum confero ens cum exemplari, video illud isti debitè respondere, dico esse ei conforme, & vtriusque correspondentiam voco conformitatem.

9 Atque p hinc patet secluso meo conceptu, seu mea ista collatione, nullam in re superesse relationem formalem conformitatis, seu nullam conformitatem quæ sit formalis relatio: sed solùm superesse fundamentalem (vt num. 7 bis insinuaui) conformitatem: nempe id quod velut fundamentum ego ex parte entis præsupposui, quando idem ens retuli ad suũ exẽplar. At manifestum est seclusa formali relatione absolutũ necessarió esse fundamẽtũ quod remanet. Vnde quia ens, priusquã ego illud cõparando referã ad suum exẽplar præsupponitur esse in se ac secũdũ se tale, vt illi debite respondeat: ac proinde supponitur habere id per quod est tale, quale esse debet (siquidẽ illud est per

p Quamuis fundamentaliter illa ratio sit relatiua.

quod debite respondet, & idipsũ est mihi fundamentũ referendi seu, vt dixi, cõferẽdi) consequẽter ens esse tale quale esse debet, præsupponitur ante formalẽ relationẽ: adeoque non est formaliter relatiuum, sed est formaliter absolutũ, & solũ est fundamentamentaliter relatiuũ. Quia verò, vt ostendi, ens per id est verum, per quod est tale quale esse debet; consequenter id per quod ens est verum, antecedit omnẽ formalẽ relationẽ, ac proinde non est formaliter relatiuum sed absolutũ, &c. Ergo vt dicebam veritas transcendentalis consistit in tali quadã ratione, quæ secundũ se est absoluta, quantũuis sit extrinsecè referibilis ab intellectu, vt dictum est, referente.

Ex q his modò potest veritatis transcẽdentalis colligi definitio sic: veritas trãscendentalis est ea formalis intrinseca, positiua, & secundum se absoluta ratio, per quam ens est intrinsecè id quod esse debet cõformiter ad legem proprij exemplaris. 10 q *Definitio veritatis transcẽdẽtalis.*

Atque huiusmodi transcendens veritas est principium ex quo fit vt essentiæ rerum (quemadmodum communiter dicitur) sint inuariabiles, consistant in indiuisibili: item sint vt numeri: & si qui sunt alij modi dicendi similes. Nam hæc inuariabilitas atque indiuisibilitas non est aliud quàm ipsa essentiæ veritas: quia si ei addas vel detrahas prædicatũ aliquod essentiale: non erit ampliùs eadem essentia: sed erit alia, constans nimirum præcedentibus

prædicatis & illo superaddito, post factam additionem: vel constans solis residuis, post factam detractionem: sicut euenit in numeris, qui detracta vel addita vnitate mutantur.

11 Ex r eoquod ens sit dicto modo verum, id est sit in se tale quale est & esse debet; est hoc ipso aptum cognosci secundum esse tale quale habet; seu est aptum vt sit in cognitione tale, quale est in se; vel (quod eodem recidit) est aptum cognosci cognitione conformi sibi, id est cognitione vera; quia etiam (vt num. 6 dicebam) hæc ipsa cognitionis cum obiecto conformitas vocatur veritas; & cognitio dicitur vera ex eo quod est obiecto conformis. Sed quia in ista conformitate, quantumuis mutua, non sane obiectum conformatur cognitioni, quasi legem eius ac regulam sequi debeat; sed è contrà cognitio conformatur obiecto tanquam legi eius atque mensuræ subiecta (nō enim per prius ideo est intrinsece tale obiectum, quia talis est eius cognitio; sed è contrà) quemadmodum non exemplar conformatur exemplato, sed hoc illi; ſ inde consequens est, vt id genus veritas quæ in obiecti & cognitionis conformitate cōsistit, tribuatur cognitioni velut conformitatem assecutæ cum suo obiecto, cui ea conformitas omnino accidentaria est & extrinseca, imo prorsus impertinens; nam quamuis impossibilis foret omnis cognitio

r A veritate transcendentali oritur entis cognoscibilitas.

ſ Imo & veritas cognitionis.

cognitio:&eatenus nullum foret cognoſcibile vt ſic (cùm euidenter non poſſit eſſe cognoſcibile vt ſic, niſi per cognitionem poſſibilem) Ens nihilominus eſſet, & bene intelligitur fore verum veritate ſua tranſcendentali. Ergo manifeſtè veritas tranſcendentalis non oritur à cognoſcibilitate, aut non in ea conſiſtit: ſed potiùs è contra, vt dixi, oritur cognoſcibilitas à veritate tranſcendentali.

Quod *t* autem ens foret nihilominus verum in ea hypotheſi, patet quia non propterea foret falſum ens: ergo eſſet verum, cùm inter hæc non ſit medium; in quantum quidquid à vero ponitur, tollitur à falſo. Sed quia circa hæc video poſſe animo contendendi potiùs quàm ſtudio veritatis quæri, vel etiam (apparenter ſaltem) reperiri ſubterfugia; ideo ſufficiat eſſe in ente rationẽ aliquã cognoſcibilitate priorem, & ab ea prorſus independentem, imo eius, vt dixi, radicem, quæ (vt oſtenſum eſt) eſt germana eius veritas tranſcendentalis. Quãuis præterea bene poſſint vrgeri aduerſarij ab abſurdo, eò nimirum quòd in eorum ſententia, ens non alia de cauſa eſt verum, quàm quia cognoſcitur ſeu cognoſci poteſt cognitione vera: at in re hoc idem eſt, ac ens ideo eſſe verum, quia eſt ſeu eſſe poteſt obiectum conforme cognitioni ſibi conformi; vt ſic 12

t Ens eſſet verũ quãuis nulla foret poſſibilis cognitio.

N

ostendo: nam ens non cognoscitur cognitione vera, nisi quatenus cognoscitur sicuti est; eatenus autem est conforme cognitioni: item cognitio non est vera, nisi quatenus cognoscit obiectũ sicuti est; at eatenus est illi cõformis: ergo hoc ipso obiectum est verum quia conforme est cognitioni sibi conformi. At locutio hæc, ni fallor, est ridicula; & sensus eius pariter est ridiculus: adeoque reiicienda ea sententia. Concludendum igitur est, obiectum siue ens eatenus esse verum transcendentaliter, quatenus vt dixi conforme est, & bene coaptatum cum suo exemplari aut idea, velut cum suprema inuiolabili essentiarum ratione & regula: ac deinde dicendum cognitionem eatenus esse veram veritate sua sibi propria intentionali; quatenus obiecto suo, præsuppositiue iam transcendentaliter vero cõformis est. Et hoc ipsum ex sequentibus magis intelligetur.

13 u Ens falsum quid.

De Ente falso seu rationis.

Quemadmodum *u* opus iniustitiæ, seu moraliter malum & peccaminosum dicitur in scripturis sacris mendacium, quasi opus falsum & carens veritate morali; eò quòd sit difforme ad suam regulam moralem: & sicut cognitio non conformis obiecto dicitur falsa, ita & ens falsum siue simulatum & fictum, quasi carens veritate transcendentali dicitur seu dici potest illud quod caret conformitate cum sua essendi norma. *x* Tale

x Nullum est tale ens.

quidē ens realiter nullū est quia ex nū. 6 nullum est quod non sit verum: sed si quando intellectus noster cogitet aliquid quod careat exemplari, adeoque non sit conforme cum aliqua essendi regula; & nihilominus idē intellectus putet illud esse conforme; illud cogitet hoc ipso tāquam ens verum; tunc inquam intellectus errat & obiectum eius erroris est ens falsum, seu fictum, *y* & vt dicitur ens rationis; cuius entis totum esse est solùm ita cogitari ab intellectu, siue vt vulgo dicitur est solū esse obiectiue in intellectu.

y Ens rationis quid.

14

z Cognitio quã sit falsa & quar.

Et *z* hæc cogitatio seu cognitio consequenter est falsa; quatenus non est conformis obiecto, vt communiter dicitur; aut vt expressiùs aliquid dicā, quatenus non est conformis legi cognitionū: quæ lex iubet cognitionem esse obiecti altero ex his duobus modis; primò quidem vt sit obiecti veri secundùm id quod est; ita scilicet vt non neget, vel aliàs aliquatenus tollat intentionaliter id quod est. Secundò autē vt sit obiecti falsi secundùm quod non est; ita videlicet vt non affirmet, aut aliàs aliquatenus ponat intentionaliter id quod non est. Deficit autē cognitio ab ea lege, quatenus vel non enti affingit esse; vel enti affingit nō esse; adeoque vtroque modo falsa est.

15

a Cognitione incõplexa non fit ens rationis.

Vbi vides primò per quamlibet cognitionem falsam fieri ens rationis, & non nisi per falsam fieri posse. secundo vt etiam dixi in philosophia rationali

cap. 1 num. 14 falsam non esse cognitionem, nisi sit vel indicatiua, vel sanè complexa: nam simplex incomplexa apprehensio neque ponit in obiecto aliquid quod in eo non sit, neque ab eodem remouet aliquid quod in eo sit: vt sic enim non esset incomplexa, quia esset cognitio duorum; nimirum eius à quo remoueret, & eius quod remoueret: item eius in quo poneret, & eius quod in eo poneret: vnde & sequitur cognitione incomplexa non fieri ens rationis. *b* Imo hinc etiam clarè habes Deum non posse facere ens rationis, cùm nulla eius cognitio possit esse falsa.

b Neque diuina.

De veritate & falsitate logica.

16 Ex occasione veritatis transcendentalis dicendum hic est aliquid de veritate logica, per quam (iuxta dicta num. 14) intelligo eam conformitatem qua propositio conformis est suo obiecto, *c* cùm scilicet in ea seu per eam sic rem esse asseritur, sicut de facto illa in se est: vel sic esse negatur, sicut de facto non est; nimirum pro eo temporis instanti, pro quo sic esse asseritur vel negatur. Siquidem propositio (vt ex logicis habetur) propter verbum quod continet, adsignificat tempus: id est rem asserit vel negat esse pro aliquo tempore, nimirum pro eo tempore quod adsignificat: *d* vnde quia

c Veritas propositionis quid.

d Propositio

in aliquibus ad significatur tempus præsens, in aliis præteritum in aliis autem futurum: unde fit vt aliquarum veritas sit de præsenti, aliarum de præterito, aliarum autem de futuro: id est fit vt aliquæ verificentur in præsenti, aliæ in præterito, aliæ in futuro.

aliqua est vera de præsenti, alia de præterito, alia de futuro.

17

Non e quidem eo sensu quasi illa quæ est de præterito, sit vera tantum in præterito, id est fuerit vera aliàs, nunc autem sit falsa; & illa quæ est de futuro, sit tantum vera in futuro, id est habitura sit aliquando veritatem, nunc autem sit falsa, vel omnino nunc non sit vera: sed eo sensu quod nunc in præsenti sit vera pro tempore præterito, vel pro futuro quod adsignificat, v. g. hæc: eclipsis Lunæ fuit anno 1650 mense Maio, die 15, hora 7: vera sit nunc sed pro tempore illo adsignificato horæ, diei, mensis, anni, pro quo scilicet nunc assero fuisse eclipsim. Et similiter hæc de futuro, eclipsis Lunæ erit anno 1650 mense Nouembri die 7: hora 18: vera sit etiam nunc, sed pro tempore illo adsignificato pro quo scilicet nunc assero fore eclipsim.

e Quo sensu id intelligatur.

Itaque iuxta hanc sic explicatam veritatis logicæ definitionem: ex eo quod res est vel non est (vt etiam communiter dicitur) propositio vera vel falsa est: nempe ex eo quod res est vel non est in præsenti; propositio de præsenti nunc

vera vel falsa est: itē ex eo quod res fuit vel non fuit in præterito; propositio de præterito nūc vera, vel falsa est: atque ex eo quod res erit vel non erit in futuro; propositio de futuro nunc vera, vel nunc falsa est.

18

f Omnis propositio est necessario vera vel falsa.

Et *f* quia ex primo entis axiomate (de quo supra c. 1 n. 2) impossibile est idem simul, id est eodem instanti præsenti, esse & non esse; atque eodem instanti præterito fuisse & non fuisse; item eodem instanti futuro fore & non fore: consequenter impossibile est vt eadem propositio siue de præterito, siue de præsenti, siue de futuro, sit nunc in præsenti coniunctim vera & falsa: sed necesse est vt sit disiunctiue aut vera aut falsa: sicut iuxta secundum entis axioma (de quo eodem c. 1 n. 4) necessario quodlibet fuit vel non fuit; necessario est, vel non est; necessario erit vel non erit.

19

g In quid cadat ea necessitas.

Necessitas *g* autē ista cadit non seorsim in fuit, aut seorsim in non fuit; item non seorsim in est, vel seorsim in non est; item non seorsim in erit, aut seorsim in non erit; sed cadit in alterutrum ex his disiunctiue vt dixi: quatenus cùm sit impossibile esse simul vel fuisse aut fore duo contradictoria; vt vitetur hoc impossibile, oportet vt sit alterutrum è contradictoriis. *h* Huiusmodi autem necesitas alterutrius, vt dixi, contradictorij sub disiunctione, non tollit contingentiam

h Ea non tollit rei contingētiam, si qua est.

(si qua aliunde est) vtriusque seorsim; quia scilicet non propterea est absoluta necessitas, vt seorsim illud sit, vel seorsim illud non sit; siue ex opposito vt seorsim istud non sit, aut seorsim illud sit: sed tantùm est necessitas ex hypothesi; quatenus si ponas vnum esse, necesse est ut ponas alterum non esse, & è conuerso; alioqui aut poneres simul vtrumque contra primum axioma; aut poneres neutrum, contra secundum axioma.

20

i Nihilominus necesse est vt instanti futuro æque ac præsenti vel præterito res sit determinate vel non sit determinate.

Præterea i quodlibet ita necessariò (iuxta iam dicta) est vel non est sub disiunctione pro instanti siue præterito, siue præsenti, siue futuro; vt tamen non sub confusione, & indistinctione sit vel non sit illis ipsis instantibus; sed determinate ac distincte illis ipsis instantibus vnum sit, illud nimirum quod actu & de facto est; ac determinatè, distincteque alterum non sit, illud nimirum quod actu & de facto non est (quod pariter valet in preterito ac futuro, sicut in presenti) & ratio est quia in presenti quidem, vt patet, existentia alterutrius contradictorij non relinquitur sub indeterminatione & confusione; quatenus ex dictis non se compatiuntur est & non est, item, neque est neque non est: compaterentur autem vt patet si in confuso & indeterminate idem pro eodem instanti præsenti esset & nõ esset, aut neque esset neque nõ esset; sic

enim, vt euidens est, sub ea confusione non se excluderent: essetque status aliquis medius inter est & non est; item inter neque est neque non est, quod ex prædictis axiomatis repugnat euidenter. Imo quia (vt anteà dixi, & magis dicam in physicis, cum de tempore) instans quodlibet præteritum aliquando fuit præsens: & futurum erit quandoque pariter præsens: hinc sequitur de præterito tam distinctè ac determinatè vnum è cõtradictoriis fuisse, & alterum non fuisse pro eodem instanti: item de futuro tam distinctè ac determinatè vnum futurum esse & alterum non esse futurum pro eodem instanti: quam distinctè ac determinatè de præsenti vnũ est, alterũ nõ est.

21 Quia k verò ex eo quòd res est vel non est, propositio vera, vel falsa est: & quidem, vt manifestum est, tali modo vera, vel tali modo falsa; prout res tali modo est vel tali modo non est: consequenter ex eo quòd (iuxta iam dicta num. præcedenti) quodlibet pro instanti siue præterito, siue præsenti, siue futuro, distincte ac determinate est; vel distinctè ac determinatè non est: seu quod in idem recidit ex eo quod vnum è contradictoriis determinate est, & alterum determinate non est: consequenter inquã è duabus propositionibus contradictoriis tam de præterito ac de futuro, quàm de præsenti, vna est determinate vera,

k Igitur vna è duabus propositionibus con trad. est determinate vera, altera determinati falsa.

& altera determinate falsa, *l* Non equidē dico me seu quēuis aliū hominē clarè ac certo cognoscere quænā è duabus sit determinate vera quęnātdeterminate falsa: patet n. me nescire v. g. an Turca ia dū hæc scribo dormiat, an vero vigilet: itē an heri hac ipsa, quæ nunc est, hora vigilaret dormiretur; eodem modo cras hora simili. Sed enim cum sit euidens meam hac de re nescientiam non tollere determinatam vnius propositionis veritatem, & alterius ex opposito determinatam falsitatem: sicut euidens est non posse tollere determinatam vnius contradictorij existentiam in instanti pro quo affirmatur eius existentia: itemque non posse tollere determinatam oppositi non existentiam in instanti pro quo eius negatur existentia: aut è contra ponere existentiam instanti pro quo negatur: vel ponere non existentiam instanti pro quo affirmatur existentia. Inde est vt nunc dicam propositionē vnā è duabus contradictoriis tam de præterito & futuro, quàm de præsenti esse determinate veram, & alteram esse determinate falsam: quamuis ego ignorem quænam sit vera, quænam sit falsa.

l Quamuis ego nō norim quænam è duabus sit vera quænā falsa.

22

Igitur *m* in vniuersum, quæcunque sint propositiones contradictoriæ, nempe tam de præterito ac de futuro, quàm de præsenti; siue sint in materia necessaria siue sint in materia cōtingēti, perinde

m Idque verū est etiā in materia contingēti de futuro.

inquã omnes sunt determinatè veræ vel determinatè falsæ, quamuis ego, vt dixi, nesciam quænam è duabus sit determinate vera, quænam determinate falsa. Et ratio est, quia duo contradictoria non magis compatiũtur se pro eodem instãti in materia contingẽti; quam in materia necessaria; vnde non minus determinatè est, vel determinatè non est vnum contingens; quàm determinatè sit, vel determinatè non sit vnum necessarium: & consequenter non minus vera determinate est vna, & falsa est determinate altera è duabus propositionibus contratradictoriis in materia contingenti, quàm in materia necessaria.

23 *n Probatur id ipsum insuper à posteriori.* Et *n* quidem id euidens est non solùm à priori ex dictis; sed etiam facile comprobatur à posteriori, quatenus licet ego distinctè vt dixi veritatem propositionis huius, & falsitatem alterius non agnoscam: Deus tamen id nouit distinctissimè, quin & certissimè. Vnde si forte ad hoc vt propositio dicatur determinatè vera, requiris vt secundùm quod talis est, cognoscatur distinctè; habes quãlibet à supremo & infallibili intellectu cognosci distinctè, vt talis vel talis est. Imo ex hoc ego certissima consequentia infero quamlibet esse determinate veram vel determinate falsam; alioqui circa eas falli posset & fallere intellectus infallibilis & necessario verax. *o Praecluditur effugium.* *o* Aut si dicis non

falli Deum quatenus, forte inquies, neque iudicat hanc esse falsam, neque iudicat illam esse veram; sed hæret anceps: ego certe infero Deum hoc modo esse apud te ignarum, nec posse mihi determinatè respondere interroganti vtrum è duobus futurum sit, tradent Cœlitæ daud. m, an verò non tradent?

Nec *p* te iuuat si dicas Deum id non ignorasse, sed determinate reuelasse, tradent; id verò determinate nouisse, quatenus id suo ipse decreto & concursu effecturus erat determinate vt esset. Non inquam id te iuuat quia neque decretum hoc neque concursus auferunt formalem eius obiecti contingentiam, alioqui facerent necessarium, contra hypothesim: cùm autem non tollant sed permittant formalem rei contingentiam; & Deus te volente sciat vi saltem decreti sui & cōcursus, quodnam è duobus contradictoriis formaliter contingentibus sit futurum determinate; id mihi nunc sufficit; quia hoc ipso permittis vt intēdo Deum scire quodnam è duobus formaliter contingentibus, & stante eius contingentia, futurum sit determinate. Id inquam mihi nunc sufficit quia nunc non inquiro quomodo id Deus sciat, seu quo medio cognoscendi deducatur in eius notitiam; id enim in Theologia discutiendum est.

24 p *Refellitur vna responsio.*

Multo *q* vero minus te vt dicebam iuuat si dicas Deum id iudicasse tantum coniecturaliter, quasi diceret for-

q *Refellitur etiam alia responsio*

tè tradent: ſic enim nec excluderet oppoſitũ forte non tradent:& ſic deluderet conſulẽtem Dauidem velut ethnicorum quidam Apollo incerta tegens ambagibus oracula : & ipſe non excederet ſua infinita ſapientia modũ iudicandi cuiuſlibet hominis prudẽtis,qui modus in ſimilibus caſibus eſt cõiecturaliter iudicare.

r Ali etiã refelluntur.

Nec r demum te iuuabit ſi dicas vnam è propoſitionibus conttadictoriis de futuro in materia contingenti , eſſe veram determinate reſpectu intellectusdiuini id ita cognoſcentis ; non autem eſſe veram reſpectu mei id ignorantis.Non, inquam id vllatenus te iuuabit:quia ex hactenus dictis propoſitio vera eſt determinatè ex eo quod res eſt determinatè ſicut aſſeritur eſſe : vel determinatè non eſt , ſicut eſſe negatur : non autem vera eſt ex eo quod cognoſcatur rem ita eſſe : vnde abſolute vera eſt propoſitio ſi res ita eſt, vel ita nõ eſt, ſicut eſſe vel ſicut nõ eſſe dicitur:quamuis ignoretur ita eſſe vel ita non eſſe. Et quod Deus cognoſcat rem eſſe vt aſſeritur ; vel (quod inde ſequitur) cognoſcat propoſitionem eſſe veram : non facit eius veritatem, ſed potius eam ſupponit: quia intellectus præſertim ſpeculatiuus nec ſuum obiectum facit, nec ſuæ propoſitionis veritatem.

Præterea id quod eſt, pro inſtanti quo
25 eſt, ita eſt , vt nec magis nec minus eſſe poſſit; quàm de facto ſit, quandoquidem

esse consistit in indiuisibili: item id quod non est, pro instanti quo non est, ita non est, vt nec magis nec minus queat non esse pro eodem instanti. Hinc verò consequens est vt duo quæ sunt, æqualiter sint: & vnum non sit magis altero; & similiter de iis quæ non sunt. Et parimodo propositio quæ absolutè asserit rem esse, ita asserit esse, vt nec magis, nec minus possit asserere: quàm asserat: quandoquidem absolutè asserere non suscipit magis aut minus, sed consistit in indiuisibili: itē propositio quæ absolutè negat rem esse: non magis nec minus negare id potest, quàm neget. Vnde consequenter duæ propositiones affirmatiuæ æqualiter affirmant: & duæ negatiuæ negant æqualiter. Et hæc puto esse lumine naturali ad primum intuitum euidentia. ſ Iis autem positis consequens est vt propositionis affirmatiuæ conformitas cum re quæ est sicuti affirmatur esse: vel propositionis negantis conformitas cum re quæ non est sicuti negatur esse: non suscipiat magis & minus: sed consistat in indiuisibili: atque adeo vt non possit è duabus vna esse verior altera, vel magis falsa: si enim vna aliam superat v. g. in veritate: superat & in conformitate: & consequenter vel illa magis enuntiat, vel obiectū enūtiatum magis est, quæ iam ex dictis sunt, impossibilia. *t* Igitur (quod hinc præcipuè inferre volo)

ſ Veritas propositionis consistit in indiuisibili.

t Igitur præmissæ non sunt

veriores conclusione sicut nec sunt certiores nisi certitudine subiecti.

præmissæ non sunt veriores conclusione: quamuis possint esse certiores saltem certitudine subiecti; non autem certitudine obiecti: nisi quatenus vnum obiectum potest esse magis necessariũ quã alterũ. Porro certitudinẽ subiecti voco illã firmi iudicij stabilitatẽ qua suo intellectus adhæret obiecto: certitudinẽ autẽ obiecti voco ipsi, quæ obiecto conuenit, necessitatẽ & quasi firmitatẽ essẽdi secũdũ se.

26 *u Propositio semel vera nũquã potest esse falsa nec è contra.*

Ex *u* his demũ habes propositionem quamcunque, quæ semel vera est, nunquam esse posse falsam; & quæ falsa est, nunquã esse posse veram. Siquidem (iuxta axioma de quo c. 1 n. 6) Id quod est dũ est necesse est esse, & quod non est, dũ nõ est, necesse est non esse. At, vt patet, stante hac necessitate propositio quæ rem asserit esse, pro eo tempore quo res de facto est, non potest esse falsa: & quæ rem negat, pro tempore quo res nihilominus est, non potest esse vera: quandoquidẽ ex eo quod res est vel non est tempore adsignificato, propositio id adsignificans vera vel falsa est vt intelligitur ex dictis

x Aliquæ tamen sunt sempiternæ veritatis item falsitatis.

hactenus. *x* Id tamen non impedit, quin aliquæ propositiones speciali quadam ratione dicantur sempiternæ veritatis (de quo inferius c. 4 num. 6) & possent eodem modo aliæ ob similem rationem specialiter dici sempiternæ falsitatis.

27 *y Bonitas ad se prior bonitate ad alterũ.*

De Ente bono.

Bonum *y* intelligi potest bonum bonitate ad se intrinsecè, & bonitate ad aliud;

ſed hæc oritur ex illa, quia bonum alteri, dicitur quod eſt alteri beneficũ; at eſſe beneficũ eſt cõmunicare bonitatẽ, quia vero nullum eſſe poteſt ita beneficũ vt alteri cõmumicet bonitatẽ quam in ſe non habet; neceſſe eſt vt prius illã habeat, quã cõmunicet: ac proinde id quod eſt eſſe beneficũ poſterius eſt eo qùod eſt eſſe in ſe bonũ; ſicuti riuus fontem ſupponit: præſertim cùm non fiat communicatio niſi ex abundantia & plenitudine. Omne ergo beneficum eſt primitus in ſe tale, vt nihil illi deſit eorum quæ ad plenitudinem, perfectionem, integritatem requiruntur: vt igitur ens ſit bonum bonitate ad aliud, neceſſariò eſt in ſe prius plenum perfectum & integrum, id eſt intrinſecè bonum.

28 Id z autẽ illi minime deeſt: cùm enim in quantum eſt ens, habeat eſſe verum, id eſt (iuxta dicta ſuperius n. 4, 5, 6) habeat eſſe tale quale debet habere ex lege ſui exemplaris: conſequenter habet eſſe plenum, perfectum, & integrum; videlicet adæquato confluxu omnium predicatorum eſſentialiũ; & aliter prorſus eſſe nequit: tum quia exemplar eius neceſſariò perfectum eſt, & cui nulla deeſt prototypa integritas; tum quia ipſum ens huic exemplari neceſſariò aſſimilatur, quatenus (vt num. illo 6 dicebam) lex illa exemplaris ita eſt inuiolabilis, vt ad amuſſim neceſſariò inferat exactiſſimam exemplati conformitatem

z Ens eſt ad ſe bonum hoc ipſo quod eſt ens & verum.

secum. Est ergo ens intrinsecè bonum bonitate ad se: imo, vt vides, hæc illi bonitas necessariò conuenit ex eo quòd sit & ens & simul verum ens.

29 Conceptus *a* iste boni ad se, non est idem cum conceptu siue entis, siue ipsius veri: nam conceptus entis dicit solùm essentiam: conceptus veri dicit tantùm essentiam talem, qualis esse debet: conceptus autem iste boni addit aliquid supra vtrumque: nam & dicit essentiam sicuti ens, nec non essentiam talem qualis esse debet, sicuti verum: & insuper dicit plenam, integram, perfectamque essentiam, cui scilicet nihil deest, vt sit id quod est & esse debet. Equidem verum idipsum dicit implicitè, & per illationem: sed non explicitè vt bonum. *b* imo propterea dico bonũ oriri à vero, quia ex eo per illationem educitur velut in eo latens. Cùm itaque bonitas ista entis, ab ipso ente oriatur seu ex eo inferatur quamuis mediante veritate; atque insuper aliquid addat conceptui præciso entis, nec non etiam conceptui veri vt ostensum est, necessariò est germana atque legitima entis proprietas seu attributum.

a Quomodo differat bonum ab ente & vero.

b *Bonitas entis oritur ab eius veritate, seu ab ipso, mediante veritate adeoque est secunda proprietas entis.*

Quot quidem attributum ideo, vt vides, hoc secundo reponendum est loco, cùm non oriatur ab ente nisi vt vero, & ab eodem vt præcisè vero oriatur.

Nullum *c* in rebus esse potest malum positiuum

positiuum huic bono oppositum;sed solum esse potest negatiuum, nempe ens rationis: quia cùm omne reale ens sit verum ex num. 6; consequ. nter omne ens reale est bonum, quatenus è veritate (vt ostensum est num. præcedenti) consequitur necessariò bonitas. *d* Ens autē rationis dici quodāmodo potest esse malū; quia cùm ex num. 13 nulla sit in eo veritas, nulla etiam potest esse bonitas, quæ veritatem vt sui radicem supponit, & catenus ens rationis negatiue est malum seu non bonum.

d Tamen ens rationis est quodammodo sicut falsum ita & malum.

Ex *e* eo quod ens sit ita in se bonum, 30
oritur (quemadmodum num. 27 dicebam) vt sit beneficum, quasi effundens extra se de sua plenitudine, & vt dicitur sit diffusiuum sui & communicatiuum. Quia verò quæ capacia sunt beneficii, appetunt beneficium; & simul etiam inclinantur amoris affectu versus autorem beneficij, consequenter ens ratione suæ bonitatis intrinsecæ est obiectum amoris seu appetitus, seu est amabile. Hæc tamen amabilitas non est eius transcendentalis bonitas; nec eam vllatenus fundat; prius enim est esse bonum quam esse amabile: siquidem, vt ex dictis patet & per se clarum est, non ideo aliquid est bonum quia amatur; sed è contra ideo amatur quia est bonum. Vnde infero, non ideo aliquid esse bonum quia est amabile; sed ideo esse ama-

e Ex eo quod sit bonum: sit amabile.

bile, quia est bonum:non enim est amabile vt sic, nisi ab amore: quamuis autem nullus esset possibilis amor, à quo posset ens denominari amabile, siue eatenus bonum, tamen in se & secundùm se esset bonũ(vt vel ex eo patet quod nõ propterea esset malum; esset ergo bonum, qnia ostendi nullum esse inter ea medium) *f* adeoque conceptus bonitatis transcendentalis (quæ est bonitas ad se)non pendet à conceptu amabilitatis, qui potius conuenit bonitati ad aliud, vt ex iam dictis intelligitur. Adde quod quemadmodum ens non ideo est verum, quia est cognoscibile; sed è contra, ex num.11 & 12; ita conuenit vt conceptus bonitatis minime dicatur pendere ab amabilitate; sed è contra. Demum *g* ex his & ex dictis de veritate num. 7, 8, & 9 facilius intelligere potes bonitatem transcendentalem esse in ente quid intrinsecum, absolutum & positiuum.

f Ergo bonitas entis nõ est eius amabilitas.

g Bonitas est quid intrinsecum, absolutũ & positiuum.

De Bonitate morali.

31 Quemadmodum *h* bonitas entis oritur à veritate entis; ita bonitas moralis à veritate morali. Et *i* quamuis vsu communi in scholis alibique, bonitas moralis in actu humano, non sit aliud quàm eiusdem actus conformitas cum recta ratione, quæ est regula bonitatis moralis; adeoque veritas moralis (quam num. 6

h Bonitas moralis à veritate morali oritur.

i Quid sint hæc & illa, & quomodo differant.

inducebam esse conformitatem cum regula morali, seu quod idem est, cum recta ratione) sumatur in philosophia morali indifferenter pro ipsa bonitate morali: tamen in hac philosophia entis, vbi termini sunt magis præcisi; nonnulla distinctio est inter veritatem moralem, & bonitatem moralem, similis cum proportione ei, quam dixi esse inter veritatem entis & bonitatem entis: ea verò in hoc sita est, vt veritas moralis in actu humano dicat præcise actum illum esse conformem cum recta ratione; bonitas verò moralis dicat amplius aliquid, nimirum dicat eiusdem actus plenitudinem quandam (ratione cuius etiam in Apoc. dicuntur opera plena) seu perfectionem, quæ in modo præciso concipiendi oritur ab ea conformitate; quatenus videlicet recta ratio est non qualiscunque sed perfecta morum regula, omnibus nimirum absoluta numeris; vnde consequenter operis humani conformitas ad illam, infert vi sui in eodem opere similem velut ex ea expressam plenitudinem & perfectionem, vt ipsum quoque opus ita conforme, sit omnibus suis numeris absolutum; id est gaudeat omnibus sibi in genere moris & virtutis essentialibus prædicatis. Plura de bonitate morali dicam ex professo cùm de Anima, in philos. nat. cap. 32

De Ente Vno.

32

k Quid sit & vnde oriatur id quod est esse indiuisum à se

Ens k in quantum habet esse, nempe suum esse sibi proprium quale debet habere; & insuper in quantum illud ipsum esse habet integrum atque perfectum (id est in quantum est & ens & verum & bonum) eatenus ac per hoc non solùm ita sibi sufficit, vt nullo egeat alio intrinseco ad suum esse; sed etiam (vt ex dictis, præsertim num. 10 colligi potest) ita concluditur terminis illius sui esse; primò vt non possit non esse id quod est, v. g. Petrus non possit non esse petrus; quo modo ens dicitur indiuisum à se; l secundò vt non possit esse aliud, quàm id quod est, v. g. petrus nequeat esse non petrus, seu nequeat esse v. g. Ioannes qui non est petrus, adeoque est non petrus; quo modo ens dicitur diuisum ab omni alio: m Tertiò vt non possit carere aliqua sibi essentiali parte, vel prædicato pariter essentiali; alioqui non esset integrum: quartò, & ad rem nostram, vt esse illud suum integrum quod habet, habeat non diuisum in partes; v. g. homo non sit diuisus in corpus & animam; vel angelus, aut quiduis aliud simplex, in sua prædicata essentialia; quo modo ens dicitur indiuisum in se.

l Item esse diuisum ab omni alio.

m Item esse indiuisum in se.

33

n Indiuisio à se & diuisio ab

Indiuisio n à se, & diuisio ab omni alio in idem coincidunt: per id enim

petrus v. g. diuisus est ab omni alio per quod est indiuisus à se ; ac reciproce : siquidem in terminis petrum non esse non petrum (quod vt dicebam num. 32, est esse indiuisum à se) idem est ac petrum non esse Ioannem , qui est non petrus (quod vt ibidem dicebam est esse diuisum ab alio) imo eatenus indiuisio à se & diuisio ab alio, ita in idem coincidunt, vt sint idem quod veritas. Quia enim, vt ex dictis constat, ratione veritatis quodlibet ens ita est addictum suæ essentiæ; vt & necessario sit id quod est ; & non possit esse aliud quàm id quod est : ac reciprocè, quælibet essentia sic est addicta suo enti, cuius est essentia ; vt necessariò sit eius essentia , & non possit esse alterius. Consequenter indiuisio à se qua ens addicitur , seu designatur esse addictum suæ essentię; & diuisio ab omni alio, qua idem ens ab aliena remouetur essentia; simul sumptæ, sunt ipsamet entis veritas. *o* Vnde alterius infertur vnitatem transcendentalem non consistere in ratione dictarum saltem præcisè indiuisionis à se , & diuisionis ab alio ; hoc ipso quod, vt ostendi , illæ à veritate non differunt ; & quidem ita non differunt vt neque supra illam aliquid addant etiam in modo exprimendi ; cum tamen certum sit vnitatē à veritate aliquo tandem modo differre.

omni alio coincidunt intra se & cum veritate.

o Ergo in is non consistit vnitas transc.

34

Indiuisio *p* autem in se non solum ali-

O 3

p *Iisdē tamen præsuppositis indiuisio in se constituit vnitatem transc.*

quid addit supra ens & supra verum ac bonum (ex dictis num. 32) sed etiam vi vocis opponitur multitudini (quod dici nequit de indiuisione à se, ac diuisione ab alio) adeoque sonat eatenus formaliter vnitatem; cuius oppositum est pluralitas seu multitudo. Et cùm hoc ita sit, consequens est vnitatem entis constitui formaliter per ipsam eius indiuisionem in se: ita tamen vt præsuppositiuè, ad hoc etiam concurrat indiuisio à se & diuisio ab alio; quatenus nimirum non potest esse indiuisum in se, quin sit indiuisum à se & simul diuisum ab alio: vt vel ex eo patet, quod intelligi nequit ens indiuisum in se, quin prius, concipiatur esse in se; est autem in se (vt clarum est vi terminorum) per id per quod est indiuisum à se ac simul diuisum ab omni alio; per id enim est id quod est, esseque debet, adeoque per id ipsum est in se: igitur indiuisum in se supponit manifeste indiuisum à se, & diuisum ab alio.

q *Vnde vnitas transc. supponit veritatē transc.*

q Et vlterius quia in illo (vt ostendi hoc ipso numero) consistit vnitas; in istis autem(vt num. præcedenti ostendebam) consistit veritas; consequenter veritatem supponit vnitas tanquam aliquid prius se.

35

r *Bonitas quoque præsupponitur vnitati.*

Quin *r* & bonitas ipsa præsupponitur vnitati taquā aliquid ea prius; vt sic ostēdo. Esse aliquid integrum differt ab eo quod est esse indiuisum in se; in hoc

quòd integrum dicit præcise solum confluxum licet adæquatum omnium essentialium, ita vt nullum desideretur;at vero indiuisum in se dicit præterea coniunctionem realem, vel identitatem eorundem omnium essentialium. At manifeste prius est omnia adesse essentialia; & posterius est eadem essentialia esse coniuncta, vel identificata;illudque ab isto supponitur. Ergo prius est esse integrum, quàm esse indiuisum in se. Cùm ergo integrum idem sit quod bonum ex num. 28 & 29; indiuisum autem in se idem sit quod vnum ex num. 34: consequens est bonitatem priorem esse vnitate, illique omnino præsupponi.

Præterea *f* quia vnitas, vt ostensum est,aliquid addit supra ens, & supra verum ac bonum; oriturque ex ente prout vero & bono; quatenus ex eo vt sic per necessariam illationem, vt visum est, educitur:consequenter vnitas est vere attributum entis; tertio tamen loco inter cætera eius attributa reponendum (vt initio capitis dixeram)cùm vt ostendi ab eo non oriatur nisi mediante vtroque alio attributo, veritate nimirum & bonitate.

f Vnitas est vere entis attributum posterius aliis duobus.

36

Esse autẽ indiuisum in se (seu esse vnũ) est quid positiuum; licet per modum negatiui exprimatur: sicut è contrà diuisum in se est quid negatiuum, sed ad modum positiui expressum. Idque ex eo

t Vnitas est quid realiter positiuum.

patet quod coniunctio realis partium, vel identitas realis prædicatorum essentialium (quarum alteram in entibus cõpositis, alteram in entibus simplicibus negat diuisio, vt dicebam num. 32) est quid positiuum: igitur indiuisio in se quæ dicit eam coniunctionem siue identitatem; & consequenter vnitas, quæ consistit in indiuisione in se, est quid positiuum. *u* Est etiam eadem indiuisio siue vnitas quid intrinsecum enti; coniunctio enim partium, in composito, & identitas prædicatorum essentialium in simplici, est non minus intrinseca, quam sint ipsæ partes coniunctæ vel prædicata inuicem identificata. *x* Demum esse ita indiuisum seu esse vnum, est quid absolutum: quia vt patet habere partes coniunctas vel prædicata identificata, non est quid relatiuum, cùm non respiciat vel egeat concipi per ordinem ad aliud.

u est etiã quid intrinsecum enti.

x & absolutũ.

Definiri *y* iam ex dictis potest vnitas transcendentalis hoc modo, vnitas trãscendentalis est positiuus absolutus, atque intrinsecus status entis prout in se consistentis per realem suarum partium essentialium coniunctionem, vel per realem suorum prædicatorum item essentialium identitatem.

y definitio vnitatis transc.

37\. *De Vnitate Vniuersali & formali.*

Vnitas *z* vniuersalis dicitur, qua natura quædam per intellectum abstracta à multis illam participantibus (vt cap. 2

z vnitas vniuersalis quid & quomodo competat naturæ.

num. 8 & 9 dicere cæperam) est vna; ita tamen vt non amittat suam illam communicabilitatem, qua participabilis est à multis. Hæc verò vnitas non est à parte rei seu extra intellectum; cùm non sit nisi vi abstractionis, quæ est in intellectu, & nihil ponit extra intellectum: adde quod in singularibus (vt clarum est) non est vnitas vniuersalis, tū quia hoc ipso quodlibet singulare, esset vniuersale, quod euidēter falsū est; tū quia absq; vlla mētis abstractione, est sua cuiq; singulari vnitas, nēpe singularis: at vero extra singularia, si aliquid est, est solū in intellectu seu per intellectū: neq; enim est aliquid medium: quia si quid est medium, necessariò illud erit ens; ac proinde (ex dictis cap. 2 num. 2 & 3) erit existens actu vel potentia. At omne existens actu est (iuxta secundum postulatum suprà cap. 1) singulare; quidquid autem est existens potentia, est solùm tale per ordinē ad actū ad quē reduci potest: si autē reducatur, erit vt iam dixi singulare; ergo quidquid est existens potentia, habet hoc ipso in potentia vnitatem singularem, nempe talem qualem in actū habere aptum est. Et hic vides à priori rationem, ob quam nulla est vel esse potest natura, quæ sit à parte rei, seu secluso mentis actu, vniuers. hoc ipso enim quod dicis vniuersalē, dicis per solā abstractionē; & ita negas per solidā in re existentiā.

Ratio à priori cur esse nequeat à parte rei.

38 Ponitur *a* etiam communiter à logicis vnitas quædam formalis; quæ vtaiũt formalẽ cuiusque rei rationẽ consequitur, abstrahitque ab vniuersali & indiuiduali & differt à transcendentali, quod hæc rationem entis præcisi consequatur, formalis autem consequatur rationem cuiusque rei propriam. *b* Hanc vnitatem multo magis quàm vniuersalem puto esse non magni momenti: nam & valde otiosum & non parum ridiculum videtur ita multiplicare abstractiones, vt ab vnitate vniuersali (quæ non nisi per abstractionem; est) fiat noua abstractio: siquidem hoc modo poterit abiri in infinitum: ac deinde cùm vnitas vniuersalis non sit in re & extra intellectum (eò quòd, vt ostensum est, non sit nisi per abstractionem intellectualem) multo minus poterit in re seu extra intellectum esse vnitas formalis, quæ à nõ existẽte in re, pariter per intellectum abstracta est: nisi enim esset per intellectum abstracta ab vnitate uniuersali, non esset aliquid commune vniuersali & singulari; nam implicat vt sit aliter quàm per intellectum communis ei quod non nisi per intellectum est.

a Vnitas formalis quid.

b Non est magni momenti nec apertæ rei.

De principio indiuiduationis.

39 Ex *c* his iam vt puto non magni erit laboris solennem illam, & apud plurimos non parum intricatam quæstionem

c Quid sit esse principium indiuid.

ſoluere; nimirum quodnam ſit formale principium indiuiduationis; ſeu per quid formaliter res aliqua ſingularis (quę dici etiam ſolet indiuiduum) v.g. petrus indiuiduetur ut loquuntur; id eſt per quid petrus ſit hic homo, & non ſit alius eiuſdem ſpeciei, puta Ioannes vel multi alij? nam non video poſſe alium eſſe quæſtionis ſenſum. Et ne immorer in recenſendis variis hac de re ſententiis, quæ pace dixeram, non exiguam habent abſurditatem; dicam quid euidenter ex præcedentibus ſentiẽdum ſit.

Quærenti *d* vndenam formaliter ſit enti ſingulari ſua vnitas (quod idem eſt ac dicere per quid formaliter indiuiduetur) facile reſponderi poteſt, inde illi eſſe, vnde eſt enti tranſcendenti ſua, cum proportione. quod ſic declaro. Dum à multis entibus ſingularibus (quę ſola, vt oſtenſũ eſt, habent eſſe à parte rei) abſtrahunt philoſophi ens illud tranſcendens; & mox diligentiſsimè perpendunt, quomodo à ratione entis oriuntur eius attributa, præcipuè tranſcendentia illa veritas, bonitas, vnitas; non in alium vt puto finem ita abſtrahunt & perpendũt (niſi prorſus otioſè abſtrahant & perpendant) quàm vt à generaliſsimo entis cõceptu deſcendendò ad conceptum entis ſingularis; hoc eſt applicando vniuerſaliſsima principia ad ſubiecta ſingula-

d Inde eſt enti ſingulari ſua vnitas vnde enti tranſc. ſua.

ria, breuissimam in promptu habeant regulam inueniendi similium atrributorũ radicem & fundamentum in quouis ente singulari. Necesse enim est tale in singularibus esse illud fundamentum, quale est in ente transcendente; cùm (vt ex dictis patet) in ente transcendente non sit nisi collectum ex omnibus singularibus; vt pote ab eis solis abstractum, adeoque
40 eisdemcommune.

e Petrus indiuiduatur metaphysicè à sua reali entitate, veritate, bonitate.

Igitur *e* quemadmodum petrus est à parte rei & extra intellectũ ens, eò quòd seclusa omni mẽtis operatione, & à parte rei sit existens actu vel potentia; sicut cum proportione de ente transcendente dicebatur num. 2 & 3 capitis 2: item quemadmodum petrus est quid à parte rei verum eò quod habeat à parte rei esse quale habere debet; sicut cum proportione dicebatur de ente transcendente hoc capite num. 6: & præterea quemadmodum petrus idem, est quid à parte rei bonum, eò quòd est quid à parte rei habens omnia sibi ab integritatem essẽtialem requisita; sicut cum proportione de bono transcendente dicebatur num. 28: applica iam & dic: pari modo non alia de causa petrus est à parte rei vnum quid; nisi quia (& hæc est germana radix) petrus est à parte rei ens & à parte rei verum, & à parte rei bonum quid: hinc enim oritur vt sit quid à parte rei indiuisum in se, id est vnum à parte rei, seu vnum vnitate singulari; in quantum vt

ſupra dicebam, à parte rei nil niſi ſingulare eſt: ea inquam ſola de cauſa petrus eſt vnum quid vnitate ſingulari; quemadmodum ex eo quod ens tranſcendens ſit ens & verum & bonum, oritur vt ſit vnum vnitate tranſcendẽtali. Igitur petrus non ab alio formali principio indiuiduatur quam à reali ſua entitate, veritate, bonitate ex quibus oritur vt petrus ſit hic ipſe qui eſt, ſiue hic homo ſingularis, & hoc indiuiduum. Et ita quidem metaphyſicè.

41 Phyſicam *f* autem eodem modo inuenies petri indiuiduationẽ; videlicet applicando phyſicis metaphſica; quippe cùm hæc ab illis abſtracta ſint, adeoque iterum eiſdem in legitimo diſcurſu reddenda. Itaque phyſice petrus eſt hoc indiuiduum non per aliud, quàm per realẽ phyſicam indiuiſionem in ſe; id eſt per animæ huiũs cum corpore hoc realem coniunctionem: & iterũ corpus hoc petri eſt indiuidualiter & ſingulariter hoc per id per quod eſt indiuiſuum in ſe videlicet per harum integrantium organicarũ partium realem coniunctionem: ac demũ quælibet pars organica eſt hæc indiuidualiter per id per quod eſt indiuiſa in ſe; nimirum per ſuarum reſpectiue partiũ coniunctionẽ realem: & ita de aliis donec venias ad prima componentia, quæ neceſſariò ſunt ſimplicia, vtpote non compoſita; & de illorum quolibet dices cum

f Per quid petrus phyſicè indiuiduetur, itẽ eius corpus & partes corporis, & anima.

proportione, esse hoc indiuidualiter; sicut anima rationalis est hæc per id per quod est indiuisa in se; videlicet per idẽtatem realem suorum essentialium prædicatorum: quod enim est in composito physico realium ab inuicem distinctarũ partium coniunctio seu vnio; idipsũ est in simplicibus realis prædicatorum essẽtialium identitas.

42 Iam *g* itaque nullus locus est dicendi formam indiuiduari per materiam, siue signatam siue non signatam; materiam autem siue per formam, siue per quantitatem; compositum per vbicationẽ, durationem aliaque accidentia vel circumstantias: nisi forte id intelligatur de indiuiduatione, extrinseca, id est de signis indiuiduationis; nempe de iis signis, per quæ nos extrinsecè dignoscere soliti sumus petrum v.g. à Ioanne: quod videlicet Ioanni minime conueniant omnia simul ea signa, nempe externa accidentia temporis, loci, staturæ, figuræ, capillaturæ, vestimenti, industriæ, ætatis, coloris &. quæ seruimus conuenire petro: sed sane intolerabilis esset æquiuocatio in bona philosophia hanc indiuiduationem sumere pro illa: & forte tamen illa sola est istus causa controuersiæ.

g non ergo forte à indiuiduatur per materiam nec mat. per quantitatem &c.

indiuiduatio extrinseca quid

De Vnitate per se ac per accidens.

43 Diuersi *h* diuersimode sumunt has vo-

h Quid sit vnum per se

ces vnum per ſe, vnum per accidens: ſed vt videtur, poſſum ego non immerito id vocare vnum per ſe, quod eſt ens vnius eſſentiæ: vnum vero per accidens illud quod eſt ens plurium eſſentiarum. Ens autẽ vnius eſſentiæ voco illud quod in ſuo conceptu dicit eſſentiam indiuiſam in ſe (ſicut de vno tranſcendente dicebam num. 34 & ſequentibus) quæcunque illa ſit eſſentia ſiue ſimplex ſiue compoſita; & quæcunque ſint illius cõponentia. Ens autem plurium eſſentiarum voco illud quod in ſuo conceptu dicit eſſentiam quandam diuiſam in ſe; ſeu ſit diuiſa, quatenus eius partes non verè ac phyſicè inuicem copulantur; ſed ſolùm aut aggregantur vt in cumulo, aut ordinantur vt in exercitu, aut alio ſimili modo ponuntur vtcunque ſimul: ſeu ſit etiam eſſentia diuiſa in ſe, quatenus eius vna pars concipitur velut accidentariò ſolùm adiecta alteri ſtanti nihilominus per ſe, & præcipuum ita locum tenenti in compoſito (quod ſolùm dicitur ideo compoſitum per accidens) vt quamuis tradat ſe vel concedat comparti ad componendum, maneat tamen ſemper ſui iuris. Hæc intelliges clariùs ex dicendis ipſo initio capitis 5, vbi de diuiſione entis in ſubſtantiam & accidens.

Quid vnũ per accidens.

De possibili & existente.

CAPVT IV.

1 CVm dicitur possibile, intelligitur ens potentiâ existens; cum autem simpliciter dicitur existens, intelligitur actu existens; vt iam habes ex cap. 2 num. 2 & 3. i At verò cùm dicimus aliquid esse existens potentiâ, seu potens existere, quod idem est atque esse possibile; duo necessariò intelligimus (si completam eius possibilitatem intelligimus) videlicet vnum ex parte principii effectiui, puta Dei, cuius virtute atque potentia effectiua fieri possit vt existat id quod dicitur possibile: & alterum ex parte ipsius rei quæ dicitur possibilis. k Illud quod ex parte principii effectiui intelligimus, non est aliud quam Deum V. G. posse rem illam facere; seu posse facere vt res illa existat actu: quod est, esse in Deo potentiam factiuam illius rei. Id autem necessariò requiritur ad rei cuiusque completam, vt dixi, possibilitatem: quia sine causa effectiua (vt magis dicam suo loco) nulla res est, quæ possit educi in actum existendi, quem non habere supponitur: nam illamet non potest per se inchoare, & ipsum sibi tribuere; cùm illum de suo non habeat; aut si haberet, non

i Completa possibilitas requirit duo.

k Vnũ ex parte effectiui principij, & quid illud est.

non egeret accipere; & sic esset existens actu contra hypothesim, qua supponitur esse solùm existens potentiâ.

Id *l* verò, quod ex parte ipsius rei possibilis requiritur; est vt ipsa ex intrinsecis suis principiis, seu prædicatis essentialibus non repugnet actuali suæ existentiæ; repugnaret autem, si talia essent eius essentialia prædicata, vt eorum cōiunctione duo coniungenda essent contradictoria. v.g. chimæra ex intrinsecis suis principiis dicitur suæ ipsius existētiæ repugnare; adeoque intelligitur non esse ex parte sui possibilis: quia si eius prædicata essentialia simul iungerentur, coniungerentur duo contradictoria, *m* vt in hunc modum declarari potest idque non erit abs re. Chimæra intelligitur vnum per se ens trium naturarū Leonis, capræ, draconis: igitur si chimæra est possibilis, poterunt coniungi hæc duo eius prædicata essentialia vnum per se ens, & trium essentiarum ens; hæc autem sunt contradictoria; quia cùm (ex dictis c. præcedenti num. 43) ens vnum per se sit ens vnius essentiæ; & ens plurium essentiarum non sit vnum per se, sed vnum tantùm per accidens: consequenter si chimæra est possibilis; possibilis est coniunctio duorum contradictoriorum. Cùm autem hoc (ex dictis cap. 1 n. 5) sit impossibile; chimæra hoc ipso ex parte sui est impossibilis.

2 l *Alterum ex parte ipsius rei, & quid illud est.*

m *Declaratur in exemplo.*

3 Igitur *n* ex opposito, ratio cur ens aliquod, quantum est ex parte ipsius, sit possibile; tota inquam ratio, est quia eius actualis existentia, ex vi coniunctionis essentialium sibi prædicatorum; non infert coniunctionem duorum contradictoriorum: *o* siue (vt melius nimirum positiuo modo eandem rationem exprimã) est quia illud ens secundùm suam veritatem & bonitatem, talia continet essentialia prædicata, vt omnia sint mutuo propriæ naturæ consensu compatibilia; seu quorum quodlibet bene patiatur sui realem cum reliquis omnibus coniunctionem; & ita bene omnia simul coalescere possint in vnitatẽ essẽtiæ realẽ; quatenus (vt ex dictis cap. præced. num. 35 habetur) ex entis veritate atque bonitate oritur vnitas. *p* Vt hinc videas possibilitatem istam, esse quid vere positiuum; licet per negationem contradictionis, seu per non repugnantiam exprimatur: idque ex eo euidentiùs patet, quod contradictio & repugnantia sunt manifestè negatio compatibilitatis duorum; cùm autem ex dictis cap. 1 num. 6 non detur negatio negationis; consequens est vt compatibilitas duorum, seu possibilitas coniunctionis, vel quod idem est possibilis coniunctio eorundem; & (quod inde formaliter consequitur) rei, quantum est de se, possibilitas sit quid positiuum

n Concluditur quod illud sit modo negatiuo.

o Idem modo positiuo.

p Possibilitas rei est quid positiuum.

Ex *q* eo quod entis alicuius prædicata essentialia, secundùm se spectata, non habeant vno tempore mutuam ad inuicem incōpossibilitatē, & consequenter habeāt mutuam compatibilitatem (quatenus hæc sunt duo immediatè contradictoria) consequenter non habent incompatibilitatem, seu habent compatibilitatem alio quouis tempore : & è contrà, quæ habent incompatibilitatem vno tēpore; habent quouis alio. Et ratio est, quia tempus (cùm sit aliquid mere extrinsecum) non mutat intrinsece essentialium prædicatorum statum internum ipsismet naturalem : & consequenter, si nihil aliud adsit quàm temporis mutatio, idem prorsus manebit status internus prædicatorum essentialium : ergo si hæc vno tempore secundùm eum statum se compatiuntur; compatientur & alio quouis; ac proinde semper, quantum est de se. Cuius rei est hic sensus (vt magis intelligas quid velim) quod nimirum si intellectus aliquis v. g. diuinus potest cum veritate hodie dicere, hæc attributa essentialia v. g. hominis, animalitas & rationalitas non habent mutuam incompatibilitatem seu (vt ex dictis intelligitur) non sonant vel inferūt, vel inuoluunt duo contradictoria; potuerit hoc idem heri dicere cum pari veritate; potuerit & nudius tertius, &c. Imo potuerit ab æterno ob eandem rationem,

4 *q Attributa essentialia quæ vno instāti carent repugnātia, æternum carent & quæ semel habent repug. æternū habent.*

5

r Hinc ratio cur eſſentiæ verũ ſint æternæ, & quo ſenſu.

Hic r autem habes quomodo & quare eſſentiæ rerum, vt communiter dicitur, ſint æternæ: nimirum quatenus & ex eo quod nullo tempore ſit repugnantia inter prædicata eſſentiam quamlibet conſtituentia. Non autẽ ex eo quod(vt aliquis putare poſſet & de facto putant nõnulli) eſſentia poſſibilis, provt conſideratur in ſtatu poſſibilitatis præcedente vel non includente actualem exiſtentiã, vere atque in ſe intrinſece, ac extra omnem intellectum habeat ab æterno reale quoddam eſſe actuale, abſolutum, intelligibile aut formale, minus ente reali, ac propterea diminutæ entitatis; ſed quæ ſic maior ente rationis: ſ non inquam ex eo capite petenda eſt eſſentiarum æternitas: nam illud ab æterno eſſe actuale, &c. eſſet increatum & independens à Deo; ſiquidem Deus non ab æterno quidquã creauit (vt mihi nunc ſupponere licet ex principiis diuinæ fidei) quod autem id non foret creatum; patet, quia per creationem è potentiali exiſtentia qua præciſe eſt poſſibile, educitur in actualem exiſtentiam, qua eſt abſolute actu exiſtens; ergo cùm ſupponatur non actu exiſtens, ſupponitur hoc ipſo non creatum: quod demum foret independens à Deo, patet; quia non eſt dependens niſi per creationem & conſeruationem: ac præterea, quia cùm ſit impoſſibile idem ſimul eſſe & non eſſe; id quod in ſuo eſſe non dicit

ſ Reiicitur circa hoc ſenſus quorũdam falſus.

non esse, seu non includit contradictionem; illud ipsum necessariò per locum intrinsecum, adeoque prorsus independenter ab omni alio non includit contradictionem; ergo quoad hoc non est à Deo dependens; Deus enim nisi faciat id quod est impossibile, non potest facere vt includat contradictionem, si eam ex se non includit.

6

t Hinc etiam ratiocur quædam propositiones sint sempiternæ veritatis.

Hinc *t* etiam habes quomodo & quare propositiones aliquæ sint, vt dicitur, æternæ veritatis; nimirum quatenus ab æterno dici potuit subiectum aliquod, & aliquod prædicatum non habere inuicem incōpatibilitatem; vt est in iis propositionibus in quibus prædicatur v. g. definitio de definito.

u Potētia existendi in ente mere possibili est sola potentia logica, & quid ea sit.

Ens pure *u* possibile potest considerari secundùm aliqualem, quam habere dicitur, existendi potentiam: sed hæc potentia solet vocari potentia logica, non autem physica; & merito, quia ea non est aliquid à parte rei existens, sicut nec existit à parte rei ens cuius esse dicitur; non potest autem esse potentia physica, & esse nullius physici, seu nullius quod sit à parte rei: bene autem dicitur potentia logica, eò quod tota consistat in sola veritate propositionis, qua vt dicebam enūtiatur compatibilitas prædicatorum essentialium: quæ quidem à nobis concipitur esse in quantum intellectus considerans ea attributa vt coniuncta, seu

38 Ponitur *a* etiam communiter à logicis vnitas quædam formalis; quæ vtaiũt formalẽ cuiusque rei rationẽ consequitur, abstrahitque ab vniuersali & indiuiduali & differt à transcendentali, quod hæc rationem entis præcisi consequatur, formalis autem consequatur rationem cuiusque rei propriam. *b* Hanc vnitatem multo magis quàm vniuersalem puto esse non magni momenti: nam & valde otiosum & non parum ridiculum videtur ita multiplicare abstractiones, vt ab vnitate vniuersali (quæ non nisi per abstractionem; est) fiat noua abstractio: siquidem hoc modo poterit abiri in infinitum: ac deinde cùm vnitas vniuersalis non sit in re & extra intellectum (eò quòd, vt ostensum est, non sit nisi per abstractionem intellectualem) multo minus poterit in re seu extra intellectum esse vnitas formalis, quæ à nõ existẽte in re, pariter per intellectum abstracta est: nisi enim esset per intellectum abstracta ab vnitate uniuersali, non esset aliquid commune vniuersali & singulari; nam implicat vt sit aliter quàm per intellectum communis ei quod non nisi per intellectum est.

a Vnitas formalis quid.

b Non est magni momenti nec apertæ rei.

De principio indiuiduationis.

39 Ex *c* his iam vt puto non magni erit laboris solennem illam, & apud plurimos non parum intricatam quæstionem

c Quid sit esse principium indiuid.

ſoluere; nimirum quodnam ſit formale principium indiuiduationis; ſeu per quid formaliter res aliqua ſingularis(quę dici etiam ſolet indiuiduum) v.g. petrus indiuiduetur ut loquuntur; id eſt per quid petrus ſit hic homo, & non ſit alius eiuſdem ſpeciei, puta Ioannes vel multi alij? nam non video poſſe alium eſſe quæſtionis ſenſum. Et ne immorer in recenſendis variis hac de re ſententiis, quæ pace dixeram, non exiguam habent abſurditatem; dicam quid euidenter ex præcedentibus ſentiẽdum ſit.

Quærenti *d* vndenam formaliter ſit enti ſingulari ſua vnitas (quod idem eſt ac dicere per quid formaliter indiuiduetur) facile reſponderi poteſt, inde illi eſſe, vnde eſt enti tranſcendenti ſua, cum proportione. quod ſic declaro. Dum à multis entibus ſingularibus (quę ſola, vt oſtenſũ eſt, habent eſſe à parte rei) abſtrahunt philoſophi ens illud tranſcendens; & mox diligentiſsimè perpendunt, quomodo à ratione entis oriuntur eius attributa, præcipuè tranſcendentia illa veritas, bonitas, vnitas; non in alium vt puto finem ita abſtrahunt & perpendũt (niſi prorſus otioſè abſtrahant & perpendant) quàm vt à generaliſsimo entis cõceptu deſcendendò ad conceptum entis ſingularis; hoc eſt applicando vniuerſaliſsima principia ad ſubiecta ſingula-

d Inde eſt enti ſingulari ſua vnitas vnde enti tranſc. ſua.

ria, breuissimam in promptu habeant regulam inueniendi similium atrributorũ radicem & fundamentum in quouis ente singulari. Necesse enim est tale in singularibus esse illud fundamentum, quale est in ente transcendente; cùm (vt ex dictis patet) in ente transcendente non sit nisi collectum ex omnibus singularibus; vt pote ab eis solis abstractum, adeoque eisdemcommune.

40 *e Petrus individuatur metaphysicè à sua reali entitate, veritate, bonitate.*

Igitur *e* quemadmodum petrus est à parte rei & extra intellectũ ens, eò quòd seclusa omni mẽtis operatione, & à parte rei sit existens actu vel potentia; sicut cum proportione de ente transcendente dicebatur num. 2 & 3 capitis 2: item quemadmodum petrus est quid à parte rei verum eò quod habeat à parte rei esse quale habere debet; sicut cum proportione dicebatur de ente transcendente hoc capite num. 6: & præterea quemadmodum petrus idem, est quid à parte rei bonum, eò quòd est quid à parte rei habens omnia sibi ab integritatem essẽtialem requisita; sicut cum proportione de bono transcendente dicebatur num. 28: applica iam & dic: pari modo non alia de causa petrus est à parte rei vnum quid; nisi quia (& hæc est germana radix) petrus est à parte rei ens & à parte rei verum, & à parte rei bonum quid: hinc enim oritur vt sit quid à parte rei indiuisum in se, id est vnum à parte rei, seu vnum vnitate singulari; in quantum vt

ſupra dicebam, à parte rei nil niſi ſingulare eſt: ea inquam ſola de cauſa petrus eſt vnum quid vnitate ſingulari; quemadmodum ex eo quod ens tranſcendens ſit ens & verum & bonum, oritur vt ſit vnum vnitate tranſcendẽtali. Igitur petrus non ab alio formali principio indiuiduatur quam à reali ſua entitate, veritate, bonitate ex quibus oritur vt petrus ſit hic ipſe qui eſt, ſiue hic homo ſingularis, & hoc indiuiduum. Et ita quidem metaphyſicè.

41 Phyſicam *f* autem eodem modo iuuenies petri indiuiduationẽ; videlicet applicando phyſicis metaphſica; quippe cùm hæc ab illis abſtracta ſint, adeoque iterum eiſdem in legitimo diſcurſu reddenda. Itaque phyſice petrus eſt hoc indiuiduum non per aliud, quàm per realẽ phyſicam indiuiſionem in ſe; id eſt per animæ huius cum corpore hoc realem coniunctionem: & iterũ corpus hoc petri eſt indiuidualiter & ſingulariter hoc per id per quod eſt indiuiſuum in ſe videlicet per harum integrantium organicarũ partium realem coniunctionem: ac demũ quælibet pars organica eſt hæc indiuidualiter per id per quod eſt indiuiſa in ſe; nimirum per ſuarum reſpectiue partiũ coniunctionẽ realem: & ita de aliis donec venias ad prima componentia, quæ neceſſariò ſunt ſimplicia, vtpote non compoſita; & de illorum quolibet dices cum

f Per quid petrus phyſicè indiuiduetur, itẽ eius corpus & partes corporis, & anima.

proportione, esse hoc indiuidualiter; sicut anima rationalis est hæc per id per quod est indiuisa in se; videlicet per idẽtatem realem suorum essentialium prædicatorum: quod enim est in composito physico realium ab inuicem distinctarũ partium coniunctio seu vnio; idipsũ est in simplicibus realis prædicatorum essẽtialium identitas.

42 *g non ergo fore à indiuiduatur per materiam nec mat. per quantitatem &c.*

Iam *g* itaque nullus locus est dicendi formam indiuiduari per materiam, siue signatam siue non signatam; materiam autem siue per formam, siue per quantitatem; compositum per vbicationẽ, durationem aliaque accidentia vel circumstantias: nisi forte id intelligatur de indiuiduatione, extrinseca, id est de signis indiuiduationis; nempe de iis signis, per quæ nos extrinsecè dignoscere soliti sumus petrum v.g. à Ioanne: quod videlicet Ioanni minime conueniant omnia simul ea signa, nempe externa accidentia temporis, loci, staturæ, figuræ, capillaturæ, vestimenti, industriæ, ætatis, coloris &. quæ seruimus conuenire petro: sed sane intolerabilis esset æquiuocatio in bona philosophia hanc indiuiduationem sumere pro illa: & forte tamen illa sola est istus causa controuersiæ.

indiuiduatio extrinseca quid

De Vnitate per se ac per accidens.

43 *h Quid sit vnum per se*

Diuersi *h* diuersimode sumunt has vo-

ces vnum per se, vnum per accidens: *Quid vnũ per accidens.* sed vt videtur, possum ego non immerito id vocare vnum per se, quod est ens vnius essentiæ: vnum vero per accidens illud quod est ens plurium essentiarum. Ens autẽ vnius essentiæ voco illud quod in suo conceptu dicit essentiam indiuisam in se (sicut de vno transcendente dicebam num. 34 & sequentibus) quæcunque illa sit essentia siue simplex siue composita; & quæcunque sint illius cõponentia. Ens autem plurium essentiarum voco illud quod in suo conceptu dicit essentiam quandam diuisam in se; seu sit diuisa, quatenus eius partes non verè ac physicè inuicem copulantur; sed solùm aut aggregantur vt in cumulo, aut ordinantur vt in exercitu, aut alio simili modo ponuntur vtcunque simul: seu sit etiam essentia diuisa in se, quatenus eius vna pars concipitur velut accidentariò solùm adiecta alteri stanti nihilominus per se, & præcipuum ita locum tenenti in composito (quod solùm dicitur ideo compositum per accidens) vt quamuis tradat se vel concedat comparti ad componendum, maneat tamen semper sui iuris. Hæc intelliges clariùs ex dicendis ipso initio capitis 5, vbi de diuisione entis in substantiam & accidens.

De possibili & existente.

CAPVT IV.

1 CVm dicitur possibile, intelligitur ens potentiâ existens; tum autem simpliciter dicitur existens, intelligitur actu existens; vt iam habes ex cap. 2 num. 2 & 3. *i* At verò cùm dicimus aliquid esse existens potentiâ, seu potens existere, quod idem est atque esse possibile; duo necessariò intelligimus (si completam eius possibilitatem intelligimus) videlicet vnum ex parte principii effectiui, puta Dei, cuius virtute atque potentia effectiua fieri possit vt existat id quod dicitur possibile: & alterum ex parte ipsius rei quæ dicitur possibilis. *k* Illud quod ex parte principii effectiui intelligimus, non est aliud quam Deum V. G. posse rem illam facere; seu posse facere vt res illa existat actu: quod est, esse in Deo potentiam factiuam illius rei. Id autem necessariò requiritur ad rei cuiusque completam, vt dixi, possibilitatem: quia sine causa effectiua (vt magis dicam suo loco) nulla res est, quæ possit educi in actum existendi, quem non habere supponitur: nam illum et non potest per se inchoare, & ipsum sibi tribuere; cùm illum de suo non habeat; aut si haberet, non

i Completa possibilitas requirit duo.

k Vnũ ex parte effectiui principij, & quid illud est.

non egeret accipere; & sic esset existens actu contra hypothesim, qua supponitur esse solùm existens potentiâ.

Id *l* verò, quod ex parte ipsius rei possibilis requiritur; est vt ipsa ex intrinsecis suis principiis, seu prædicatis essentialibus non repugnet actuali suæ existentiæ; repugnaret autem, si talia essent eius essentialia prædicata, vt eorum cōiunctione duo coniungenda essent contradictoria. v.g. chimæra ex intrinsecis suis principiis dicitur suæ ipsius existētiæ repugnare; adeoque intelligitur non esse ex parte sui possibilis: quia si eius prædicata essentialia simul iungerentur, coniungerentur duo contradictoria, *m* vt in hunc modum declarari potest idque non erit abs re. Chimæra intelligitur vnum per se ens trium naturarū Leonis, capræ, draconis: igitur si chimæra est possibilis, poterunt coniungi hæc duo eius prædicata essentialia vnum per se ens, & trium essentiarum ens; hæc autem sunt contradictoria; quia cùm (ex dictis c. præcedenti num. 43) ens vnum per se sit ens vnius essentiæ; & ens plurium essentiarum non sit vnum per se, sed vnum tantùm per accidens: consequenter si chimæra est possibilis; possibilis est coniunctio duorum contradictoriorum. Cùm autem hoc (ex dictis cap. 1 n. 5) sit impossibile; chimæra hoc ipso ex parte sui est impossibilis.

2

l *Alterum ex parte ipsius rei, & quid illud est.*

m *Declaratur in exemplo.*

3 Igitur *n* ex opposito, ratio cur ens aliquod, quantum est ex parte ipsius, sit possibile; tota inquam ratio, est quia eius actualis existentia, ex vi coniunctionis essentialium sibi prædicatorum; non infert coniunctionem duorum contradictoriorum: *o* siue (vt melius nimirum positiuo modo eandem rationem exprimã) est quia illud ens secundùm suam veritatem & bonitatem, talia continet essentialia prædicata, vt omnia sint mutuo propriæ naturæ consensu compatibilia; seu quorum quodlibet bene patiatur sui realem cum reliquis omnibus coniunctionem; & ita bene omnia simul coalescere possint in vnitatẽ essẽtiæ realẽ; quatenus (vt ex dictis cap. præced. num. 35 habetur) ex entis veritate atque bonitate oritur vnitas. *p* Vt hinc videas possibilitatem istam, esse quid vere positiuum; licet per negationem contradictionis, seu per non repugnantiam exprimatur: idque ex eo euidentiùs patet, quod contradictio & repugnantia sunt manifestè negatio compatibilitatis duorum; cùm autem ex dictis cap. 1 num. 6 non detur negatio negationis; consequens est vt compatibilitas duorum, seu possibilitas coniunctionis, vel quod idem est possibilis coniunctio eorundem; & (quod inde formaliter consequitur) rei, quantum est de se, possibilitas sit quid positiuum

n Concluditur quod illud sit modo negatiuo.

o Idem modo positiuo.

p Possibilitas rei est quid positiuum.

Ex *q* eo quod entis alicuius prædicata essentialia, secundùm se spectata, non habeant vno tempore mutuam ad inuicem incõpossibilitatẽ, & consequenter habeãt mutuam compatibilitatem (quatenus hæc sunt duo immediatè contradictoria) consequenter non habeut incompatibilitatem, seu habent compatibilitatem alio quouis tempore : & è contrà, quæ habent incompatibilitatem vno tẽpore; habent quouis alio. Et ratio est, quia tempus (cùm sit aliquid mere extrinsecum) non mutat intrinsece essentialium prædicatorum statum internum ipsismet naturalem : & consequenter, si nihil aliud adsit quàm temporis mutatio, idem prorsus manebit status internus prædicatorum essentialium : ergo si hæc vno tempore secundùm eum statum se compatiuntur; compatientur & alio quouis; ac proinde semper, quantum est de se. Cuius rei est hic sensus (vt magis intelligas quid velim) quod nimirum si intellectus aliquis v. g. diuinus potest cum veritate hodie dicere, hæc attributa essentialia v. g. hominis, animalitas & rationalitas non habent mutuam incompatibilitatem seu (vt ex dictis intelligitur) non sonant vel inferũt, vel inuoluunt duo contradictoria; potuerit hoc idem heri dicere cum pari veritate; potuerit & nudius tertius, &c. Imo potuerit ab æterno ob eandem rationem,

4

q Attributa essentialia quæ vno instãti carent repugnãtia, æternum carent & quæ semel habent repug. æternũ habent.

non esse, seu non includit contradictionem; illud ipsum necessariò per locum intrinsecum, adeoque prorsus independenter ab omni alio non includit contradictionem; ergo quoad hoc non est à Deo dependens; Deus enim nisi faciat id quod est impossibile, non potest facere vt includat contradictionem, si eam ex se non includit.

Hinc *t* etiam habes quomodo & quare 6
propositiones aliquæ sint, vt dicitur, æternæ veritatis; nimirum quatenus ab æterno dici potuit subiectum aliquod, & aliquod prædicatum non habere inuicem incōpatibilitatem; vt est in iis propositionibus in quibus prædicatur v. g. definitio de definito.

t Hinc etiam ratio cur quædam propositiones sint sempiternæ veritatis.

Ens pure *u* possibile potest considerari secundùm aliqualem, quam habere dicitur, existendi potentiam: sed hæc potentia solet vocari potentia logica, non autem physica; & merito, quia ea non est aliquid à parte rei existens, sicut nec existit à parte rei ens cuius esse dicitur; non potest autem esse potentia physica, & esse nullius physici, seu nullius quod sit à parte rei: bene autem dicitur potentia logica, eò quod tota consistat in sola veritate propositionis, qua vt dicebam enūtiatur compatibilitas prædicatorum essentialium: quæ quidem à nobis concipitur esse in quantum intellectus considerans ea attributa vt coniuncta, seu

u Potētia existendi in ente mere possibili est sola potentia logica, & quid ea sit.

quaſi eſſent coniuncta; non inuenit in hac eorum intentionali coniunctione radicem vllam repugnantiæ ſeu contradictionis; ideoque dicit ea poſſe coniungi; ſeu (quod idem eſt in terminis logicis) eſſe potentiam vt coniungantur.

7

x Poſſibilitas qua nunc res aliqua poſſibilis eſt, eſt ipſiſsimet potentia logica.

Atque x ex his vlterius (præter dicta num. 5) habes non eſſe vllatenus neceſſe, vt ens mere poſſibile, nunc v. g. quando eſt vere poſſibile, habeat actu vere extra intellectum atque in ſe, aliquod ſuũ eſſe, vt dicebã, diminutũ, aut formale aut eſſe eſſẽtiæ, ſeu quouis alio modo vocetur; quandoquidem ea poſſibilitas quæ nunc de præſenti eſſe dicitur, fundari ſatis poteſt in ea quam dixi potentia logica nunc præſenti; quæ abſque omnimoda ſubiecti ſui exiſtentia actuali in ſe, tam poteſt eſſe, quàm poteſt intellectus obiectum nullo modo actu exiſtens cognoſcere actu: id autem bene poteſt intellectus, vt patet quia bene cognoſcit v. g. roſam anni ſequentis, vel antichriſtum, &c. quibus nec ipſe tribuit vllum eſſe, præter eſſe cognitum (quod eſt mera tantum denominatio extrinſeca) nec ſupponit datum eis fuiſſe à cauſa ipſorum propria; imo vt in his exemplis, ſupponit contrarium. Certum verò eſt non poſſe obiecto verum actuale eſſe quodcunque competere niſi ab aliqua cauſa, vel niſi habeat à ſe; at ſi illud eſſe

habet à se, erit hoc ipso Deus, vel quid Deo simile. 8

Hinc *y* insuper habes ens mere possibile non posse vi solius possibilitatis, dici absolute ac simpliciter ens; sed tantùm secundùm quid, nimirum ens possibile. Aduerte enim particulam hanc possibile, esse vt dicitur diminuentem: ita vt de ente possibili vt sic non possit absolute ac simpliciter loquendo dici, Est; sed tantum, Esset, si nimirum produceretur. Et ratio est, quia denominatio entis simpliciter & absolute dicti, non aliunde (vt patet) peti potest, quàm ab vltimo & proprie dicto essendi actu; hic autem est existentia; in quantum scilicet existentia est vltima pefectio quæ intelligitur conuenire enti secundùm intrinseca spectato; vltima, inquam, quia cæteras omnes intrinsecas supponit; & post illam nulla superest quæ intrinsece adiiciatur: nam v. g. non potest homini conuenire existentia quin sit & supponatur esse animal rationale; & his positis cum existentia, nihil amplius homini intrinsecum addi potest. Quia igitur ens mere possibile caret vt sic actu existentiæ; consequenter non est vt sic omnino perfectum in genere entis; ergo vt sic non potest dici ens nisi diminute; non autem absolute ac simpliciter; quod enim in aliquo genere caret vltimo actu eius generis, non solet neque etiam debet di-

y Hinc etiam ratio cur ens mere possibile. non sit ens nisi secundũ quid. Ac præterea idem confirmatur.

ci absolute ac simpliciter tale in eo genere. 7 A fortiori hinc habes ens possibile vi solius possibilitatis non posse dici simpliciter ens physicum, vel ens reale, sed tantum secundum quid; nimirum reale possibile, physicum possibile; vel quatenus ens reale & physicum opponitur enti ficto & enti rationis; idest in quantum habet essentiam, quæ vt dicebam num. 6 nullam in suo conceptu seu in suo esse obiectiuo inuoluit repugnantiam. Denique iuxta dicta eodem num. 6 ens possibile potius dici debet ens logicum, quam ens physicum; cùm eius sit tantum potentia logica, & nulla sit physica existentia.

7 Et multo minus est ens simpliciter physicum simpliciter reale.

9 Quando a ens de statu meræ possibilitatis transit seu transire dicitur in statum actualis existẽtiæ; seu de potẽtia logica, in physicam existentiam: transitus hic est tantum logicus non verus ac physicus. Transitus enim non potest proprie physicus dici, nisi id quod transire dicitur, vere ac phisice sit sub vtroque termino, videlicet à quo & ad quem: at ens sub statu possibilitatis, qui est terminus à quo, non est vere physice, cùm prout sub illo est sit solùm per potentiam logicam, vt dictum est. Et nihilominus quando ens de nouo producitur à sua causa efficiente, dicitur communi satis modo loquendi, accipere existentiam. Sed eius loquutionis ratio est hæc;

a Quid sit trãsire de statu meræ possibilitatis in statum actualis existentiæ.

b quia scilicet nostro modo concipiendi (loquimur enim vt concipimus) fit quoddam quasi concretum ex essentia pure possibili tanquam subiecto; & ex actuali existentia tanquam forma superueniente: solemus enim concipere existentiam actualem aliquatenus ad modum prædicatorum essentialium; nempe quemadmodum prædicata essentialia v. g. substantialitatem, & immaterialitatem concipimus in vnum coniungi,& eatenus constituere essentiam Angeli in ratione essentiæ substantialis immaterialis:eodē modo cōcipimus actualem existentiam coniungi cum dictis substantialitate & immaterialitate; & eatenus constituere, in ratione existentis, essentiam illam substantialem atque immaterialem: imo existentiam concipimus tanquam vltimum actum seu vltimam perfectionem essentiæ, quæ perfectio cæteras omnes actuet.

b Et quomodo id concipiamus quamuis non ita sit vt concipimus.

Sed *c* errorem sui conceptus, vel potius sui modi concipiendi non difficulter emendat philosophus; optime enim aduertit prædicata essentialia, puta vt dicebam substantialitatem & immaterialitatem (& ita de aliis) non ita coniungi inuicem; quasi hæc sit vera & physica duorum nempe ante opus mentis distinctorum extremorum vnio: & optime nouit essentiam Angeli esse quid simplex, & consequenter eam non consti-

c Corrigit huiusmodi conceptum philosophus & qua ratione.

tui per vnionem substantialitatis & immaterialitatis; sed per entitatiuam earunde identitatem. Et pari modo bene nouit saltem argumento à pari existentiam actualem constituere Angelum in ratione existentis, non per realem vnionem sui (velut ante opus mentis condistinctæ) cum substantialitate atque immaterialitate Angeli; sed per veram cum illis identitatem. Et bene insuper confirmat philosophus rem ita esse (non solum in Angelo qui solùm à me in exemplum allatus est; sed etiam in aliis creatis ob rationis paritatem) primò quia, ex dictis num. 8, substantialitas, & immaterialitas, aliaue essentialia prædicata, absolute ac simpliciter non sunt ens ante actualem existentiam; ac proinde si realiter coniungeretur existentia cùm his prædicatis, coniungeretur realiter cum aliquo quod secundum se vt sic & præcise non est ens. Hoc autem non caret contradictione.

11. Secundò *d* id ita esse optime confirmat, ex eo quod etiam aduersarius idem plane cogitur dicere de sua illa existentia, quā ante opus mentis ponit esse distinctam ab essentia, & cum ea venire in veram compositionem. Cùm enim illa ipsa entitas, quæ est existentia formalis, sit de nouo producta (vt non potest negare aduersarius) antequam produceretur nō erat sane actualis existentia; alioqui ab

d Et emendationem confirmat argumento ad hominē.

æterno etiam hinc antequam produceretur erat actualis existentia, quemadmodum erat possibilis essentia; quod aperte reiiciendũ est. Cùm ergo formalis existẽtia aliquando non fuerit actualis (nimirum priusquam actu produceretur) erat tunc necessario solum possibilis existentia; id est existentia non erat actu existẽs, sed sola tunc erat essentia existentiæ, quemadmodum cæterarum rerum sunt vel esse dicuntur essentiæ antequam producantur; ita vt (quod nunc intendo) in ipsa existentia formali necessariò saltem per mentem distinguenda sit, quemadmodum in cæteris entibus, essentia potentialis ab existentia actuali: & vero si existentia non habet suam propriam existentiæ essentiam, erit hoc ipso nihil, cùm non possit habere alienam essentiã; si autem est nihil non erit quod contendamus de eius reali ab essentia distinctione. At aduersarius quamuis in sua illa formali existentia concipiat aut certè nõ minus quam in cæteris cõcipere possit essentiam & existentiam; seu potentiam existendi, & actum existendi, non tamen ita mente captus est, vt in illa formali existentia distinguat à parte rei essentiam potentialem ab actuali existentia seu potentiam existendi ab actu existendi; alioqui progressum euidenter iniret infinitũ. Cùm ergo bene intelligat aduersarius potentiam illam existendi & illum actum

existendi quamuis metaphysice distinguantur ab inuicem; realiter tamen identificari in ea entitate quam dicit esse formalem existentiam animæ. v. g. æque poterit intelligere similem potentiam & similem actũ identificari realiter & solùm distingui per mentem in ipsa animæ entitate, cùm euidenter sit vtriusque ratio eadem. Ex his igitur duobus præcipue capitibus emendat philosophus vt dicebam num. 10, errorem concipiendi, qui fit dum concipitur existentia velut superueniens essentiæ.

12 e *Obiectio.* Sed *e* obiicitur solius Dei esse vt existat per suam essentiam, vt cõmunis fert sententia Theologorum: hoc autem foret falsum, si in angelo cæterisue rebus creatis (quarum par est ratio) existentia idẽtificaretur cum essentia; sic enim quælibet res existeret per suam essentiam, vtpote per id quod est à parte rei essentia. *f*

f *Retorquetur.* Respondeo tamẽ primò tuam illam existentiam quam ab essentia distinguis, existere per suam essentiam, vt visum est; cùm tamen ea non sit deus: & quod tu mihi de illa respondebis; ego tibi de cæteris entibus pari iure respondebo; præsertim cùm iam ostẽderim esse par vtrobique ius. Neqne dicas existentiam formalem esse formam existendi, adeoque ex hoc peculiarem esse rationem cur illa existat per suam essentiam, seu per se ipsam & absque vllo ente realiter super-

addito, ad vitandum scilicet progressum infinitum. Non inquam id dicas, quia è contra id multo magis facit, tantum abest vt impediat esse in rerum natura aliquod ens, quod non est deus & nihilominus existit per suam essentiam. vnde adeo ad hominem, ex hoc ipso manifeste falsum est, id quod dicis, solius Dei est existere per essentiam, cùm id sit falsum in omnibus existētiis creatis, quæ vt dixi non sunt Deus; & tamen te non abnuente existunt per essentiam: quod autem id sit verum specialiter in aliis entibus, tu minime probas; præsertim quia ego statim in secunda responsione explicabo quo sensu reuera Deus solus existat per essentiam; & nihilominus creatorum entium actulis existentia non sit aliquid ante opus mentis distinctum ab eorundem essentia. 13

Respondeo g itaque secundò, ita Deũ existere per essentiam in vero theologorum sensu; vt ipsi sua essentia sit adæquata ratio existendi: adæquata inquam in genere causæ tum efficientis; quatenus nullam agnoscit existentiæ suæ causam efficientem; tum finalis, quia propter seipsum existit; tum exemplaris, quia non ad alienum exemplar existentia Dei compacta est; tum materialis, quia nec ex aliqua materia, nec ex nihilo facta est; ac demum in genere causæ formalis, quia ipsi identificata. At verò quod creatura g *Soluitur.*

existit per suam essentiam; est non velut per adæquatam, sed solùm per inadæquatam rationem existendi; nempe in genere solius causæ formalis: nam efficientem existēdi causam agnoscit Deum, exemplarem etiam Deum, finalem item eundem deum; materialem non aliam quàm ipsum nihilum, ex quo per creationem educta est. Est itaque latum discrimen, neque periculum esse potest vt creatura ad diuinitatem assurgat eo titulo quod habeat existentiam non à se ipsa distinctam; sicut neque eo titulo quod substantialitatem, immaterialitatem, &c. attributa essentialia; ex quo tamen non minus sane videri posset affectare diuinitatis insignia.

14 h *Aliter.* Vno verbo, *h* Deus habet existentiam per suam essentiam, id est ex eo quod est Deus seu habens essentiam Dei, quæ cùm in suo conceptu complectatur omnem omnino perfectionem, complectitur etiã existentiam, quæ est vna imo potissima perfectio. Angelus autem v.g. habet existentiam non ex eo præcise quod sit Angelus seu essentia angelica; hæc enim cùm non omnem suo conceptu inuoluat perfectionem, vtpote ens non infinitum, potest nōn includere actualem existentiam, & de facto sine illa. Hinc concipitur in abstracto, hinc tamen minime sequitur existentiam actualem angeli ab eiusdem angeli essentia non iam abstracta

in mente ſed in re per creationem poſita diſtingui amplius quàm logicè : fateor enim diſtingui logicè ; quatenus nimirū ab eo quod eſt exiſtens velut in concreto abſtrahitur metaphyſice forma exiſtēdi ; ſed in re & extra intellectum , eſt ſolum exiſtens;non autem eſt ea forma ſeu illud abſtractum; nam neque ipſum exiſtens eſt phyſice loquendo concretum , ſed ſolùm à nobis per modum concreti concipitur : ſicut à pari ab eo quod eſt poſſibile in concreto abſtrahitur metaphyſice poſſibilitas quaſi forma conſtituens poſſibile ; nullus tamen ſomniauit diſtingui eam formam à ſuo ſubiecto magis quàm logice; quamuis non deſint qui dixerint poſſibile habere aliquod eſſe maius quam ſit eſſe logicum , vel eſſe rationis vt viſum eſt num. 5. Eodem modo ab ente velut à concreto abſtrahimus entitatem vel eſſentiam quaſi formam eſſendi ; ab animali animalitatem, ab albedine albedineitatem ; hæc tamen quis philoſophus diſtinguat pluſquàm logice aut metaphyſice, id eſt pluſquàm in modo loquendi aut in modo etiam concipiendi. Sed hæc ſufficiant quoad hoc, videtur enim res iam ſatis clara. 15

Inſtabis.i Eſſentiæ rerum ſunt æternæ, ſeu ſunt ab æterno; exiſtentiæ verò ſunt in tempore tantum , videlicet poſt rei cuiuſque productionem : ergo hæ ab illis ante opus mentis diſtinguuntur ,tan-

i *Inſtantia diſſoluitur.*

quam temporarium ab æterno. miror posse quem philosophum in istis herere; cùm enim essentiæ rerum non sint æternæ nisi logicè (vt constat ex dictis num. 4 & 6) adeoque sint vt sic incapaces distinctionis cuiuscunque simpliciter realis ac physicæ; consequenter non est locus vllus dicendi esse inter essentias logicè æternas,& existentias physicè temporarias (eo titulo quod hæ sint temporariæ, illæ æternæ) realem ita simpliciter & absolute dictam distinctionem; hæc siquidem vt sit talis exigit esse inter extrema duo realia, simpliciter inquam & absolute realia, at ex num. 8 essentiæ rerum secundum quod sunt æternæ (cum vt sic non sint nisi mere possibiles) non sunt absolute ac simpliciter quid reale, quid physicum, vel etiam ens. Si autem easdem spectes secundum quod sunt absolute ens, reale physicum; nempe secundum quod iunctæ sunt suis existentiis, tunc inquam sunt æque temporariç, vt sunt ipsæmet existentiæ; ac proinde nulla eo ex capite potest elici ratio discriminis realis inter essentias & existentias.

CAP. V.

De Ente prout per se est vel subsistit.

CAPVT V.

COmmuni a philosophorum consensu, Ens diuiditur in substantiam & accidens: & quidem optima est diuisio ac sufficiens. Nam ens vel sumitur primo pro eo quod quælibet res est essentialiter, & vt dicitur quidditatiue; nempe secundum id quod de ea respondetur, quærenti quid ea sit (vt dum quæritur quid sit homo, respondetur Animal rationale) quo nimirum solo posito, & præcisis quibuscunque aliis, res est, simpliciter loquendo. Vel 2 sumitur ens pro eo quod res aliqua est accidentario; vt pro albedine, cùm dicitur homo est albus. Cum enim albedo non sit de hominis quidditate, & nihilominus homini conueniat; dum illi conuenire intelligitur, intelligitur ei accidere, seu adiici eius essentiæ aliunde iam in se constitutę secundum propriam transcendentalem veritatem ac bonitatem; propptereaque vocatur accidens, nempe eius accidens: ac insuper quia tale accidens non intelligimus habere esse nisi in ea essentia cui accidit; idcirco & eatenus intelligimus illud in ea quasi substrata sustentari at-

1
a Diuisio entis in substantiam & accidens.

Q

quæ firma sit: ipsam vero intelligimus quasi fundamentum & primariam essendi basim; eamque propterea respectu accidentis vocamus *b* substantiam (nomine videtur deducto ab eo quod est substare) quod nimirum illi substet, illudque sustentet. Vnde vides nomen accidentis vt & conceptum nomini respondentem, esse relatiuum ad substantiam; quemadmodum substantiæ (sub dicta etymologia sumpta) [illegible] ad accidens.

b substantia à substando.

Porro *c* substantiam ita sumi pro essentia & quidditate rei, non est quid nouũ: id enim ego accepi ab Arist. passim ita vsurpante, nec desunt sequaces. lib. 5 metaph. cap. 8. Quod quid erat esse, cuius ratio definitio est, & hoc vniuscuiusque substantia dicitur. & lib. 7 cap. 6, Nam & vnumquodque non videtur aliud esse à sua substantia; & ipsum quid erat esse, dicitur esse vniuscuiusque substantia. Et in ipsis categoriis cap. 1 Æquiuoca dicuntur quorum nomen solum commune est; ratio vero substantiæ nomini accõmodata diuersa, Itẽ, vniuoca ea dicũtur & quorũ nomẽ cõmune est & ratio substãtiæ nomini accõmodata eadẽ est, græcè οὐσίας essentiæ. Ac ne putes cũ Conimbr. substantiã ibi poni non pro ea quæ propriũ prædicamentũ constituit; audi Arist. 7 metaph. cap. 1 loquentem de diuisione entis à se facta in prædicamentis. Ens inquit multipliciter dicitur, quemadmo-

c Ab Arist. sumitur pro essentia seu quidditate.

dum in iis quæ de quoties prius diuisimus (nimirum quando diuisit in prædicamenta vt clare innuit fonseca) significat enim aliud quid in quid est & quod quid; aliud vero quod quale, aut quantum, aut singula eorum quæ ita prædicantur. Cum autem ens toties (seu tot modis) dicatur; patet primum horum esse ipsum quid est, quod que substantiã significat, hæc ille. Vbi vides manifeste pro primo prædicamento poni id quod significat quid est, & quod quid, seu quidditatem & essentiam: pro secundo id quod significat quod quale, &c. At primum prædicamentum est substantia, sicut secundum qualitas, igitur, &c.

Cæterum *d* quod dixeram diuisionem entis in substantiam & accidens esse sufficientem; patet ex dictis, quia nullum cogitari potest ens quod de re aliqua nõ dicatur aut vt propria eius essentia seu saltem de essentia; aut vt præter essentiã: nimirum (vt verbis vtar Aristotelis) quod non sit vel primo ipsum quod quid est, & sic est substantia; vel secundo ipsum quod quale, aut quod quantũ, &c, & sic est accidẽs respectu eiusdẽ essentiæ cui sic conuenit, vt de eius integritate nõ sit.

d Prædicta diuisio est sufficiens.

Præterea *e* tamen substantia dicitur non solum vt exposui à substando; sed etiam à verbo subsistendi; quod significat quasi pedem figere, seu permanere; vnde dicitur substantia quasi permanens in esse,

e Substantia dicitur à subsistendo, & quid sit subsistere.

hoc est habens esse firmum non euanidũ, cõstans verũque, nõ autẽ in sola specie & apparẽtia. Habet præterea verbũ subsisto vim aliam, vt subsistere in se, sit idẽ quod sistere in se, atque in suo esse; quasi eo sibi satisfactũ putet; adeoque nõ alterius progrediatur; seu non aliud quid postulet velut sibi necessariũ ad proprium essentiale complementum. Id tamen non impedit quo minus possit substantia vna conuenire cum alia, & coniungi, ad vnam tertiam ex duobus compositione essentiali constituendam: sic enim corpus humanum, quod per se solũ spectatum est substantia; & anima rationalis, quæ etiam per se solam considerata est pariter substantia, tanquam veræ partes physicæ, homini essentiales, constituunt totalem hominis substantiam ex ambabus cõpositam. sic etiã elementa cõueniunt ad mixti physicam cõstitutionẽ.

Vnde habes esse aliquas substantias incompletas, & esse aliquas completas (quæ est communis diuisio substantiæ) *f* Incompletæ illæ sunt, quæ

3 *f Substantiæ incõpletæ quid.* quamuis ratione propriæ essentiæ sistant vt dixi in se, nec aliud appetant velut sibi ipsis essentiale complementum; in quantum scilicet habent intrinsecã veritatem atque bonitatem: nihilominus suopte propriæ naturæ genio aptæ, vel etiam supremæ rerum moderatricis naturæ instituto, destinatæ sunt, vt cum alia

quadam, seu cum pluribus veniant in compositionem tertiæ alicuius essentiæ substantialis. Completæ autem substantiæ sunt, quæ ita sistunt in se, & stant penes se, vt vel ex propria natura ineptæ sint, vel non ex dei instituto ordinentur ad aliquam vlteriorẽ componendã. Cōpletæ quid.

Cæterum g substantiæ quæ solum primo vt dictũ est in se sistendi modo subsistunt, & sunt incompletæ, dicuntur tantum subsistentes: illæ vero quæ secundo modo sistunt in se, quæ nimirum sunt completæ, dicuntur insuper nomine ad hoc accommodato, supposita. g Illæ su t subsistẽtes, istæ supp si.a.

4

Per h suppositum enim intelligitur substantia ita numeris omnibus absoluta, & substantialiter completa, & stans velut sui iuris, vt ad alteram non pertineat; item ita sistens in se, vt non vlterius progrediatur (imo vt sic seu prout completa est progredi prorsus nequeat) per sui vt sic dicam traditionem, qua se se alteri substantiæ communicet; seu quod idem est, cum ea realiter vniatur, ad constituendum cum ea vnum per se. i Non quod absolute loquendo substantiæ istæ completæ non possint omnino se ita per veram vnionẽ communicare alteri, & coniungi: nam & aquæ gutta v. g. (quæ in se ac seorsim ab aliis sumpta non minus completa est in ratione substantiæ, & non minus suppositum, quam sit oceanus totus) alteri h Suppositum substantia conpleta in omnibus. i Quamuis possint substantiæ completæ communicari.

guttæ ſe ſe cõmunicat, cum qua phyſice vnitur: & elementa (quæ pariter ſeorſim ſũpta, propriè ſuppoſita ſunt) bene ſe cõmunicant, & coniunguntur ad mixti generationem. k Sed ideo ſuppoſitum, non poteſt alteri ſe communicare; quatenus per ſolam communicationem & vi illius amittit id quod eſt eſſe ſuppoſitum; nempe quia vt ſic amittit id quod eſt eſſe ſui iuris, & fit alterius; item amittit id quod eſt ſiſtere in ſe, etenim vi vnionis vltra ſe progreditur; videlicet ad vlteriorem ſubſtantialem perfectionem aut habendam aut conſtituendam; vt patet v. g. in aquæ gutta, quæ prout iuncta eſt cum altera, non manet ipſa ſuppoſitum; quaſi duæ guttæ ita iunctæ, ſint duo ſuppoſita; ſed ambarum coniunctione vnum fit ſuppoſitum. l Porro quod in quauis natura ſubſtantiali dicitur ſuppoſitum; dicitur in natura rationali, vt humana, angelica, & diuina, perſona; quæ ideo ſolet definiri naturæ rationalis indiuidua ſubſtantia.

k Quare ſuppoſitum non poſſit alteri vniri.

l Definitio perſonæ.

5

Ex m his autẽ intelligis ad conceptum ſuppoſiti & perſonæ conſtituendum, nihil amplius requiri ex vi rationis naturalis, & quantum ſe ſe extendit eius lumen, præter dictam incommunicationem actualem vt guttæ ad guttam, elementi ad elementum, &c. vt dictum eſt; & reuera antiqui philoſophi nihil aliud a-

m Non vi rationis naturalis ſed occaſione myſterii in carn. theologi & phil. induxerunt modum ſubſiſtẽtiæ diſtinctum.

gnoucre. Sed post reuelatum Incarnationis mysterium, in quo fide sanctum est naturam humanam secundùm omnia sibi essentialia completissimam, fuisse assumptam in vnitatem suppositi cum verbo diuino; ita vt ipsa sic assumpta non maneat vi sui suppositum, sed solummodo sit suppositum vi subsistantiæ verbi cui vnita est. Ex hoc inquam plurimi theologi atque philosophi occasionē sumpsere inducendi modum aliquem substantialem, seu diminutam vt vocant entitatem, cuius totum esse sit ita modificare nimirū terminare substantiam, id est qui prout afficit substantiam, sit ei tota formalis ratio sistendi vt supra dictum est in se, seu subsistendi, & essendi suppositum, vel personam, item essendi incommunicabilem. 6

Vnica *n* ratio quæ philosophos illos atque theologos mouit vt ita dicerent, fuit quia Verbum diuinum assumpsit humanitatem, non autem assumpsit hominem; item persona diuina assumens, consumpsit personam creatam; vt ex patrum atque conciliorum doctrina constat: hinc autē, vt illi putāt, manifeste sequitur hominē ab humanitate differre per aliquid positiuum reale quod non fuit assumptū, imo fuit consumptum, dum est assumpta humanitas: id vero positiuum reale separabile est ab humanitate, imo de facto separatum est cùm non est assumptum

n Ratio quæ illos mouit.

fuitque consumptum: igitur ab ea quoque distinctum est, non per solam rationem, sed ante omnem mentis operationem. At vero id per quod homo differt ab humanitate, est id per quod formaliter homo est suppositum, quodque vocatur subsistentia. Ergo, inquiunt, subsistentia est aliquid ante opus mentis distinctũ à natura substantiali, non tantũ humana, sed pari ratione à quauis alia.

7 *ò Satisfit plene illi rationi.* Sed *o* ex dictis facile satisfit huic rationi & quidem non sine plurimo probatorũ autorum testimonio vt Scoti & aliorum quos passim citatos inuenies (quamuis ego forsitan id explicabo paulo aliter quam illi explicuerint) quia enim in humanitate ex dictis num. 4 concipimus rationem suppositi proprij naturalis in quantum concipimus eam existentem sui iuris, & in se sistentem, seu terminatam suo solo naturali complemento; cõsequenter non possumus eam concipere in ratione suppositi proprij, hoc ipso quod est assumpta; vt sic enim implicat concipi eam vt sui iuris, & vt sistentem in se, vel terminatam proprio termino; cùm vt sic terminetur euidenter alieno ad quem vsque progressa est quatenus se communicauit vel assumpta est; & sic iam non est in se, sed est in verbo, velut quid ad verbum pertinens & facta iuris alieni, vt sit humanitas verbi; nec est simpliciter homo quasi præ-

cise id tantum sit, sed est homo-deus; nimirum suppositum constans natura humana & subsistentia diuina.

Obiicies p cum Suar. in metaphys. disp. 34 sect. 2 num. 10 non minus debere esse in supposito humano (adeoque in omni creato) subsistentiam positiuam naturæ superadditam, quam in supposito diuino cuius subsistentia in tantum concipitur naturæ diuinæ superaddita; in quantum natura diuina est realiter per veram identitatem communicata tribus personis. Subsistentiam vero suppositi diuini esse quid positiuam, patet quia aliàs natura humana fuisset assumpta ad aliquid negatiuum; quod est impossibile; cùm negatio non possit esse terminus verus vnionis veræ. q Resp. 1. si valet argumentum à supposito diuino ad creatum quasi à pari vel quasi à fortiori, hoc ipso mea res agitur; dicendum enim erit identificari (hoc est ante opus mentis non distingui) rationem proprii suppositi, seu subsistentiam propriam à natura creata; sicut ante opus mentis non distinguitur à natura diuina; quandoquidem verbi personalitas, & patris, &c. est realiter idē cum natura diuina, vt fides docet. r Resp. 2 subsistentiam quoque humanam & quamlibet aliam creatam, esse vere imo formaliter quid positiuum: nam id quod est vt sic esse sui iuris, sistere in se, esse in se, aut penes se, est formaliter quid posi-

8 p *Obiectio.*

q *Prima resp. aduersarius facit pro me.*

r 2. *resp. subsistentia creata est vere quid positiuum.*

tiuum; licet in modo nostro explicandi exprimatur cum negatione essẽdi in al o.

s Hinc argumentum pro me.

s Quemadmodum igitur (vt vtranque simul responsionem in vnum colligam, & hinc argumentum pro me contexam) subsistentia positiua diuina identificatur naturæ diuinæ salua sola distinctione virtuali (qua fit vt possit subsistẽtia vniri vnione non attingente immediate naturam diuinam) ita subsistentia positiua creata identificatur naturæ creatæ salua sola distinctione inter vtranque formali: nec enim creata subsistentia itemque natura infinitudinẽ vllã habet, sicuti habet diuina; vnde nec ei possumus parem cum diuina tribuere virtutem seu virtualem distinctionem.

9

t Instantia cõcilia sic redderẽtur ridicula.

Instabis t ex eodem Suar. loco citato num. 13. Hac explicatione subsistentiæ, conciliorum grauissimæ locutiones, vanæ redduntur atque ridiculæ; dum enim fatentur à verbo diuino assumptam fuisse humanitatẽ & negant fuisse hominem assumptum; sensus erit, verbum assumpsit naturam humanam, quæ cum fuerit assumpta non mansit inassumpta vel incõmunicata; vel assumpsit humanitatem, non autem negationem communicationis; item cum dicunt persona potest consumere personam, sensus esset quod persona possit consumere negationem. u

u Refellitur duobus responsis.

Resp. 1 me iam ostendisse num. præcedenti subsistentiam creatam esse reuera quid

positiuum. Resp. 2 posse alio modo explicari ea conciliorum verba; & quidem ad eorum mentem, ex qua sensus verus desumendus est, si forte is nequeat erui ex terminis solis, prout nudè sonant; præsertim cùm non quilibet termini facile queant ad literam reddi per quoscunque alios; sic enim persæpe termini metaphysici non bene redduntur per physicos vel è contra. *x* Dico itaque locutiones illas conciliorum sane grauissimas bene posse exprimi alio modo qui non erit ridiculus; quamuis fateor tuum illum exprimendi modum vere esse ridiculum; & haud scio an id obiicere sit minus ridiculum cum indicet manifeste, nō satis intelligi à te vim rationis & modum dicendi istius sententiæ. Sic itaque dicta verba exprimo. Id quod in Incarnationis mysterio filius Dei assumpsit, non est nec dici potest homo; quasi assumens sit alter ab assumpto, & solum sit in illo vel cum illo: sed est & dici debet solùm humanitas; ita vt filius Dei assumens vere sit ipsa assumptione factus homo. 10

x Profertur sensus Conc. grauis ac serius.

Et *y* vero hic sensus minime ridiculus sed sanus est & ad propositum: vt patet tum in primis ex eo quod explicite ait Fœlis papa citatus à D. Thoma in 3 p. q. 4 art. 3, in argumento sed contra (licet suare ibi id annotante non reperiatur is locus in concilio Ephesino, ex quo eum

y Hic sensus euidenter comprobatur ex mente conciliorum.

citat D. Thomas, sed reperiatur in Chalcedonensi actione secunda, sed non male citauit D. Thomas, quia etiam in Chalcedonensi refertur ex Ephesino) sic autem ait fœlix, Ipse est Dei sempiternus filius & verbum : & non homo à Deo assumptus, vt alter sit præter illum; neque enim hominem assumpsit Dei filius, vt alter sit præter ipsum. z Tum deinde ex eo quod Nestorius cōtra quem Ephesinum & Chalcedonense definierunt, dicebat Christum esse tantùm hominem non autem Deum; sed in quo Deus speciali quadam prærogotiua habitaret; atque adeo Christum dicebat Emanuelem à Propheta appellari, quod interpretatur nobiscum Deus, non quia simul esset Deus & homo; sed quia in humanitate diuinitas habitaret : quapropter Christum non Deum sed deiferum appellabat; vt habetur in clencho hæresum prateoli, & clare colligitur ex prædictis conciliis (vnde modi illi loquendi nobis obiiciuntur) præsertim Ephesino in 8 anathematismo Cyrilli, eiusque approbatione, atque etiam defensione.

z Et ex mente Nestorij contra quem definierunt.

II. Itaque a vt ex his manifestum est, merito sensere concilia & patres non hominem à verbo fuisse assumptum, sed humanitatem; quatenus si assumptus diceretur homo, sensus esset hominem illum esse alterum ab assumente seu non

a Idem euidentius ostenditur ex prædictis.

esse verum Deum, sed solùm esse deiferum; cùm tamen scripturæ omnes prædicent Emmanuelem seu verum Deum Christum, itemque verbum fuisse carnem factum. Sed quia vt euidens est non alia de causa ellet ille sensus, nisi quia hominis assumptio non diceret, sic cut dicit assumptio humanitatis, veram naturæ humanæ cum vero filio Dei vnionem: inde est vt ad rem meam nũn- dicere possim conciliorum intentioni esse omnino satisfactum, cùm assumptionem talem nempe veram admittam & confitear vnionem, ex qua formaliter ac per locum intrinsecum sequitur id quod solũ volunt concilia in hac parte, videlicet Christum esse verum Deum, & non tantum esse deiferum. Quia vero realis vnio tollit formaliter id quod est esse suppositum, nempe quia formaliter & vi sui tollit id quod est (vt iã nõ semel insinuaui) esse sui iuris, seu facit esse iuris alieni, & pertinere ad alterũ; inde reuera est, vt quod à filio Dei assumptũ est nõ sit homo, sed sit solùm humanitas. Ex his autem euidens est nihil esse quod siue in explicandis conciliorum loquendi modis; siue vt vitetur hæresis Nestoriana, cogat nos vt dicamus deesse humanitati assumptæ entitatem quandam modalem quæ aliàs conueniat homini non assumpto: nihil inquam est quod nos cogat; cùm aperte sufficiat dicere assumptio-

nem hanc siue vnionem esse talem in suo genere vt absque realis vllius entitatis exclusione efficiat formaliter ad mentem Conciliorum. 1 vt id quod assumptũ est non sit homo sed sit humanitas, vt explicatũ est. 2 vt Christus qui vi assumptionis talis ex assumente & assumpto resultat, sit verus Emmanuel Deus-homo & homo-Deus; non autem Deus in homine seu cum homine, & homo ferens Deum. Vt Nestorius.

12 *b Aduersarius neque metaphysice neque Theologice probat suam sententiam.*

Sed *b* modo in metaphysicis dum ratio formalis quæritur ob quam assumptio hæc siue vnio facit vt res assumpta non sit homo sed sit solum humanitas. Tu contendis ideo vi assumptionis non esse hominem quòd vi assumptionis illi realiter desit positiua quædam entitas quam vocas modum subsistentiæ & putas distingui ante opus mentis à natura siue humanitate; quasi vero vnio vim habeat per se ac formaliter auferendi à supposito ac destruendi entitatem positiuam; vnio inquam cuius vis tota est, solùm vt extrema duo vniat. Ita quidem tu contendis; sed id nondum probasti metaphysice; imo neque Theologice vim vllam ex Conciliis aut eorum loquendi modis, ad hoc (vt iam ostendi) facere potuisti. Ego vero contendo rationem illam formalem esse solam vnionem siue assumptionem vt explicui. *c* Et si forte non sufficiant quæ

c Mea euidenter comprobatur ex Cõcilio.

ſatis clare dixi; meum explicandi modum eruò facile ex ipſimet allatis Conciliis, vel eorum loquendi modis. Quāuis enim Concilia neque ſoleant neque teneantur in fidei dogmatibus definiendis rationem decreti vel dogmatis naturalē aſſignare (in rebus quippe fidei ſufficit credere, non autem neceſſe eſt ſcire) tamen in caſu noſtro rationem quam ego attuli, attulit concilium; & gaudeo de hoc non minime, vt videas non eſſe id meum figmentum.

13 En *d* Concilij Francoford. textum manifeſtum in epiſt. ad Epiſcopos Hiſpaniæ ex Paſchaſio Romanæ Eccleſiæ Diacono, In Deo homine, inquit, gemina ſubſtantia eſt non gemina perſona, nam perſona perſonam conſumere poteſt, non ſubſtantia ſubſtantiam; quia perſona (nota quæſo) res iuris eſt; ſubſtantia res naturæ. *e* Suares in 3 p. diſp. 8 ſect. 3 refert hunc ipſum textum, & ad illum optime dicit vnam ſubſtantiam non conſumere aliam, quia vna non repugnat alteri; neque neceſſariò excludit illam ab eodem ſuppoſito. Et mox, Subſtantia inquit eo loco dicta eſt res naturæ, id eſt res quæ eſt natura, ſeu entitas naturæ: perſona verò dicitur ibi res iuris ſui, quia per ſe eſt, & non innititur alteri. Pergit, dicitur autem perſona conſumere perſonam; quia impedita eſt illa natura ne in propria perſona ſubſi-

d Francofordienſi.

e Suares id explicans ſanet partim.

sisteret; & ita consumitur quoad formale constitutiuum personæ, quod est subsistentia seu personalitas. Ita ille. f Ego tamen hic addo & quæro, quæ est causa formalis, ex hoc ipso textu concilij, ob quam natura impedita est (vt verbis vtar Suaris) ne in propria persona subsisteret? certe non alia est, quàm quia ex vi vnionis impedita est ne amplius esset sui iuris; siquidem persona, vt ait Concilium, est res iuris sui. Et hic simul habes responsionem ad id quod num. 6 dicebatur de personæ à persona consumptione. Quid vero his clarius esse potest? & quare hæc non vidit vel potius quare dissimulauit Suares!

f *Partim dissimulauit quod præcipuum est.*

14 Instabis g cum eodem Suare in metaphys. disp. 34 sect. 2 num. 13, si per solam communicationem humanitas desinit esse suppositum seu persona; ob eandem rationem filius Dei desinet esse persona, vi scilicet vnionis, quia vt sic ipse quoque non sistit in se, adeoque nec manet sui iuris, at hoc est aperte hæreticum ait Suares. Ergo, &c. h Resp. Nego sequelam maioris defectu paritatis, cuius rationem facile reddo. Primò quia tu ipse dicis rationem suppositi in Deo dicere incommunicabilitatem; ergo propter hoc ipsum præcise nullo habito ad meam rationem respectu deberes dicere suppositum diuinum aut non posse communicari, aut si communicatur non fore suppositi-

g *Instantia Suaris.*

h *Probatur falsitas sequelæ argumento ad hom.*

suppositum;cui argumento si quid affers solutionis,dabis hoc ipso rationem intẽti à me descrimines. *i* 2 Ego rationem illam descriminis assigno, ne tu labores; est autem hæc. Verbum diuinum vnitur in ratione subsistentiæ non autem in ratione suppositi prout scilicet suppositum dicit simul naturam & subsistentiam, est enim de fide vnionem hypostaticam terminari immediate ac formaliter non ad naturam diuinam sed ad subsistentiam verbi; vnde patet nullam esse necessitatem vt filius Dei, qui est totum suppositum, desinat esse suppositum ex vi vnionis hypostaticæ,cùm non vniatur vt est totum suppositum constans natura & subsistentia, sed solum vt est subsistentia. Hæc vero non tantum non amittit vi eius vnionis rationẽ suam formalem subsistentiæ, quin potius eam eatenus formalissime exercet nempe dum naturam humanam constituit vt sic subsistentem, Ergo eatenus per hanc vnionẽ viget quamuis ad intra in filio Dei ratio formalis suppositi tantum abest vt interimatur, *l* 3 Sicut in composito per accidens v. g. ex pariete & albedine,paries ob hanc vnionem ita fit albus vt non propterea desinat esse suppositum; quatenus nimirum non propterea desinit esse, vt dicebam, sui iuris: hoc ipso autem quod concipitur perinde esse sui iuris, intelligitur perinde etiam sistere

i Reddetur vera ratio.

l Responsio confirmatur exẽplo.

R

in se, adeoque esse suppositum. Ita cum proportione verbum diuinum, quamuis vniretur in ratione suppositi & non tantum in ratione subsistentiæ; tamen ob sui præeminentissimam dignitatem non deneret neque concipi posset desiisse esse sui iuris; ergo perinde ac vere conciperetur sistere in se, & subsistere, esseque suppositum. *m* 4 Declaro idipsum vtcunque exemplo vt videtur accommodatiori. Si nobilioris armeniæ mali surculus in ignobilem Syluestris amygdalæ truncum inseritur; fit vtriusque pariter vnio, atque è duabus secundum speciem diuersis arboribus vna resultat arbos in ratione vnius per se; id est in duabus naturis est vnum per se suppositum; non tertium aliquod ametis duobus primigeniis; sed vno tantum ex illis consumpto, alterum superest id nempe quod è duobus nobilissimum est, cuius & nobilissimi ac præcipui sunt fructus: totaque arbor licet ex Amygdala & Armenia malo pariter iunctis constet, dicitur simpliciter malus Armenia supposito huius retento, & altero denominante. Idem à fortiori dic de verbo diuino prout per incarnationem vnito & vt sic dicam inserto in naturam humanam.

m Declaratur exemplo accommodatiori.

Theologum *n* ex occasione hic agere coactus sum præter intentionem & extra locum; sed non debui quantum in me

n Coactus sum agere Theologum in philosophia.

fuit scriptum vllum relinquere quem non amouerem. Adde quod quemadmodum philosophis aliis licuit obiicere argumenta Theologica, mihi pariter fas est imò necessitas respondere Theologicè.

15 Cæterum vt finem faciam disputandi de subsistentia, *o* facile vides ex dictis nullũ esse iã locũ illi quæstioni, qua passim quæri solet, possitne creata natura retentâ vel abiecta propria subsistentiâ, suppositari ab aliena creata subsistentia siue vnica siue multiplici: nullũ inquam esse locum illi quæstioni in sensu quo ea vulgo proponitur intelligendo per subsistentiam entitatem illam modalem quam reieci: quamuis sit reuera locus agendo de subsistentia non tam physice, quàm quodammodo moraliter, provt scilicet subsistentia est, vt sæpe insinuaui, res provt iuris sui, Nã vt patet in exẽplo proxime allato de insitione, suppositatur Amygdala ab Armenia malo; ita vt maneat hæc iuris sui, fiat vero illa iuris alieni ex vi incisionis; & consequenter nõ subsistat Amygdala per se, sed per malum Armeniam. *p* Itaque hoc modo bene potest natura vna creata ab aliena pariter creata saltem vna supoositari; posse autem à multiplici non pariter puto; quia non videtur duas vni, ac proinde inuicem saltem mediate, coniunctas gaudere posse ob sui limitationem tanto

o Non iam quæri potest in vulgari sensu scholæ, an vna natura poss. ab aliena creata subsistentia suppositari.

p Potest in mea sententia & probatur.

priuilegio, vt posita licet vnione sint nihilominus ambæ iuris sui: saltem nullum hactenus mihi occurrit huius rei exemplum.

Præterea non abs re dixi, agendo de subsistentia non tam physice, quam quodammodo moraliter, q nam reuera id formale quod est esse suppositum non est quid physicum sed solum morale; sicut in omnium sensu, id quod est esse iuris sui est quid morale seu pendens à modo nostro æstimandi res fundatum nihilominus in re physica nimirum in ea ipsa quæ est & dicitur esse iuris sui. Neque tibi propterea videatur, id esse aliquatenus deiicere rationem suppositi; potes enim cogitare, multo magis illam ab iis deiici, à quibus ponitur in sola negatione: ego vero eandem pono quoad materiale quidem in aliquo physico positiuo, puta naturā; secundum formale autem in alio etiam (vt num. 8 dicebam) positiuo; sed morali aut certe quasi morali; seu à nobis æstimabili in eo nimirum quod est esse sui iuris.

q Ratio formalis suppositi est quid morale.

17 Demum r quia subsistentia, siue id quod vocamus subsistere, includit, vt dixi, aliquid ex parte nostri morale; inde est vt in rigore metaphypsico non semper ex natura rei sit reperire discrimen, quare hoc dicatur subsistere vel esse per se, non autem illud: Sed aliquando saltem ex parte, discrimen sit assignandum ex eo morali; addita nostra consuetudi-

r Et sine eo morali sæpe nō est ratio cur hoc subsistat non illud.

ne & modo res æſtimandi atque penſandi. v. g. quod guttæ duæ ſimul iunctæ ſuppoſitum vnum ita conſtituant; vt vi communis vnionis vtraque ſuam amittat ſubſiſtentiam; & tamen armeniæ mali ſurculus(de quo num.14) iunctus æque, & vnitus amygdalæ trunco ſuam retineat, quamuis vtrinque par omnino ſit vnio & communicatio; ac proinde ſpectata natura vnionis & communicationis,non minus videatur ſurculus hic fieri trunci huius ſurculus, quàm truncus fiat truncus huius ſurculi; atque adeo pariter vterque videatur fieri viciſſim iuris alterius.

Tamen ʃ quia nos potiſſimum ad rei cuiuſque dignitatem reſpicimus; hinc fit, vt propter inſiti ſurculi & arboris inde enatæ præſtantiam, nos ipſi (cum illo ſic ex natura rei petito fundamento) reputemus & æſtimemus potius truncum factum fuiſſe huius ſurculi, & ita deſciuiſſe in ius illius; quàm è contra: ac proinde ſurculum permanſiſſe vt prius liberum, vt ſic dicam,& exemptũ quemadmodum prius; id eſt ſuam retinuiſſe ſubſiſtentiam, ſeu id quod eſt eſſe penes ſe & ſui iuris, Gallice id diceremus, *eſtre à ſoy meſme, & n'eſtre point à autruy.* Non autem ita fit in duabus guttis(idem in elementis cum proportione)quia cùm neutra ſociam ſuperet dignitate, non eſt ex parte ipſarum ratio, cur potius hæc 18

ʃ *In eo tamen ſolemus nos ad rei dignitatem reſpicere.*

censeatur fieri illius, quam illa huius; vnde pariter vtraque censetur fieri alterius in ratione compartis; adeoque neutra censetur manere penes se; quin potius ambæ cum pari proprij iuris deperditione censentur esse in toto, quod ex iis consistit, & ratione solùm suæ totalitatis reputatur esse penes se atque subsistere. Hæc porro facile poterunt nonnullis aliis instantiis applicari.

19 Non *t* absimilis ratio est ob quā cùm totum aliquod è duobus entibus simul iunctis cōstans dicatur ens per se vnum; aliud tamen ex aliis duobus, & non minus iunctis compactum, dicatur ens per accidens vel vnum per accidens. Quod vt intelligas, elementa coniunctione sui & permixtione ita constituunt mixtum, vt id sit ens vnum per se. Et nihilominus paries v. g. & albedo, licet inuicem bene iuncta constituant album, quod non nisi per accidens est ens vel vnum.

t Et similiter in eo quod dicimus ens per se, vel per se vnum.

20 Vt *u* autem facile meminisse potes, cap. 3 num. 43 dicebam ens per se vocari id quod est ens vnius essentiæ: ens autem per accidens, seu vnum per accidens vocari illud quod est plurium essentiarum; seu cuius essentia (vt ibidem habetur) est (secundum conceptum quem de eo formamus) essentia diuisa in se: v. g. album, quod ex albedine atque pariete constat, est ens per accidens, eo quod

u Quare paries & albedo vnita faciant vnum per accidens, & tamen corpus & anima faciant vnū per se.

essentia albi, vt subest conceptui nostro, est diuisa in se: est autem sic diuisa, quatenus albedo (& idem dic à pari de quouis alio simili accidente respectu sui subiecti) quamuis vnita parieti tam exigui momenti apud nos est respectu illius; vt quamuis albedo censeatur fieri parietis albedo; non tamen paries fiat vicissim albedinis paries: cùm tamen corpus v. g. per vnionem fiat corpus animæ; & vicissim anima fiat anima corporis: atque idcirco non censetur albedo facere cum pariete nouam essentiam; quatenus videlicet non facit nouam naturã, seu nõ constituit principium nouarum operationum. Nam de facto operationes albedinis (quæcunque illæ sint) manent impermixtæ cum operationibus parietis: id est sunt perinde propriæ albedinis & nullo modo sunt communes parieti; ac similiter parietis operationes nullo modo communes sunt albedini: cum tamen operationes mixti ex elemẽtis (idem dic cum proportione de partibus essentialibus cuiusuis compositi physici) sint permixtæ, nempe communes vel potius temperatæ ex propriis cuiusque seorsim sumpti elementi actionibus. Et hæc est ratio cur in illo toto, quod est album, attendatur simpliciter essentia parietis, & nulla fere habeatur albedinis ratio adeoque in conceptu nostro essentia parietis albi, sumendo hoc

totumper modum vnius, non sit essentia vna indiuisa in se. Atque ita intellige id quod dicebam citato num. 43 capitis 3, parietem (idem de aliis similibus) ita se tradere vel concedere albedini ad componendum album, vt nihilominus maneat sui iuris vt prius; nempe quia non fit eatenus pars totius cuius fit vna in se indiuisa essentia, vt dictum est.

21 Hæc x tamen quæ dixi (ne quis tibi supersit scrupulus) nullo modo impediunt, ne Christus Dominus sit vere ens per se, & vnum per se, etiam secundum quod constat ex humanitate & subsistentia diuina: nam in primis humanitas vi vnionis hypostaticæ formaliter fit iuris alieni, vt explicui à num. 13 vsque ad 17. Deinde ex vi vnitæ subsistentiæ diuinæ, subsistit; non potest enim hæc vere vniri quin effectū illū suū formalē tribuat qui est constituere subsistentem: subsistit ergo humanitas Christi vi diuinæ; hypostasis; adeoque vi illius est formaliter ens per se; cùm id sit proprium subsistenti; & cùm sit ens per se, est consequenter hoc ipso vnum per se; vnitas enim perseitatis non tribuitur enti diuiso in se. Adde 3 Christi Domini operationes ita esse temperatas vt sint Theandricæ, nempe sint communes Deo & homini contra Nestorium; absque tamen confusione substantiarum & voluntatum Dei & hominis, quam volebant Monothelitæ.

x *Hinc ostenditur Christū esse vere ens per se vnum.*

De substantia categorica eiusque diuisionibus, vbi primùm pauca de prædicamentis in genere.

CAPVT VI.

QVæ solent circa prædicamenta dici, non sunt magni momenti; sunt enim magnam partem quæstiones de nomine; vt, quid sit substantia prædicamentalis; quæ sint eius conditiones; ac inprimis quid sit & quotuplex prædicamentum, &c. de his tamen non omnino silendum est, ne ea desideret lector. 1

Dicam a itaque breuiter, prædicamentum (quod alio nomine vocatur categoria) dicitur à logica prædicatione; quasi id quod prædicatur, vel prædicabile est: & per id intelligitur series prædicabiliũ sub vno genere summo contentorum, deducta vsque ad indiuiduum. v. g. prædicamentum substantiæ est series qua ordinatim ponuntur primò substantia tanquam genus in ea serie supremum; secũdò corpus; tertiò viuens; quartò animal; quinto rationale; sexto demum petrus. Vel sumendo aliam lineam seu differentiam substantiæ, videlicet differentiam spiritalitatis & immaterialitatis; sub substantia ponitur spiritus, mox Archan-

a *Quid prædicamentũ, quid categoria*

gelus.v.g. demum Michaël.

2 Prædicamenta *b* vulgo ponuntur decem, quot scilicet ponuntur membra in diuisione entis. Diuidunt enim logici & metaphysici cum Aristotele ens generalissime sumptum (de quo actum est cap. 2, 3, 4, 5) in decem membra: seu quod idem est, res omnes quæ quodammodo participant ens, distribuunt in decem classes; idque faciunt ad faciliorem & commodiorem de omnibus disputationẽ ineundam. Primæ autem classis genus summum ponunt substantiam, secundæ quantitatem, tertiæ qualitatem, quartæ relationem, quintæ actionem, sextæ passionem, septimæ durationem, octauæ locum, nonæ situm, decimæ habere. *c* potuissent quidem plures institui classes, vel etiam pauciores, alio nimirum facto ordine, seu alia distributione, eo fere modo, quo dum scientiam aliquam autores pertractant, diuidunt alii in plura capita, alii in pauciora, quilibet prudenter & ad suam mentem, prout videt esse commodius ad facilem eiusdem scientiæ tractationem. Neque enim existimandum est esse decadi illi categoriarum fundamentum aliquod ex parte entis fatale atque ita necessarium, vt omnino sit inuiolabile: totum enim eius fundamentum est, commodus est facilis vsus ita concipiendi & conceptu distinguendi entia. Nam euidenter aliqua ex eis non sunt entia

b Prædicamẽta ponuntur decem.

c Potuissent poni pauciora vel plura.

inter se realiter distincta; sed solo vt dixi concipiendi vsu & modo; v. g. actio & passio, vt suo loco dicam. *d* Quapropter aduerte obiter, quàm leue sit argumentũ, quo solent aliqui probare entia quædã distingui ab inuicem ex eo quod sint diuersi prædicamenti. Leue inquam est huiusmodi argumentum; quia res non sunt repositæ in prædicamentis diuersis, nisi prout diuersimode prædicantur; prædicantur autem diuersimode prout diuersimodè concipiuntur; diuersitas vero in conceptu non infert necessario diuersitatem in re; præsertim cùm conceptus nostri saltem omnes non sint adæquati naturis rerum.

d Leue argumẽtum à prædicamentorum distinctione probare distinctionem rerum.

3 In *e* quouis prædicamento vna est vt dicitur linea directa, in qua reponuntur genera & species tali ordine, vt quæ priora sunt seu magis vniuersalia; sint etiam superiora & viciniora supremo generi. Est & alia linea, quæ dicitur indirecta & lateralis, in qua reponuntur differentiæ, quæ & diuidunt genera, & constituunt species.

e Duæ lineæ in prædicamento.

Sunt *f* autem nonnullæ conditiones necessariæ vt aliquid in linea directa ponatur. 1 Debet esse ens verum, non fictum; vnde excluduntur à prædicamento entia rationis, & negationes atque priuationes; quæ tamen reductitiè poni possunt in categoria rerum quarum sunt priuationes, aut negationes. 2 Debet esse

f Conditiones vt aliquid in linea prædicamenti recta ponatur.

ens per se; quia ens per accidens continet in se plura entia; cùm (vt dictum est cap. 3 num. 43) sit ens plurium essentiarum; vnde ingeneraret sua multitudine confusionem in serie ordinatissima. 3 Debet esse uniuocum, ob eandem rationem; nam æquiuoca & analoga plura sub vno nomine continent entia. 4 Debet esse completum;&ratio est quia in linea directa, de inferiori prædicatur id quod est superius; at de vna parte v. g. hominis (& sic de aliis incompletis) non potest prædicari animal: cum neque corpus humanum sit animal, nec anima humana sit animal. Hac ergo de causa entia incompleta, quæ sunt partes completorum, vt caput, manus, pes, & similia provt considerantur in ratione partis reponuntur in linea laterali.

4 *g Deus in prædicamento & absque maiestatis iniuria, & ex logicæ legibus ponĕdus.*

Deū g in prædicamento plurimi non ponunt specie quadam religionis, rati videlicet iniuriam esse Numini supremo reduci in ordinem cum entibus creatis; præsertim quia iam existimant creaturis & Deo nullum esse prædicatum vniuoce commune: atque etiam quia Deus est ens infinitum, & continens eminenter in se omnia entia. Sed alii etiam non pauci, ac non minus religiosi nullum in opposito scrupulum agnoscunt. Distinguerem ego libentius, diceremque deum prorsus non claudendum prædicamento v.g. substantiæ, si substantiam sumamus prout dici-

tur à subſtando (iuxta dicta cap. 5 num. 1) Deus enim euidenter, cùm ex ſe habeat omnem omnino perfectionem nulli ſubſtare poteſt quaſi ad ſe pertinenti accidentariò; adeoque nec dici poteſt eo ſenſu ſubſtantia, niſi omnino æquiuocè. Sed ſi ſumatur ſubſtantia prout dicitur à ſubſiſtendo (iuxta dicta eodem cap. 5 num. 1)ſic non video quomodo non dicatur vniuoce ſubſtantia; ſicut (ex dictis cap. 2 n. 15) dicitur ens vniuocè cum creaturis.

5

Quod *h* autem obiicitur Deum eſſe infinitum ens, & omnia continens eminenter; dico 1 id nihil obeſſe quin à ſubſtantia infinita & finita, abſtrahatur ſubſtantiæ ratio communis vtrique. 2 in entibus creatis non deeſſe, quæ contineãt eminenter alia quædam : ergo cum hæc ob eam cauſam non excludantur à prædicamento ; non eſt cur ob eandem excludatur deus. 3 ſi propterea Deus non debet includi, inſufficientem eſſe diuiſionem entis, quæ facta fuit in decem prædicamenta, neque eſſe primam : Sed debuiſſe ens communiſſime ſumptum (ſicut de facto in eã diuiſione ſumitur) diuidi prima diuiſione in increatum & creatum, ſeu in infinitum & finitum: ac deinde poterat finitum atque creatum diuidi in decem ſolitas categorias. Hæc raptim dicta ſint, quia tota hæc non niſi de nomine eſt quæſtio.

h *Nec obeſt quod ſi infinitus & eminenter omnia contineat.*

solùm in nostro modo concipiendi: aliũde vero iam dictum est deum habere genus quatenus num. 4 dictum est eum habere communem vniuoce rationem tum entis tum substantiæ; cui si addas differentiam Deo propriè essentialem, quæ est esse à se; habebis compositionem in Deo, seu potius in tuo Dei conceptu, metaphysicam.

8 *o Substantia compositio alia essentialis alia entitatiua itẽ integralis.*

Substantia *o* physice composita iterum subdiuiditur; alia enim est composita secundùm essentiam, & alia dicitur composita secundùm entitatem: vnde & partes eius vicissim dicuntur aliæ essentiales ab essentia scilicet quam componunt; & aliæ vocantur entitatiuæ; nimirum quatenus entitatem componunt; item hæ vocantur integrantes seu integrales, nẽpe ab integritate, &c. quam constituunt.

p Quid vsu communi sint partes integrales.

Sed *p* quia est duplex integritas; prima essentiæ quæ est integritas transcendentalis; altera entitatis (vt dicitur cum quadam nota differẽtiæ entitatis ab essentia) consequenter partes essentiales possunt quoque in suo gradu dici integrales, quemadmodum entitatiuæ in suo dicuntur integrales: ita inquam possunt quantum est ex natura rei, & ex vi vocis; nihilominus vsus inualuit, vt non nisi entitatiuæ hoc nomine vocentur; essentiales vero opponantur tam integralibus quàm entitatiuis.

9 Sed *q* nõ est admodũ facile assignare (certe vero

te vero in scholis non communiter assignatur) discrimen inter partes essentiales & entitatiua: quia entitatiuæ quoque ad essentiam pertinent, in quantum pertinent ad entitatem, quæ ab essentia solo ad summum distingui potest nostro cōcipiēdi modo, quatenus physica essentia rei non nisi ex eis cōstat. *r* Et quidē id solum mihi videtur esse discriminis inter essentiam & entitatem (loquor autem de essentia & entitate physice compositis, vt nimirum prosequar diuisionē de quanum. 8) quod hæc sint duo abstracta nomina eiusdem rei secundùm idem sui esse duobus modis conceptæ. Primò siquidē concipitur esse rei metaphysicè, nimirum formaliter secundum quod illi insunt attributa ipsius transcendentalia, id est eius veritas, bonitas, atque vnitas: prout autem ex his coalescit esse rei, vocatur essentia; item quidditas, quæ vt dictum est cōsistit in indiuisibili; estque rei species; & explicatur per definitionē constantem genere ac differentiá, est radix proprietatum; principium operationum; denique vocatur rei natura. Secundò concipitur idem esse rei physicè & quasi materialiter; id est non tam secundùm illam formalem attributorum transcendentium connexionem, vel cōsequentes ex ea siue proprietates siue operationes, quàm secundum rem ex ipsis suis partibus physicis compactam &

a Quale earū discrimen ab essentialibus.

r Quomodo differant essentia & entitas.

ceñseatur fieri illius, quam illa huiusi vnde pariter vtraque censetur fieri alterius in ratione compartis; adeoque neutra censetur manere penes se; quin potius ambæ cum pari proprij iuris deperditione censentur esse in toto, quod ex iis consistit, & ratione solùm suæ totalitatis reputatur esse penes se atque subsistere. Hæc porro facile poterunt nonnullis aliis instantiis applicari.

19 Non *t* absimilis ratio est ob quā cùm totum aliquod è duobus entibus simul iunctis cōstans dicatur ens per se vnum; aliud tamen ex aliis duobus, & non minus iunctis compactum, dicatur ens per accidens vel vnum per accidens. Quod vt intelligas, elementa coniunctione sui & permixtione ita constituunt mixtum, vt id sit ens vnum per se. Et nihilominus paries v. g. & albedo, licet inuicem bene iuncta constituant album, quod non nisi per accidens est ens vel vnum.

t Et similiter in eo quod dicimus ens per se, vel per se vnum.

20 Vt *u* autem facile meminisse potes, cap. 3 num. 43 dicebam ens per se vocari id quod est ens vnius essentiæ: ens autem per accidens, seu vnum per accidens vocari illud quod est plurium essentiarum; seu cuius essentia (vt ibidem habetur) est (secundum conceptum quem de eo formamus) essentia diuisa in se: v. g. album, quod ex albedine atque pariete constat, est ens per accidens, eo quod

u Quare paries & albedo vnita faciant vnum per accidens, & tamen corpus & anima faciant vnū per se.

essentia albi, vt subest conceptui nostro, est diuisa in se: est autem sic diuisa, quatenus albedo (& idem dic à pari de quouis alio simili accidente respectu sui subiecti) quamuis vnita parieti tam exigui momenti apud nos est respectu albus; vt quamuis albedo censeatur fieri parietis albedo; non tamen paries fiat vicissim albedinis paries: cùm tamen corpus v. g. per vnionem fiat corpus animæ; & vicissim anima fiat anima corporis: atque idcirco non censetur albedo facere cum pariete nouam essentiam; quatenus videlicet non facit nouam naturā, seu nō constituit principium nouarum operationum. Nam de facto operationes albedinis (quæcunque illæ sint) manent impermixtæ cum operationibus parietis: id est sunt perinde propriæ albedinis & nullo modo sunt communes parieti; ac similiter parietis operationes nullo modo communes sunt albedini: cum tamen operationes mixti ex elemētis (idem dic cum proportione de partibus essentialibus cuiusuis compositi physici) sint permixtæ, nempe communes vel potius temperatæ ex propriis cuiusque seorsim sumpti elementi actionibus. Et hæc est ratio cur in illo toto, quod est album, attendatur simpliciter essentia parietis, & nulla fere habeatur albedinis ratio adeoque in conceptu nostro essentia parietis albi, sumendo hoc

totumper modumvnius, non sit essentia vna indiuisa in se. Atque ita intellige id quod dicebam citato num. 43 capitis 3, parietem (idem de aliis similibus) ita se tradere vel concedere albedini ad componendum album, vt nihilominus maneat sui iuris vt prius; nempe quia non fit eatenus pars totius cuius fit vna in se indiuisa essentia, vt dictum est.

21 Hæc *x* tamen quæ dixi (ne quis tibi superfit scrupulus) nullo modo impediunt, ne Christus Dominus sit vere ens per se, & vnum per se, etiam secundum quod constat ex humanitate & subsistentia diuina: nam in primis humanitas vi vnionis hypostaticæ formaliter fit iuris alieni, vt explicui à num. 13 vsque ad 17. Deinde ex vi vnitæ subsistentiæ diuinæ, subsistit; non potest enim hæc vere vniri quin effectũ illũ suũ formalẽ tribuat qui est constituere subsistentem: subsistit ergo humanitas Christi vi diuinæ hypostasis; adeoque vi illius est formaliter ens per se; cùm id sit proprium subsistenti; & cùm sit ens per se, est consequenter hoc ipso vnum per se; vnitas enim perseitatis non tribuitur enti diuiso in se. Adde 3 Christi Domini operationes ita esse temperatas vt sint Theandricæ, nempe sint communes Deo & homini contra Nestorium; absque tamen confusione substantiarum & voluntatum Dei & hominis, quam volebant Monothelitæ.

x Hinc ostenditur Christũ esse vere ens per se vnum.

De substantia categorica eiusque diuisionibus, vbi primùm pauca de prædicamentis in genere.

CAPVT VI.

QVæ solent circa prædicamenta dici, non sunt magni momenti; sunt enim magnam partem quæstiones de nomine; vt, quid sit substantia prædicamentalis; quæ sint eius conditiones; ac inprimis quid sit & quotuplex prædicamentum, &c. de his tamen non omnino silendum est, ne ea desideret lector. 1

Dicam *a* itaque breuiter, prædicamentum (quod alio nomine vocatur categoria) dicitur à logica prædicatione; quasi id quod prædicatur, vel prædicabile est: & per id intelligitur series prædicabiliũ sub vno genere summo contentorum, deducta vsque ad indiuiduum. v. g. prædicamentum substantiæ est series qua ordinatim ponuntur primò substantia tanquam genus in ea serie supremum; secũdò corpus; tertiò viuens; quartò animal; quinto rationale; sexto demum petrus. Vel sumendo aliam lineam seu differentiam substantiæ, videlicet differentiam spiritalitatis & immaterialitatis; sub substantia ponitur spiritus, mox Archan-

a Quid prædicamentũ, quid categoria

gelus.v.g. demum Michaël.

2 Prædicamenta *b* vulgo ponuntur decem, quot scilicet ponuntur membra in diuisione entis. Diuidunt enim logici & metaphysici cum Aristotele ens generalissime sumptum (de quo actum est cap. 2, 3, 4, 5) in decem membra: seu quod idem est, res omnes quæ quodammodo participant ens, distribuunt in decem classes; idque faciunt ad faciliorem & commodiorem de omnibus disputationẽ ineundam. Primæ autem classis genus summum ponunt substantiam, secundæ quantitatem, tertiæ qualitatem, quartæ relationem, quintæ actionem, sextæ passionem, septimæ durationem, octauæ locum, nonæ situm, decimæ habere. *c* potuissent quidem plures institui classes, vel etiam pauciores, alio nimirum facto ordine, seu alia distributione, eo fere modo, quo dum scientiam aliquam autores pertractant, diuidunt alii in plura capita, alii in pauciora, quilibet prudenter & ad suam mentem, prout videt esse commodius ad facilem eiusdem scientiæ tractationem. Neque enim existimandum est esse decadi illi categoriarum fundamentum aliquod ex parte entis fatale atque ita necessarium, vt omnino sit inuiolabile: totum enim eius fundamentum est, commodus est facilis vsus ita concipiendi & conceptu distinguendi entia. Nam euidenter aliqua ex eis non sunt entia

b Prædicamẽta ponuntur decem.

c Potuissent poni pauciora vel plura.

inter se realiter distincta;sed solo vt dixi concipiendi vsu & modo; v. g. actio & passio, vt suo loco dicam. *d* Quapropter aduerte obiter,quàm leue sit argumentū, quo solent aliqui probare entia quædā distingui ab inuicem ex eo quod sint diuersi prædicamenti.Leue inquam est huiusmodi argumentum;quia res non sunt repositæ in prædicamentis diuersis, nisi prout diuersimode prædicantur; prædicantur autem diuersimode prout diuersimodè concipiuntur; diuersitas vero in conceptu non infert necessario diuersitatem in re;præsertim cùm conceptus nostri saltem omnes non sint adæquati naturis rerum.

d Leue argumētum à prædicamentorum distinctione probare distinctionem rerum.

3 In *e* quouis prædicamento vna est vt dicitur linea directa, in qua reponuntur genera & species tali ordine,vt quæ priora sunt seu magis vniuersalia; sint etiam superiora & viciniora supremo generi. Est & alia linea,quæ dicitur indirecta & lateralis,in qua reponuntur differentiæ, quæ & diuidunt genera, & constituunt species.

e Duæ lineæ in prædicamento.

Sunt *f* autem nonnullæ conditiones necessariæ vt aliquid in linea directa ponatur. 1 Debet esse ens verum, non fictum; vnde excluduntur à prædicamento entia rationis, & negationes atque priuationes; quæ tamen reductitiè poni possunt in categoria rerum quarum sunt priuationes,aut negationes. 2 Debet esse

f Conditiones vt aliquid in linea prædicamenti recta ponatur.

ens per se; quia ens per accidens continet in se plura entia; cùm (vt dictum est cap. 3 num. 43) sit ens plurium essentiarum; vnde ingeneraret sua multitudine confusionem in serie ordinatissima. 3 Debet esse uniuocum, ob eandem rationem; nam æquiuoca & analoga plura sub vno nomine continent entia. 4 Debet esse completum;&ratio est quia in linea directa, de inferiori prædicatur id quod est superius; at de vna parte v. g. hominis (& sic de aliis incompletis)non potest prædicari animal:cum neque corpus humanum sit animal,nec anima humana sit animal. Hac ergo de causa entia incompleta, quæ sunt partes completorum, vt caput, manus, pes, & similia provt considerantur in ratione partis reponuntur in linea laterali.

4 Deũ g in prædicamento plurimi non ponunt specie quadam religionis, rati videlicet iniuriam esse Numini supremo reduci in ordinem cum entibus creatis; præsertim quia iam existimant creaturis & Deo nullum esse prædicatum vniuoce commune: atque etiam quia Deus est ens infinitum, & continens eminenter in se omnia entia. Sed alii etiam non pauci,ac non minus religiosi nullum in opposito scrupulum agnoscunt.Distinguerem ego libentius,diceremque deum prorsus non claudendum prædicamento v.g.substantiæ, si substantiam sumamus prout dici-

g *Deus in prædicamento & absque maiestatis iniuria, & ex logicæ legibus ponendus.*

tur à subſtando (iuxta dicta cap. 5 num. 1) Deus enim euidenter, cùm ex ſe habeat omnem omnino perfectionem nulli ſubſtare poteſt quaſi ad ſe pertinenti accidentariò; adeoque nec dici poteſt eo ſenſu ſubſtantia, niſi omnino æquiuocè. Sed ſi ſumatur ſubſtantia prout dicitur à ſubſiſtendo (iuxta dicta eodem cap. 5 num. 2)ſic non video quomodo non dicatur vniuoce ſubſtantia; ſicut (ex dictis cap. 2 n. 15) dicitur ens vniuocè cum creaturis.

§

h Nec obeſt quod ſi infinitus & eminenter omnia contineat.

Quod *h* autem obiicitur Deum eſſe infinitum ens, & omnia continens eminenter; dico 1 id nihil obeſſe quin à ſubſtantia infinita & finita, abſtrahatur ſubſtantiæ ratio communis vtrique, 2 in entibus creatis non deeſſe, quæ contineāt eminenter alia quædam : ergo cum hæc ob eam cauſam non excludantur à prædicamento; non eſt cur ob eandem excludatur deus. 3 ſi propterea Deus non debet includi, inſufficientem eſſe diuiſionem entis, quæ facta fuit in decem prædicamenta, neque eſſe primam : Sed debuiſſe ens communiſſime ſumptum (ſicut de facto in eâ diuiſione ſumitur) diuidi prima diuiſione in increatum & creatum, ſeu in infinitum & finitum: ac deinde poterat finitum atque creatum diuidi in decem ſolitas categorias. Hæc raptim dicta ſint, quia tota hæc non niſi de nomine eſt quæſtio.

De diuisionibus substantiæ categoricæ.

6 Superest nunc vt substantiæ categoricæ diuisiones explicem; i & in primis substantia cõmuniter diuidi solet in primam & secundam. Per primam intelligitur ens per se singulare, v.g. petrus; per secundam, ens per se abstractum, vt homo, animal. Communiter existimant autores hanc diuisionem neque esse vniuocam neque analogam; quia ens abstractum non est verè ens à parte rei (iuxta dicta cap. 3 num. 37) æquiuoce autem tãtum conuenire possunt ens & non-ens. Videtur præterea non esse bonam diuisionem; quia diuisum adæquate coincidit cum vno membro diuidente; nam substantia quæ hic diuiditur est communis primæ & secundæ; adeoque est necessario abstracta; & non potest aliud esse quàm abstracta: at secunda est similiter abstracta; & non potest aliud esse quàm abstracta. Video vtique posse dici secundam esse abstractam à primis, & rursus vlteriori abstractione abstrahi à prima & secunda eam quæ communis est primæ & secundæ: atque ita diuisum istud non contineri sub vno sui membro; sed reuera illud continere. Attamen tot atque ita multiplicatæ abstractiones, vel subtiles de eis cauillationes detrahunt euidenter tempus rebus magis neces-

i Diuisio in primam & secundam & æquiuoca & nõ legitima esse videtur.

sariis, quare non libenter in eis immoror.

Deinde substantia diuiditur in simplicem & compositam. k Cõposita est quæ intrinsecè constat ex partibus; simplex autem dicitur, quæ in quantum simplex est, nullas habet sui partes. l Quamuis autem simplicis à composita discrimen explicetur per negationem partium cõponentium; consistit nihilominus in positiuo, vt intelligi potest ex dictis de bonitate seu integritate transcendentali cap. 3. 7

k Quid substantia composita.

l Simplex consistit in positiuo.

Rursus m tam simplex quàm composita subdiuiditur in simplicem vel compositam physice, ac in simplicem compositamve metaphysice, prout partibus physicis aut metaphysicis caret siue cõstat. Dicuntur autem partes metaphysicæ genus & differentia, quæ tantummodo secundùm nostrum concipiendi modum componunt, quatenus vna intelligitur alteri coniungi vide logicæ cap. 3 num. 8. Physicæ verò partes sunt, quæ cùm sint realiter ab inuicem distinctæ, constituunt per veram atque realem sui coniunctionem totalem eam, quæ ex illis constat, substantiam. Simplex metaphysice substantia nulla est, nisi ex aliquorum opinione deus: n tamen ex aliorum sententia, huiusmodi compositio non dedecet deum, quia de facto in re, ea non est compositio; sed

m Composita & simplex alia physice alia metaph.

n Compositio metaphysica non dedecet deum, licet re simplicissimũ.

solùm in nostro modo concipiendi: aliũde vero iam dictum est deum habere genus quatenus num. 4 dictum est eum habere communem vniuoce rationem tum entis tum substantiæ; cui si addas differentiam Deo propriè essentialem, quæ est esse à se; habebis compositionem in Deo, seu potius in tuo Dei conceptu, metaphysicam.

8 *o Substantia compositio alia essentialis alia entitatiua iẽ integralis.*

Substantia *o* physicè composita iterum subdiuiditur; alia enim est composita secundùm essentiam, & alia dicitur composita secundùm entitatem: vnde & partes eius vicissim dicuntur aliæ essentiales ab essentia scilicet quam componunt; & aliæ vocantur entitatiuæ; nimirum quatenus entitatem componunt; item hæ vocantur integrantes seu integrales, nẽpe ab integritate, &c. quam constituunt.

p Quid vsu communi sint partes integrales.

Sed *p* quia est duplex integritas; prima essentiæ quæ est integritas transcendentalis; altera entitatis (vt dicitur cum quadam nota differẽtiæ entitatis ab essentia) consequenter partes essentiales possunt quoque in suo gradu dici integrales, quemadmodum entitatiuæ in suo dicuntur integrales: ita inquam possunt quantum est ex natura rei, & ex vi vocis; nihilominus vsus inualuit, vt non nisi entitatiuæ hoc nomine vocentur; essentiales vero opponantur tam integralibus quàm entitatiuis.

9 Sed *q* nõ est admodũ facile assignare (certe vero

te vero in scholis non communiter assi-gnatur) discrimen inter partes essentiales & entitatiua: quia entitatiuæ quoque ad essentiam pertinent, in quantum pertinent ad entitatem, quæ ab essentia solo ad summum distingui potest nostro cōcipiēdi modo, quatenus physica essentia rei non nisi ex eis cōstat. r Et quidē id solum mihi videtur esse discriminis inter essentiam & entitatem (loquor autem de essentia & entitate physice compositis, vt nimirum prosequar diuisionē de qua num. 8) quod hæc sint duo abstracta nomina eiusdem rei secundùm idem sui esse duobus modis conceptæ. Primò siquidē concipitur esse rei metaphysicè, nimirum formaliter secundum quod illi insunt attributa ipsius transcendentalia, id est eius veritas, bonitas, atque vnitas: prout autem ex his coalescit esse rei, vocatur essentia; item quidditas, quæ vt dictum est cōsistit in indiuisibili; estque rei species; & explicatur per definitionē constantem genere ac differentiá, est radix proprietatum; principium operationum; denique vocatur rei natura. Secundò concipitur idem esse rei physicè & quasi materialiter; id est non tam secundùm illam formalem attributorum transcendentium connexionem, vel cōsequentes ex ea siue proprietates siue operationes, quàm secundum rem ex ipsis suis partibus physicis compactam &

q *Quale carū discrimen ab essentialibus.*

r *Quomodo differant essentia & entitas.*

quaſi concretam, vt ſic nudè ac ſimpliciter ſumptam. Eſſe autem rei hoc ſecundo modo conceptæ dicitur abſtracto nomine entitas.

10 Huiuſmodi ſ vero entitas, nimirum ſumpta modo proxime iam dicto, ſecundum ſe talis eſt, vt non neceſſariò conſiſtat in indiuiſibili ſicut eſſentia, ſed pati poſſit ſui tum diminutionem, tum augmentum: vt patet, quia v.g. poteſt eſſe gutta aquæ entitatiue magna & poteſt eſſe entitatiue parua; quamuis non item poſſit eſſe parua eſſentialiter, nec magna eſſentialier; cùm vt dictum eſt, eſſentia cōſiſtat in indiuiſibili. De induſtria dixi entitatem ſecundum ſe eſſe talem, vt non neceſſario conſiſtat, &c. ſed pati poſſit, &c. non abſolute dixi talem eſſe vt non conſiſtat, &c. item patiatur, &c. t quia entitas phyſice compoſita ſi conſtet immediate ex phyſice ſimplicibus, non poteſt illa quidem pati augmētum, neque diminutionem; quatenus ſi quæ fieret v. g. diminutio detractione vnius componentis, euidenter non remaneret eadem ſpecie entitas totalis ſicut accidit numeris detracta vnitate. Sed entitas phyſice compoſita quæ conſtat immediate ex phyſice compoſitis, illa ſane pati poteſt augmentum ac decrementum ſui. Vnde quia entitas phyſice compoſita ſumpta ſecundum ſe & prout abſtrahit ab hac pariter & ab illa iam

ſ *Entitas non neceſſariò conſiſtit in indiuiſibili.*

t *Aliqua tamē poteſt ita conſiſtere.*

dictis; idcirco prudens posui illud non necessario, item illud possit; quod quidem sic exponere debui ne cui difficultas ex eo fieret.

11

u *Ratio cur nō necessario consistat in indiuisibili.*

Nunc *u* vero si quæras quomodo entitas non consistat necessario in indiuisibili, sed possit magna esse vel parua; facile id explico: nimirum id contingit vel primo quatenus vnica secundum speciem quidem inuariata essentia, sed tamen secundum indiuiduum geminata, triplicata, quadruplicata, &c. idest multoties posita, hac ipsa sui repetita positione componit vnum integrum ens cuius entitas propter hoc ipsum dicitur homogenea & similaris. Vel secundo id contingit quatenus plures (quales iam dixi) entitates homogeneæ quæ tamē secundum speciem sint aliæ ab aliis diuersæ, inexistunt eidem enti, constituūtque eius entitatem, quæ & dicitur entitas heterogenea seu dissimilaris ob illam ipsam diuersitatem specificam essentiarum partialium quibus constat. *x* Exēplum primi sit, quod plures v. g. guttæ componunt vnam integram aquæ entitatem; ipsæ enim guttæ nihil aliud sunt quam essentia aquæ, consistens quidem in indiuisibili in quantum est aquæ essentia; pluries tamen repetita in multis singularibus guttis, atque earum simul positione seu compositione constituens vnam integram aquam. Exemplum ve-

x *Et exemplis.*

ro secundi est, entitas cuiuslibet mixti, vtpote constans essentiis elementorum, aquæ, aëris, &c. quæ secundum specificam essentiam sunt aliæ ab aliis diuersæ, quantumlibet in se ipsis sint singulæ homogeneæ.

12. Cùm autem hæc ita sint, venit mihi nunc in mentem aliquid, forte non inutile ad eorum quæ deinceps agitanda sunt faciliorem explicationem; y quod ita se habet, vt mihi videatur entitatem physice compositam (prout ab essentia æque physice composita differt vt num. 9 dicebam nostro concipiendi modo) non aliud esse, quàm vt sic dicam, ipsum tantum rei & quasi tantitatem, seu voce vsitata quantitatem rei; quemadmodum essentia est ipsum quid rei siue id, secundùm quod res est id quod est præcise. Equidem non cò me duxit vocis entitas ethimologia siue aliter vis significandi; sed communissimus vsus illius: de facto enim nullum vsquam audiui dici totum entitatiuum nisi esset quodammodo tantum seu quantum; item nullas dici partes entitatiuas, nisi & ipsæ essent quantæ, vel quantum componerent, vel aptæ essent componere: & aliũde omnes quæ huiusmodi sunt vocantur entitatiuæ; & omne totum quod huiusmodi est vocatur totum entitatiuum. Addo & rationem, quod videlicet pati diminutionem sui vel augmentum, quod vt dixi

y *Entitas est ipsa quantitas rei sicut essentia est eius quid.*

conuenit entitati; soli potest conuenire tanto seu habenti esse tantum vel tantū, & quod idem est, quantum.

Itaque z partes entitatiuæ (quæ & vocantur integrales vt dictum est) sunt ipsæmet partes, vt sic dicam tantitatiuæ, seu quantitatiuæ; quatenus videlicet sunt vt dixi essentia v.g. aquæ geminata triplicata, &c. id est multoties posita; & quatenus propter ipsam essentiæ aquæ repetitionem in multis guttis dici potest esse multum aquæ seu magnam aquam in lacu; & similiter propter solam in paucis guttis repetitionem eiusdem essentiæ, dici potest esse parum aquæ seu paruam aquam in vrseo: quæ est altera optima ratio præter allatam numero præcedenti in fine. a Vnde quia partes entitatiuæ à parte rei, vt dicebam, non distinguuntur ab essentialibus (sed solo nostro modo concipiendi) quandoquidem totalis essentia physice composita ex eis constat: & vt dicebam repetitio illa ob quam essentia dicitur tanta vel tanta, seu toties vel toties posita, non est ex parte rei aliud quàm ipsamet essentia bis, terque, quaterque, &c. repetita: Consequenter ipsum tantum rei, non differt ab ipso quid rei, nisi solo nostro concipiendi modo; cum fundamento tamen ita concipiendi, ob illam quam dixi repetitionem, quam explicite dicit ipsum tantum, non autem ipsum quid

13

z Et partes entitatiuæ sūt ipsæ partes quantitatiuæ.

a Quantitatiuæ non differunt nisi solo conceptu à quidditatiuis.

14

rei. Demum quia tantum ac tantum est id quod respōdetur quæstioni qua quæritur, quantum est; idcirco tantum & quantum idem sunt solo interposito discrimine interrogationis & responsionis. Igitur partes tantitatiuæ vt sic dicam idē sunt quod quantitatiuæ. quia vero tantitatiuæ & entitatiuæ, seu integrales, idem sunt, vt ostensum est; consequens est quantitatiuas ab entitatiuis non differre physice: *b* atque adeo (mutatis in abstracta concretis) quantitatem substātiæ ab entitate substantiæ ex parte rei non distingui physice. Quod quidem obsecro bene nota ad futurum cap. 8 de quantitate tractatum. Si vero hæc vt reuera subtilia sunt non satis dilucide explicui, spero fore vt ab eruditiori deinceps clarius explicētur vel demonstrentur: mihi sufficit vtcunque fores aperuisse. Et redeo iam post hanc digressionem, ad inchoatam seriem diuisionum substantiæ.

b Igitur neque ab entitate quantitas.

14 Substantia *c* igitur (vt dicere cœperam num. 8) physice composita secundum essentiam est illa quæ componitur ex duabus partibus quarum vna dicitur materia physica, & altera dicitur forma physica; respondētque materiæ ac formę metaphysicis (vt vocantur) id ėst generi atque differentiæ: & huiusmodi partes vocantur physicè essentiales, (sicut genus & differentia vocantur metaphysice

c Physica substantiæ compositio secundum essentiam.

essentiales) quatenus ex illis vt dixi cõponitur physice essentia seu quid rei, quod per physicam definitionem explicatur; sicut per metaphysicam explicatur quod quid est rei secundùm quod cõstat genere ac differentia. De substantia vero composita secundum entitatem, quid sit dicendum satis intelligitur ex dictis à num. 9.

15

Præterea *d* substantia diuiditur secundum entitatem (noniam secundum essentiam) in incorpoream & corpoream; seu quod idem est in immaterialem & materialem. Incorporea & immaterialis est illa, quæ physice ac secundum entitatem est ita simplex vt & in se careat partibus entitatiuis (sumendis vt hactenus explicui) & ipsa secundùm se non sit apta vt sit huiusmodi pars. Corporea vero & materialis substantia illa est, quæ vel huiusmodi partibus constat & integratur, vel est pars illam integrans, seu apta integrare: *e* quod quidem sic addo, vt indicem minima physica (ex quibus tanquam primis radicibus seu primò componentibus constat entitas physica substantiæ entitatiuè, seu ex dictis quantitatiuè, compositæ vt ostendam in philosophia Nat. cum agam de cõtinuo cap. 7 prop. 4) esse substãtias corporeas, hoc ipso quod modo iam dicto sunt radices substantiæ, vt communiter vocatur, corporeæ; quamuis in se spectata sint pror-

d Substantia corporea & incorporea & quid vtraque.

e Minima physica sunt corporea licet sint entitatiue simplicia.

f Discrimen corporei ab immateriali.

sus entitatiuè simplicia. f Vbi aduerte substantiæ immaterialis & incorporeæ (quæ etiam dicitur spiritalis) conceptũ, non esse vt præcise careat partibus entitatiuis; sed simul vt careat illis, & ipsa non sit apta ex natura sua vt sit huiusmodi pars; substantiæ vero corporeæ conceptum esse, vt vel constet partibus entitatiuis, vel sit seu possit esse pars entitatiua; quæ scilicet (iuxta num. 13) sit etiam quantitatiua; id est quæ (vt fusius dicam 8 capite) postulet localiter esse extra compartem: vnde si vnum minimum physicum naturaliter postulet esse extra aliud quoduis simile minimũ sibi iunctum seu iungendum; hoc ipso erit aptum vt sit pars entitatiua, adeoque (cùm et sit in se simplex) non erit tamen substantia immaterialis, incorporea & spiritalis; sed erit verè corporea atque materialis.

De proprietatibus substantiæ.

16 Duas tantum referam cæteris omissis, quæ vel iam satis explicatæ sunt, vel non sunt magni momenti. Prima est, g quod substantia non habeat contrarium; hoc est substantia non pugnet aduersus substatiam ratione sui sed ratione qualitatum, puta caloris, frigoris, humiditatis, siccitatis. Sed de hoc magis dicam ex professo in phil. nat. c. 13 de elementis in genere prop. 17 & 20 Interim non plane

g Substantiæ propriũ esse dicitur vt careat contrario sed hoc videtur falsum.

video, quomodo sibi res hęc bene cohęreat, primò quod vt vulgo dicitur qualitates illæ v. g. calor & siccitas sint igni connaturales, velut propria agendi instrumenta; & humiditas frigusque sint pariter connaturales aquæ velut propria agendi instrumenta. Secundò quòd ignis per suas qualitates destruat aquam; vel aqua ignem per suas extinguat. Tertio quòd nihilominus aqua non sit ratione sui cōtraria igni, nec vicissim ignis aquæ. Hæc inquam non video quomodo sibi cohæreant; id enim est ac si diceres, Æneas Turnum occidit gladio; non tamen Æneas ratione sui sed Æneæ gladius aduersarius est vel contrarius Turno. Hoc puto non posse dici in bona philosophia: quod nihilominus ita dicatur puto natum esse ex modo concipiendi & loquendi; vel potius tantum ex modo loquendi; qui ob vsum frequentem fuit in causa vt intellectus assuesceret ita concipere, ac demum credere ita esse. Sed de his agam loco citato vbi ostendam quomodo substantia vna sit ratione sui alteri contraria, seu contra eam vi sua & actione pugnet, eidemque vim inferat; & quo sensu nihilominus non sit ipsi contraria.

Altera *h* proprietas est non suscipere magis & minus; seu non posse dici secundum magis & minus, verbi gratia non potest dici, lapis est magis aut mi- 17

h *Substātia nō suscipit magis & minus & eius rei duplex ratio euidens.*

nus substantia quam lignum : & ratio est quia substantia dicitur vel à substando vel à subsistendo, vt cap. praecedenti num. 1 & 2 dicebam; at in hoc quod est substare non datur magis substare, vel minus substare; nam absolute esse sub, consistit in indiuisibili. Similiter dic de subsistere. Potest etiam huius proprietatis alia ratio assignari, & quidem magis consentanea, nimirum illa ipsa propter quam essentia rei consistit in indiuisibili; de qua iam actum est cap. 3 nu. 10: quod autem sit eadem vtriusque ratio, ex eo patet quod rei cuiusque substantia, est ipsamet eius essentia; cùm enim substantia dicatur à substando; & non substet nisi accidentibus, sequitur in qualibet re nihil esse praeter substantiam & accidentia; & quia in eadem re quidquid non est eius accidens, est eius essentia; sequitur essentiam rei esse idipsum quod est substantia rei.

De *Ente secundùm quod alterum accidentario afficit intrinsecè vel extrinsecè.*

CAPVT VII.

EXplicata prima categoria quæ est substantiæ, supersunt reliquæ nouem, 1
quæ omnes sunt accidentium: & in primis vt aliquid in vniuersum dicam de illis, *a* Primus noster de Accidente conceptus est accidens esse aliquid quod superueniat enti per se, iam scilicet prius secundùm proprium essentialem conceptum in se constituto; & nonobstante alterius in se aduentu, permanēti sui iuris iuxta dicta cap. 3 num. 43 de vno per accidens; & cap. 5 num. 1 de diuisione entis in substantiam & accidens, v. g. homini secundum proprium essentialem conceptum animalis rationalis constituto superuenit esse album; ita vt non propterea homo concipiatur vnam aliquam de nouo constituere essentiam cum albedine sibi adiuncta, sed pristinam retineat semper totius completi, & vnius per se denominationem; non autem accipiat absolutè ac simpliciter denominationem partis aut compartis: quod voco permanere sui iuris, tum in conceptu tum con-

a Primus noster de accidēte, conceptus quis sit.

sequenter in prædicatione. Albedo itaque superueniens homini ita constituto, & sic permanenti, est secundùm hunc conceptum accidens hominis. *b* Atque hinc est vt albedo & pari modo quodcunque aliud accidens, dicatur sub eo conceptu non simpliciter ens, sed cum addito entis ens, seu albedo hominis; quia ex dictis, est vt sic iuris alieni. *c* Preterea verò in hoc ipso accidentis conceptu fundatur vulgaris receptissima Porphyriana definitio accidentis, Accidens est quod adesse & abesse potest sine corruptione subiecti: subiecti nimirum considerati secundùm essentiam, & abstrahendo ab actuali existentia. Quod addo nequis inficias eat dicendo esse aliqua accidentia quæ destruant subiectum, veluti calor in summo qui destuuit mixtum.

b *Accidēs quare vocetur entis ens, non autem ens absolute.*

c *Inde porphyriana eius definitio.*

2 Ex *d* illo primo accidentis conceptu sequitur secundus, quo concipitur accidens velut aliquid alteri inhærens; quatenus videlicet per modum formæ illud afficit, & afficiendo denominat. Id verò cui accidens sic inhæret, est (vi eiusdem conceptus) subiectum non solùm denominationis, sed etiam ipsius accidentis denominantis. Et iuxta hunc secundum accidentis conceptum vulgo accipitur definitio illa, quæ ab Arist. in categoriis cap. 2 formatur his verbis. Atque id in subiecto esse dico, quod in

d *Ex eo primo accidentis conceptu sequitur secundus iuxta quem est accidentis Aristotelica definitio.*

aliquo quidem est; & non vti pars: vt sit autem seorsim ab eo in quo inest, fieri nequit. Assertque in exemplum grammaticam, quæ est anima, & colorem qui est in corpore.

Sed circa hanc definitionem pauca mihi dicenda sunt. e Primò si de mente autoris agitur; cùm dicit Aristotel. Et non vt pars; intelligit, & non vt pars subiecti in quo est; non autem intelligit & non vt pars alicuius tertij nimirum compositi: contrà quàm velint Conimbr. ibi & ratio est quia cap. 5 textu 5 dicit substantiarum partes esse in toto non tanquam in subiecto, quia sunt eius partes: igitur (quia locus vnus alium bene explicat) ex ea definitione, aliquid erit in alio tanquam in subiecto; si ita sit in illo, vt nihilominus non sit eius pars; quamuis sit pars totius ex vtroque compositi: quemadmodum color est in corpore tanquam in subiecto, quia non est eius corporis pars; licet sit pars colorati, quod ex colore tanquam forma, & ex corpore tanquam subiecto componitur. 3

e Quid intelligat esse in subiecto non vt pars.

Secundò f ea sunt in subiecto non tanquam pars, quæ dicũtur de subiecto non secundùm rationem sed secundùm solum nomen, seu secundùm solam denominationem: iuxta eundem textum 5, vbi sic dicitur. Eorum quæ in subiecto sunt, nomen quidem de subiecto prædicari interdum nihil prohibet; rationem verò 4

f Idem ex eodem Aristotele magis confirmatur.

est impossibile, &c. v. g. color non prædicatur de subiecto nempe corpore secundùm rationem; quia non potest dici corpus est color, sicut dici potest homo est animal: sed solùm prædicatur secundùm nomen; quatenus dicitur corpus est coloratum.

g Si eo sensu Aristotelico bona est accidentis aristotelica definitio, omnes corporeæ formæ quas ponit schola peripatetica erunt accidentia.

Tertiò, quod ex his sequitur. *g* Si hæc definitio accidentis est legitima, formæ substantiales corporeæ erunt accidentia quia sunt in subiecto, nempe materia & non vt partes eius; & dicuntur de ea non secundum rationem; sed secundùm nomen solùm; & seorsim à materia esse nequeunt. Vt anima equi est in corpore equi, sed non vt pars eius corporis; & de eo non prædicatur secundùm rationē, quia dici nequit corpus est anima; sed secundùm solum nomen, quatenus dici potest corpus est animatum vsitata & receptissima denominatione; & insuper seorsim ab equi corpore esse nequit ex communi sensu scholæ Aristotelicæ saltem naturaliter. Hæc obsecro diligenter attende, & perspicies bene inuicem quadrare: illis vero inferius vtar cap. 9.

h Item vera inhærentia conueniet prædicamentis habere, & quando, & aliis.

5 Interim addo quartò, *h* si hæc definitio ad litteram, & in rigore (vt decet in omni legitima definitione) intelligenda est de omni eo, quod ex mente Aristotelis continetur sub secundo vniuersali entis membro, quod videlicet ille cap. 4 opposuit substantiæ; ita vt illi omni

(iuxta supradictum accidentis conceptum) conueniat vera & à parte rei (non autem solùm in conceptu aut prædicatione) inhærentia: consequenter ipsum Habere, nempe vt ille ibi ait calceatum esse, armatum esse, seu calcei & arma; vere ac physice inhærebunt illi subiecto de quo ita prædicatur, vt tantùm secundùm nomen dicantur; cùm non sint eius partes: item sine illo subiecto calcei & arma esse non poterunt. At nemo sane id hactenus cogitauit. Similiter sequeretur tempus, locum, situm, relationem esse quid vere ac physice inhærens; contra multorum & valde communem sententiam, quam Deo fauente spero me inferius bene confirmaturum; similiterque de actione & passione.

Igitur i ex vi huius definitionis non potest vniuersaliter colligi, illud omne quod sub nomine accidentis intelligitur, esse tale ens, ac taliter in suo naturali essendi modo oppositum substantiæ, seu subiecto in quo esse dicitur; vt & reuera inhæreat physice, & seorsim ab illo subiecto esse nequeat etiam naturaliter, vt calcei, arma, &c. Imo neque colligi potest illud esse reuera aliquod ens distinctum ante opus mentis ab illo suo subiecto, vt relatio, duratio, &c. k Quia vero definitio si non concludit vniuersaliter de omni suo definito; nihil certi vi sui præcise concludit de particulari

6

i Igitur ex vi eius definitionis non sequitur vt id omne quod vulgo in scholis vocatur accidens, sit tale ens quale existimatur;

K Igitur neque de vno aut altero accidente id ex ea definitione inferri potest.

aliquo suo definito; quandoquidem definitio si legitima est, est necessario principiũ vniuersale in ordine suorum definitorum: consequenter vi huius definitionis precisè concludi non potest quantitatem & qualitatem (quæ duo supersunt prædicamenta) esse reuera tale ens quod physice in subiecto sit inhæsiue, cùm reali sui ab illo distinctione: aut si reuera ab eo distinguitur inhæreat etiam reuera illi, & extra idem esse nequeat. Id inquam ex ea definitione certo concludi nequit; tum quia idem pariter concluderetur de aliquo ente quod non venit nomine accidentis puta de forma substantiali equi, & similibus, vt ostensum est; & ita non de solo accidente id concluderetur: tum quia neque de omni ente, quod venit nomine accidentis, id

7 verum est, vt iam dicebam.

l Imo quamuis ea definitio comprehenderet solam quãtitatẽ & qualitatem, tamen neque de his id inferri posset.

Et *l* quamuis esset ille reuera sensus definitionis propositæ, vt substantialibus corporeis formis non accommodaretur; neque tempus, locumque relationem, &c. Vt dictum est comprehenderet; sed solis propriè conueniret quantitati & qualitati: ad huc ex vi eius definitionis non concluderetur quantitatem, nempe omnem quantitatem, ita esse in subiecto, quod dicitur quantum; vt reuera sit ens ab eo physice distinctum, ipsique inhærens; nam euidenter quantitas discreta non est tale quid imo nec

tempus

tempus quod ad continuam reducitur. Item non concluderetur qualitatẽ, nempe omnem qualitatem, esse ens ita inhærens subiecto quod per illam dicitur quale; vt vel sit realiter quid ab eo distinctum, vel posito quod ita distinguatur, non possit esse naturaliter seorsim ab eodem subiecto: nam & figura (quæ est quarta species qualitatis) non distinguitur physice ab eo cuius est figura; item intellectus, qui est in secũda specie; item asperitas, quæ est in tertia specie, & sanitas, quæ nihil est aliud quam humorum temperies, seu humores ipsi inuicem temperati, qui sane sunt substantiæ; & sanitas est solum abstractum logicum à concreto sanum, vt clarius dicam cap. 9 num. 6.

Ratio *m* à priori ob quam id quod dixi concludi nequeat ex vi dictæ definitionis præcise, nisi aliud adsit (& idẽ dic à pari de quibusuis aliis definitionibus, præcisè vt sunt definitiones (est quia res à Philosophis non definiuntur nisi secundùm quod ab eisdem concipiuntur: vt patet quia si est definitio vocalis aut scripta, ea est signum expressiuum definitionis mentalis; hæc vero est conceptus iungens partem differentialem cum parte generica; non iungit autem nisi tales quales exprimit. At certum est conceptum quem de re aliqua formamus, non semper aut vix vnquam esse ipsi rei adæ- 8

m *Idem ostenditur à priori*

T

quatum ; ita vt ei respondeat ad amussim secundùm id omne quod illa est in se, vel secundùm modum quo illa est. Ergo neque ex conceptu nostro præcise, neque etiam precise ex definitione licet inferre talem ac tali modo esse rem in se, qualem aut quali modo seu concipimus esse seu definimus. v. g. si quis conciperet animalitatem iungi cum essentiæ triplicitate, ille posset ex hoc definitionem conficere huiuscemodi, Animal triplicis essentiæ, & ita definiret chimæran. Hac autem sola posita definitione in mente vel in libro, non propterea constaret esse in re & de facto chimæram quæ definitur. Ita cum proportione de aliis.

9

n *Vlterius ex modo agendi & instituto Aristotelis ostenditur id non necessario inferri.*

Porro *n* hæc ita prosequutus sum, quia vidi qui putarent se definiti realitatem eiusque modum ex ipsa sola definitione certò posse colligere ; vt in casu proposito veram accidentis tum inhærentiam , tum incapacitatem existendi seorsim à subiecto ex Aristotelica sola hac accidentis definitione: cum tamen facile potuissent non solùm cogitare esse aliquandò definitiones gratis , aut sine sufficienti fundamento confictas ; sed etiam ex mente ipsius Aristotelis deprehendere debuissent, rem vnam & eandem prout diuersimode cõsideratur, seu prout plures habet rationes ; ad diuersa posse prædicamenta pertinere. Ita namque euidens est rem vnam & eandem quo consensu omnium est actio & passio , duo

constituere prædicamenta:ita ipse Arist. cap. 6 ipso initio inter species quantitatis continuæ numerat tempus & locum, cùm tamẽ ex iisdem duo peculiaria constituat prædicamenta : ac demum cap. 8 his vltimis verbis id diserte dicat, si quid idem,inquit,& quale & ad aliquid sit , in vtrisque ipsum generibus collocari,enumerarique haud absurdum erit. Adde quod Arist.dum prædicamenta disposuit non tam de rebus ipsis disputauit (quasi intendens explicare quid illæ essent) quam de conceptibus quos de rebus ipsis habemus;quia vt patet non ibi de obiecto scientiæ , sed de modo sciendi erat quæstio:quod ergo res ipsas nominauit, non secundùm quod sunt in se , nominando considerauit aut definiuit; sed secundùm quod conceptui nostro subsunt. Quare igitur circa hæc Logica tanto scrupulo premuntur Aristotelici; vt omnia rigorose velint esse physica? 10

Denique o cùm hęc non se ipsam probet & multo minus per se solam ingerere possit mentibus euidentiam sui definiti; quasi ipsa foret vnum aliquod ex primis principiis per se euidẽtibus : ideo inquàm tuum est probare Aristotelicam hanc accidentis definitionem esse (quemadmodũ tibi gratis persuades & mihi suadere cupis)realem,id est, talem vt explicet quid rei ; ego enim contendo & sane donec in contrarium aliquid afferatur efficacius

o *Clariùs, quia hæc definitio solùm explicat quid nominis non quid rei.*

quod me conuincat; contendere possum eam esse solummodo nominalem id est talem, vt explicet quid nominis iuxta dicta in logicis cap. 4 num. 7 & 8. Atque insuper ad rem meam est clarissimus Arist. textus 2 poster. cap. 7 in hæc verba; perspicuum est inquit etiam secũdum modos definitionum qui nunc obseruantur definientes non probare quod sit; & paucis interiectis quandoquidem inquit definitiones neque declarant esse id quod dicitur, nec esse illud cuius aiunt esse definitionem; & simile quid habet etiã c. 10.

11 Ex p his ego colligo definitionem istam accidentis posse constare si dicas accidens definiri secundùm eam rationem formalem, secundùm quam à nobis concipitur aliquid esse accidens; siue illud ipsum quod vocamus accidens sit in se ac ratione sui aliquid amplius quam esse definiatur; vel sit solùm id & eo solùm modo quo esse definimus; siue non: quandoquidem saluo conceptu accidentis fieri potest primò vt aliquid accidat reuera alteri; & nihilominus, si secundum se spectetur, sit vere substantia; quemadmodum vestis: secundò vt concipiatur accidere, siue quod idem est vt sit accidens in conceptu; quamuis reuera neque accidat, neque sit secundum se speciale ens, quemadmodum relatio, duratio, &c. an autem ita de facto sit in proposito negotio aliunde expendendum est: & quia

p *Quo sensu erit vera accidentis Aristotelica definitio.*

id expendere pertinet ad physicum idcirco nunc supersedeo: pergoque ad singula accidentium prædicamenta breuiter explicanda quantum ad præsentem locum necesse est.

De quanto.
CAPVT VIII.

Postquam ens considerauere Philosophi secundùm id quod est in se ac per se; recto ordine idem considerant secundùm id quod est per accidens: ita vt iam non attendatur ipsa eius essentia vt sic; sed modi tantum & quidem accidentales essentiæ; id est sine quibus essentia tota & integra aliunde constare intelligitur. *a* In primis itaque ens, quodcunque illud sit, in quo vtcunque deprehendi potest ratio partium, quæ non tantum sint de eius integritate, sed etiam sint quodammodo non simul; nempe non simul loco, vel non simul duratione, vel non simul ordine, &c. Tale inquam ens sub ea consideratione vocatur quantum: & illius tot sunt genera, quot sunt modi quibus partes eius non sunt simul: & vt singulos modos ac genera enumerem. 1

a *Omne ens habens partes easque non simul dicitur hoc ipso quantum.*

Primò *b* si partes sunt non simul, simultate loci vt dicitur, id est, si sunt in diuersis locis adeoque extra se inuicem; ex hoc illud vocatur quantum extẽsum, 2

b *Vt quia partes non habet simul loco.*

seu extensiue quantum, quasi extra se tensum, cuius species sunt linea id est longum seu longitudo pura & sine latitudine; superficies id est longum & latum, seu longitudo lata carens tamen profunditate; item corpus id est trina dimensio, seu longum latum atque profundum; quod & vocatur quantum secundum molem, & à mathematicis dicitur corpus. Præterea quanti extensi species est locus ipse ex Arist.cap.6.

c Vel quia non habet simul duratione.

Secundò *c* si partes sint non simul duratione, sed aliæ sint priùs, aliæ posteriùs; id est si vna succedat alteri; inde istud quantum vocatur successiuum (ad cuius discrimen vocatùr permanens, illud aliud de quo iam dixi) cuius species sunt tempus, motus, item oratio (nempe vocalis) quatenus eius syllabæ longæ aut breues succedunt aliæ aliis.

d Vel non simul ordine numerandi.

Tertiò *d* si partes sint non simul ordine numerationis, sed vna sit præter aliã; huiusmodi quantum dici potest Arithmeticum; & de facto vocari solet numerus: cuius species sunt duo, quinque, viginti, &c.

e Vel non simul gradu & intensione.

Demum *e* ad instar quanti extensi, dici potest quantum intensum; videlicet ob aliquam inter ea analogiam; quatenus sicut partes extensionis sunt aliæ extra alias; ita partes intensionis sunt aliæ, vt sic dicã, supra alias; id est aliæ alias quasi per gradus superant. Hoc genere quan-

ta sunt virtus, perfectio, pondus, & simi-lia; in quibus distinguntur partes vt vocant graduales & intensiuæ.

3 Porrò *f* si quantum habeat partes inuicem copulatas, vocatur continuum; si non copulatas, dicitur discretum: & vtrumque pariter ponitur in prædicamento quantitatis etiam ab Arist. vbi notare licet (quod cap. 6 num. 2 dicebam) quàm sit non pure ex natura rei; sed etiam quodammodo ad placitum facta prædicamentorum dispositio; cùm (ex conditionibus eodem cap. 6 num. 3 expositis) in linea directa prædicamenti non ponatur, nisi quod est vnum per se: hic vero dicatur in eo poni quantum discretum; quod euidenter est vnum per accidens ex dictis cap. 5 num. 43.

f Quantum continuum & discretũ vtrũque in prædicamento.

4 Ex his tamen, vt puto, aperte vides, quis sit & vnde oriatur primus nempe inchoatitius conceptus quanti, seu in abstracto quantitatis: *g* nimirum incipimus concipere aliquid esse quantum ex eo quod entitatiuas seu integrales suas partes habeat quodammodo non simul, vt dictum est: solet quidem addi, vt etiam habeat naturale debitũ exigentiæ habendi eas ita non simul: id tamen non primo loco sed solum secundo concipimus; ac proinde is est secundus & perfectior quanti conceptus: & reuera prius natura est, vt aliquid habeat partes v. g. extra partes; quàm vt exigat eas ita habere; po-

g Inchoatitius cõceptus quãti, est vt habeat partes non simul. Completus vt exigat ita habere.

test enim saltem in conceptu ita habere cum sola indifferentia, & sine exigentia.

5 h *Quantum impenetrabile quid.* Quantum h illud quod partes suas naturali debito postulat habere alias extra alias, vocatur impenetrabile. Et hoc existimatur nobilissimum esse genus quanti: i *Omnia quanta sunt suo modo impenetrabilia.* i ad quod pertinent suo modo quæcunque sunt quanta continua; vt linea, superficies, corpus, locus, motus, tempus, &c. habent enim hæc partes suas ita non simul; vt exigant habere non simul; adeoque habeant cum aliqua specie impenetrabilitatis. v.g. non minus repugnat naturæ lineæ vt partes eius duæ palmares sint in loco vno palmari; quam repugnet naturæ temporis, vt partes eius, puta duæ horæ diei sint æque prius & æque posterius: & idem dicendum de motu: item quam repugnet naturæ orationis, vt eius duæ periodi simul proferantur: item quàm repugnet naturæ numeri, vt ordinatæ vnitates v. g. quinque efficiant solum quaternarium: item quàm repugnet naturæ ipsius loci, vt partes eius quotlibet v.g. tres in duas coarctentur: demum quam repugnet naturæ intensionis, vt gradus eius v.g. tres redigantur ad solam duorum æquiualentiam. Est igitur omnibus quantis tum præcipue continuis, tum etiam discretis sua suoque modo dicta impenetrabilitas, id est exigentia naturalis habendi partes non simul.

6 k *Tempus & motus partes suas habent* Et k quidem nullus vt opinor, vnquam dubitauit quin tempori, motui cæteris-

que huiusmodi quantis ex ipsorum propria conditione conueniat habere intrinsecè suas partes priores & posteriores quibus integre constant; non autem conueniat eas habere per aliquid ipsis superadditum. Et ratio à priori est, quia quod ex vi conditionis essentialis habetur, non aliunde emendicatur. At ex essentiali conditione entis compositi physice, & physice non simplicis, est habere partes quibus cōponatur & cōstet. Igitur quidquid compositum est, habet ex vi suæ compositionis, seu ex vi suæ integræ entitatis compositæ (secluso quouis alio) partes suas quibus integre constat. Est autem v. g. tempus (idem de motu & aliis huiusmodi) ens quoddam compositum ex horis, diebus, mensibus, annis, &c. Aut si non est ens compositum; erit ens simplex quia non est medium: si verò esset quid vere simplex ratione sui; absolute non posset habere eas partes; etiam si diceretur eas per aliud habere non autem per se. Quia non minus implicat vt ens in sua entitate absolute simplex, habeat aliquas quocūque modo veras partes eiusdem entitatis; quàm vt ens in sua entitate absolute compositum, non habeat vi compositionis aliquas eiusdem entitatis partes ex quibus nimirum ea componatur. *l* Idipsum in numero, oratione, pondere, clarius patet, quàm vt probatione egeat. Pari autem modo & eodem argumento dicendum est lineam,

nō per aliquid sibi superadditum euidenti argumento.

l Item numerus, oratio, pōdus, ergo etiā linea, superficies, corpus & locus.

superficiem, corpus, & locum (vt pote entia intrinsece composita, non simplicia) suas ex vi compositionis, seu ex vi entitatis suæ compositæ; id est per se ac non per aliud habere partes, illas nimirum, quibus integra constat eorum entitas.

7 Præterea *m* euidens esse puto dies, menses, annos, in tempore; item in motu passus; vnitates in numero; syllabas in oratione; gradus in intensione (quę sunt partes eiusmodi quantorum cuique propriæ in suo genere) talis naturæ partes esse in ordine ad ea complete constituenda; vt ea complete constituant per solam sui ad inuicem coniunctionem; & non per aliud quid sibi superadditum. Et quia non constituunt quantum in ratione quanti complete, nisi constituant cum ea quam num. 5 dicebam, impenetrabilitate; id est vt ex dictis patet, nisi & sint non simul (dictis ibidem modis) & naturaliter postulent esse non simul; consequens est eis per se ab intrinseco, & non per aliud conuenire vt & sint & naturaliter postulent esse non simul; id est per se non autem alterius adminiculo constituant impenetrabile, dictis illis modis, tempori videlicet, motui &c. propriis.

m *Euidenter tempus, motus, intensio, numerus, suas sibi proprias impenetrabilitates habent non per aliquid sibi superadditum.*

8 Nūc *n* dico partibus lineæ, superficiei & corporis non minus quàm tempori, motui, numero, &c. conuenire per se vt sint partes, quæ per solam sui ad inuicem coniunctionem constituant lineam,

n *Idem de linea superficie & corpore ostenditur.*

superficiemque, & corpus in ratione quanti complete, id est cum sua illa eisdem vt ita quantis propria impenetrabilitate: siquidem assero eas pari modo talis esse naturæ, vt quemadmodum ex se & vi sui vna non est alia; ita ex se & vi sui vna postulet non esse vbi est alia; & eatenus omnes ex se atque vi sui sint ac naturaliter postulent esse non simul. o Aut sane si non sint vt assero id est si id naturaliter non ex se ac vi sui, sed vi alterius sibi superadditi, postulent; quæro de isto superaddito an sit aliquid physice simplex & careat partibus; an vero habeat partes quæ v. g. sigillatim distributę in partes lineæ, superficiei, &c. Prohibeant eas vi sui formaliter impediantque ne sint simul. Si primum dicatur; euidenter refellitur: quia quod est simplex, est necessario & per essentialem exigentiam totum simul vbicunque est. At non apparet qua ratione id quod est totum simul, & non potest non esse totum simul; possit nihilominus per se formaliter tribuere aliis esse vel exigere esse non simul.

o Dimmatele.

9 Si p vero secundum dicas inquiro iterum de eodem superaddito, ac de partibus eius, sintne hæ partes talis naturæ, vt ex se & vi sui præcise postulent esse non simul; an vero id exigant per aliquid aliud superadditum: & si hoc secundum dicas, cogam te ad progres-

p Secũda pars dilemmatis.

ſum infinitum, qui ex poſtulato primo ſupra cap. 1 non admittitur. Si vero dicas primum, id eſt ſi aſſeras ſiſtendum in eo primo ſuperaddito; dico ego ex natura rei; & niſi aliunde aſſeratur in contrarium ratio, multo eſſe conuenientius & expeditius, vt reiecto omni huiuſmodi ſuperaddito, ſiſtamus in ipſis lineæ ſuperficiei, & corporis partibus; dicamuſque illis (quandoquidem ex parte ipſarum nulla eſt ad id repugnantia) per ſe ac non per aliud ſuperadditum conuenire naturaliter vt exigant non eſſe ſimul, ſeu exigant eſſe extra ſe inuicem; adeoque per ſolam ſui, vt ita exigentium, coniunctionem conſtituant vt dicebam lineam, ſuperficiem, corpus, in ratione quanti complete, nempe extenſi impenetrabilis.

10 Et q quia ſubſtantia materialis atque corporea in ratione corporeæ non eſt aliquid diſtinctum à lineis corporeis, ſuperficiebus corporeis, ipſoque copore (nempe ſumendo hæc omnia non in ratione entis mathematici, & abſtracti, ſed provt ſunt aliquid in re & phyſicum) conſequens eſt eiuſdem ſubſtantiæ partes integrantes, quæ etiam non differunt à lineis ac ſuperficiebus, ſiue à partibus eaſdem integrantibus; talis eſſe naturæ vt ſe ſolis abſque ſuperaddita alia entitate, quæ dicatur quantitas vel quid ſimile, ſint & naturaliter poſtulent eſſe

q *Ergo ſubſtātia corporea per ſeipſam eſt quanta.*

extra ſe inuicem; atque ita per ſolam ſui (vt ita poſitarum & poni exigentium) coniunctionem conſtituant ſubſtantiam corpoream in ratione quanti complete, nempe extenſi impenetrabilis.

Equidem *r* fateor nonnihil eſſe diſcriminis inter ſubſtantiam corpoream, & 11
alia quibus vt dictum eſt conuenit eſſe quantum, ſiue habere partes non ſimul cum exigentia vt non ſint ſimul. Eſtque hoc diſcrimen. Locus, tempus, motus, numerus, &c. ita poſtulant partes non ſimul; vt prorſus eorũ naturæ repugnet habere ſimul, & ponere eas ſimul, ſit prorſus impoſſibile. Cuiuſquidem rei ratio intelligetur ex dicendis de tempore ac motu, & à pari de numero, &c. in philoſophia nat. At ex principiis diuinæ fidei conſtat in ſacra Euchariſtia, ſubſtantiæ Corporis Chriſti partes omnes ſimul eſſe in eadem parte loci inuicem penetratas; adeoque exigentiam hanc non ita eſſe corpori phyſico eſſentialem, vt non poſſit virtute diuina fieri in contrarium. *ſ* Atque inde ſumpſerunt occaſionẽ Theologi philoſophique Chriſtiani (nam Gẽtiles id nunquam agnouere) vt dicerent ſubſtantiã corporeã ex ſe eſſe indifferentẽ, vt partes ſuas habeat, & ſimul & non ſimul; adeoque exiſtimarunt id per quod eas de facto habet non ſimul, videlicet quantitatem (ſic enim vocatur) diſtingui realiter ab eadem ſubſtan-

r Licet cætera quãta non poſſint ſuas partes habere ſimul &c. diuinitus, ſubſtantantia tamen corporea poteſt diuinitus.

ſ Hinc putauere Theologi quantitatem diſtingui à ſubſtantia

t Sed hoc argumentum eorum retorquetur facile.

tia corporea. *t* Sed hoc argumentum plane nihil eos iuuat, quandoquidem clare conuerti potest ad hominem; illi namque fatentur in eadem Eucharistia non modo substantiam Corporis Christi, sed ipsāmet eius quantitatem esse totā penetratiue: vnde pari modo potest inferri quātitatis partes esse quoque secūdùm se indifferentes, vt & sint simul, & sint non simul. Vnde cùm argumentū istud sit euidenter inutile, *u* cōfugiunt ad aliud, quod nimirum ducunt ex panis Eucharistici quantitate, quæ remanet absente panis substantia. Quod autem quantitas illa reuera maneat; putant id esse & satis euidens ex ipso sensus testimonio; & satis certum ex autoritate Ecclesiæ statuentis in variis Conciliis hinc absentiam panis, hinc solam accidentium (inter quæ præcipuum est quantitas) perseuerantēpręsentiam seu existentiam. Sed de his ego dicam ex professo in philosophia nat. variis locis vt cap. 2 prop. 3. quare iam pergo ad quanti vt quantum est explicandas proprietates.

u Aliud sumūt argumētū ab Eucharistici panis quantitate cui satis fiet commodius in phys.

12 Interim *x* verò (vt quæ de quanto hactenus dixi compendio complectar) clare vides quàm bene omnia sibi cohæreant dum naturali serie deducuntur è suis principiis. Etenim (vt quemadmodum cap. 6 num. 11 cæperam, ita pergam in exemplo aquæ) in primis vides essentiam aquæ integram integritate

x Hactenus dicta de quātitate proponuntur sub cōpendio.

ſeu bonitate ſua tranſcendentali, eſſe in vnica guttula, quam poteris minimam aſſignare vel etiam cogitare. Deinde vides eandem aquæ eſſentiam repeti in vlteriorem integritatem, quæ eſt entitatiua, ſeu tãtitatiua vt c.6 n.12 dicebã; aut, quod idem eſt, vides multiplicari eſſentiam aquæ in multis ſingularibus ac ſimilibus guttulis, quæ pariter ſingulæ ſunt ſubſtantialiter aqua. 3 Vides conforme omnino eſſe naturis rerum, vt quemadmodum vna gutta non eſt alia, ita poſtulet non eſſe vbi eſt alia; ſeu poſtulet eſſe extra aliam: non enim intelligenda eſt aquæ eſſentia dicto modo repeti aut replicari ad intra, ſeu in ſe ipſa; ſed ad extra, & cum locorum pariter multiplicata ſerie; ob exigentiam naturalem, qua eſſentia provt ſemel poſita poſtulat vnum locum; & provt iterum poſita poſtulat alterum locum; nec ſine repugnãtia patitur ſe poni bis in vno ſibi adæquato loco. 4 Vides eas guttas poſitas quidem extra ſe inuicem ob dictam exigentiam, ſed tamen iuxta ſe poſitas ad commune vinculum vnionis conſtituere neceſſario vt ſic præciſe (id eſt per ſolam ſui vt ita poſitarum, & ita poni exigentium coniunctionem) vnam aquam totalem integram entitatiue, & extenſam quantitatiue abſque vllo ente accidentali quod ſubſtantiæ aqueæ ſuperaddatur. Quod autem dixi de aqua

t *Sed hoc argumentum eorum retorquetur facile.*

u *Aliud sumũt argumẽtũ ab Eucharistici panis quantitate cui satis fiet commodius in phys.*

tia corporea. t Sed hoc argumentum planè nihil eos iuuat, quandoquidem clarè conuerti potest ad hominem; illi namque fatentur in eadem Eucharistia non modo substantiam Corporis Christi, sed ipsãmet eius quantitatem esse totã penetratiue: vnde pari modo potest inferri quãtitatis partes esse quoque secũdùm se indifferentes, vt & sint simul, & sint non simul. Vnde cùm argumentũ istud sit euidenter inutile, u cõfugiunt ad aliud, quod nimirum ducunt ex panis Eucharistici quantitate, quæ remanet absente panis substantia. Quod autem quantitas illa reuera maneat; putant id esse & satis euidens ex ipso sensus testimonio; & satis certum ex autoritate Ecclesiæ statuentis in variis Conciliis hinc absentiam panis, hinc solam accidentium (inter quæ præcipuum est quantitas) perseuerantẽ præsentiam seu existentiam. Sed de his ego dicam ex professo in philosophia nat. variis locis vt cap. 2 prop. 3. quare iam pergo ad quanti vt quantum est explicandas proprietates.

12

x *Hactenus dicta de quãtitate proponuntur sub cõpendio.*

Interim x verò (vt quæ de quanto hactenus dixi compendio complectar) clarè vides quàm bene omnia sibi cohæreant dum naturali serie deducuntur è suis principiis. Etenim (vt quemadmodum cap. 6 num. 11 cæperam, ita pergam in exemplo aquæ) in primis vides essentiam aquæ integram integritate

ſeu bonitate ſua tranſcendentali, eſſe in vnica guttula, quam poteris minimam aſſignare vel etiam cogitare. Deinde vides eandem aquæ eſſentiam repeti in vlteriorem integritatem, quæ eſt entitatiua, ſeu tãtitatiua vt c.6 n.12 dicebã; aut, quod idem eſt, vides multiplicari eſſentiam aquæ in multis ſingularibus ac ſimilibus guttulis, quæ pariter ſingulæ ſunt ſubſtantialiter aqua. 3 Vides conforme omnino eſſe naturis rerum, vt quemadmodum vna gutta non eſt alia, ita poſtulet non eſſe vbi eſt alia; ſeu poſtulet eſſe extra aliam: non enim intelligenda eſt aquæ eſſentia dicto modo repeti aut replicari ad intra, ſeu in ſe ipſa; ſed ad extra, & cum locorum pariter multiplicata ſerie; ob exigentiam naturalem, qua eſſentia provt ſemel poſita poſtulat vnum locum; & provt iterum poſita poſtulat alterum locum; nec ſine repugnãtia patitur ſe poni bis in vno ſibi adæquato loco. 4 Vides eas guttas poſitas quidem extra ſe inuicem ob dictam exigentiam, ſed tamen iuxta ſe poſitas ad commune vinculum vnionis conſtituere neceſſario vt ſic præciſe (id eſt per ſolam ſui vt ita poſitarum, & ita poni exigentium coniunctionem) vnam aquam totalem integram entitatiue, & extenſam quantitatiue abſque vllo ente accidentali quod ſubſtantiæ aqueæ ſuperaddatur. Quod autem dixi de aqua

& guttis eius, atque de extensione per eas; dic à pari de quouis quanto, & partibus eius integrantibus atque de extensione per eas. *y* Et ita demum vides conceptum quanti desumi à bonitate seu integritate essentiæ secundùm quod ipsa essentia pluries continetur in vno aliquo ente v. g. in hac tanta secundùm molem aqua.

y Et ostēditur quantitatem oriri à bonitate transf.

13 Bene quidē dici potest quantitatiuam illam aquæ v. g. & ita de aliis extensionem, esse aliquid ipsi aquæ accidentale, quatenus videlicet illi (provt sumptæ secundùm essentiam aquæ) accidentalis est ea ipsius repetitio in pluribus guttis: hæc vero ideo est acidentalis, quia non debetur eidem essentiæ aquæ vi integritatis trāscedentalis ipsius: hinc enim euidenter fit, vt nō sit de conceptu essentiali primario; sed solùm de secundario, nempe de conceptu integritatis entitatiuæ. Quo sensu dici posset quantitatem esse integritatem quandam seu bonitatem entis secundariam; & eatenus ipsi secundùm se sumpto accidentariam. Attamen quia entitatiua hæc & quantitatiua integritas constat ex solis veris substantiis; nēpe vt dixi ex solis guttulis extra se & iuxta se cum vnione positis; quarū non magis vna quàm reliquæ omnes sūt substantia; quatenus in singulis pariter est tota essentialiter integra aquæ substantia: consequenter dici nequit extensionem quanti

z quodam tamē sensu quātitas est accidentaria essentiæ.

Sed ille sensus non impedit eā esse vere in sua entitate substantiam.

quantitatiuam consistere aut formaliter fieri vi alicuius entis ita accidentalis, vt non sit etiam substantia; cùm in ea nihil non sit vere substantiale in se, licet vt dixi in ordine ad conceptum essentiæ primarium accidentaliter se habeat Vno verbo, ex his constat nullum in conceptu quanti & impenetrabilis includi verum ac physicum ens, quod ex natura sua ita sit accidens repectu alterius; vt non sit etiam vere in se & quoad se substantia. Atque ex hoc iam incipis videre, quàm sit verum id quod cap. 7 dicebam ex Aristotelica definitione accidentis ibi allata præcise sumpta, non satis posse constare sitne in rerum natura tale aliquod ens, quod alteri postulet inhærere & ab eo nequeat separatum existere naturaliter: atque eam quæstionem esse aliunde seu ex aliis principiis resoluendam; sicut hæc de quantitate est vt puto iam resoluta; saluis tamen iis quæ, vt nu. 11 pollicebar dicturus sum in physica ad obiectiones ex pane Eucharistico petitas, quarum vt videbis solutio est facillima.

Interim a tamen moneo non facile cuiuis autori licere sententiam aliquam suam velut fidei dogma promere ideo præcise quia illam vtcunque sibi videtur cum necessitate deducere ex aliquo antecedente quod reuera fidei dogma est: præsertim cùm non alia necessitate de- 14

a *Non facile afferendum est aliquid esse de fide.*

ducit nisi quia non putat vel non aduertit æque bene posse oppositam sententiam compati cum eo dogmate quod sibi loco est antecedentis. Tunc enim ea necessitas deductionis est solùm putatiua & imaginarià non autem realis & vera; & sententia sic deducta non excedit vt sic pondus meræ opinionis & quidem carentis omni certutidine: tantum abest vt sit necessariò tenenda velut firmissimum dogma fidei.

b Scoti ad hoc autoritas & ratio ab exemplo.

Hoc *b* ipsum egregie omnino ac subtiliter aduertit Scotus in 1 dist. 26 q. vnica num. 26; & affert appositissimum exemplum num. 30. Si Iudæis inquit erat traditum vt crederent Deum esse vnum; & de Trinitate nihil explicite: non solùm minor reuerentia, sed irreuerentia & falsitas esset asserere hunc articulum non posse esse verum, nisi Deus esset vnus personaliter; sicut est essẽtialiter: & tamẽ hoc videretur (idest videri poterat) tunc esse magis consonum verbis articuli traditi, quàm oppositum. Sicut igitur illi neutram partem debuerunt asserere esse necessario tenendam; sed vtrâque positâ necessario tenendum esse illud quod in generali fuit eis traditum: ita videtur quod circa articulos nobis in vniuersali traditos non debeamus asserere sine declaratione Ecclesiæ, necessariò hoc speciale, vel illud esse tenendum, cùm quorum vtroque possunt ar-

ticuli stare vt traditi sunt. Ita Scotus qui etiam alia plura habet ibidem in hanc rem accurate legenda. Quamuis autem ea ipse dicat ob quandam modestiam velut in aliena persona ostendens obiectiones quasdam de quibus ibi agit non probare rem esse de fide vt intendūt probare: non tamen propterea desinit esse verissimum quod ille sic modeste dicit: sed ita suauiter lectoris animum sibi conciliat ne insperata & à suo sensu plurimum aliena solutione offendatur, eamque respuat ob solam sui preoccupationem.

15 Vnde e mihi quoque ab eadem vt puto modestia minime recedenti fas omnino erit ad propositum similiter dicere, rationes à quibusdam autoribus afferri solitas ex reuelatis vel determinatis ab Ecclesia circa panem Eucharisticum, non probare tanquam de fide quantitatem eius panis distingui realiter à substantia eiusdem panis; si absque ea distinctione possunt perinde atque cum ea stare omnia & singula quæ de eodem Eucharistico pane vel reuelata in Scripturis, vel ab Ecclesia determinata sunt. Sic autem rem omnino se habere spero me axiliante Deo citatis locis clarissime ostensurum. Vnde & manifeste sequetur distinctionem quantitatis à substantia realem non esse tenendam velut aliquid de fide Eucharistica. Et ne quis pu-

e Similiter dicendum circa distinctionem quantitatis à substantia.

tet sententiam circa hoc meam (quæ non sane est solummodo mea) nisi solum negatiua quadam solutione obiectionum; non deerit sicut neque hactenus defuit positiua ratio clarissime ostendēs ex veris ac receptissimis naturæ principiis nullam talem esse distinctionem; quam reuera dicere licet ab iis autoribus bona fide ad hoc solum excogitatam fuisse, nimirum ad id coactis vt veritatem Eucharisticam defenderent, cùm eam putarent hoc solùm posse modo defendi; sicut (iuxta dicta cap. 5 num. 5 & sequentibus) subsistentiæ à natura distinctionem modalem excogitarunt, vt quæ de Incarnationis veritate sunt defenderent, quatenus non alium tunc defendēdi modum habebant: nam si habuissent profecto de ea distinctione cogitassent nunquam, vt ex eo patet quod nullum aliud habent vllatenus firmum eius fundamentum.

De proprietatibus quanti.

16 Prima *d* quanti proprietas in vulgari hactenus reiecta sententia de quantitate, est esse extensum in ordine ad locum: siquidem in ea sententia effectus formalis quantitatis, ac proinde formalis atque essentialis ratio quanti est præcise, esse extensum in ordine ad se: *e* putant enim eius autores posse partes vnius corporis

d Extensio in ordine ad locum prima quāti proprietas.

e Extensio in ordine ad se quid.

v. g. Christi Domini in Eucharistia, constitui simul penetratiue omnes intra vnam quantumuis minimam; imo in loco indiuisibili, retenta nihilominus tota illa extensione, quam ex vi quantitatis habent in ordine ad se, Ita vt vi quantitatis in spatio licet indiuisibili seruetur ordo perfectus seu dispositio secundùm situm, quem caput, pedes, manus, pectus, &c. obtinent naturaliter secundùm ordinem ad se, id est qui precise ordo dicat manum vnam sitam esse ad dexteram, alteram ad sinistram, pedes in imo sitos, caput desuper eminere, collum & humeros pectusque subesse capiti, &c. cum omnimoda situum distinctione; idque in loco indiuisibili, vbi implicat esse supra & infra, & dextrum sinistrumue; cùm hæc sint euidenter secundùm varias loci partes: ęque sane dicere potuissent, cum tota secundùm longum, latum atque profundum mole: non enim magis repugnat esse in spatio indiuisibili trinam dimensionem secundùm formalem dimensionis rationem, quàm esse in eodem indiuisibili spatio supra, & infra, dextrum, & sinistrum.

17 Hæc *f* fateor tam esse subtilia, vt captum meum omnino fugiant; neque enim aliquando potui conceptum formare rei tam euidenter implicatoriæ: neque vt puto iurarent illi autores, se id

f Gratis conficta, & contra euidentem rationem est extensio ad se in loco indiuisibili.

probe concipere; sed cùm id nullatenus probent & solùm gratis dicant; necesse est fateantur omnino id se dicere non nisi vt vim fugiant argumentorum; attamen si rem bene quis perpendat, non effugiunt. Cùm enim (vt est euidens stando in terminis præcisis) duo esse intra se significet vt sic idem ac duo esse in eodem vno loco, siue intra vnum eundemque locum; & è contrà duo esse intra eundem locum significet vt sic idem ac duo esse intra se; consequens est vt quæ physice sunt intra eundem locum, nullatenus physice dici possint esse ratione sui extra se; sed penitus & omni eodem modo sint intra se, quo sunt intra eundem locum: & hinc vlteriùs consequens est non alium esse, quoad situm, ordinem duorum intra se; quam illum ipsum qui est eorumdem intra communem vtrique locum. Et quia duorum situs qui ipsis est in ordine ad se; est vt patet ille ipse, qui illis eisdem est intra se; consequenter situs qui physice illis est secundùm ordinem ad se; est physice ille ipse qui illis est secundùm ordinem ad locum. Atque hinc euidens est, implicare, vt cùm aliqua duo vel tria, &c. supponuntur esse in vno loci puncto indiuisibili; adeoque non minus intra se quàm intra ipsum indiuisibilem locum esse; nihilominus dicatur vnum ex illis esse physice extra

alterum in ordine ad se; quamuis sit intra illud in ordine ad locum. *g* Atque hinc demum patet proprietatem illam quanti esse fictitiam, qua dicitur ei conuenire vt sit extensum in ordine ad locum; sicut fictitia est formalis & essentialis quanti ratio qua dicitur ei conuenire vt sit extensum in ordine ad se, quamuis sit inextensum in ordine ad locum; sublata enim ratione aliqua formali, tollitur euidenter proprietas ex ea consequens.

g Ergo fictitia est prima illa quanti proprietas.

18

Secunda *h* proprietas quanti est non habere contrarium. *i* Tertia, non suscipere magis & minus; potest quidem dici maius quantum vel minus adiectiue; sed non magis aut minus aduerbialiter. Et hanc vtramque proprietatem facile intelligis ex dictis de substantia cap. 6 num. 16 & 17: nec mirum; cùm in re quantum sit ipsamet substantia, licet sub alio conceptu. *k* Quarta proprietas est, esse mensurabile, quocunque genere mensuræ, siue geometricæ secundùm dimensiones, siue arithmeticæ secundum multitudinem; siue intensiuæ secundum gradus perfectionis, &c. Item proprietas est dici æquale, vel inæquale, maius vel minus. *l* Consistit autem mensurabilitas in hoc quod applicando vnam quantitatem iam probe notam possit cognosci altera nondum nota. Illa autem quæ prius nota alteram ap-

h Secunda proprietas non habere contrarium.

i Tertia non suscipere magis & minus.

k Quarta esse mensurabile.

l Quid sit mensurabile esse.

plicatione sui facit vt sic dicam innotescere; vocatur mensura actiua, & mensurans; altera vero quæ per eam sic applicatam innotescit, dicitur mensura passiua, & mensurata. Porro applicatio fit aliquando mentaliter & intellectualiter, vt quando abstractam quantitatem suam metitur geometra; aliàs fit materialiter, vt quando vlna applicatur panno. Ipso autem actu mensurandi cognoscitur an mensuratum sit alteri æquale, id est tale vt nec excedat nec excedatur; vel an sit inæquale; seu an sit maius, minusue.

19.

m Puncta, & ineæ, & superf. indiuisibiles non sunt nisi in mente.

Hic *m* forte quæret aliquis, denturne à parte rei superficies ac lineæ reales ac physicæ, quæ tamen sint indiuisibiles, v. g. linea sit sola sine latitudine longitudo; & superficies sit sola longitudo ac latitudo sine profunditate; ac similiter an detur punctum cuius nulla sit seu longitudo seu latitudo. Ego censeo dari hæc mathematicè solum, ac in mente geometræ; à parte vero rei ac physicè non dari: *n* sed tamen esse & vocari posse lineam physicam id quod longitudinem habet sensibilem sine sensibili latitudine; & similiter superficiem physicam id quod latitudinem longitudinemque habet sine sensibili profunditate; ac demum punctum physicum, id quod nullam habet sensibilem dimensionem. Sed de his in particulari fusius in philosophia nat. c. 7 quod est de Continuo.

n In re tamen sunt physica puncta & lineæ physicæ, & superficies.

De quali.

CAPVT IX.

QValitatem *a* definiuit seu descripsit Arist. in prædicamentis hoc modo, qualitatem dico quâ quales quidam dicuntur. Defini cæco albedinem & dic Albedo est quo albi quidam dicuntur; tam ille hac tua albedinis definitione intelliget quid sit albedo, quàm ego Aristotelicâ definitione qualitatis intelligam quid sit qualitas, quia sicut cęcus nescit quid sit album, ita & ego ex hypothesi nescio quid sit quale, vnde si quæram ab Atist. quid sit quale forte diceret præclaro circulo, quale dico quod à qualitate sic dicitur:& ita nihil me docuit nam vtrumque bene noueram scilicet quale esse quod à qualitate dicitur; & qualitatem esse quâ dicitur quale: & tamen non ex hoc scio quid sit quale vel quid sit qualitas. Vidit forte hanc absurditatem Arist. 5 Metaph. vbi hanc definitionem non repetiit, & quia meliorẽ non habuit nullam dedit. Post illum autem varij varias contexuere sed sane non multo meliores, quas ne tempus teram in iis recensendis videre poteris autores passim, vt Suar. in metaph. disp. 42 sect. 1 qui refutatis aliis

1 a *Qualitatis definitio Aristotelica minime bona.*

suam ponit, sed illam ipsam sicut & alias refutat Ouiedo in metaph. controu. 8 puncto 1 definiens ipse hoc modo, Accidens quod secundùm rationem superiorem prædicamẽti tantùm sequitur actualitatem perfectam. Sed hanc ego non minus facile refellerem multis capitibus, nisi nunc existimarem esse magis ad propositum, vt veram ex hactenus positis fundamentis exsuscitem, falsas contèmnens quæ suo nutu ruent erectione verioris. Rem itaque vt soleo à primis principiis euoluam vt veram qualitatis seu potius qualis in concreto rationem aperiam.

2 Itaque *b* sicut rationem quanti cap. 8 num. 12 & 13 perquisiui in ipsa entis integritate seu bonitate: sic rationem qualis nunc in veritate eiusdem entis tanquam in prima qualitatum radice inquiro hoc progressu. In primis ex logicis habemus differentiam specificam vocabulo apud eos vsitatissimo prædicari in quale quid, videlicet per modum formæ determinantis communem & quasi materialem rationem genericam ad esse specificum: hinc autem ego infero differentiam quamlibet aliam essentialem, vt est Indiuidualis, prædicari pari modo in quale quid cùm etiam ipsa se habeat per modum determinantis communem rationem specificam ad esse indiuidui. Deinde vlterius ex eo quod cuiuslibet

b *Vera qualitatis definitio eruitur ex definitione tũ veritatis transc. tum etiam differentiæ essentialis.*

entis veritas transcendēs continet ipsius essentialem adæquatam id est tum specificam, tum indiuidualem &c. differētiam (quatenus scilicet ens non modo per eam est id quod est, sed etiam vi eiusdem non potest esse aliud quam id quod est, adeoque vi illius distinguitur à quouis alio) inde inquam ego infero eandem veritatem prædicari eatenus in quale quid, seu quod idem est à propria veritate ens quodlibet primariò dici quale seu tale, nempe tale essentialiter: & de facto cap. 3 num. 4 & sequentibus ego id ita expressi vt dicerem veritatem entis consistere in hoc quod ens habeat esse tale quale debet habere.

Hoc autem vt explicem iuxta aliàs à me ibidem dicta, cùm dico ens habere esse tale quale debet habere nihil aliud intelligo quam habere ea prædicata essentialia, per quæ est id quod est & non potest esse aliud: hinc autem infero ens ideo esse tale seu quale essentialiter, præcise quia habet prædicata sibi peculiaria quasi iure prærogatiuæ, seu differentialia.

Iam verò quia tum præter prædicata differentialia essentialia, tum ad instar illorum conueniunt enti nonnulla etiam accidentalia prædicata (iuxta notionem accidentis explicatam cap. 7) quibus scilicet ens est id quod est accidentaliter; nempe quia vi illorum & habet aliquod 3

esse sibi accidentale, vt esse album, esse calidum &c. & per hæc ipsa differt ab alio v. g. omni non albo, non calido &c. inde primò fit vt ens non tantùm essentialiter ob essentialem differentiam, sed etiam accidentaliter ob sui prærogatiuas illas accidentales quibus differt ab aliis, sit & dicatur tale seu quale. Secūdò etiam fit vt quemadmodum ea omnia quæ prædicantur in quale quid seu essentialiter differentialiter; sunt (vt satis patet ex dictis) prædicata essentialia differentialia: sic prorsus ea omnia quæ prædicantur in quale simpliciter loquendo seu quod idē est in quale accidentario, sint prædicata alicuius accidentalis differentiæ.

4 *c Qualitas est aliquid rei qualis, prout scilicet eā afficit. Et quid sit afficere ac denominare.*

Sed c quia id quod est differentiale alicuius rei, est hoc ipso aliquid eius (quatenus res non differt per aliquid alienum) idcirco ea quæ prædicantur in quale quamuis accidentario, sunt aliquid eius de quo prædicantur: & dico esse aliquid eius, non quasi sint de eius essentia, sunt enim vt dixi accidentalia; sed quod ad illam ita pertineant, vt eam in se ipsa afficiant, seu quod idem est illam reddant in se talem. Intelliguntur autem eam afficere dum intelliguntur eam nomine suo denominare; non enim censentur suum ita nomen ei tribuere quin & rem nominis (hoc est, vt communiter dicitur, effectum suum formalem) eidē tribuunt. Tribuunt autem ei effectū formalem quatenus vel

ipsi adiacent physice, vel tali modo erga eam se habent, vt propterea concretis nominibus de illa enuncientur ad modum adiacentis in prædicatione logica, vt cum dicitur paries est albus.

5 Quia *d* vero iuxta dicta cap. 7 num. 4 & 10 substantia vna prædicatur nonnumquam de alia accidentariò nempe quia non semper ad modum per se stantis seu substantialiter prædicatur, sed aliquando etiam prædicatur per modum adiacentis seu quasi facta alieni iuris & faciens cum altera non vnum vnius essentiæ sed vnum per accidens; inde euidenter inferre licet substantiam vnam de alia substantia quandoque prædicari in quale accidentario: Ergo eatenus vere dici potest substantiam sub eo conceptu adiacentis habere rationem qualitatis, & censeri nomine qualitatis, quatenus videlicet prædicari in quale est esse qualitatem, siue hoc sit physice siue tantum logice. Ita quando de statua prædicatur esse deauratam, esse deargentatam, esse pictam & similia: de statua per modum adiacentis, & per modum qualitatis prædicatur aurum argentum, pigmenta &c. ita, quando dicitur aër nebulosus, nebulæ substantiæ prædicantur in quale de aëre: ita cum dicitur mare procellosum, ventosum, &c.

d Substantia eo quod alteri adiaceat vel quasi adiaceat prædicatur de ea in quale accidentario.

6 Aliàs *e* vna substantia prædicatur in concreto de alia, non ratione sui absolu-

e Etiam ratione alicuius sui

modi prædicatur in quale accid. de alia substantia.

tè, sed solùm ratione alicuius sui modi essendi, v. g. humores in animali non secundùm quod sunt simpliciter tales substantiæ, sed secundùm quod sunt debite temperati prædicantur de animali ad modum adiacentis & illud denominant quale, nempe sanum quatenus cùm dicitur sanum nihil aliud intelligitur quàm habere humores debite temperatos, seu mutatis in abstracta concretis habere debitam humorum temperiem, quæ est ipsa sanitas; physice tamen hæc temperies humorum non est aliud quam ipsi substantiales humores ita inuicem temperati, seipsis autem & non per aliud temperātur, sicut vinum & aqua non per aliquid tertium super inductum sed nuda sui ipsorum prout in tanta hinc & tanta inde quantitate sumptorum cōmixtione tēperātur. Ac proinde cùm animal dicitur per sanitatem quale, idem est physice seu in re, atque si diceretur quale per substantiales humores prout debite temperatos, vbi vt vides iterum, substantia si non ratione sui præcise, tamen ratione sui modi essendi, nempe temperiei, prædicatur in quale; adeoque est qualitas. *f* Et vero quid mirum si substantia prædicatur in quale accidentariò, cùm ex dictis constet prædicari in quale essentialiter, vt quando dicitur homo est rationalis, quemadmodum etiam annotaui & ostendi in logica cap. 3 num. 10 *g* Adde quod idem ra-

f Nec id mirū cùm prædicetur in quale essentialiter.

g Item substātia vni essen-

tionale quamtumuis sit substantia (alioqui potissima hominis pars essentialis non esset substantia) prædicatur in quale accidentario seu per modum qualitatis proprie accidentalis de animali, cùm dicitur Animal aliud est rationale, aliud est irrationale, etenim differentiæ diuisiuæ generis, sunt illi reuera accidentales; quia cùm non sint de eius conceptu, consequenter non sunt illi essentiales; adeoque sunt illi solum accidentales.

tialis prædicatur in quale accident. de alio.

7

Præterea *b* proprietates, quæ vulgo dicuntur ab essentiis quarum sunt, oriri, fluere, emanare, resultare, produci, ac de iisdem prædicantur in quale accidentario, non quidem contingenter sed necessario iuxta dicta cap. 3 logicæ num. 11, quemadmodum risibilitas, cùm dicitur, homo est risibilis; illæ inquam proprietates quantumuis in quale prædicentur, & sint eatenus re & nomine qualitates; sunt nihilominus in se ipsis veræ substantiæ; quod quidem ex physicis, ita possum in exemplo breuiter ostendere pro data occasione; vbi simul etiam explicabo quo vero sensu, ac non solùm metaphorico proprietates ab essentiis dimanent. i In primis ex eo quod homo sit rationalis, consequens est vt admiratiuus etiam sit; admirari enim est quidam actus rationalitatis, vt statim ostendam num. 8. Deinde ex eo quod homo sit animal consequens est vt sit corporeæ atque sensibilis lætitiæ

h Ipsæque proprietates vt risibilitas prædicantur in quale accidentario & tamen sũt substantiæ.

i Probatur eas esse vere substãtias. Item explicatur quo vero sensu proprietates huiusmodi dimanent ab essentiis.

capax, in quantum videlicet præditus eſt ſanguine ſpirituoſo; ſicut & cætera animalia quæ huiuſmodi ſanguine vitam animalem ducunt, fouent, & alunt. Hic vero ſanguis in homine (in homine in, quam ſpecialiter quaſi ſit illi ea res peculiaris ac propria præ cæteris animalibus) ad repentinum admirationis motum excitus poteſt ex arteriis, ac potiſſimum è ſplene(ſecundùm quod dicitur ſplene ridere facit)in cor ſubito affluxu & magna copia deriuari; ac eo modo ſinus eius dilatare; atque iterum repentina è ſinubus cordis eruptione pulmonem inuadens, ipſum quoque poteſt inflare ſubito; indeque aerem etiam repente excludere:hic vero aer cum impetu ſic excluſus poteſt ob ſpecialem conformationem quæ in partibus organicis corporis humani eſt, deeſt autem in aliis; poteſt inquam tali modo pulſare, & commouere muſculos diaphragmatis, pectoris, aſperæ arteriæ, laringis, atque etiam totius oris ac vultus; vt eo motu muſculorum totam certo quodam ſed grato modo ſpeciem vultus immutet; ac ſimul acutam, & elatam cum cachinno vocem edat;quæ vox cum dicta vultus immutatione prout à dictis cauſis facta, eſt idipſum quod vocamus vulgo riſũ;&ridere non eſt aliud quàm ab iis cauſis vultũ ita conformari & vocē ita extolli; & riſibilis dicitur qui cauſas illas

in

in se habet intrinsece tanquã aliquid sibi essentiale : ipsa autem risibilitas dicitur oriri ab essentia hominis, quatenus ex eo quod est admiratiuus, & præditus spirituoso splenis sanguine, nec non ita secundùm organicas partes Conformatus, necessariò ridendi capax est. vnde intelliges id quod de proprietatum ortu dicebam in logicis cap. 3 num. 13.

Neque putes vllum aliud philosophicum esse mysterium in eo quod vulgo risibilitas dicitur oriri, emanare, produci, &c. ab essentia, vel ab intrinsecis essentiæ principiis: quibus loquendi modis passim tyrones inducuntur vt concipiant putentque, imo credant risibilitatem esse ens quoddam intrinsecum distinctum tamen realiter ab essentia, ab eaque productum quodam genere actionis quod aliqui vocant emanationem, alij resultantiam &c. cuiusmodi voces nullus adhuc explicare valuit, & puto neque intelligere.

Itaque vt ad propositum veniam. 8
Quantumuis risibile, vt dictum est, prædicetur in quale; reuera tamen risibilitas in abstracto, seu potius in concreto principium ridendi, nihil in suo conceptu includit, quod non sit substantia. Nam in primis κ esse admiratiuum & esse rationale identificantur: cum admiratio sit actus rationalitatis.; vt ex eo constat quod admiratio est iudicium de magnitudine

κ *Admiratiuum & rationale identificantur.*

aut nouitate rei, quæ animum subito atque insperato percellit occursu, rapitque, tenetque suspensum; at vt patet iudicium est actus rationalis; igitur & admiratio. Nec propterea hæc diuersum ab illo principium sui requirit quod circa diuersum obiectum versetur, vel circa diuersum obiecti modum; alioqui tot essent in homine principia iudicandi quot res diuersæ vel rei vnius diuersi modi humano obiiciuntur iudicio. Igitur admiratio non ideo desinit iudicatiuæ facultatis, nempe rationalis, esse actus quod sit iudicium animi propter occurrentem ex insperato nouitatem suspensi. Idem ergo est in homine principium admirandi, quod & iudicandi nempe esse rationale, & quia istud absque dubio substantiale est; nemini dubium esse debet, ratione identitatis, quin etiam illud substantiale sit.

l Cætera pariter quæ facultatem ridendi constituunt sunt substantiæ.

Deinde *l* sanguis spirituosus arteriarum, splenis, cordis &c. substantia est; item splen pulmones & cor, alięque partes organicæ sic vel sic specialiter conformatæ in homine, nimirum tales vel tales musculi vultus & laringis &c. Substantiæ sunt. Demum anima ipsa substantialis est. Superest quidem motus eiusdem sanguinis & musculorum, item sonus vocis acutioris, item figura specialis talium musculorum. De motu ostendam in physicis cap. 10 illum nihil esse

reale præter ipsum mobile prout in multis locis est aliquo tempore sine quiete: & de sono etiam in physicis c. 25 ostendam, illum nihil esse reale præter tremulum aëris à sonoro elisi motum propagatum ad aurem vsque, & eius tympano impressum, atque inde vi nerui acustici communicatum cerebro. Adde quod vt manifestum est motus ille, illaque vox non sunt principium ridendi, sed potius sunt ipsemet risus. De figura similiter in physicis c. 8 p. 5 corol. 2 ostendam eam nihil aliud esse reale quam ipsam corporis substantiã prout huc vsque & non vlterius protensam. Vnde constabit motum, sonum, & figuram entitatiue non esse nisi substantiam, atque adeo licet hæc ipsa includerentur in ea hominis proprietate secundum conceptum eius adæquatum, verum esset in conceptu risibilitatis adæquato nihil contineri quod non sit reuera & secundum realem entitatem suam substantia.

Quod m dixi de risibilitate seu de facultate ridendi, dicendum est cum proportione de quauis alia cuiusuis entis proprietate, vt de ea ignis proprietate quæ dicitur calor, item de contraria illi proprietate aquæ vel terræ nimirum frigore, item de aliis potentiis naturalibus, vt intellectu, voluntate, sensu, appetitu, &c. quæ solent poni in secunda speciei qualitatis; eas enim sigillatim in physicis

m *Eadem ratio est de quauis alia proprietate.*

ostendam non distingui realiter à substantia cuius sunt potentiæ, facultates &c. *n* Ex quibus omnibus manifeste concluditur id quod intendo videlicet substantiam prout subest conceptui operatiuæ vt sensitiuæ, appetitiuæ, intellectiuæ, calefactiuæ &c. facultatis, esse ac dici qualitatem.

n Igitur substantia prout operatiua, sensitiua, appetitiua &c. est vt sic qualitas.

9 Item *o* non est vnde repugnet, vt quæ dicitur & est substantiæ qualitas, sit pariter ipsa secundum se ac ratione sui, substantia; cùm palam sit temporis v. g. qualitates esse substantias; quando enim tempus hybernum dicitur verbi gratia pluuium, sane tunc pluuiæ prædicantur in quale de eo tempore, suntque catenus eius temporis qualitates: at quis neget pluuias esse in se ac ratione sui, substantias.

o Quid ni qualitas substantiæ sit substantia, cum substantia sit qualitas aeris.

Idem *p* obseruare potes quando partes quantitatiuæ secundùm quod sunt sic vel sic terminatæ, cum hac vel illa concinna & eleganti proportione vel symmetria denominant corpus figuratum vel pulchrum; quæ sunt species qualitatis; termini enim huiusmodi partium non sunt physice aliquid ab ipsis ante opus mentis distinctum; sed præter positiuam ipsarum substantiam sunt sola negatio vlterioris extensionis, vt per se satis patet, & apud multos in confesso est, & alibi magis ostendam; vt paulo ante citaui. Hic igitur aut sola vlterioris extensionis

p Item figura & pulchritudo prædicantur in quale cum sint realiter & entitatiue ipsa substantia.

negatio prædicatur in quale, & est qualitas, vel sane partes entitatiuæ substantiales sunt ipsæ quæ in quale nempe figuratum, pulchrum &c. prædicantur secundum quod illam habent negationem.

10 Atque q ex his tandem facile vides (quod etiam annotaui cap.8 num.13 cum agerem de quantitate) ex definitione & conceptu accidentis non constare qualitatem esse ex sua ratione tale aliquod ens quod natura sua postulet inhærere subiecto, & ab eo separatum non possit existere. Quapropter aliunde omnino expendendum est, sit ne aliqua in particulari qualitas talis naturæ; & de facto id ego diligenter Deo fauente expendam suis locis in phil. nat. interim.

q Ergo ex definitione accidentis non constat qualitatem esse accidens eo modo quo vulgo concipitur.

Ex r his ita deductis colligere licet quemadmodum quantitas est quædam entis bonitas secundaria & accidentalis iuxta dicta cap.8 numero 13 ita qualitatem (quæ est de genere accidentium) esse quandam entis veritatem secundariam & accidentalem.

r Qualitas est quædam accidentalis veritas entis.

Atque ſ vt vides debuerat in serie prædicamentorum postponi quantitas qualitati eo titulo, videlicet tanquam habenti priorem sui in transcendentibus entis proprietatibus originem. Nolui tamen consuetum hac in parte deserere ordinem, quia parum intererat, satis enim esse puto id indicasse, quamuis & potes ob-

ſ Qualitas in ordine prædicamentorum antecedere debuit quantitatem.

seruare supra num. primo relatum Arist. 7 metaph. cap. 1 prius numerasse. Quod quale, & mox quod quantum.

De speciebus qualitatis.

11 Qualitas 1 diuidi communiter solet in quatuor species, quæ tamen singulæ sunt geminæ, in prima specie sunt habitus & dispositio, in secunda potentia & impotentia, in tertia passio & patibilis qualitas, in quarta, figura & forma. Habitus hic sumitur pro ea qualitate qua facultates quædam vitales v. g. intellectus & voluntas post longum circa quædam obiecta exercitium promptæ & expeditæ atque habiles sunt ad facile & perite exercendas similes circa eadem obiecta operationes. Dispositio sumitur pro qualitate qua materia redditur capax formæ recipiendæ distinguntur hæ duæ, vt aiunt, complicationes qualitatum, in hoc quod habitus diu permaneat vnde & dicitur difficile mobilis, dispositio vero facile deleatur, & ideo parũ duret. Sed sane hæc discrimina sunt valde accidentalia; aptiora vero & magis intrinseca quærere vel assignare puto esse non magnæ necessitatis.

1 Quatuor species qualitatis vbi & explicantur singulæ.

Potentia sumitur pro virtute agendi, impotẽtia pro carentia eius seu pro lãguida & infirma potentia, vt est in claudo potentia ad ambulandum. Passio sumitur

pro qualitate sensibili & ita dicitur eo quod ex eius sensatione sensus aliquid patiatur; & pro eadem sumitur etiam patibilis qualitas : arum v. discrimen est quod patibilis qualitas diu duret, passio vero breui euanescat. Si hæc bene discuterentur puto habitura leue satis fundamentum; sed quia in eis potissimum est quæstio de nomine, non immoror. Per figuram intelligitur quantitatis intra quosdam definitos terminos clausæ habitudo. Per formam verò intelligitur eadem habitudo non nudè sed cum certa symmetria & proportione terminorum aut aliis ornamentis propter quæ sensui grata appareat.

Distinguunt aliqui figuram mathematicam à physica & illam aiunt constare 12 solis linearum aut superficierum terminis quibus quantitas dicatur quadrata, rotunda, triangularis &c. physicam vero constituunt in vnione partium cum tali ordine vt vna sit posterior, altera anterior, altera media, &c. vt in figura manus, pollex est prior, subsequitur index, auricularis est postremus, alij sunt medij. Sed hæc sunt arbitraria. *x* Tantum aduerto, figuras quas geometra in charta vel puluere designat nomine tenus tantum esse mathematicas quatenus scilicet à mathematico & studio matheseos delineatæ sint; aliunde vero esse potius physicas

u Figuræ mathematicæ à physica distinctio vulgaris arbitraria.

x Figuræ mathematicæ non sunt quæ in charta nisi nomine tenus.

quippe in subiecto physico & ex materia physica, puta rubrica designatas. Purè autem mathematicas esse abstractas, quas in sola mente formet geometra, de quibus dicebam cap. 8 num. 17.

De proprietatibus qualitatis.

13 Qualitatis *y* proprium esse dicitur suscipere magis & minus, siue intendi atque remitti. Non tamen omnes qualitates intenduntur aut remittũtur, vt figura: nec enim potest vna esse magis v.g. quadrata quam alia; item facultas naturalis seu potẽtia non intenditur vel remittitur vt intellectus, &c. Quomodo autem id conueniat habitui ac dispositioni, item passioni ac patibili qualitati dicam in phil. nat. de his quidem cap.9 prop.7 de illis vero cap.24 num. 34.

y Prima qualitatis proprietas suscipere magis ac minus.

14 Altera *z* proprietas qualitatis est, vt secundùm qualitatem dicatur similitudo ac dissimilitudo; ad eum modum quo secundùm quantitatem dicitur æqualitas vel inæqualitas. *a* Sed pari modo dicitur similitudo vel dissimilitudo ex rationibus substantialibus quando prædicantur in quale, Imo & inter quantitates secundum quod inuicem commensurantur dicitur similitudo vt cum dicitur de baculis æqualibus, baculus hic habet 4 v. g. palmos longitudinis; & ille similiter habet quatuor.

z Secunda, vt ex ea dicatur simile ac dissimile.

a Sed hæc non est vera proprietas quia primo conuenit etiam substantiæ & quantitati.

Et *b* è contra de qualitatibus secũdum

gradus intensionis consideratis dicitur b æqualitas vt cum dicitur, hæc albedo habet sex gradus, & illa æque habet sex, vnde facile permiscentur voces, nec tanto rigore est vel scrupulo agendum in his proprietatibus quæ totæ sunt logicæ, seu ad modum loquendi spectantes.

b Imo ex qualitate dicitur etiam æqualitas.

Ita c & duo patres sunt similes in ratione patris, ita & secundum situm duo sunt similia, ita & secundũ tempus. Prę-terea d in ratione hominis sane substãtiali, similes sunt Ioannes & Paulus; quod enim volunt aliqui cùm Arist. ex essentialibus esse vnitatem, ex accidentalibus similitudinem, non penitus probo non enim magis duo homines sunt vnum (vere ac physice loquendo non logice abutendo vocibus) in ratione hominis; quam duo parietes albi sint vnum in ratione albi; neque hi parietes magis aut verius sunt similes in ratione albi; quam duo homines sint similes in ratione hominis; & hinc est vt cùm de vniuersalibus agebam cap. 2 num. 2 & cap. 3 num. 37, & in logicis cap. 3 num. 3 dixerim à parte rei esse solum plures naturas singulares similes; seu plura singularia similia, à quibus dum abstrahuntur ea quæ sunt in eis similia, relictisque eis quæ in eisdem sunt dissimilia; ex illis similibus solis ac seorsim sumptis fit vnitas, quatenus separatis fundamentis dissimilitudinis nullum est fundamen-

c Item ex relatione est similitudo.

d Item in ratione essentiali substantiali vt euidenter probatur.

tum distinctionis : similitudo enim ab vnitate non deffert nisi quod similitudo est conuenientia diuersorum seu distinctorum, vnitas autem est conuenientia indistinctorum.

15

e Tertia proprietas non habere contrariũ sed non conuenit omni vt figuræ.

Affertur e & alia qualitatis proprietas, quæ est habere contrarium; contraria autem definiũtur quæ sub eodem genere maxime distant, & eidem subiecto vicissim insunt, à quo mutuo se expellunt nisi alterum eorum insit à natura sicut v. g. calor & frigus. Non tamen omnis qualitas habet contrarium quia non omnes habent sub suo genere aliquid à quo expellantur, vt figura nullum habet contrarium. f Cæterum contrarietas non exercetur nisi per actiuitates quæ enim sunt otiosa non expellunt, expellere enim dicit esse actuosum; vnde miror quomodo aliqui faciant humiditatem & siccitatem expertes actiuitatis, & otiosas, cum tamen eas ponant contrarias, & videãt sese mutuo expellẽtes. Et hæc modo sufficiant de qualitate in genere. Plura dicam de singulis suo loeo in phil. nat.

f Contrarietas non exercetur sine actiuitate, igitur quæ non, non sunt actiua non habent contrarietatẽ.

De Relatione.

CAPVT X.

VIx a alibi vſquam tot reperire eſt ambages ac tricas, ne dicam chimæras & figmenta, quot in hac materia paſſim occurrunt apud autores; dum enim illi ſuam diſputandi ſubtilitatem prodere geſtiunt, lectoris animum & impediunt confuſa multitudine diuiſionum, & onerant mole quæſtionum indigeſta: atque ita rem cuique per ſe facile obuiam reddunt abſtruſam ac difficillimam. Ego quidem prius iudicaueram in hoc ita perplexo negotio ſatius eſſe, & grauitate philoſophica dignius, plexus illos omnes difficultatum breui ac ſimplici veræ ſententiæ expoſitione incidere, quàm ſi minutatim infinitas ambages per ſingulos nodos reſoluere conarer; ſic enim nec mihi ſcribenti nec tibi legenti tanta diſpendia temporis fierent. Adde quod frequenter accidit, vt veritas nudè propoſita clariùs eluceſcat, abſcedatque conſequenter eius perculſa radiis caterua errorum. Verumtamen vt, quantum in me eſt, nulli non ſatisfaciam; exponam in primis veram & expeditam de relatione ſententiam, &

a *Præfatio ad totum caput de relatione.*

mox eandem aduersus obiectas difficultates non solùm tuebor, sed etiam, simul ac eadem opera, saluo meliori iudicio efficacissime confirmabo: ac demum his peractis licebit in summam colligere præcipua capita veluti conclusiones in materia relationis tenendas.

1 *b Relatio vnde dicatur & quomodo fiat.*

Relatio *b* itaque dicitur à referendo, sicut latio à ferendo: & potest intelligi tum actiue à verbo actiuo referre, tum passiue à passiuo referri: fit autem hoc modo relatio. Intellectus è duobus suæ cognitionis obiectis, vnum aliquando comparat seu confert cum alio; & tunc sua illa cognitione comparatiua & collatiua vnum intentionaliter destinat seu ordinat ac refert ad alterum; atque in hoc sita est relatio actiua. Ac similiter duo cognitionis obiecta quando inuicem in eadem cognitione ita conferuntur, vt vi eius vnum ad alterum destinetur & ordinetur vt dixi intentionaliter, tunc illud quod ita destinatur, hoc ipso refertur, & in hoc sita est passiua relatio.

c Ad relationē realem supponitur fundamentum, item quid sit & quotuplex fundamētum, & quid terminus.

Intellectus *c* quidem nisi fingat nunquam refert vnum ad alterum, quin ex parte ipsorum habeat aliquid causæ cur istud referat, & cur ad illud referat; id est quin in vno extremo inueniat rationē referendi, quæ ob id ipsū vocari solet fundamētū proximū relationis (proximū inquā quia remotum fundamentū est illud

ipsum quod referri dicitur quod & dicitur subiectum relationis) & quin in altero etiam extremo inueniat rationem terminandi; propter quam istud alterum extremum vocatur terminus relationis; & è conuerso: siquidem id quod in vnoquoque est ratio fundandi propriam relationem, est ratio terminandi alteram.

Atque *d* ex his intelligis primò relationem actiuè sumptam, esse actionem intellectus vnum ad alterum destinantis; ordinantis, referentis, & catenus relatum denominantis: passiue autem sumptam nihil aliud esse quàm denominationem destinati, ordinati, relati per huiusmodi intellectus operationem: relationem actiuam posse quoque dici formalem relationem, in quantum videlicet est forma licet extrinseca denominans vt dixi relatum: ac similiter fundamētum proximum relationis posse vocari relationem fundamentalem. Tamen vt nullas in iis quæ deinceps dicenda sunt patiaris ambages, relationem formalem, quam oppono fundamentali, sumam non simpliciter pro dicto conceptu referente seu forma denominante relatum; sed pro actiua simul & passiua relatione, id est pro totali denominatione referentis & relati consideratorum vt sic in abstracto.

d Relatio alia actiua, alia passiua &, quid vtraque

2

Exemplo *e* res fiet clarior. Intelle-

e Exponitur clarius quomodo fiat relatio, in exemplis.

est viciſſim : formalis autem relatio ſimilitudinis, eſt denominatio qua paries hic vel ille prout ab intellectu (propter exiſtentem in vtroque albedinem) conſideratus conceptu referente dicitur relatus, nomine vniuerſali ; peculiari autem ad hoc genus relationis aptato, nomine vocatur ſimilis.

4 g *A pari idem in aliis.*

Idem g puta ſeruari cum proportione in reliquis ita vt intellectus vt dicebam niſi fingat, nunquam vtatur conceptibus referentibus quin ex parte huiuſmodi obiectorum inueniat ſuum in iſto fundamentum referendi, & ſuam in illo terminandi rationem; vt in patre reperit actionem generandi in filio emanationem, in parietibus albedinem ; pari autem modo ſi cætera percurras quæ ſolent conceptu relatiuo exprimi, cernes 1 omnia (ſuo nimirum quælibet modo) ſua ex ſe habere fundamenta & ſuas terminandi rationes, v. g. creatura ſuam habet à creatore dependentiam ; ac viciſſim creator ſuum in creaturam poſitiuum influxum : rex imperium ac regimen in ſubditos, iſti ſubiectionem : cognitio rationem exprimentis obiectum cognitum ; & viciſſim obiectum rationem expreſſi &c. h 2 etiam cernes haud quidquam amplius entitatis realis ineſſe relationi, quàm id ſolum quod importatur hinc ex intellectus cognitione reali intentionaliter referente ; inde ex fundamento proximo reali ſecundum

h *Et hinc patet quid realis entitatis importet relatio.*

cundum se & per dictam cognitionem vt dictum est intentionaliter referibili.

Duobus præcipue modis aduersarij contra iam dicta tenent relationem formaliter sumptam esse aliquid reale ex parte subiecti, & non tantum aliquid intentionale ex parte intellectus : *i* primò dicunt aliqui ex eis similitudinem v. g. (& ita de aliis relationibus seruata proportione) duorum alborum parietum esse aliquid extra intellectum vtrique parieti vere inhærens, & nullo cogitante intellectu ab vtroque pariete atque ab vtriusque albedine distinctum distinctione aliqua siue maioris realitatis, vt vocant, siue minoris siue etiam mediæ (adeo circa hoc diuersa sunt diuersorum capitum placita) putant enim quando paries Tolosæ dealbatur, pullulare vi eius dealbationis entitatem quandam minime fictam & minime dependentem ab intellectu, in omnibus vbiuis terrarũ constitutis parietibus albis, qua entitate velut forma relatiua statim illi omnes parietes ad istum Tolosanum referantur.

5 *i Aliquorum sententia contraria asserens relationem esse entitatem distinctam, &c.*

6 *K Ea entitas est impossibilis cum non sit à quo producatur neque actio qua produci possit*

Sed k si quæras ab his autoribus causam productiuam eius nouæ ita pullulantis entitatis ; respondent aliqui produci illam ab eo qui dealbat hunc Tolosæ parietem : quasi vero possit ita facile ac passim in natura exerceri actio immediata in distans, quam ego iam in

est vicissim: formalis autem relatio similitudinis, est denominatio qua paries hic vel ille prout ab intellectu (propter existentem in vtroque albedinem) consideratus conceptu referente dicitur relatus, nomine vniuersali; peculiari autem ad hoc genus relationis aptato, nomine vocatur similis.

4 *g A pari idem in aliis.*

Idem g puta seruari cum proportione in reliquis ita vt intellectus vt dicebam nisi fingat, nunquam vtatur conceptibus referentibus quin ex parte huiusmodi obiectorum inueniat suum in isto fundamentum referendi, & suam in illo terminandi rationem; vt in patre reperit actionem generandi in filio emanationem, in parietibus albedinem; pari autem modo si cætera percurras quæ solent conceptu relatiuo exprimi, cernes 1 omnia (suo nimirum quælibet modo) sua ex se habere fundamenta & suas terminandi rationes, v. g. creatura suam habet à creatore dependentiam; ac vicissim creator suum in creaturam positiuum influxum: rex imperium ac regimen in subditos, isti subiectionem: cognitio rationem exprimentis obiectum cognitum, & vicissim obiectum rationem expressi &c. h 2 etiam cernes haud quidquam amplius entitatis realis inesse relationi, quàm id solum quod importatur hinc ex intellectus cognitione reali intentionaliter referente; inde ex fundamento proximo reali secundum

h Et hinc patet quid realis entitatis importet relatio.

cundum se & per dictam cognitionem vt dictum est intentionaliter referibili.

5 Duobus præcipue modis aduersarij contra iam dicta tenent relationem formaliter sumptam esse aliquid reale ex parte subiecti, & non tantum aliquid intentionale ex parte intellectus: *i* primò dicunt aliqui ex eis similitudinem v. g. (& ita de aliis relationibus seruata proportione) duorum alborum parietum esse aliquid extra intellectum vtrique parieti vere inhærens, & nullo cogitante intellectu ab vtroque pariete atque ab vtriusque albedine distinctum distinctione aliqua siue maioris realitatis, vt vocant, siue minoris siue etiam mediæ (adeo circa hoc diuersa sunt diuersorum capitum placita) putant enim quando paries Tolosæ dealbatur, pullulare vi eius dealbationis entitatem quandam minime fictam & minime dependentem ab intellectu, in omnibus vbiuis terrarũ constitutis parietibus albis, qua entitate velut forma relatiua statim illi omnes parietes ad istum Tolosanum referantur.

i Aliquorum sententia contraria asserens relationem esse entitatem distinctam, &c.

6 Sed k si quæras ab his autoribus causam productiuam eius nouæ ita pullulantis entitatis; respondent aliqui produci illam ab eo qui dealbat hunc Tolosæ parietem: quasi vero possit ita facile ac passim in natura exerceri actio immediata in distans, quam ego iam in

K Ea entitas est impossibilis cum non sit à quo producatur neque actio qua produci possit

dioptrice horaria prop. 14 ostendi ac deinceps in physicis cap. 6 prop. 10 ostendam esse omnino impossibilem. Alij respondent produci de nouo entitatem illã non per se, sed per accidẽs ad productionẽ nouæ albedinis: sed hoc reiicietur euidenter cùm ostendero in physicis c. 6 prop. 6 corol. 1 nullam veram & ab alia pariter vera distinctam ante opus mentis entitatem posse de nouo existere absque actione ipsi propria, id est ipsius specialiter productiua, & ante opus mentis distincta ab actione productiua cuiuscunque alterius. Alij dicunt non produci sed resultare hanc entitatem in omnibus albis ex productione albedinis in vno. sed explicent mihi quæso quid sit illud resultare: præclara sane illa est vox; sed in re non video, nec assignari potest quid significet, nisi aut produci per se aut produci per accidens, seu cum alio, & vi productionis alterius: eo autem vtroque casu non differt vt patet ista responsio ab aliqua ex duabus præcedentibus. Dicere vero eam entitatem ita esse & existere realiter de nouo per resultantiam vt tamen nullo modo producatur, est res & inaudita & omnem excedens imaginationis captum.

7 *l Ostenditur eam esse superfluam.* Adde *l* quod, si Deus impediat productionem illam siue per se siue per accidens, aut resultantiam, aut quemuis alium illustri nomine designatum mo-

du m existendi denouo (vt sane euidens est posse impedire si entitas illa noua relatiua est vere quid ante opus mentis distinctum ab entitate subiecti fundamenti ac termini) si inquam Deus id impediat, vel etiam si per solam abstractam hypothesim intelligatur impedire; nihilominus posita solùm albedine in duobus parietibus, hoc ipso & vtillius præcisè bene intelliguntur parietes esse similes: item bene intelligitur parietem A iam ex hypothesi album, sed nondum similem, fieri de nouo similem ex eo solùm quod paries B de nouo fit albus; & pari modo desinere esse similem ex eo præcise quod paries B amittit albedinem; intelligo enim optime, esse similes per id præcise quod vterque est albus. Ergo conceptus eius relationis quæ est similitudo non dicit entitatem aliquam ab intellectu independentem, & verè distinctam à subiecto fundamento ac termino. Ergo ea entitas cùm nec ab aduersariis sufficienter probetur, vt ostẽdam in solutione obiectionum; & ex hoc iam facto argumento sit euidenter superflua ad conceptum relationis etiam realis; quin etiam ex primo argumento manifeste repugnet, quatenus nulla est assignabilis causa eius productiua; concludendum est eam esse manifestum figmentum.

Obiicies m. relatio est quid realiter se- 8

parabile à fundamento, ergo est aliquid realiter seu ante opus mentis distinctum ab eo. Resp. 1 Esto antecedens, & distinguo consequens; est aliquid à fundamento & simul à termino realiter distinctum, nego. Est aliquid à fundamento solo realiter distinctum: transeat adhuc; quia hoc stante, & stante etiam antecedente, dici posset relationem distingui realiter à fundamento ratione termini, qui & ipse in conceptu relationis includitur; sed ex hoc non sequitur relationem esse entitatem sic à fundamento realiter distinctam, vt etiam ipsi realiter inhæreat, quod intendunt hi autores. Sed 2 respondeo melius ad meam sententiam, negando antecedens quia non est realiter separabile nisi quod supponitur conuenire realiter: ego autem probaui relationem, nempe formalem, de qua solùm est mihi quæstio, conuenire fundamento intentionaliter solùm ac denominatiue; tu verò nondum probasti conuenire realiter: videbo autem in sequentibus quomodo id probes; & interim dico non alio modo reali separabilem esse relationem formalem à fundamento, quàm quo separabilis est denominatio v. g. visi à pariete viso.

m Obiectio & duplex responsio.

9 Reiecto *n* isto primo modo tenendi relationem realem alij 2 dicunt esse ex parte fundamenti realem aliquem ordinem, & realem aliquam tendentiam ad

n Altera aliorum contraria sententia ponẽs relationem in ordine atque

terminum; illum vero ordinem;& illam téndentiam volunt esse relationem; quæ eatenus sit realis. o Sed mihi nullus videtur esse realis ordo nulla realis physica fundamenti ad terminum tendentia quæ dici possit realis relatio, indicata per ipsum Ad, qua vere ac physice filius v. g. realiter ac physice tendat ad patrem, & ita de aliis. Si enim filius, vt filius, physice emanat à patre vt intelligitur emanare quatenus ab eo vere generatur; non video qua ratione possit, prout etiam filius est, seu eadem relatione filiationis tendere physice ad patrem; sunt enim termini isti oppositi (si physicè sumantur) emanare ab, & tendere ad; implicatque vt id quod alicui est realis physica ratio emanandi ab, sit vt sic & eidem realis physica ratio tendēdi ad. Item neque video qua ratione album tendat physice ad aliud album & ita de aliis: sine tendentia autem, nulla potest esse relatio; cùm non sit relatio nisi Ad; & non possit esse Ad sine tendentia: sicut neque potest esse tendentia sine motu vel inclinatione: quis vero putet esse realem aliquem motum siue inclinationem physicam huius albi parietis ad alium pari modo album? certe non video duo alba, vel duo æqualia, vel duo diuersa, vel quæcunque alia volueris quæ dicantur referri, habere ad se inuicem talem aliquem siue motum siue inclinationem qualem habet aut

tendentia realis.

o Refellitur euidenter quia nulla est realis tendent.a fili; ad patrem, albi ad album diuersi ad diuersum, æqualis ad æquale, &c.

parabile à fundamento, ergo est aliquid realiter seu ante opus mentis distinctum ab eo. Resp. 1 Esto antecedens, & distinguo consequens; est aliquid à fundamento & simul à termino realiter distinctum, nego. Est aliquid à fundamento solo realiter distinctum: transeat adhuc; quia hoc stante, & stante etiam antecedente, dici posset relationem distingui realiter à fundamento ratione termini, qui & ipse in conceptu relationis includitur; sed ex hoc non sequitur relationem esse entitatem sic à fundamento realiter distinctam, vt etiam ipsi realiter inhæreat, quod intendunt hi autores. Sed 2 respondeo melius ad meam sententiam, negando antecedens quia non est realiter separabile nisi quod supponitur conuenire realiter: ego autem probaui relationem, nempe formalem, de qua solùm est mihi quæstio, conuenire fundamento intentionaliter solùm ac denominatiue; tu verò nondum probasti conuenire realiter: videbo autem in sequentibus quomodo id probes; & interim dico non alio modo reali separabilem esse relationem formalem à fundamento, quàm quo separabilis est denominatio v. g. visi à pariete viso.

m *Obiectio & duplex responsio.*

9 Reiecto n isto primo modo tenendi relationem realem alij 2 dicunt esse ex parte fundamenti realem aliquem ordinem, & realem aliquam tendentiam ad

n *Altera aliorum contraria sententia ponẽs relationem in ordine atque*

terminum; illum vero ordinem;& illam téndentiam volunt esse relationem; quæ eatenus sit realis. *o* Sed mihi nullus videtur esse realis ordo nulla realis physica fundamenti ad terminum tendentia quæ dici possit realis relatio, indicata per ipsum Ad, qua vere ac physice filius v. g. realiter ac physice tendat ad patrem, & ita de aliis. Si enim filius, vt filius, physice emanat à patre vt intelligitur emanare quatenus ab eo vere generatur; non video qua ratione possit, prout etiam filius est, seu eadem relatione filiationis tendere physice ad patrem; sunt enim termini isti oppositi (si physicè sumantur) emanare ab, & tendere ad; implicatque vt id quod alicui est realis physica ratio emanandi ab, sit vt sic & eidem realis physica ratio tendēdi ad. Item neque video qua ratione album tendat physice ad aliud album & ita de aliis: sine tendentia autem, nulla potest esse relatio; cùm non sit relatio nisi Ad; & non possit esse Ad sine tendentia: sicut neque potest esse tendentia sine motu vel inclinatione: quis vero putet esse realem aliquem motum siue inclinationem physicam huius albi parietis ad alium pari modo album? certe non video duo alba, vel duo æqualia, vel duo diuersa, vel quæcunque alia volueris quæ dicantur referri, habere ad se inuicem talem aliquem siue motum siue inclinationem qualem habet aut

tendentia reali.

o Refellitur euidenter quia nulla est realis tendentia fil.y ad patrem, albi ad album, diuersi ad diuersum, æqualis ad æquale, &c.

chalybs ad magnetem, aut vt ait D. Thom. 1 part. q. 28 art. 1, lapis ad centrum grauium; ex quo motu vel inclinatione reali colligere possim realem similitudinis relationem in albis, realem æqualitatis relationem in æqualibus, realem diuersitatis relationem in diuersis, &c. Alterius vero generis si quis est siue motus siue inclinatio, metraphoram sapit non physicam veritatem. Ergo in fundamentis non est realis ordo vel realis tendentia. De hoc dicam adhuc aliquid inferius num. 20 & 26 & 36.

10 Dices *p* 1 pater vt pater non potest concipi sine filio; ergo pater vt pater (& ita de aliis fundamentis) habet ordinem atque tendentiam ad filium. *q* Resp. 1 quidquid sit de antecedente nego consequentiam, quam ostendo esse falsam, vertendo materiam argumenti sic: filius vt filius non potest concipi sine patre; ergo filius vt filius habet ordinem atque tendentiam ad patrem; ideo autem conuerto sic argumentum, quia tu eodem argumento probas filium referri ad patrem realiter; sed ego iam tibi num. præcedenti ostendi nullam esse realem filij tendentiam ad patrem. Ergo hoc argumento non probatur realis ordo atque tendentia patris ad filium seu vniuersaliter fundamenti ad terminum. *r* Resp. 2 ex dictis in logica cap. 2 num. 15 non esse mirum si pater non possit sub ratione patris intel-

p Obiectio prima.

q Primo sol retorquendo.

r Secundo per rationem à priori.

ligi, quin ea intellectione inuoluatur filius; absque eo tamen quod per id probetur vlla realis tendentia patris ad filiũ: nam quoad primum, cùm dicimus patrem sub ratione patris, in quantum ea vox est consignificatiua, intelligimus id quod significant hæ duæ simul sumptæ voces habens filium; quod enim phrasi dicitur habens filium, vnico vocabulo, pater, elegantius exprimitur; est autem euidenter impossibile vt intelligatur habens filium quin hac ipsa intellectione includatur filius. Quoad secundum vero, quod scilicet nulla per hoc tendentia probetur; patet: quia habens filium non est siue interpretatiue siue expresse idem formaliter quod tendens ad filium. Ita cùm dicimus causam sub ratione causæ quatenus hæc vox est consignificatiua; intelligimus id quod habet effectum, & vt patet id nequit intelligi quin effectus includatur ea intellectione: & ita de cognitione cogniti, aliisque similibus.

∫ Confirmatur quia cùm dicis, pater vt pater, causa vt causa &c. refertur; manifeste idem est ac si diceres pater sub conceptu habentis filium, causa sub conceptu habentis effectum refertur; nam vt euidens est reduplicatio id solum indicat; ergo ea relatio ex te ipso est sub conceptu, vel per conceptum; non autem extra conceptum vel sine conceptu. Adhuc inferius num. 11 & 18 aliquid dicam

∫ *Solutio hec confirmatur ad hominem.*

circa hoc, cur scilicet pater vt pater non possit sine filio cognosci. *t* Addo 3 ex eo quod hæc quæ in obiectione est, ratio sit fere vnica, aut sane sit potissima, propter quam vulgo dicitur patrem vt patrem, causam vt causam &c. referri transcendentaliter; & nihilominus eadem ratio sit vt patet omnino logica: quippe quæ tota in modo loquendi vel concipiendi, & in impositione nominum fundatur; inde inquam sequi totam aut sane præcipuam rationem ponendæ siue astruendæ relationis realis, esse rationem pure logicam: ac propterea bene quidem ex vi eius concedi posse patrem, causam &c. huiusmodi referri logicè; at vero physice etiam referri, ita vt relatio formaliter sumpta, sit aliquid in eis physicum, independens ab omni actu intellectus, nondum satis probatum est: ego autem num. 9 oppositum ostendi, & puto clariùs adhuc me demonstraturum inferiùs respõdendo cæteris obiectionibus.

t Ex hac ipsa aduersarii ratione colligitur totum relationis negotium esse mere logicum.

11 Instabis. *u* Id quod est patrem vt patrem non posse concipi seu intelligi sine filio, ego voco patrem referri; ergo cùm id sit reale independens ab intellectu; referri quoque est reale, independens ab intellectu. R. voca sane vt tibi libitum fuerit; per me licet si quæstio est de nomine: sed mihi quæstio est de re; vnde è contra dico, id quod est patrem non posse intelligi sine filio non esse quid reale

u Contra aduersarium demonstratur id totum reuera logicum esse quod vulgo dicitur pater vt pater non potest cõcipi sine filio.

independens ab intellectu ; adeoque si hoc velis vocari relationem, non debere vocari relationem realem independentem ab intellectu. Vis vt hoc tibi euidenter ostendam ? Quid quæso magis dependens ab intellectu, quàm ipsa intellectio? at verò id quod est patrem intelligi non posse absque filio; seu quod idem est terminis conuersis filium necessario intelligi cum patre ; vel necessario includi in intellectione qua intelligitur pater: id inquam potest ne esse sine intellectione intellectus ? seu potius nunquid est ipsamet intellectio filium cum patre necessario includens ? adeoque potest ne vt sic non dependere ab intellectu? forte putas eam necessitatem intelligendi filium cum patre tenere se ex parte rei, esseque independentem ab intellectu ; & eatenus id totum quod est filiũ necessariò intelligi intellectione qua intelligitur pater, esse independens ab intellectu ? Sed contra euidenter, quia ea necessitas, si rem bene cogites, non aliunde prouenit quàm ex eo quod, vt dicebam num. 10, vox pater consignificatiua, significat idem atque hæ duæ habens filium; idem inquam significat ex vi suæ impositionis nominis, & provt respondet conceptui imponentis; cùm autem impositio nominis, & conceptus impositioni respondens manifeste pendeant ab intellectu; consequens est vt dicta illa sic intelligendi ne-

cessitas,dum ab impositione & conceptu prouenit,pendeat eatenus etiam ipsa ab intellectu. Ergo omnino ab intellectu pendet (contra quam tibi videatur) id quod est patrem intelligi non posse,quin simul cum eo intelligatur filius : & vt ad caput difficultatis redeam, si hoc ipsum apud te est relatio ; perperam sane talem relationem vocas realem independentem ab intellectu. Aut certe si fixum est animo vocare realem ; distingue,& voca realem logicam, quia de facto non est ficta, neque ens rationis vt dicam num. 38 & eatenus dici poterit vtcunque realis ; sed noli vocare realem physicam, quasi in re existentem independenter à logico modo tum concipiendi tum loquendi. Deinceps vero noli quæso te sinceram entis veri ac solidi philosophiam admixtione logicalium formalitatum ita fœdare, vt in ea supponas conceptus mere logicos pro solidis rebus physicis : quod in aliis etiam non semel monebo, & hic volui diligentiùs enucleare ac demonstrare,ne tibi viderer ego ipse imponere philosophiæ.

12 Dices 2 *x* Intellectus speculatiuus non facit suum obiectum, sed supponit : igitur intellectus includens vno (sane speculatiuo) conceptu fundamentum ac terminum, cum eo ordine, quo patrem v.g. refert ad filium (idem de aliis cum proportione) non facit eum

x Fit instantia sed refellitur quia intellectus non speculatur sed facit ordinem relatorum.

ordinem, sed supponit; ille autem est qui est realis relatio independens ab intellectu & minime logica. Respondeo intellectum speculatiuum non facere quidem obiectum quod speculatur; sed posse facere aliud quid; in proposito autem nego intellectum speculari ordinem aliquem qui sit siue realiter siue alio modo in patre ad filium: tuum autem esset probare intellectum id speculari. At vero quia id nunquam probares, rem breuiter explico sic. Intellectus dum refert patrem ad filium; & ita de aliis, non concipit esse in patre aliquem ordinem atque tendentiam realem; vel si ita concipit fingit, & facit ens rationis, quia iam ostensum est nihil tale esse in patre: sed ipse intellectus considerando patrem secundùm quod genuit, facit illum ordinem atque tendentiam, quam ideo vocaui intentionalem; dum enim de nouo sua consideratione patrem cum filio confert (confert autem hoc ipso quod cogitat patrem vt patrem, pater enim est idem quod habens filium vt dicebam num. 10) necessario patrem fert ad filium quia reuera prius pater non erat in filio neque cum filio; siue illud esse in filio intelligas realiter siue intentionaliter per cognitionem: & quod dico fert patrem ad filium, non intelligo fert realiter ac physica latione, sed tantum intentionaliter seu latione intentionali, & hoc modo fa-

cit patrem ordinari ac tendere ad filium ſeu referri ; vel potius ipſe intellectus ordinat, fert ſeu refert, & ita ipſe vt dicebam facit ordinem, tendentiam, relationem; non autem aliquid tale ſpeculatur.

13 Dices 3 *y* Eſt in patre vera prioritas, cum influxu reali; & conſequenter eſt etiam realis ordo independens ab intellectu; ergo & eſt relatio realis. Reſp. Eſt quidem in patre primò ea temporis prioritas, qua multis annis anteceſſit exiſtentiam filij: ſed hæc prioritas non eſt, vt patet, relatio paternitatis. Eſt deinde in patre prioritas cauſalitatis in quantum pater per verum influxum produxit filium: ſed adhuc neque prioritas hæc ſola, neque ſolus hic influxus, nec vtrunque ſimul, nec realis ille ordo prioritatis qui in vtroque ſimul conſiſtit; eſt relatio paternitatis; ſed tantum eſt eius fundamentum: igitur nego vltimã conſequentiam, nempe eſſe in patre realem ordinem qui ſit realis relatio, forte contra hæc argues relationem ex parte fundamenti non diſtingui à fundamento; ac proinde ſi eſt quidam ordo realis qui ſit fundamentum (vt ego faſſus ſum) erit & qui ſit relatio; nempe ille idem qui eſt fundamentum: ſubtiliter ſane arguis; ſed audi in contrarium breuiter duo.

y Refellitur etiam aduerſarij ratio ducta à reali prioritatis ordine qui in patre eſt propter influxum.

Primum *z* eſt, fundamentum ſolum non eſſe relationem niſi fundamentalem

z Quia ille ordo eſt ſolummodo funda-

vt supra dicebam; formalem autem euidenter esse non posse, cùm hæc fundamentum simul ac terminum includat. Secundum est, desinente influxu patris, destrui relationem euidenter; quippe ex te relatio est ordo qui in influxu consistit: atque ita cũ pater postquam semel filium produxit, nullum realem in eum exerceat influxum, siue conseruatiuum siue generatiuum, &c. consequens est, saltem post primum illud generationis instans, nullum esse amplius verum ac realem ordinem ad filium; adeoque nullam relationem. Si autem putares perdurare nihilominus toto vitæ tempore ordinem illum realem, atque subsistere in virtute realis illius influxus, vt pote in ea fundatum. Ego id facile euerterem 1 quia diruto fundamento ruit nutu suo superstructa moles; igitur destructo seu desinente reali patris in filium influxu, ruit seu desinit realis ordo in eo fundatus; (desinit inquã quoad physicum esse; quamuis non negem posse manere moraliter, sed de hoc non est quæstio.) 2 inde inferrem perdurare patris relationem realem, etiam post obitum filij; siquidem in virtute primi influxus licet iam extincti; tam potest decem, ac viginti quin & centum, &c. annos ordo ille realis subsistere quam potest diem vnum vel horam vnam; cùm ea virtus ex se non magis ad vnum quàm ad alterum

mentum non relatio formalis. Itẽ quia desinet relatio saltem desinẽte influxu.

temporis terminum coarctetur : & cùm filij mors virtutem illam influxus realiter ac physice non truncet (quærerem enim quibus forficibus) nec etiam truncabit ordinem realem in ea fundatum; ergo neque truncabit realem paternitatis relationem, quæ ex te reali illi ordini sic fundato identificatur. Erit ergo realis paternitas mortuo filio, contra quàm vulgo existimetur : & ita saltem ab absurdo valebit ad hominem hoc argumentum contra communem de relatione sententiam.

14 Sed *a* forte adhuc respondebis paternitatis realem relationem interire cum filio, non quod ex parte patris aliquid entitatiuum tunc pereat; sed quia tunc deest ad quem referatur, nempe quia filius non existit; nō potest autē esse realis ordo, realis tendētiā, realis relatio ad terminū non existentē, sic enim esset ad non terminum. Sed amabo te, qua ratione requiris actualē realē filij existentiā, ad realem patris vt patris relationem; & actualem realem obiecti existentiam non requiris ad realem transcendentalem relationē cognitionis v.g. chimeræ ad ipsā cognitam chimæram? aut si dicis hanc aliasque similes fictorum entium cognitiones non realiter ab obiecta sua referri : dic quæso cur potius aliæ referantur ad sua realiter; cùm non magis realiter sint cognitiones, quàm hæ; & non ma-

a Contra responsum, si relatio patris requirit existentiam filij, igitur & relatio cognitionis existentiam sui cogniti v. g. chimeræ & è contra.

gis intelli possint absque suis obiectis realibus, quàm hæ sine suis fictis?

Ad hæc *b* quæ modo dixi afferunt quidem aliqui rationem cur possit relatio transcendentalis esse ad terminum non existentem vel etiam impossibilem; prædicamentalis vero requirat existentem: quia, inquit Arriaga disp. 12 log. sect. 11 num. 61, prædicamentalis constituitur per ipsum terminum, transcendentalis vero adæquate est distincta ab ipso termino, & identificatur cum fundamento. Sed quidquid sit de transcendentali; vellem mihi declararet quo modo relatio quæ vt putatur quid reale, est pertinens ad fundamentum & ordo eius ad terminum, constituatur nihilominus per terminum; & quidem intrinsecè: nam si extrinsece tantum constitueretur; relatio entitatiue sumpta distingueretur adæquate à termino (vt ille ait de transcendentali) & ita posset esse realis, quamuis terminus non foret realis, vel etiam si is non actu existeret. Sed nè de hoc ambigatur, diserte Arriaga intelligit constitui intrinsece, subdit enim, vnde non potest esse realis relatio prædicamentalis si terminus eius sit ens rationis; quia nihil potest realiter (nota) componi per partem fictam. Itaque in sententia Arriagæ Album Romæ existens est pars componens realiter similitudinē illā realem, quæ est huius albi Tolosæ

15
b Responsio ex discrimine trāscētalis à prædicamentali non iuuat aduersarium.

inexistentis. Certe vero non dubito quin sapiens lector, si litem hanc dirimere velit ex allegatis & probatis, iudicet huiusmodi realem entitatem similitudinis, ita realiter intrinsecè compositam ex fundamento existente Tolosæ, & ex termino existente Romæ, esse totum merè fictum vtpote sine reali vnione licet partes eius assignētur reales; quam enim
16 realem vnionem habere possunt partes realiter ab inuicem adeo dessitæ? & quis re bene perpensa, potest id sibi persuadere?

c Refellitur ratio ducta à conuenientia alborum in albedine, æqualium in extensione, &c.

Dices 4 *c* similitudo, æqualitas, &c. est quidam ordo præsuppositus omni operationi intellectus; nam priusquam intellectus id cogitet, duæ quantitates palmares habēt cōuenientiā in hoc, quod neutra excedat neutra excedatur: conueniētia autē est ordo conuenientium. Pari modo duo parietes albi conueniunt in albedine; ac secundùm illam se se mutuo respiciunt: conuenientia autem & respectus sunt ordo. Sed aduerte quæso quàm hæc sint parum philosophica, cùm non consistant nisi in solo modo loquendi, & quidem metaphorico; quem statim mirabere posse à quoquam philosopho sumi pro physico & proprio. Nam quod dicis duæ quantitates palmares conueniunt; item duo parietes albi conueniunt, & se mutuo respiciunt; id inquam ex parte rei est solum idem

atque

atque si diceres; vna quantitas est palmaris; & altera etiam est palmaris: item paries vnus est albus, & alter etiam est albus: vel etiam id in re & extra intellectum, est solùm duæ extensiones palmares, in duobus v. g. baculis; & solùm duæ albedines in duobus parietibus; quæ quidem albedines, seu extensiones sumuntur non vt duæ, sed per modum vnius quatenus nimirum sunt res eiusdem speciei; & gradus; vt sic enim id est ratione illius vnitatis specificæ gradualis, mensuræ, &c. albedines sunt id in quo duo conueniunt atque assimilantur parietes; item extensiones sunt id in quo conueniunt & æquantur duo baculi; vel si terminis metaphysicis abstractis & formalibus vtamur, duæ albedines per modum vnius sumptæ, sunt alborum formalis conuenientiæ, idem de extensionibus, aliisque. Et reuera, si rem bene perpendis absque præoccupatione animi; deprehendes, nihil amplius rei esse in eo quod vulgo dicitur duo alba conueniunt in albedine, vel duo alba se respiciunt quod eodem redit & ita de aliis. d Sed iam his perpensis redi mecum placidus ad caput & dicamus sic. Duas albedines (quæ physice sunt duæ) sumi per modum vnius, est vt patet opus intellectus ita sumentis: ergo formalis duorum alborum conuenientia (quæ vt dictum est in duabus

d *Imo ex hac ipsa conueniētia euidenter infertur formalem relationem similitudinis, &c. esse vere quid logicum.*

sed per modum vnius sumptis albedinibus consistit) est pariter opus intellectus. Ergo si huiusmodi conuenientia est, vt dicis, formalis relatio; relatio formalis est, vt intendo, opus intellectus. Vides itaque in forma negandum esse antecedens; ad probationem autem dicendum cum distinctione, habent conuenientiam fundamentalem concedo, formalem nego: illa autem fundamentalis est realis præsupposita intellectui; sed formalis est logica, & ab intellectu pendens.

17 Dices 5 *e* si patris v. g. ad filium, aui ad nepotem, &c. relatio formalis non est quid reale independens ab intellectus operatione; consequens est patrem non esse realiter patrem; & auum non esse realiter auum; sed solum id eis per operationem intellectus conuenire. Nego consequentiam. Et vt videas, quam parum idonea sit consequentia; recole id quod omnes huiusmodi realitatis fautores puto probe nosse; videlicet Petrum v. g. non ideo esse patrem Ioannis, quia refertur ad Ioannem; sed è contra ideo referri, imo esse referibilem quia est pater; ideo autem esse patrem quia genuit. Item si Ioannes hic vlterius gignat Andream; Petrus ille Ioannis pater, erit auus Andreæ; non tamen ideo erit auus quia referetur; sed è contra ideo relatus quia auus. Inde autem consequens est, vt perinde Petrus sit pater Ioannis reali-

e Male infert aduersarius, pater non est realiter pater si relatio non est realis, prius namque est esse patrem quam referri.

ter, & auus Andreæ etiam realiter; siue formalis relatio patris & aui sit realis independens ab intellectu; siue non: Vtpote cùm prius sit realiter esse patrem, id est realiter genuisse, &c. quam referri. Vides ergo prauam esse & bene negari eam consequentiam.

18 Neque *f* adiicias vocem patris esse relatiuam, ac proinde non posse vocari patrem qui non refertur; adeoque prius esse Petrum referri quàm vocari patrem. Fateor enim esse vocem relatiuam; non tamen quasi significet relationem aliquam formalem, quæ sit realiter Petri ad Ioannem: sed quia significat Petrum secundùm id secundùm quod obiicitur conceptui referenti; nempe secundùm quod genuit Ioannem & ita consignificat: cùm enim generatio fuerit intellectui ratio referendi intentionaliter Petrum ad Ioannem, vt explicatum est num. 11, eumque sub ea relatione vocandi patrem iuxta dicta num. 2; consequenter vox pater est relatiua; vtpote in primis ex vi impositionis significans directè & materialiter Petrum secundùm quod genuit; indirectè autem & formaliter exprimens aliquatenus modum illum concipiendi relatiuum intentionaliter: quandoquidem vox seu impositum nomen respondet non solùm ratione vocandi & imponendi; sed etiam conceptui vocantis & imponentis. Vn-

f Neque pro aduersario facit quod vox pater sit relatiua.

de iam ad consequentiam distinguendo dico, prius quidem esse Petrum referri intentionaliter, quàm vt vocetur pater; non autem prius esse referri realiter.

19 Addo g vnum, vt magis videas, quæ somnia tibi fingat vulgus in huiusmodi relationibus. Memini me legisse aliquādo præsertim apud Greg. de val. 1 p. disp. 2 q. 2 puncto 1, faciliùs disputari de relationum diuinarum mysterio; commodiùs nimirum intelligi & exponi quomodo illa distinctio virtualis quæ in diuinis inter essentiam diuinam & realem relationem est, æquiualeat distinctioni reali; si ponamus, inquit, relationem realem in creaturis distingui realiter à subiecto & fundamento. Quasi vero è nostris opinionibus, incertis inquam & ineuidentibus sententiis, elici possit diuinorum mysteriorum vera & germana explicatio, quam nisi specialiter à Deo reuelante doceamur vere ac certo attingere non possumus; non enim minus supernaturale est, aut minus captum humanum superat nosse quid sit diuina Trinitas, & quomodo in se vere sit; quàm nosse simpliciter quod sit: puto itaque non hunc esse modum digne tractandi (pace dixerim) Theologicas præsertim inscrutabiles, ac mysteriis obuelatas veritates; nā esto faciliùs & cōmodiùs ea facta hypothesi disputetur de diuinarum relationum mysterio; sed nunquid certiùs

g *Male existimat quis diuinas relationes commodius explicari supposita in creaturis distinctione reali relationis.*

aut fæliciùs ad rei veritatem? certe non puto bene posse verum exponi per falsum; aut id quod latet intelligi per aliquid in sola incerta opinione positum. Addo quod si modum hunc philosophãdi liceret vsurpare, liceret mihi etiam dicere, pari omnino ratione & iure; faciliùs & commodiùs explicatum iri diuinam realem essentiæ vnius identitatem cum tribus personis realiter distinctis ab inuicem; si in rebus creatis simile quid admittamus nostra opinione vera vel falsa; v. g. intellectum hominis voluntatem ac memoriam, realiter ab inuicem distingui, & nihilominus identificari, diminuta quadam specie identitatis realis, cum anima rationali. Item faciliùs & commodiùs explicatum iri quomodo personæ diuinæ constituatur originibus vel relationibus (de quo tam implicatè loquuntur Theologi, vt nihil sit implicatius) si personam humanam quis teneret constitui per relationem paternitatis, aut filiationis:& forte non deesset, vnde id quis suspicari posset; in quantum nullus homo est aut fuit, qui non fuerit aut pater tantum, aut filius tantum, vel simul vtrunque. Possem & alias his similes proferre instantias non paucas, certe à nemine non statim explodendas:quare nec ego puto recipiendum esse quod hac in parte dicit Valentia.

20 Dices 6. *h* Aliqua sunt entia quorum formalis quidditatiuus conceptus necessariò est relatiuus: at conceptui formali relatiuo respondet necessariò obiectiuus pari modo relatiuus; ergo similiter aliqua sunt entia quorum quidditatiuus obiectiuus conceptus est relatiuus. Atqui conceptus obiectiuus alicuius rei, est illa ipsa res secundum quod est in se prout obiicitur. Ergo aliqua sunt entia quæ secundùm quod in se sunt, relatiua sunt, seu quod idem est referuntur. Resp. primo conceptui formali relatiuo respondere obiectiuum, non quidem vt ais relatiuum quasi actiue aut formaliter; sed solummodo referibilem passiue & fundamentaliter: & hoc est verum etiam in terminis rigorosæ logicæ, & grammaticæ; quia actiuo respondet non actiuum sed passiuum. Respondeo 2, esse quidem nonnulla entia, quæ non possunt quidditatiue concipi nisi relatiue, vt creatura sine relatione ad Deũ creatorem; cognitio sine relatione ad rem cognitam,&c. nihilominus dico id non prouenire ex eo quod, vt putas, secluso conceptu referente, sit ex parte creaturæ aliquis realis eius erga Deum ordo tendentiæ Ad, seu relationis; est enim solùm ordo dependentiæ, qui vt patet non est vt sic ordo Ad, sed ordo Ab omnino oppositus; cùm tamen relatio etiam vi vocis sit ordo Ad: & similiter

h Neque aduersarium iuuat quod aliquorum entium conceptus quidditatiuus sit necessariò relatiuus.

cognitio erga obiectum cognitum non habet ex se formalem relationis ordinem; sed solùm (si ordo dici debet) ordinem expressionis: exprimere autem vt sic non est vt patet esse Ad, adeoque nec referri. Et ita de aliis seruata proportione. i Sed id prouenit ex eo quod creatura sit essentialiter creatura seu ens dependens & participatum; vt sic autem necessariò concipitur tanquam à Deo producta, dependens, &c. Et quia conceptus producti à Deo, item dependentis, &c. includit duo vnum directe nempe creaturam, alterum indirecte nempe Deum; idcirco & eatenus creatura non potest quidditatiue vt talis concipi nisi conceptu referente propter fundamentum illud ipsi essentiale, nempe propter illud esse à Deo. Ipsum autem esse à Deo, est quidem reale, sed hoc non est formaliter esse ad Deum, seu referri ad Deum formaliter: sed tantùm est fundamentum referendi, cuius videlicet ratione intellectus dum id expresse considerat, creaturam quæ à Deo est quasi progressu & exitu passiuæ creationis, ducit iterum ad Deum seu reducit ac refert intentionali reductione seu relatione, vt num. 11 explicatum est.

i Vnde proueniat quod sit ita necessario relatiuus.

21 Istabis K contra has responsines. Illa quibus relationis fundamentum accidentale est, tam sunt per conceptum formalem referentem referibilia, quàm

K Ex hoc vult aduersarius probare relationem independentem ab intellectu.

ea quibus essentiale est tale fundamentum; vt pote quia non nisi extrinsecè sunt per eum referibilia: ergo ex parte huiusmodi conceptus referentis nullum esse potest in ipsis relatis discrimen. Quia tamen euidens est, aliquod esse discrimen ex parte ipsorũ quæ referuntur essentialiter, & quæ accidentaliter; necesse est vt dicamus quodammodo magis referri illa, quàm ista. At non possunt vt patet vllatenus magis; quin illud magis, sit ex parte ipsorum & independens ab intellectu; alioqui non forent omnia, vt dictum est, æqualia ex parte intellectus: si vero illud magis referri, sit ex parte relatorum, consequenter totum referri erit pariter ex parte ipsorum, vt pote eiusdem rationis. Ergo est aliquod reale referri, secluso omni actu intellectus. *l* Resp. breuiter, distinguendo illud tam sunt referibilia, id est æque proprie, & pari forma referendi, quæ est conceptus formalis referens: concedo. Tam necessariò; nego. Atque hoc inter ea discrimen petitur ex ipsismet relatis ratione fundamentorum, quod scilicet aliqua sint apta vt referantur; aliqua insuper exigant referri.

l Sed id solum probat de relatione fundamentali non autẽ de formali.

Instabis iterum contra hoc, Istud exigere referri, est ipsum reale referri. Resp. esse reale fundamentale referri, sed non formale.

Dices 7 *m* cum Suar. qui in metaph. disp. 47 sect. 1 num. 11, in fauorem realium relationum efficaciter vt ait argumentatur in hunc modum. Sunt in Deo relationes reales constituentes & distinguentes diuinas personas: ergo conceptus relationis vt sic, non addendo quod sit creata vel increata, non est quid fictitium; &, rem referri non est denominatio extrinseca proueniens ex sola comparatione mentis; sed est aliquid rei; quandoquidem in Deo aliquid rei est. Et hinc vlterius magna verisimilitudine colligitur, etiam in rebus creatis esse posse aliquid rei: quia vel repugnaret rebus creatis ob perfectionem earum, vel ob imperfectionem. Non primum, quia si relatio non repugnat summæ perfectioni Dei, cur repugnabit perfectioni creatæ? non secundum quia relatio non dicit imperfectionem. &c. Hic ego multa habeo dicenda. 22

m *Vrget Suarez argumento vt putat efficaci à relationibus diuinis ad creatas*

Primum est, *n* argumentum huiusmodi prout hic iacet non valere à Diuinis ad creata; nam eadem forma ego probarem esse in rebus creatis realem trinitatem; sicut est realis in Deo. Sic argumentor solùm loco relationis ponendo trinitatem, & retinendo reliquos terminos argumentique formam. Est in Deo vera realis trinitas; ergo conceptus trinitatis vt sic non addendo quod sit 23

n *Sed primo ostenditur non valere hoc argumentum.*

creata vel increata, non est quid fictitium; &, esse trinum est aliquid rei; quandoquidem in Deo áliquid rei est. Et hinc vlterius magna verisimilitudine colligitur, etiam in rebus creatis trinitatem posse esse aliquid rei; quia vel repugnaret rebus creatis ob perfectionem earum, vel repugnaret ob imperfectionem: non primum, quia si esse trinum non repugnat summæ perfectioni Dei, cur repugnabit perfectioni creatæ? non secundum, quia esse trinum non dicit imperfectionem. Argumentum istud ita minutatim prosequutus sum, vt ex eius cum sua comparatione Suarem (aut quisquis eum hac in re sequitur) euidentius cogerem fateri alterum è duobus, videlicet aut isto meo argumento bene & efficaciter probari esse veram & tanquam aliquid rei trinitatem in rebus creatis; aut illo suo non bene vel efficaciter probari relationem esse aliquid rei in rebus creatis. Putet vero me contra creatam relationem realem illam eandem daturum esse responsionem, quam ipse dederit contra creatam trinitatem realem.

24 Secundum *o* est relationes reales in rebus creatis posse repugnare, quamuis neque repugnent ob earundem rerum creatarum perfectionem, neque ob relationis vt relatio est imperfectionem; quæ solùm duo membra posuit in suo di-

o 2 Posse relationes creatas repugnare ex alio capite quàm assignet Suarez.

lemmate Suares, vt patet ex eo quod secundam eius partem non alio modo reiicit, quàm quia relatio inquit vt relatio non dicit imperfectionem. Vnde quia hæc duo membra non ita sunt extrema quin euidenter patiantur aliquid medium, facile dicere possum creatam realem relationem ob aliquid aliud repugnare; puta ob imperfectionem creaturarum, vel ob relationis perfectionem, vel ob vtrumque simul.

p 3 *Conceptum relationis à diuinis & creatis abstractum potius esse fictitium.*

Tertium *p* est, conceptum relationis realis, addendo quod sit creata, esse ob rationes hactenus expositas, quid fictitium; quantumuis addendo quod sit increata non sit quid fictitium: in abstracto autem id est non addendo quod sit creata vel increata, tam esse fictitium quam non fictitium, cùm à ficto & non ficto abstrahat; imo potius & absolute dico esse fictitium, sicut fictitius esset conceptus qui communis putaretur enti ficto & enti non ficto.

q 4 *Nec diuinas relationes apte explicari per creatas & inepte probari creatas per diuinas.*

Quartum *q* est parum aptè explicari diuinas relationes per creatas; cùm hæ supponantur accidentales, & passim etiam distinctæ ante opus mentis à fundamento ac termino; illæ vero substantiales, imo & subsistentes, personales, infinitæ &c. Multum vero inepte probari creatas per increatas, cùm hæc quæ dixi aliaque plurima inter vtrasque discrimina demonstrent non esse inter eas parita-

tem ; adeoque nullam esse argumenti vim quæ , vt patet , hac in parte à sola paritate ducitur.

25 Quintum est non satis posse me mirari ea ingenia quæ mysteriis diuinis inscrutabilibus, & potius cum silentio ac fide reuerendis putant se posse lucem afferre, vel etiam eorumdem essendi modum certo arguere è rerum humanarum tenebris ; ac deinde res easdem humanas, luce diuinarum earumdem illustrare atque etiam vi eius lucis efficaciter astruere nituntur. v. g.(vt à proposita materia non discedamus) , relationes creatas explicant , imo reales esse probant per diuinas , vt Suares hic:ac deinde relationes easdem diuinas explicant probantque esse reales ex eo quod creatæ sint reales ; vt idem Suarez de trinit. lib. 5 cap. 1 num. 3 vbi diuinas probat esse reales , quia inquit inter diuinas personas inueniuntur omnia quæ ad realem relationem necessaria sunt; quasi iam aliunde nempe ex naturalibus , (id enim tantum ei superest caput) exploratum habeat esse realem aliquam relationem ; Et D. Thom. ex eodem etiam capite argumentum ducit ad probandum relationes diuinas esse reales , de potentia q. 8 art. 1 in argumento sed contra 3 , perfectior est inquit generatio in diuinis quam in creaturis; sed ad generationem in creaturis sequitur relatio

25 Insignem à Suare aliisque commissi circulum dum creatas relationes reales esse probat ex diuinis, & diuinas ex creatis.

realis, scilicet patris & filij, (hoc ille quidem supponit tanquam verum, sed haud scio vbi id satis probauerit) ergo multo fortius in diuinis sunt relationes reales. Quis autem non videat manifestum in hoc esse circulum dum diuinarum relationum sola fide cognitarum ratio seu explicatio redditur è relationibus creatis ita ignotis, vt nisi per diuinas probentur esse, non satis constet eas reuera esse: si enim id satis aliunde constat; vt quid in argumentum afferuntur diuinæ? si vero id non satis aliunde constat; qua mente, in explicationem aut rationem diuinarum, afferuntur creatæ?

Sextum ʃ est sufficere posse negatiuam ex tot assignatis capitibus solutionem argumenti Suaris; neque cogi me ad positiuam afferendam: possum nihilominus eam assignare in hunc modum; etiam concesso si opus est relationes diuinas esse reales. Dicere itaque possum, ob eandem rationem repugnare realem creatam relationem, ob quam repugnat realis creata trinitas: nimirum quia sicut repugnat rem vnam creatam esse realiter idem cum duabus vel tribus; ita repugnat rem vnam creatam esse vicissim in altera realiter seu positiue physice; quamuis possint esse moraliter & logice, id est, per moralem quandam aut logicam attributionem, etiam cum reali fun- 26

ʃ 6 Licet prædicti argumẽti ex tot capitibus assignata solutio negatiua sufficere posset, assignari tamen positiuam, eamque optimam.

damento attribuendi. Explico me. Otiosa est ac futilis ea tendentia, vel inclinatio, qua semper ad terminum ita realiter pergitur siue tenditur; vt ad eum terminum nunquam detur vel attingere realiter vel attingere posse: igitur quia esse Ad seu relatio, est inclinatio atque tendentia; idcirco euidenter omne esse ad terminum, vanum est & fictum si ex eo non consequatur vel sane consequi possit ipsum realiter esse in termino. Iam vero in diuinis quidem tale est personarum esse Ad, vt ipsi optime respondeat reale esse in termino: Pater enim diuinus ita refertur ad filium, vt reuera sit in filio: & reciproce filius sic est ad patrem, vt etiam sit realiter in patre; totus nempe in patre filius & totus in verbo pater vt canit Ecclesia; & ita de Spiritu Sancto. Itaque diuinæ personæ sicut sunt ad se inuicem, ita consequenter sunt in se inuicem per veram realem circuminsessionem, vt loquuntur theologi. At vero ex opposito quia in rebus creatis euidenter est impossibilis realis circuminsessio (in quantum scilicet impossibilis in eis est realis identitas vnius cum duobus vel tribus) consequenter in iisdem impossibilis etiam est realis relatio; quæ, vt ostendi, otiosa & vana seu potius nulla est, quin trahat secum realem circuminsessionem. Ita inquam non incongrue dicere possem, ob id repug-

nare realem creatam relationem, propter quod repugnat realis creata trinitas, & hanc argumenti prædicti solutionem assignare positiuam.

Septimum *t* est. Nondum omnino conuenire inter theologos sit ne realis, an solùm rationis, diuina relatio secundùm rationem Ad, id est secundùm formalem rationem relationis; de quo tantùm mihi quæstio nunc est (nam secundùm rationem in idest secundùm rationem fundamentalem, nulli dubium est quin & creatæ & diuinæ sint reales) quod autem non omnino de hoc inter theologos conueniat (adeoque quod non possit ex eo capite Suarez arguere certo creatas relationes esse reales) ostendi potest duobus argumentis meo quidem iudicio euidentibus. *u* Primum est, quia vt fatetur Vasq. 1 p. disp. 114 num. 2 & 3, in sententia Caietani & Canariensis relationes ipsæ diuinæ secundùm rationem Ad prædicamenti etiam realis præcisam à ratione In, formaliter non sunt reales. Et mea quidem sententia in idem cadit; sed non propter eorum rationem; nam eorum ratio, vt refert ibidem Vasq. ducitur ex eo quod ratio Ad sit communis & abstracta à reali & rationis; mea vero ratio ducitur efficacius aliunde, vt ex hactenus dictis perspici potest, & statim magis declarabo. Mihi tamen fas est hac in parte autoritatem Caiet. & Canar.

27

t 7 Quia non plane conuenit inter theologos an ipsæ relationes diuinæ sint reales secundum rationem Ad.

u Vt probatur in primis ex Caiet. & Canar expresse.

pro me afferre quoad conclusionem, quę præcipuè spectanda est; quamuis in modo eam probandi non cum eis conueniam.

28 Alterum x argumentum quo vt dixi probetur non omnino inter theologos conuenire de realitate diuinæ relationis secundùm formalem rationem Ad, ego duco ex eo quod clarissimi theologi Scotus, Durandus, Capreolus, Caietan. apud eundem Vasq. 1 p. disp. 122 num. 1, sentiunt relationem in Deo nullam esse perfectionem, probantque hac ratione, quia si relatio diuina formaliter esset perfectio; essent in Deo tres reales perfectiones sicut in Deo sunt tres reales relationes: quam consequentiam non bene à Maiori & Canariensi negari obseruat Vasq. num. 19; an vero ipse inferius eum nodum fœliciùs, soluat, videant alii; quia de his ego modo non curo, solùm enim id mihi sufficit, quod hi autores teneant relationem diuinam formaliter sumptam non esse perfectionem, & multo magis vt inde sequitur, non esse realem perfectionem; hoc inquam mihi sufficit; quia cùm aliunde diuina relatio non sit imperfectio, vt illi bene probant; & inter hæc euidenter nihil sit medium; sequitur cohærenter in eorum sententia relationem diuinam formaliter non esse aliquid reale; aliàs esset aliquid reale quod neque esset imperfectio;

x Deinde per illationem euidentem ex sententia Scoti, Dur. Capr. &c. tenentium relationem in Deo non esse perfectionem.

perfectio neque realis perfectio; quod implicat quia perfectio est bonitas, & bonitas est transcendens, vt ex dictis cap. 3 à num. 27 satis constat. Quod si fortè nihilominus aliquis ex eis dicat vtrunque, videlicet diuinam relationem formalem seu secundùm rationem Ad esse aliquid reale, & simul secundùm eandem rationem Ad non esse realem perfectionem; videat ipse quomodo hæc duo conciliet, quæ ego ostendi implicare contradictoria. Et vrgeo ad hominem; ideo ex te non sunt perfectio realis quia essent tres perfectiones reales. Atqui sunt tres vel maxime secundùm rationem Ad; ergo secundùm Ad sunt tres perfectiones reales, si secundum Ad sunt relationes reales quatenus vt dixi implicat esse reales & non esse perfectiones reales.

29 Dices, *y* adhuc ea ratio me vrgebit qui admitto relationem diuinam secundùm rationem In id est secundum processionem, esse realem, sic enim erunt in Deo tres reales perfectiones. Resp. ea ratione me non vsum fuisse tanquam efficaci nisi ad hominem; eâdem vero me ipsum nullatenus vrgeri in vera theologia, quæ secundùm fidem diuinæ Trinitatis, fatetur vnam essentiam identificari realiter cum tribus realiter distinctis; & est inter nos discrimen, quod tu præcise ac formaliter nescio quomo-

y Neque hinc vlla fieri contra me potest ratio in vera de mysterio Trinitatis theologia.

do ſumendo, velles Trinitatem diuinam conſiſtere in hoc quod eſſentia identificetur cum tribus quæ vt tria ſunt, ſeu prout ab inuicem diſtinguntur, non ſunt reales perfectiones; ſiue (vt conſequenter dicendum oſtendi) realia non ſunt, aut aliis verbis nihil omnino ſunt; quæ enim ſecundùm propriam formalem rationem realia non ſunt, vt ſic nihil ſunt; quod (ſi rem bene perpendas) eſt ſaluo meliori iudicio myſterium reale ſubtiliter in imaginarium conuertere, ſeu omnino de medio tollere. Ego vero vt puto catholice ſentio Trinitatis auguſtiſſimæ myſterium reale conſiſtere in hoc quod eſſentia diuina realiter vna & ſimplex identificetur realiter cum tribus, quæ vt tria ſunt & ſecundùm quod ab inuicem realiter diſtinguntur, realia ſunt; non quidem ſecundùm formalem rationem Ad, ſed ſolum ſecundùm rationem In, ideſt ſecundùm fundamentalem rationem relationis, nempe ſecundùm realem proceſſionem. Cæterum in præſens mihi ſufficit oſtendiſſe theologos non omnino conſentire in eam de qua agitur relationis diuinæ realitatem ſecundùm rationem Ad; quandoquidem & aliqui explicite hoc negant, & alij non pauci tenentur pariter negare, ſi cohærenter loqui velint.

30 Octauum z & vltimum (vt cætera omittam quæ mihi erant dicenda circa

ſuperiùs allatum Suaris argumentum) *z* eſt; nihil eſſe quod impediat, quo minus argumentum illud conuerti poſſit ponendo conſequens pro antecedente, & pro conſequente antecedens hoc modo. Relationes creatæ formales id eſt ſecundùm rationem Ad non ſunt aliquid rei, quamuis fundamentales id eſt ſecundùm rationem In, ſint aliquid rei. Ergo ſimiliter diuinæ relationes formales ſeu ſecundùm rationem Ad non ſunt reales; ſed ſolæ fundamentales, ſeu ſecundùm rationem In, ſunt reales. Et argumentum hoc eo efficacius eſt, præ argumento Suaris, quò antecedens iam ex hactenus dictis puto eſſe demonſtratum; conſequentia verò non minùs ſanè valet à paritate, quàm illa Suaris; præter quam quod conſequens ipſum placet iam ut oſtenſum eſt num. 27 Caietano & Canarienſi; *a* imo conſequentiam ipſam rectè atque efficaciter ad hominem probare licet; quatenus duabus tantùm rationibus theologi probare ſolent diuinas relationes ſecundùm formalem rationem Ad eſſe reales; quarum: prima ex eo ducitur, quod creatæ reales ſunt, vt viſum eſt ſupra tum ex Suare tum ex Diuo Thoma 1 part, q. 28 art, 1 & de potent, q. 8 art, 1 in arg. ſed contra 3. Altera vero ducitur ex eo quod relationes diuinæ ſunt diſtinctiuæ & conſtitutiuæ diuinarum realium per-

z 8 Poſſe ita conuerti illud argumentũ, vt dicatur relationem foomalem ſeu ſecundum rationem Ad non eſſe realem in diuinis, cùm in creatis realis non ſit.

a Quæ conſequentia probatur euidenter ad hominem.

sonarum; quæ est ratio D. Thomæ de pot. q.8 art.1 in corp.sed primam rationem, quæ vt patet est mere naturalis, iam ex dictis constat niti falso antecedente: secundæ vero rationis antecedens neque de fide esse, neque etiam verum esse facile ostendit Scotus (quem diligenter vide) in 1 dist. 26 q. vnica num. 25 & sequentibus vsque ad 30, soluens obiectiones factas contra tertiam opinionem num.23 relatam, quæ ponit diuinas personas esse absolutas, seu constitui & distingui per aliquas realitates absolutas, quæ realitates etsi non sint formaliter relationes; tamen vt ait eodem num.23, constituta per ipsas, sunt referibilia. Et ibidem notæ marginales editionis Lugdunensis anni 1639, tribuunt eam sententiam Ioanni de Ripis & D. Bonau. Et licet Bannes aliique cum eo thomistæ eam sententiam putent hæreticam, & Vasquez ex Canariensi vocet eam erroneam 1 p. disp. 158 cap. 3, ea tamen censura modernorum (vt ait scholium pag. 1118 citatæ editionis) videtur male fundata, à qua abstinerent si Scoti solutiones pro illa sententia attente & non instar cursorum legissent: præsertim cùm iidem moderni nihil (vt dicitur eodem Scholio) notabile afferant, præter allata ab ipso Scoto, quæ ipse optime soluit. Et quidem ego his solutionibus non video quid possit solide opponi,

quare non modo in hoc relationum negotio, quod agito, sed in aliis etiam similibus puto me pari iure posse libere vti tanquam optimum philosophandi modum continentibus, & aliunde vere orthodoxis, velut à Doctore non tantum subtili, sed etiam probati ssimæ fidei traditæ non sine accuratissima, vt patet rei disquisitione.

Obiiciebat *b* præterea Suares citatus in metaph. num. 12 nescio quid ex locutionibus & denominationibus relatiuis, quæ inquit in rebus ipsis existunt absque vlla fictione intellectus; vnde & fundantur in aliquo ente reali; eoque relatiuo, quia non absoluto. Antecedens patet inquit in denominationibus Maius, Minus, Æquale, Simile, Propinquum, Remotum, Pater, Filius, &c. Sed huic obiectioni præter dicta à me præsertim num. 9 respondet ipse dum sect. 3 num. 22 fatetur sufficere distinctionem rationis (inter relationem & fundamentum) tum ad diuersas loquendi formas, tum etiam ad prædicamentorum distinctionem; quod addit quia eodem num. magni specie scrupuli obiecerat fore vt vnum de medio tolleretur prædicamentum ad aliquid, si ratio relationis esset nihil, aut si denominatio relatiua, esset mere extrinseca, sumpta ab aliqua forma absoluta. Quasi verò ex sola, & quidem vt supra ostensum est, 31

b Non iuuant Suarem locutiones & denominationes relatiuæ tum quia sunt logicæ tum quia fundantur in absoluto.

arbitraria & logica prædicamentorum seu rerum in prædicamentis dispositione pendeant æternæ earundem rerum veritates; ac totius futura esset philosophiæ theologiæque ruina si vnum, (non nisi ab homine & vt cap. 6 num. 2 ostendi, gratis omnino aut certe non ex necessitate institutum) prædicamentum rueret. Cæterùm eodem numero Suares amplectitur quintam sententiam à se num. 12 relatam, quæ negat in re actualem distinctionem relationis à fundamento, cui fatetur fauere Arist. & D. Thomam, sed eam euidenter esse Diui Thomæ demonstrant clare multi inter quos Mendosa disp. 15. metaph. & per se facile intelligi potest apud ipsum D. Thom. de potent. q. 7 art. 8 & opusc. 48 tract. 5 de prædicamento ad aliquid cap. 2 & 3; cui sententiæ & ego totus inhæreo: cui tamen id solum addo ad clariorem obiectionis solutionem, vt dicam denominationes reales maius, minus, æquale aliasque huiusmodi fundari in aliquo ente reali absoluto vt hactenus ostensum est, non autem relatiuo vt gratis assumit Suarez.

32 Aliud *c* quid obiiciebat Suarez eadem sect. 1 num. 14 ex ordine partium vniuersi, quem dicit esse quid accidentarium & ad vniuersi perfectionem spectans; non posse autem esse aliud quàm relationem. Sed ostendit ipse languide

c Multo minus eum iuuat ordo vniuersi quia hic non est relatio formalis nisi logice.

ac non ſerio ſe id obijcere, ſoluit enim ſtatim, dum ait huiuſmodi ordinem in eo conſiſtere, quod ſingula corpora ſint in ſuis naturalibus locis; quod quidem ait abſolutum eſt in ſingulis, & in omnibus ſimul dicit ſolam coexiſtentiam eorum. Ego vero addo huiuſmodi coexiſtentiam non magis ex ſe & phyſice eſſe relationem, quàm ſit ex ſe & phyſice tendentia; patet enim vt dicebam relationem eſſe tendentiam, cum totum eius eſſe, ſit eſſe Ad: coexiſtentia vero vt etiam patet non eſt tendentia, nec ſignificat tendentiam, ſed ſolùm eſt fundamentum tribuendi eis tendentiam logicam, quatenus ſcilicet ea corpora ex eo quod ſimul exiſtunt poſſunt intellectuali cognitione inuicem ſecundùm eam rationem comparari, conferri, referri; & ita eorum relatio, fundamentalis quidem eſt phyſica, formalis vero eſt logica, ſeu tota poſita in modo concipiendi & loquendi. Vbi vides quàm male fulciatur vulgaris illa de reali relatione ſententia, & quam nutet ipſe Suarez in ea defendenda, parumque ſibi cohæreat.

Vaſq. *d* in 1 part. diſput. 114 num. 5 obiicit eſſe Ad non poſſe eſſe rationis, cùm ſit modus intrinſecus prædicamenti realis. Sed nunquit hæc ratio petit manifeſte principium dum aſſumit ipſum eſſe Ad eſſe realis prædicamenti modum 33

d Obiectio Vaſq. petit principium & aliunde facile ſoluitur.

intrinsecum? nam prædicamentum Ad non potest esse reale, si modus eius intrinsecus nempe ratio Ad non est realis: euidenter autem ex natura rei prius est hunc modum & hanc rationem esse realem, quam ipsum prædicamentum esse reale; quia prius sunt res, quàm prædicamenta. Igitur qui assumit prædicamentum esse reale, supponit modum intrinsecum prædicamenti esse realem; & ita petit principium, ac nihil probat. Præterea ex Suare iam antea habetur distinctionem rationis inter fundamentum & relationem sufficere ad prædicamentorum distinctionem; quare ergo non sufficiat esse rationis atque esse logicum, ad prædicamenti constitutionem?

e Alterius obiectionis antecedens probare conatur Vasq. Sed deberet probare consequentiam quã nego & probari ab eo non posse ostendo.

34 Obiicit *e* etiam num. 6 Esse Ad prædicamenti realis ita est modus intrinsecus huius prædicamenti, vt quamuis ratio In (eo quod latius pateat, quàm ratio Ad) possit cogitari sine ratione Ad, tamen ratio Ad non possit etiam cogitatione abstrahi aut separari à ratione In: ergo ea ratione, inquit, est quid reale & inhærens. Deinde fuse probat assumptum, sed frustra nunc in eo probando desudat, cùm de eo nulla sit mihi controuersia; solùm enim nego consequentiam, de qua probanda debuerat ille cogitare: eam autem si vellet probare, necessario ad formandum syllogis-

mum substitueret enthymemati hanc maiorem aut æquiualentem, Quando duæ aliquæ rationes, quarum vna est certo realis, ita se habent, vt quamuis illa realis possit absque altera cogitari, non tamen reciproce; tunc ea quæ sine reali cogitari nequit, est eatenus quid reale. Hanc vero maiorem seu quamuis aliam ipsi æquiualentem, ego pernego, vt euidenter falsam in mille instantiis: en tibi vnam. Paries denominatur visus; ibi est duplex ratio, nimirum esse parietem, & esse visum; illa prima est certo realis vt patet, & potest cogitatione separari ab ista secunda, in quantum cogitare possum idquodest esse parietē non cogitando id quod est esse visum: at vero ipsum esse visum non potest etiam cogitatione abstrahi vel separari ab illa ratione reali: nam vt argumento vtar quo Vasques, experimentaliter vt ait suum assumptum probat; audita voce, Esse visum, non potest intellectus non concipere aliquid esse visum; siquidem esse visum non est nullius, sed alicuius puta parietis: ergo esse visum non potest cogitatione præscindi ab ea ratione reali quæ est esse v.g. parietem. Et nihilominus Vasq. vt puto vel quis alius sapiens non propterea concludet rationem esse visi, esse aliquid reale & inhærens parieti. Qua ergo fide concludit eo argumento rationem Ad, esse realem

& inhærentem ex eo quod cogitari nequeat ſine ratione In reali?

35 Rationem In ſpræciſe ſumendo à ratione Ad ego contendo, eſſe abſolutam cum Henrico, quem refert Vaſq. 1 part. diſp. 121 num. 1: neque oppoſitum ſufficienter probat ipſe Vaſq. (quidquid conetur num. 9 & 10) ex eo quod ratio In non ſit diuerſa à ratione Ad niſi ſolo nomine, quatenus accidens ſicut ens analogice de nouem prædicamentis dicitur; & ita inquit, ratio In proxime ſignificat nouem rationes prædicamentorum, qua de cauſa diximus, ait, rationem Ad ſine ratione In nullo modo cogitari poſſe. Sed in primis aduertat Vaſq. ens eſſe vniuocum ex dictis cap. 1 num. 11 & ſequentibus; vnde hoc ipſo ruit eius argumentum; quia pari modo dicam accidens eſſe vniuocum ad nouem prædicamenta; & inde conſequenter dicere poſſum rationem In eſſe abſolutam, vt pote quæ in ſuo conceptu non includat rationem Ad, ſine qua, vt patet, implicat eſſe relatiuam; in quantum autem non eſt relatiua, eſt neceſſario abſoluta, cùm in re nullum detur medium inter referri & non referri; non referri autem idem ſit atque eſſe liberum à relatione quod eſt eſſe abſolutum: & de facto (vt de relatione non in abſtracto ſolùm ſed ſecundùm rem & more phyſico loquar) fundamentum cuiuſlibet relationis eſt

§ Rationem In eſſe relatiuam nititur probare Vaſquez ſed male & è contrà oſtenditur eam eſſe abſolutam.

ipsa ratio In, fundamento autem accidit ratio Ad, quando & quatenus actualiter ab intellectu refertur ad terminum: at fundamentum ratione sui præcise est, sine dubio, quid absolutum sed referibile; quare etiam metaphysice ratio In est quid in se absolutum, quamuis sit quid referibile.

Obiicitur *g* adhuc ex D. Thoma 1 p. q. 28 art. 1, Esse in quibusdam entibus manifestam inclinationem vnius ad alterum, vt lapidis ad centrum; & hanc esse relationem; igitur in cæteris est pari modo: ergo quia hæc inclinatio est realis, consequenter est relatio realis. Resp. esse quidem plurimis rebus inclinationem huiusmodi realem ad alias, vt lapidi ad centrum, ferro ad magnetem, festucæ ad succinum, mercurio ad aurum, & innumeris aliis quæ dicam in physicis cap. de graui & leui: & fateor huiusmodi inclinationes esse veras tendentias Ad, esseque non tantùm relationes, sed etiam lationes, seu veros physicos motus locales: & facile concederem relationes omnes de quibus toto hoc disputatum est capite, esse reales si mihi par aut similis in omnibus ostenderetur realis inclinatio siue tendentia Ad: verùm id mihi nondum ostendere quis potuit. 36

g D. Thom ex inclinatione reali v. g. lapidis ad centrũ vult probare realem esse relationem.

Et *h* vt ego præter antea dicta oppositum ostendam, cogita in tua ipsa sen-

h Sed non vat ratio tum

quia est formalis relatio, mutua centri ad lapidem, & tamen non est mutua inclinatio cẽtri ad lapidem igitur non omnis relatio formalis est inclinatio.

tentia an non sit mutua relatio lapidis ad centrum, & centri ad lapidem: puto enim fore vt minime inficieris quin sit centri velut naturalis loci relatio ad lapidem, sicut est lapidis ad centrum tanquam ad locum naturalem; hoc autem posito, recogita vtrum aliquando videris reciproce inclinari centrum realiter ad lapidem per veram tendentiam Ad, eo modo quo lapis inclinatur ad centrum? Cùm ergo in tua ipsa sententia (quam puto non esse contrariam experientiæ) non sit realis inclinatio centri ad lapidem; & nihilominus existimes realem esse relationem centri ad lapidem non minus quàm lapidis ad centrum; euidens est non omnem in ipsa tua sententia realem relationem esse inclinationem realem vel realem tendentiam Ad. Igitur non bene infertur, Est in quibusdam rebus realis inclinatio, & realis tendentia; ergo in cæteris rebus relatio est realis. Præterea quam inclinationem realem, quam realem tendentiam Ad mihi ostendere poteris huius albi parietis ad illum pariter album? quam realem tendentiam filij ad patrem; cùm potius sit realis eius à patre emanatio. Pater quidem dicitur ad filium tendere, & causa ad effectum: sed ita dicitur ob nescio quam metaphoram; non autem ita est realiter; nã potius causa realiter effectũ, & pater filium profert atque emit-

tit ex se (quamuis etiam hoc ipsum non vacat metaphora) non autem ad illum tendit aut fertur realiter. Ego autem sto in terminis, eosque sumo in rigore philosophico; vnde nego esse realem relationem, vbi non est realis tendentia Ad.

Respondeo i 2 potius negandum esse realem illam inclinationem lapidis ad centrum aliasque similes, esse reales relationes; nam ea inclinatio atque tendentia v. g. lapidis, vt sit relatio, sumenda est vel in actu secundo prout est actus tendendi; vel in actu primo prout est nisus quidam, aut vis nitens ad actualiter tendendum: sed si primo modo sumatur, ea inclinatio est vt sic euidenter de prædicamento actionis, cùm sit actualis motus. Si vero secundo modo sumatur, manifeste ea inclinatio pertinet vt sic ad prædicamentum in quo reponitur virtus ipsa nitens puta grauitas cum qua identificatur lapidis ad centrum inclinatio in actu primo seu nisus; ergo neutro modo ea inclinatio est realiter de prædicamento Ad, adeoque tantum abest eam esse relationem formalem realem, vt ne quidem sit vllatenus formalis relatio, Ergo ex ea inferri nequit relationem formalem in rebus esse quid reale.

i Tum quia huiusmodi inclinatio pertinet potius ad alia prædicamenta.

Obiicitur k demum ex eodem D. Thoma citato loco. Quando duo ita se ha- 37

K Altera ex

D. Thomæ facta obiectio ſoluitur quadrupliciter.

bent vt ſint in eodem naturæ ordine, & vnum ex altero procedat; tunc eſt inter ea realis relatio. Atqui &c. ergo &c. Reſpondeo primo ex eo quod vnum ex altero procedat, non ſequi relationem realem, vt iam iam oſtendi. Reſpondeo ſecundo id quod eſt eſſe in eodem naturæ ordine, ſeu eſſe eiuſdem naturæ, eſſe quidem in Deo aliquid vere reale ac phyſicum, propter veram eſſentiæ vnitatem; ſed in creaturis id totum eſt manifeſte quid logicum, & per noſtrum intelligendi modum iuxta dicta num. 16; vnde ſi ex eo quod eſt eſſe eiuſdem naturæ atque procedere, ſequitur in creaturis relatio, ſequitur logica & minime realis relatio: in Deo autem quamuis ſit naturæ identitas & vera proceſſio; non tamen inde ſequitur realis ſecundum formalem rationem Ad relatio vt num. 20 oſtenſum eſt, & vt credere par eſt is non eſt ſenſus D. Thomæ: ei enim non contradiceret Caiet. interpres ibidem relatus. Reſpondeo tertio in ſententia communi realem eſſe relationem etiam inter duo quorum vnum ab altero procedit, etſi non in eodem ordine ſint naturæ, vt creaturæ ad creatorem; & in omnibus creatis cauſis æquiuocis refertur effectus ad cauſam, & cauſa ad effectum; ſol ad lucem & hæc ad ſolem, &c. vnde ego non video quam ob cauſam D. Thomas hanc appoſuerit conditionem vt diceret,

in eodem naturæ ordine; cùm etiam in diuerso ordine id æque verum sit ex eius principiis: causam inquam eius rei non video nisi forte id egerit sanctus Doctor, vt viam sterneret responsioni ad tertium quo obiiciebatur relationem Dei vt est principium creaturarum, esse solùm relationem rationis; ac proinde non nisi relationem rationis esse relationem patris diuini, quæ similiter est relatio principij. Respondeo quarto esse in eodem naturæ ordine & procedere, vel producere non est vt patet formaliter & vi terminorum tendere realiter Ad, ergo nec est referri realiter.

Hactenus vt puto satis disputatum est; atque nunc tandem ex his quæ vel probaui ex professo vel in confirmationem adduxi dum soluerem obiectiones, imo & ex ipsis solutionibus videor mihi certò atque euidenter posse concludere. 38

Primò *l* relationem in rebus vniuersaliter non esse aliquid reale ex parte ipsarum nisi ratione fundamenti, seu ratione ipsius In; ratione autem ipsius Ad esse aliquid pendens ab intellectu referente.

l Ex dictis concluditur 1. relationem non esse aliquid reale secundum rationem Ad.

Secundò, *m* non tamen propterea relationem omnem formalem seu ratione ipsius Ad, esse ens rationis; quia intellectus dum refert ita se gerit vt non concipiat siue astruat esse ordinem vel tendentiam Ad, vbi non est ordo vel ten-

m 2. Nō tamē esse ens rationis.

dentia Ad (quo modo sine dubio fingeret & faceret ens rationis) sed ipse facit illum ordinem atque tendentiam, quatenus sua cognitione fert seu facit vt sic dicã, ferri sine tendere intentionaliter ea quæ alias ex se non habent vt realiter tendant: eatenus autem intellectus facit esse tendentiam, intentionalem nimirum: ea vero tendentia sic facta, est eo modo quo facta est, nempe intentionaliter; adeoque vt sic dici nequit esse solùm obiectiue: quasi ita sit ens rationis: ac præterea denominationes à forma reali, qualis est cognitio referens, non sunt entia rationis.

n 3. *Esse denominationem extrinsecam.*

Tertiò *n* relationem formalem esse denominationem, realem quidem sed extrinsecam ab intellectu comparante, conferente, referente vt dictum est.

o 4. *Relationes transcendẽtales formales esse accidẽtales.*

Quarto *o* relationes omnes etiam transcendentales (quarum scilicet fundamentũ relato essentiale) est formaliter sumendo secundũ rationẽ Ad, esse accidentales; quatenus cuiq; rei accidẽtale est, actualiter ab intellectu referri, sicut & cognosci.

39

p 5. *Prædicamentũ relationis constitui ex omnibus omnino relationibus.*

Quintò *p* consequenter, omnes omnino relationes reales (exclusis nimirum relationibus rationis & fictis nempe quæ sine fundamento fiunt) sumendo formaliter secundùm accidentalem illam rationem Ad, posse constitui in vno accidentis prædicamento, quod vocabitur prædicamentũ relationis, seu Ad aliquid.

Sextò

Sextò, si tamen velles prædicamentum q relationis constituere ex iis solis relationibus quarum fundamenta sunt accidentalia, easque solas vocare prædicamentales; cæteras vero excludere à prædicamento, & vocare transcendentales; non multum curo; cùm vt perspicuum est & statim dicam, hæc sint logica, & quæstionem habeant solùm de nomine: nihilominus, quia omnis relatio formalis, est vt sic, quemadmodum dixi, accidentalis; quantumuis aliquæ fundamentales seu secundùm rationem In sint essētiales; idcirco mihi videtur prædicamentum Ad, quod est vnum accidentis prædicamentum, non male constitui ob dictam rationem ex omnibus omnino relationibus formalibus: sed elige tu quod magis arriserit ego de his non puto esse contendendum.

q 6 Quamuis ab eo excludi possent transcendentales.

Septimò, r relationem omnem formalem esse logicum accidens quo aliquid ad aliud refertur intentionaliter: & hanc esse veram formalis relationis definitionem.

r 7 Quæ sit vera definitio relationis.

Octauò f nullam esse in Deo imperfectionem si dicatur ad creaturam suam referri in ratione creatoris, vel aliter; nam huiusmodi relatio non afficit realiter ipsum Deum, sed tantum logice ac denominatiue; realiter autem Deus creator est, & realiter in ratione creatoris cognoscitur; neque potest esse piaculum

40

f 8. Deū referri in ratione creatoris vel aliter.

maius dicere Deum vt creatorem referri, quàm dicere Deum esse creatorem, & cognosci vt creatorem: nam si rem bene perpendas Deum vt creatorem referri, nihil est aliud quàm denominatio quasi complexa, seu simul æquiualens prædictis duabus simplicibus, quas per modũ vnius virtualiter continet; id est Deũ referri relatione creatoris nihil est aliud quã Deũ formaliter sub ratione creatoris cognosci cognitione, quæ hoc ipso est cõparatiua & relatiua. Hæc tamẽ relatio nõ est relatio rationis, vt paulo ante ostensũ est, sed est solũ logica, quæ suo modo posset dici realis vt etiam n. 11. aduertebam, nempe tum ratione fundamenti quod vt patet reale est; tum ratione formæ denominantis, nempe cognitionis referentis quæ etiam ipsa realis est, & realiter denominat quamuis non intrinsecæ.

t 9. *Innumeras de relatione agitari vulgo solitas quæstiones esse solum logicas.*

Nonò t quæstiones pene innumeras quæ passim ab autoribus proponi solent, & magna contentione agitari, vt an relatio filij ad patrem & matrem sit vnica relatio: an mortuo filio non sit amplius relatio patris, & mortuo patre non sit amplius filij relatio: an possit esse relatio non mutua, vtrũ nõ mutua terminetur ad respectiuũ, vtrum etiam mutua terminetur ad absolutum, an suscipiat magis & minus, an fundari possit immediate in substantia, per quid distinguantur prædicamentales à transcendentalibus

& alias eiusmodi esse solùm quæstiones logicas, seu de modo loquēdi, ac de nomine, aut ad summum de modo concipiēdi.

Decimo *u* consequenter eas quæstiones aut nullius aut exigui esse momenti in philosophia entis, quæ de modo essendi inquirit, & ex modo essendi inuento facile instituit modum cognoscendi aut concipiendi; modum vero loquendi vulgarem si proprius est & bene respondet vero & germano concipiendi modo, recipit vt proprium; si verò metaphoricus est, & minus proprius, id bene notat & solùm permittit vt metaphoricum. Cæterùm eas quæstiones facile quiuis ex dictis soluere poterit, sicut & intelligere si opus est quæcunque afferri solēt de proprietatibus relatorum, imo & de variis relationum diuisionibus, quæ ferè omnes sunt iam inutiles; quemadmodum & quæstionibus vulgo fieri solitis vix vllus superest locus, postquam à relatione realitas abiecta est. Quare ad magis necessaria propero, his omissis quisquiliis.

u 10 *Easdem hic non esse magni momēti.*

41 Demum *x* ex hactenus explicatis & probatis de prædicamento relationis ducere licet nonnullam consequentiam per modum corollarij in fauorem eorum quæ præcedentibus capitibus dicta sunt de prædicamentis quantitatis & qualitatis. Primò scilicet quòd argumenta theologica in negotio quantitatis

x Ex his probatis tria per modum corollarij colliguntur.

& qualitatis, imo & subsistentiæ, contra me ab aduersariis facta non vrgeant, sicut euidentius non vrgere ostendi ea quæ illis similia hic obiecta sunt in negotio relationis : est enim omnino par ratio. Quod & vniuersaliter valere censendum est seruata proportione debita in aliis quibuscunque philosophicis. Secundò argumenta pure metaphysica ab aduersariis etiam adducta ad statuẽdum accidens velut ens quoddam realiter ac physicè condistinctum à substantia, non maiorem habere vim in negotio quantitatis & qualitatis, quàm ostensum est habere in isto relationis negotio. Tertio, quod fere in idem recidit, modum quo physice in se ipsis res quælibet se habent non bene ac legitime probari ex modo quo logicè in intellectu se habent res eædem; sed potius è contra recte probari modum quo se logice in intellectu habere debent ex eo modo quo se realiter habent in se ipsis. Quod velim accurate obserues non solùm pro isto prædicamento, sed etiam pro cæteris omnibus.

SCHOLIVM

Ad reliqua sex prædicamenta.

QVinque y prædicamenta remitto ad philosophiam naturæ, quia ibi commodius de illis dicetur, vt de actione & passione cap. 6 prop. 6 de Quando cap. 11 prop. 3 de vbi ac de situ cap. 8 propriet. 5. Quod z autem attinet ad vltimum prædicamentum quod est habere, illud sicut ipsum explicant passim autores, nihil est aliud quam accidens quoddam resultans in corpore v. g. vestito ex adiacentia vestimenti, conformiter Aristoteli qui metaph. 5 cap. 20 ait habitum seu habere, esse actum quendam medium inter habentem & rem habitam, ita vt quemadmodum actio mediat inter agens & effectum, sic inter eum qui habet vestem & vestem quæ habetur, mediet habitus, seu alio nomine forte conuenientiori, habitio. Nolim tamen existimes huiusmodi habitionem; vel actum habendi, vel accidens ex adiacentia resultans, esse rem aliquam physice ac nemine cogitante distinctam ab habente & à re habita; id enim & communissima philosophorum sententia reiicit; & ita existimare

42 y *Quinque prædicamenta ad physicam remittuntur.*

z *Quid sit prædicamentum habere.*

puto esse per se euidenter dignum risu, vt à probatione magis laboriosa abstineam. Est autem huiusmodi habitio secundum rem, hinc quidem vestis v. g. per modum formæ denominantis, inde homo per modum subiecti denominati, ac demum vtriusque vnio inter media; quæ tamen vt patet non est modus aliquis realis ac physicus, quo vestis vestito physice per modum veræ ac realiter afficientis formæ vniatur; sed solum logicus est, seu qui in modo loquendi, vel etiã apprehendendi, positus sit, ac demum sit sola denominatio, quæ ad summum prçter vestem & vestitum includit actum intellectus referentis, vt cap. isto 10 dictum est; & ita denominantis vestitum à veste circumposita, & sic de aliis. Sub hac logica formalitate habitionis communiter à philosophis collocantur in hoc prædicamento ea præcipue quæ vestimenti vtcunque vel ornamenti rationem habent, vt esse togatum, pileatum, calceatum, armatum, coronatum &c. Sed quare non pari iure ac ratione ad idem prædicamentum spectent quæcunque alio simili modo habentur, aut haberi dicuntur vt dignitates, scientiæ, virtutes, & alia eiusmodi, ex quibus dicitur esse Regem, esse Senatorem, esse doctum, esse pium &c. Hæc certe videant illi: quia non sunt res tanti momenti, vt in eis disquirendis ve-

lim tempus insumere: sicut nec in recensendis huius prædicamenti proprietatibus, quas videre est passim apud autores. Atque hæc modo sati. de prædicamentis.

De Ente prout in esse suo Actuali pendet ab extrinsecis Causis; atque etiam prout essentialiter per intrinseca sua principia Constituitur.

CAPVT. XI.

VT intelligatur quid sit ens pendere & quomodo pendeat à suis causis extrinsecis, atque etiam quomodo per intrinsecas in se ipso constituatur, necesse prius est explicare quid sit & quotuplex causa, ac deinde referam generales quasdam causandi conditiones, quæ causis tum intrinsecis, tum extrinsecis conueniunt; nam eas quæ magis peculiares sunt remitto ad Physicam ipso initio, vbi mihi visum est commodiorem futuram earum explicationem; & ita demum ex vtrisque plenius intelligetur quomodo ens à suis omnibus causis pendeat in actuali esse suo.

1 Itaque *a* Philosophi communiter causam definiunt in genere principium per se influens esse in aliud; & hac definitione intelligunt 1 ex parte causæ requiri influxum; 2 ex parte causati requiri dependentiam à sua causa, & quidem tanquam ab aliquo priori se vt magis dicetur inferius: 3 cum dicunt, aliud, intelligunt substantiue aliud, id est aliud secundum essentiam, non autem aliud solummodo adiectiue id est aliud suppositum; ne dicatur in diuinis Pater causa filij &c. 4 dicunt, per se, vt à vera ratione causæ excludant causas per accidens, & quasdam agendi conditiones de quibus suo loco, à quibus aliqua ratione, sed non propria causali pendet effectus. Igitur principium est loco generis; quia per id conuenit causa cum eo omni, vnde aliquo modo est: reliquæ particulæ sunt loco differentiæ, præsertim vltimæ, quia per eas differt causa à principio influente esse sed non in aliud.

a Definitio causæ explicatur & circa hoc aliorum sententiæ quædam reiiciuntur.

Aduerte autem autores inter se digladiari circa vocem influere, & circa vocem aliud; nam loco influxus ponunt aliqui dependentiam, id est volunt causam definiri id à quo aliud per se dependet, ne verbum diuinum sit causa Christi quod illi existimant inconueniens: sed est quæstio de nomine, nam hic Christum dependere à verbo & verbum influere in Christum; in idem vt puto re-

cidunt secundum rem; ac proinde si influxus verbi se communicantis non dicit rationem causæ; neque etiam dicet dependentia ex illo communicationis influxu nata: postea vero videbimus an influxus qui est partium componentium dicat veram & proprie sumptam rationem causæ, id est influxum, in aliud quod sit proprie aliud. Alij loco vocis, aliud, in hac definitione ponunt aliam essentiam seu naturam quia Pater in diuinis influit esse in filium communicando scilicet diuinam essentiam; filium tamen non causat; non quod filius non sit aliud; est enim inquiunt aliud suppositum; sed quia non habet aliam naturam seu essentiam, habet enim eandem cum patre: sed hæc difficultas sublata est cum dixi in explicatione, aliud substantiue, &c. Alij quia putant idem posse diuinitus esse causam sui saltem quoad secundam actionem, putant enim v.g. Christum producere sese physice in Eucharistia; volunt causam esse id quod influit simpliciter in essentiam seu naturam, non autem quod influit in aliam naturam, seu in aliud, siue etiam in alium suppositaliter; sed licet Christus se ipsum constituat in Euch. præsentem; non tamen propterea se producit in ea; sicut neque se producit in variis partibus cæli quando v.g. deambulans se constituit huic vel illi præsentem: dein-

de actionem qua aliquid à se ipso immediate producatur impossibilem esse ostẽdam in physicis cap. 6. prop. 13. Igitur in proposita causæ definitione retinenda est vox aliud, & sumenda vt dixi substantiue, prout sonat habens diuersam essentiam; diuersam inquam, diuersitate siue specifica siue solùm numerica indiuiduali.

2 *b Numerus causarum sumitur à numero quæsitorum.* In *b* assignando numero causarum solent cum Arist. lib. 2. physic. cap. 7 Philosophi recurrere ad numerum quæsitorum quæ de re aliqua fieri possunt tanquam ad eius esse pertinentia, eoquod id existimetur esse causa quæsiti quod pro responsione ad ipsum quæsitum affertur: vnde quia singulis diuersis quæsitis sua ratio diuersa redditur, tot erunt rationes; seu tot causæ, quot erunt quæsita: quia vero quæsita sunt communiter quatuor nimirum hæc; 1 ex quo res sit, 2 per quid sit; 3 à quo sit; 4 cuius gratia seu propter quid sit; hinc est vt vulgo quatuor assignentur causarum genera, sed sane ob eandem rationem addi potest quintum aliud genus causæ, quia præter allata quatuor quæsita istud quintum insuper fieri potest, videlicet ad cuius imitationem res sit.

Dicet forte aliquis, posse quintum istud genus causæ confundi cum secundo vel cum tertio: sed similiter dicere ego possem quartum confundi cum tertio;

& de facto dicam ad illud reuocari cum in physicis penitius, de singulis agam: Interim addo in præsenti negotio, quæsitum quintum ad cuius imitationem res sit, tam esse diuersum à secundo, ac tertio, quam illa ipsa sint diuersa inter se, & à reliquis; & consequenter quinto illi æque respondere suam causam ab aliis suo modo diuersam, adeoque non magis quadruplex assignari posse genus causæ quam quintuplex.

Aduerte *c* autem potuisse ordinem alium causarum assignari conuenientiorem ex ipsa rei natura, vt scilicet primo loco poneretur, à quo sit, 2 cuius gratia, 3 ad cuius instar, 4 ex quo, 5 per quid, seu quid sit, non enim sciri potest quid sit quin prius sciatur ex quo vel ex quibus sit, quatenus quidditas composita non differt à ratione quidditatum componentium; & hæc potest sciri facile beneficio exemplaris seu ideæ; hæc vero supponit finem ad quem dirigitur & finis non potest intendi nisi ab agente seu efficiente. Tamen consuetum ordinem non deseram dum in particulari de causis agam tum hic tum in physica; idque propter commodiorem agendi methodum vt perspicies tu ipse.

c potuit ordo causarum statui diuersus a vulgari.

Superest *d* nunc vt assignato numero causarum distinctius exprimam singulas. Itaque ad primam quæstionem ex quo res sit, qui respondet, affert causam

3 *d Quid sit causa materialis.*

materialem, quæ ab Aristotele cap. 3 dicitur id ex quo cum insit, aliquid fit; cuius exemplum affert æs ex quo statua; argentũ ex quo Phiala. vbi aduerte (quod in sequentibus vsurpari possit) causæ materiali ita proprie conuenire esse id ex quo cum insit, id est inexistente aliquid fit, vt non solum id omne ex quo inexistente aliquid fit sit causa materialis, sed etiam nihil esse possit causa materialis seu causare materialiter, nisi & insit seu inexistat suo causato; & ipsum causatum ex eo fiat: alioqui non esset id ex quo; sed vel id in quo, aut quid simile.

4 Ad e secundam quæstionem per quid res sit, in qua quæritur eius quidditas, seu essentiæ ratio; id est quid sit res; affertur forma, Aristoteles addit exemplar (sed de hoc postea) & in exemplum adducit proportionem duplam, tanquam id per quod est concentus diapason, &c. & cap. 7 in immobilibus id est a motu abstrahentibus vt mathematicis pro causa formali affert definitionem; ita vt in metaphisicis & mathematicis causa formalis cuiusque rei sit definitio eius: vnde quia, definitio constat genere ac differentia, adeoque est tota species; & prædicatur in quid complete, seu est tota rei essentia, seu id quod complete res est, consequenter Aristoteles dicendo definitionem esse causam formalem; hoc

e *Quid sit causa formalis.*

ipso dicit id quod res est complete seu completam quidditatem esse causam eius formalem, quod magis intelligitur ex sequentibus. Hinc etiam est, vt dum aliquid per definitionem probatur, dicatur probari per causam formalem, non quod definitio sit forma proprietatis quæ per definitionem probatur de definito: sed quia definitio continet id quod formaliter res est, seu quod in conceptu nostro res est & eatenus continet id quod formaliter id est in nostro conceptu est causa proprietatis eiusdem rei, & quidem quod sit causa formaliter id est in conceptu, non impedit quominus sit etiã causa realiter & extra conceptum sed id dixi vt explicarem vocem formalis. Neque aliter definit causam formalem Aristoteles, etiam lib. 5 Metaph. cap. 2 vbi idem repetit.

5

Per f causam autem formalem in physicis præcipue intelligunt philosophi formam substantialem per quam in suo esse specifico vltimate constituitur compositum physicum. g Sed aduerte formæ si sumatur prout habens aliquod esse diuersũ ab esse materiæ (vt habet forma rationalis diuersum ab esse corporis) & vere inexistens composito; etiam si sit tanquam vltimo constituens; formæ inquam ratione illius esse, conuenire definitionem causæ materialis, est enim ratione illius sui essem, id ex quo inexi-

f Quid in Physicis intelligatur per causam formalem.

g Sed huiusmodi forma est suo modo causa materialis licet cum quodam discrimine.

ſtente compoſitum fit : ſaltem partialiter, & conſequenter forma hoc modo ſumpta dici poterit cauſa materialis; iuxta definitionem eius cauſæ iam traditam & reuera Ariſtoteles lib. 5 metaph. cap. 2 partes ipſas (ſane vel maxime eſſentiales) affert, & quidem ſolas, cùm aſſignat id ex quo vt ſubiecto, ſeu id ex quo vt cauſa materiali. Quamquam eſt aliquod diſcrimen, quod ſcilicet id forma compoſiti dicatur, ex quo eſt compoſitum tanquam ex potiori ſui parte & vltimo complemento phyſico; vocetur autem Materia vel corpus id ex quo eſt compoſitum velut ex parte minus principali; ſed non eſt diſcrimen in hoc quod eſt eſſe id ex quo inexiſtente compoſitum fit

6 Imò addo *h* quia v. g. anima rationalis ſecundum eſſe ſuum phyſicum non eſt totum eſſe hominis; in ea ſola non poſſe conſiſtere totam quidditatem hominis, alioqui tota definitio & tota ratio eſſentiæ hominis eſſet anima rationalis. Quidditas ergo hominis ſeu homo ipſe ſumptus formaliter ſecundum id quod eſt (quod eſt inquam complete & non ſolum vltimo tanquam per ſui rationẽ differentialẽ) non eſt vna hominis pars ſola, quæ vocetur forma nẽpe anima rationalis: *i* Sed eſt ratio eſſenti æ conſtantis anima rationali & corpore, quæ ratio terminis formalibus dici poteſt animali-

h Tota quidditas compoſiti Phyſici nonc̃õſiſtit in ea quã vulgus vocat formam, vt hominis in anima rationali.

i Explicatur clare in quo conſiſtat tota quidditas idque ex ipſo Ariſt.

tas rationalis, vel contra rationalitas animalis; ſicut quidditas harmoniæ diapaſon, ſeu harmonia illa ipſa ſumpta formaliter, non eſt vox inferior, dupla ſuperioris, vel contra ſuperior dimidia inferioris, ſed ambæ ſimul; non quidem vt ſunt voces (ſic enim ſunt materia harmoniæ ſeu id ex quo harmoniæ) ſed ſecundumquod ſunt in proportione dupla; ſeu quod idem eſt quidditas diapaſon formaliter ſumpta eſt proportio dupla nempe vocum. Et ita intelligo (reiecta explicatione fonſecæ) quod Ariſtoteles addit eodem cap. 3 textu 28 & ſimiliter 5 Metaph. cap. 2 & partes quæ in ratione inſunt: ita vt partes ipſæ phyſicæ vt anima rationalis & corpus ſint forma hominis non ſane vt habent quælibet ſuum eſſe quod communicant homini (iam enim dixi ex eodem Ariſtotele poſſe ambas vt ſic dici materiã hominis, ſeu ea ex quibus inexiſtentibus fit homo) ſed prout habent inuicem talem rationem ſeu conuenientiam & proportionem: vnde eodem cap. 2 diſtinguens Artiſtoteles duo genera eorum quæ ſunt cauſa vt id ex quo: dicit vt ſupra referre cæperam, horum autem quædam ſunt vt ſubiectũ, veluti partes: alia vt quidditas; totum inquam & compoſitio & forma: vbi totum in concreto dicit, ſed ſumit pro abſtracto, nempe totalitate, ipſo interprete fonſeca.

7 Itaque *k* sicut loquẽdo in genere, quidditas totius, & compositi seu totum & compositum sumpta adæquatè secundum id quod sunt quidditatiuè, seu quod in idem recidit, ratio adæquata essentiæ ipsorum, non est vna solum eorum pars quantumuis sit præcipua; sed est ratio, proportio; conuenientia vtriusque partis sumpta velut in abstrracto, sub hac voce totalitas, vel compositio. Ita in particulari suo modo, verbi gratia, causa materialis equi, siue equus sumptus materialiter, seu id ex quo est equus erunt partes eius essentiales quæcunque illæ sint; quidditas vero eiusdem, seu ipse equus sumptus quidditatiuè ac formaliter (quod est forma equi, seu causa eius formalis) non erit aliud quam conuenientia & proportio; quæ est inter dictas equi partes essentiales.

K Id verũ est nõ solũ in genera sed etiã in particulari.

8 Equidem *l* sicut in homine est vna eius pars longe nobilior altera quæ dat homini vltimum essentiale complementum, nempe anima rationalis; quæque ob eam causam dicitur vulgo hominis forma; ita in equo (& pari modo in aliis pure materialibus) est aliqua pars inter essentiales nobilior aut prædominans; quæ ideo potest vocari forma equi; vel eius causa formalis: sed proprie loquendo causa formalis quæ intelligitur in quęstione per quid res est non est aliud quã vt dicebam ex Aristotele partes eius quæ il li

l Declaratur id ipsũ in exẽplo particulari & demonstratur.

illi insunt in ratione, nempe prout in ratione; seu ratio illarum, vt vnam essentiam constituentium; vel ratio essentiæ ex partibus illis constantis, vel ratio & conuenientia quæ inter eas partes est. In ea enim quæstione non solum quæritur per quid res sit, vltimo ac differentialiter quod est incomplete; sed directe & præcipue quæritur per quid res sit adæquate: sicut cum quæritur ex quo sit, quæritur ex quo sit adæquate; & similiter dum quæritur à quo sit, quæritur à quo sit adæquate &c. aut si vulgus id non quærit, potest Philosophus id maxima cum ratione quærere; & quia responsio debet dari per causam formalem, non satisfaciet qui dabit solum causam formalem inadæquatam; qualis est ea quæ vulgo dicitur forma v.g. anima rationalis sola, Ergo, &c.

Quæ autem hic dixi de causa formali quantumuis à communi modo loquendi videantur remota; modo tamen loquendi Aristotelis conformantur vt patet; & puto negari non posse ab iis qui supra positã ex eodem definitionem causæ materialis recipiunt. Certe ego ita recipio & ita vsurpabo.

Dices, in hoc dicendi modo formalis causa rei physicæ erit aliquid non physicum sed metaphysicum, erit enim à materia prima & ab omni parte Physica abstractum, vt animalitas, rationalitas, 9 m Non sequitur inde quidditatem entis physici esse metaphysicam sed

7 Itaque *k* sicut loquẽdo in genere, quidditas totius, & compositi seu totum & compositum sumpta adæquatè secundum id quod sunt quidditatiuè, seu quod in idem recidit, ratio adæquata essentiæ ipsorum, non est vna solum eorum pars quantumuis sit præcipua; sed est ratio, proportio; conuenientia vtriusque partis sumpta velut in abstrrcto, sub hac voce totalitas, vel compositio. Ita in particulari suo modo, verbi gratia, causa materialis equi, siue equus sumptus materialiter, seu id ex quo est equus erunt partes eius essentiales quæcunque illæ sint; quidditas vero eiusdem, seu ipse equus sumptus quidditatiuè ac formaliter (quod est forma equi, seu causa eius formalis) non erit aliud quam conuenientia & proportio; quæ est inter dictas equi partes essentiales.

K Id verũ est nõ solũ in genere sed etiã in particulari.

8 Equidem *l* sicut in homine est vna eius pars longe nobilior altera quæ dat homini vltimum essentiale complementum, nempe anima rationalis; quæque ob eam causam dicitur vulgo hominis forma; ita in equo (& pari modo in aliis pure materialibus) est aliqua pars inter essentiales nobilior aut prædominans; quæ ideo potest vocari forma equi; vel eius causa formalis: sed proprie loquendo causa formalis quæ intelligitur in quęstione per quid res est non est aliud quã vt dicebam ex Aristotele partes eius quæ

l Declaratur id ipsũ in exẽplo particulari & demonstratur.

il li

illi insunt in ratione, nempe prout in ratione; seu ratio illarum, vt vnam essentiam constituentium; vel ratio essentiæ ex partibus illis constantis, vel ratio & conuenientia quæ inter eas partes est. In ea enim quæstione non solum quæritur per quid res sit vltimo ac differentialiter quod est incomplete; sed directe & præcipue quæritur per quid res sit adæquate: sicut cum quæritur ex quo sit, quæritur ex quo sit adæquate; & similiter dum quæritur à quo sit, quæritur à quo sit adæquate &c. aut si vulgus id non quærit, potest Philosophus id maxima cum ratione quærere; & quia responsio debet dari per causam formalem, non satisfaciet qui dabit solum causam formalem inadæquatam; qualis est ea quæ vulgo dicitur forma v. g. anima rationalis sola, Ergo, &c.

Quæ autem hic dixi de causa formali quantumuis à communi modo loquendi videantur remota, modo tamen loquendi Aristotelis conformantur vt patet; & puto negari non posse ab iis qui supra positã ex eodem definitionem causæ materialis recipiunt. Certe ego ita recipio & ita vsurpabo.

Dices, m hoc dicendi modo formalis causa rei physicæ erit aliquid non physicum sed metaphysicum, erit enim à materia prima & ab omni parte Physica abstractum, vt animalitas, rationalitas, 9 m Non sequitur inde quidditatem entis physici esse metaphysicam sed

Solum sequitur summi meta. physice. hinnibilitas, totalitas, compositio, &c. Respondeo quantumuis forma rei phy-sicæ exprimatur per modum alicuius metaphysici quatenus vocibus abstractis exprimitur;in re tamen esse vere aliquid physicum, conuenientia enim seu proportio & ratio quæ inter partes physicas est non minus physica est quam ipsæ, imò non est nisi illæ ipsæ prout ita sibimet conueniunt & proportionantur; & sunt in ratione tali ad inuicem. Certe vero quamuis forma vocetur rei quidditas & ratio essentiæ &c. quæ sunt voces abstractæ communiter vsurpatæ nemo tamen propterea dicit formam non esse aliquid physicum. Ergo &c.

10 In n quæstione à quo sit res quæritur *n Definitio causæ efficientis.* causa efficiens rei, quam Aristoteles citatis locis definit, id vnde primum mutationis vel quietis principium existit: id est id vnde primo oritur mutatio & quies, seu acquisitio noui status aut nouæ formæ, vt possessio vel permanentia:cùm dicitur vnde, intelligitur à quo iuxta communem loquendi vsum cum de causa efficiente est sermo: cùm dicitur, primò, indicatur causam efficientem esse eam cuius est in executione mutationem inchoare actiuitate sua, reliquæ enim causæ sublata efficiente nunquam inchoarent, & multo minus perficerent mutationem; cum illæ in propriis rationibus sumptæ neque se ip-

ſas neque alia mouere poſſint; vt iam euidens eſt de materiali & formali; quæ vt ſic cum ſint ſolum id ex quo & id per quod res eſt, non ſunt (vt ſic inquam & reduplicatiue, nam identice eſſe non repugnat) id à quo res fit de nouo & conſeruatur; de finali autem & exemplari pariter erit euidens ex dicendis ſuo loco.

Poteſt etiam cauſa efficiens definiri hoc alio modo. Cauſa phyſicè influens eſſe omnino diuerſum à ſuo. Per has vltimas particulas diſtinguitur à cauſis materiali & formali, quæ ſuummet eſſe totum influunt. Per vocem phyſicè diſtinguitur à finali & exemplari quæ vt tales ſunt non phyſicè ſed metaphoricè ſolum influunt vt intelligetur ex dicendis tum hic ſtatim, tum præcipuè in phyſicis vbi de illis agam in particulari. *Alia einſ definitio.*

11. Cum quæritur cuius gratia res ſit, quæritur finis propter quem res eſt: ratio autem cauſandi finaliter ſeu finaliſandi conſiſtit in hoc quod finis per ſui amorem moueat agens ad amanda & comparanda media neceſſaria ad acquiſitionem ipſius finis. Motio autem iſta finis conſiſtit in hoc quod cum finis habeat bonitatem (veram vel apparentem) proportionatam appetitui, appetitum ipſum qui ex ſe propenſus eſt ad bonitatem ſibi conuenientem, allicit *Quid ſit cauſa finalis & quis eius cauſandi modus.*

quando illi sese offert per cognitionem, seu quando illum actione sua & specie, titillat; bonum enim sic præsens, ratione suæ conuenientiæ (vt explicabo in physicis cum de anima) mouet appetitum, alliciendo & sollicitando ad sui amorem: amore autem excitato, mouet agens ad amanda & agenda cætera propter ipsum: huiusmodi vero motionem prout à fine est non esse physicam, sed solum metaphoricam motionem vel ex eo intelliges quod finis aliquando est quid fictum, & bonum solummodo apparens; vnde cum vt dicetur num. 16 (quem vide) ad physicè causandum requiratur actualis existentia, sequitur finem in suo genere non causare, seu non influere ex se physicè, sed si est causa physica esse solum physicam metaphoricè.

12 Quæstioni q ad cuius instar seu ad cuius imitationem res sit, satisfit per causam exemplarem, quæ definiri solet forma quam effectus imitatur ex intentione agẽtis determinantis sibi finem; siquidem agens rationale dum ex arte agit proponit sibi fini à se faciendi operis exemplar aliquod imitandum, quod identidem intuetur, vt id quod facere intendit efficiat illi simile. Tale exemplar est imago quam pictor habet ob oculos ad cuius similitudinem aliam efformat: tale exemplar est conceptus quem etiam peritissimus pictor sibi in mente effor-

q Quid causa exemplaris & quis eius causandi modus.

mat rei pingendæ, sed hoc vocatur exemplar internum, illud externum. Cum in definitione exemplar dicitur forma, intelligitur forma externa, non autem illa quæ intrinsece componit: ex eo autem quod sit forma quædam, aliqui hanc causam confundunt cum formali eò præcipuè quia exemplar est prototypa ratio essentiæ rei cuius est exemplar: forma vero ipsa ab artifice inducta, est participata quædam similitudo exemplaris. Sed non propterea sequitur vtranque necessario sub eodem causæ genere constituendam esse; tum quia non nisi æquiuocè communem habent rationem formæ respectu eiusdem formati; forma enim operis est illi aliquid intrinsecum, exemplar autem est extrinsecum: tum quia per se habent modos causandi maxime diuersos, vt satis patet ex eo quod illa causat intrinsece istud extrinsece, per illam res est, non vero per istud est, sed ad instar eius est; & causalitas exemplaris in hoc solum consistit vt dirigat operationem artificis, ideo enim artifex respicit in exemplar, vt eius intuitu recte & ad propositum agat. Hinc vero intelligere potes causalitatem exemplaris vt exemplar est non esse physicam nisi impropriè ac metaphoricè, quandoquidem dirigere operationem non est proprie physice influere in operationem, quia non est influere in

eam secundum eius substantiam sed tantum secundum modum; seu non est facere vt sit operatio, sed solum est facere vt recta sit operatio; modus autem causandi proprie physicus exigit (si rem bene attendas) vt causatum à causa pendeat secundum sui substantiam, quæ est physicum esse ipsius; cum tamen modus ostendi non possit vt sic dici ipsum esse nisi improprie.

13 r Causa prior est suo effectu aliquando tempore.

Aliquando r causa præcedit tempore suum effectum; non enim omnes causæ statim atque sunt causant, de intrinsecis patet, quia antequam equus hic ex materia hac gigneretur, erat ipsa materia ab initio iam creata: de extrinsecis item, quia prius erat meus pater quam me gigneret; non dico erat in ratione patris, sed erat existens homo & ita de aliis. Ita inquam aliquando; sed non semper sic se habet: vt in causis ex necessitate agentibus, quæ ipso primo instanti quo existunt agunt, v.g. sol illuminãdo, magnes ferrum trahendo, ignis cale faciendo, &c. prioritas ergo tẽporis ex parte causæ vniuersaliter sumptæ non est aliqua conditio necessario requisita ad causandũ actu.

14 s Quid sit prioritas naturæ.

Sed s aliud quoddam genus est prioritatis, quæ vocatur prioritas naturæ, seu secundum naturalem essendi ordinem (vt cœperam dicere cap. 2, num. 7) qua prioritate priora ea sunt à quibus ad alia (quæ in eodem genere sunt poste-

riora) non valet existendi seu vt dicitur subsistendi consequentia ; si dicam autem existit aurum generatum à sole, ergo existit (siue aliquando extitit) sol ; valet consequentia : & inde est vt dicatur sol auro prior natura ; aurum vero sole posterius natura. Vt patet autem hæc prioritas fundatur hinc in independētia qua quod id dicitur prius, est ab eo quod dicitur posterius independens quo ad suum esse actu ; inde è contra in dependentia qua posterius à priori dependet quoad suum esse : ita Art. 5 Metaph. cap. 11 priora natura sunt, quæ huiusmodi sunt vt sine aliis esse possint (nempe sine posterioribus) non item sine eis illa. 15

Atque † hinc habes quamlibet causam provt causa est, priorem esse suo causato prioritate saltem naturæ; cum enim quælibet causa influat esse in suum causatum ex num. 1, consequenter quodlibet causatum accipit esse à sua causa; adeoque eatenus secundum suum esse dependet à causa : & quia nulla causa provt causa est, accipit suum esse à suo causato (hoc ipso enim causatum influeret esse in suam causā essetque non causatū eius sed causa) idcirco nulla causa prout causa est depēdet in suo esse à suo causato: Ergo à quolibet causato ad suā causā vt causa est, valet existendi consequentia non è contra ; ergo omnis causa provt causa est, natura prior est suo causa-

† *Igitur causa est prior effectu saltem prioritate naturæ.*

to. Vide quoad instans huius prioritatis, Corollarium prop. 4 c. 10 in Physic.

16 Impossibile u est causam actu causare quin secundum eam saltem rationem qua actu causat, existat etiam actu eo ipso instanti reali temporis quo actu causat. Quod vt intelligas, ita explico. In primis aliquæ causæ causant secundum entitates suas Physicas, quatenus secundum eas influunt id est quatenus aut vis quam habent, influendi identificatur cùm ipsarum entitate, aut sane aliquid est entitatis ipsarum; necesse est enim vt primum suum causatum, quælibet causa causet per se, vel per aliquid sui, & non per aliud (alioqui ipsa non esset causa, quia non esset primum per se influens, &c.) secundum autem causatum non nisi mediante primo. Deinde aliæ causæ causant non secundum esse suum physicum, sed secundum esse intentionale nempe apprehensum vel amatum; id est, non ipsarum esse physicum aut aliquid ipsius, est illis vis causandi seu influendi; sed solum apprehensio vel amor; ita vt causare dicantur solùm quia agens aliquid ex apprehensione vel amore ipsarum facit: nempe quatenus apprehensione exemplaris dirigit operationem; & amore boni excitatur ad operandum : apprehensio autem exemplaris non est aliquid exẽplaris, nec amor est aliquid boni ama-

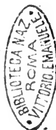
u *Necessario ad causandum actu, requiritur actualis existentia causæ.*

ti seu finis nisi solum obiectiuè ac terminatiuè; sed possessiuè & denominatiuè sunt aliquid agentis quatenus ipsius est apprehendere & amare.

Sensus x igitur eius quod dixi est, causam quæ per suam entitatem vel per aliquid eius causat non posse actu causare, nisi dum causat, illa eius entitas aut pars entitatis actu existat: eam vero quæ causat secundum apprehensionem aut amorem sui non posse actu causare nisi dum causat, actu etiam apprehendatur vel ametur: seu existat actu eius apprehensio vel amor. Quod sic probatur; si non est necesse vt causa dicto illo instanti, actu existat, sufficiet si tantum alias actu extiterit, vel si aliquando saltem extitura actu sit (illam enim sine dubio absolute impossibile est actu causare quam absolute impossible est actu existere) at euidens est rem quæ iam à mille annis existere desiit, & eam quæ solum post mille annos existere incipiet; & eam quæ nunquam extitit nec extitura est, licet non sit impossibile, vt aliquando existat; euidens inquam est eas iam hoc instanti actu causare non posse. Vt enim clare intelligitur ex dictis cap. 4 num. 8 existentia actualis est ita vltimus actus qui superuenit enti, vt ea seclusa non sit absolute atque simpliciter ens, sed tantum secundum quid vt ibi demonstratum est; nimirum quia de eo non potest dici, est, sed tantum, esset

17 x *Quo sensu id intelligatur & clara eius necessitatis demonstratio.*

si &c. vt ibi dictum est. Hinc autem præterea infero existentiam actualem ita esse vltimum entis actum vt sit fundamentum & basis omnium actualitatum, seu attributorum actualium, seu actu conuenientium rei cuilibet; qua scilicet sublata basi tollantur omnes actualitates. Et hinc vlterius ad propositum euidenter consequens est vt ad causandum actu hoc instanti non sufficiat causam ante mille annos extitisse, vel post mille extituram esse, vel solum mere possibilem esse eius existentiam. Ergo nec sufficit extitisse instanti immediate præcedenti vel immediate sequenti extituram esse; nisi etiam hoc ipso instanti existat: quia si hoc instanti non actu existit, hoc instanti caret fundamento & basi omnium actualitatum, ergo & huius, quæ est, actu causare.

y Eiusdem confirmatio.

Et id y ipsum confirmare possum quia causam actu causare, resoluitur sic, causam esse actu causantem, ergo supponit esse actu, seu quod idem est actu existere: impossibile enim est concipere esse tali actuali modo quin, concipias esse actuale, actuale inquam non solum modi, sed etiam subiecti in quo ille modus actualiter concipitur vel asseritur; ergo impossibile est causam actu causare quin, &c. vt dicebam num. 16. Et hæc modo sufficiant de causis aliisque ad Philosophiam entis pertinentibus.

Finis Secundæ partis cursus Philosophici.

FINE